Göç Yollarında Görülmeyen Hayatlar

DURUM ve İHTİYAÇ ANALİZİ

Adana, Gaziantep ve Şanlıurfa'da Yaşayan Suriyeli Göçebe ve Yarı-Göçebe Topluluklar ve Adana Ovası'nda Geçici Çadır Yerleşimlerinde Yaşayan Suriyeli Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri

Göç Yollarında Görülmeyen Hayatlar

DURUM ve İHTİYAÇ ANALİZİ

Adana, Gaziantep ve Şanlıurfa'da Yaşayan Suriyeli Göçebe ve Yarı-Göçebe Topluluklar ve Adana Ovası'nda Geçici Çadır Yerleşimlerinde Yaşayan Suriyeli Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri

Durum ve İhtiyaç Analizi

Adana, Gaziantep ve Şanlıurfa'da Yaşayan Suriyeli Göçebe ve Yarı-Göçebe Topluluklar ve Adana Ovası'nda Geçici Çadır Yerleşimlerinde Yaşayan Suriyeli Mevsimlik Geizici Tarım İşçileri

Hazırlayanlar: Bürge Akbulut, Ertan Karabıyık, Seda Akço, Selin Ayaeş

Mevcut Durum ve Odak Grup Çalışmalarını Yürütenler
Ayşe Özsoy, Mustafa Divana, Özgür Çetinkaya, Selin Ayaeş

Katkı Verenler: Hüseyin Gövercin, Yusuf Nural

Proje Yöneticisi: Ertan Karabıyık

Proje Yönetici Asistanı: Selin Ayaeş

Tasarım ve Görselleştirme: Karaşın Grafik Tasarım

Baskı: Altan Matbaası

Ağustos 2020 / 750 adet basılmıştır.

Bu yayın Kalkınma Atölyesi tarafından hazırlanmış ve yayınlanmıştır. Bu yayının içeriği tamamen Kalkınma Atölyesinin sorumluluğundadır.

KALKINMA ATÖLYESİ

Çankaya Mah. Üsküp Cad. 16/14 / Çankaya - Ankara / (541) 457 31 90

www.ka.org.tr
info@ka.org.tr
kalkinmaatolyesi
kalkinmatolyesi

Bu yayın bir kamu malıdır. Bir kısmından veya tamamından alıntı yapılabilmesi ve çoğaltılabilmesi için Kalkınma Atölyesi'nden izin alınmasına gerek yoktur.

GOAL

Uluslararası insani yardım kuruluşu GOAL, bu yayının hazırlık ve yayımını, GOAL tarafından Türkiye'de yürütülmekte olan ve Avrupa Birliği İnsani Yardım tarafından finanse edilen LINK projesi kapsamında desteklemiştir. GOAL ve iştirakleri bu yayının içeriğinden sorumlu değildir ve bu yayında aktarılan bilgi ve düşünceler GOAL'ün görüşlerini yansıtır ya da temsil eder şekilde alınmamalıdır.

Avrupa Birliği İnsani Yardım tarafından finanse edilmektedir.

Bu yayın, Avrupa Birliği'nin mali yardımı ile yürütülen insani yardım faaliyetlerini kapsamaktadır. Burada ifade edilen görüşler, hiçbir şekilde Avrupa Birliği'nin resmi görüşünü yansıtacak şekilde alınmamalıdır ve Avrupa Komisyonu, içerdiği bilgilerin herhangi bir şekilde kullanılmasından sorumlu değildir.

İÇİNDEKİLER

YÖNETİCİ ÖZETİ 6

GİRİŞ 12

ARKA PLAN 14

AMAÇ, HEDEF GRUP, YÖNTEM VE SINIRLILIKLAR 28

HEDEF GRUPLARIN MEVCUT DURUMUNA DAİR BULGULAR 42

Yerleşim Yerleri ve Göçerlik Durumu 44

Demografik Yapı, Kimlik ve Adres Kayıt Durumu 48

Eğitim 56

Sağlık 62

İstihdam ve Gelir Durumu 68

Yaşam Ortamı ve Barınma Koşulları 72

Güvenlik 80

Ayrımcılık 84

Örgütlenme 90

HEDEF GRUPLARA SUNULAN SOSYO-EKONOMİK DESTEKLERE DAİR BULGULAR 96

GENEL DEĞERLENDİRME 114

ÖNERİLER 118

KAYNAKÇA 128

EKLER 132

KAVRAMLAR VE TANIMLAR 182

HARİTALAR

Harita 1. Çingenelerin Hindistan'dan Avrupa'ya Göç Haritası 17

Harita 2. Türkiye'de Yaşayan Rom, Dom ve Lom Toplulukları 22

Harita 3. Türkiye'de Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin İlk On İle Göre Dağılımı 25

Harita 4. Adana, Gaziantep ve Şanlıurfa'da Yaşayan Suriyeli Göçebe ve Yarı-Göçebe Gruplar ve Adana Ovası'ndaki Suriyeli Mevsimlik Tarım İşçilerinin Yerleşim Alanları 35

ŞEKİLLER

Şekil 1. Yıllara Göre Suriyeli Göçmenlerin Türkiye'deki Sayısal Durum 24

Şekil 2. Hedef Gruba Göre Kullanılan Veri ve Bilgi Toplama Yöntemleri 33

Şekil 3. Hedeflenen ve Gerçekleştirilen Mevcut Durum Tespit Çalışmaları..... 35

Şekil 4. Hedeflenen ve Gerçekleştirilen Derinlemesine Görüşmeler 37

Şekil 5. Gerçekleştirilen Derinlemesine Görüşmelerin İlçe ve Cinsiyet Dağılımı 37

Şekil 6. Hedeflenen ve Gerçekleştirilen Odak Grup Görüşmeleri 38

Şekil 7. Odak Grup Görüşmesi Katılımcılarının İlçe, Cinsiyet Dağılımı ve Yaş Ortalaması 39

Şekil 8. Hedeflenen ve Gerçekleştirilen Kurum Görüşmeleri 40

Şekil 9. Yapılan Kurum/Aktör Görüşmelerinin İllere Göre Dağılımı..... 40

Şekil 10. Adana Ovası'nda Çadır Yerleşimlerinde Yaşayan Suriyeli MGTİ..... 57

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
AÇSHB	Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
BM	Birleşmiş Milletler
ÇHS	BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi
ECHO	Avrupa Birliği Sivil Koruma ve İnsani Yardım Operasyonları Birimi
GKY	Geçici Koruma Yönetmeliği
GSM	Göçmen Sağlığı Merkezi
IFRC	Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Federasyonu
ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü
IPA	Bireysel Koruma Yardımı
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
MGTİ	Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri
SED	Sosyal Ekonomik Destek
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
SUY	Sosyal Uyum Yardımı
SYDV	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı
TBB	Türkiye Barolar Birliği
TİS	Temel İnsani Yardım Standardı
TNSA	Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması
UNHCR	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
UNICEF	Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
WFP	Dünya Gıda Programı
YUKK	Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

YÖNETİCİ ÖZETİ

Bu araştırma raporu Adana, Gaziantep ve Şanlıurfa'da yaşayan Suriyeli göçebe ve yarı-göçebe topluluklar ile Adana Ovası'nda, geçici çadır yerleşimlerinde barınan Suriyeli mevsimlik gezici tarım işçilerinin ihtiyaçlarının görünür kılınmasına ve bu grupların temel hizmetlere erişimlerinin kolaylaştırılmasına katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

Araştırma kapsamında Adana, Gaziantep ve Şanlıurfa illerinde göçebe ve yarı-göçebe Suriyeli toplulukların yaşadığı 20 mahalle ve çadır yerleşim alanında mevcut durum tespiti çalışması yürütülmüş; ihtiyaçlar konusunda daha detaylı bilgi alınabilmesi için ise hedef grup ile 20 derinlemesine görüşme gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın ikinci hedef grubu olan Adana Ovası'nda çadır yerleşimlerinde yaşayan Suriyeli mevsimlik gezici tarım işçilerinin mevcut durum tespiti için ise UNICEF Türkiye detseğiyle Kalkınma Atölyesi tarafından Kasım 2019'da gerçekleştirilen "*Adana Ovası'ndaki Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri Mevcut Durum ve İhtiyaç Analizi*" sonucu 39 çadır yerleşimi için elde edilen veriler kullanılmış, ayrıca hedef grup ile sekiz odak grup görüşmesi yapılmıştır. Hedef gruplara sunulan mevcut hizmetler ile bu hizmetlerdeki boşlukların değerlendirilebilmesi için ise her üç ilde de hedef grup ile doğrudan ve dolaylı ilişkili olan kurum ve aktörlerle toplam 27 yarı yapılandırılmış görüşme gerçekleştirilmiştir.

Saha çalışması sonucu *hedef grupların mevcut durumuna dair elde edilen bulgular* dokuz başlık altında sınıflandırılmıştır:

1 Yerleşim yerleri ve göçerlik durumu

Hedef grup içinde göçerlik durumu bakımından farklı gruplar bulunmaktadır. Bazıları uzun süredir aynı şehirde, mahallede veya çadır alanında yaşamakta iken, bazıları mevsimlik olarak göç etmekte ve bulundukları alana geri dönmektedir.

2 Demografik yapı, kimlik ve adres kayıt durumu

Adana, Gaziantep ve Şanlıurfa'da yaşayan Suriyeli göçebe ve yarı-göçebelerin ve mevsimlik gezici tarım işçilerinin önemli bir kısmının geçici koruma kimlik belgesi bulunmakta ve bu sayede kamu hizmetlerinden yararlanabilmektedirler. Geçici koruma kaydı olmayanlar ise herhangi bir yardımdan yararlanamadıkları gibi, sağlık ve eğitim gibi toplumsal hizmetlerden de yararlanma hakkına sahip olamamaktadırlar. Kamu hizmetlerine erişimin önündeki bir diğer engel de kayıtlı bulunulan il dışına çıkılması ve özellikle göçebe ve yarı-göçebe grupların kayıtlı olsalar bile sınır dışı edilme korkusu yaşamalarıdır. Ancak geçici koruma kimlik belgesi ikamet izni yerine geçmediği ve hedef grubun çoğunluğu ikamet kaydı için geçerli koşulları sağlamayan yerlerde (örneğin bir gayrimenkulün kayıt dışı alanı, dükkan, atölye veya baraka) veya aynı hanede birden fazla aile şeklinde yaşadığı için, ikamet kaydı konusunda ise sorun yaşanabilmektedir.

Hedef grupların toplam nüfuslarına dair bir veri bulunmamakla birlikte, Türkiye'de geçici koruma kapsamında bulunan toplam Suriyeli nüfus verisi ile uyumlu şekilde, nüfusun en az yarısını, 18 yaş altı çocukların oluşturduğu tahmin edilmektedir.

Hedef grup içinde Türkçe konuşan topluluklar olsa da (özellikle Abdallar), çoğunluk Arapça ve/veya Kürtçe konuşmakta ve bu da gündelik hayatlarında iletişim konusunda zaman zaman zorluklar yaşamalarına sebep olmaktadır.

3 Eğitim

Hedef gruplar içinde okul öncesi eğitime devam eden çocuğa rastlanmamış, ilkokul ve ortaokula çağındaki çocukların ise çok azının okula devam ettiği görülmüştür. Çocukların okula gönderilmeme nedenleri arasında göçebe yaşam kültüründe eğitimin yer almaması, okulun yerleşim alanına uzaklığı, okulda karşılaşılan ayrımcı muamele ve akran şiddeti ile çocukların akranları ile benzer olanaklara sahip olmamalarından kaynaklı hissettikleri yoksunluk sayılmıştır. Geçici koruma kaydı olmayanların ve kayıtlı oldukları il dışında olanların ise kamu hizmetlerine erişimleri mümkün olmamakta, okul çağına gelen çocukları takip edilememektedir.

4 Sağlık

Saha çalışmasının yapıldığı yerleşim yerlerindeki göçebe ve yarı-göçebe Suriyelilerin görece en rahat ulaştıkları hizmetin sağlık hizmeti olduğu gözlemlenmiştir. Geçici koruma kimlik kartına sahip olanlar, aile sağlığı merkezlerinden, devlet hastanelerinden veya sadece Suriyeli göçmenlere hizmet veren göçmen sağlığı merkezlerinden ücretsiz olarak sağlık hizmeti alabilmektedirler. Geçici koruma kaydı olmayan Suriyeli göçmenler ise acil durumlar dışında sağlık hizmetlerinden yararlanamamaktadır. Diğer bütün hizmetlerde olduğu gibi, kayıtlı olduğu il dışında bulunanlar sağlık hizmetlerine de erişememekte, sınır dışı edilmek korkusu ile erişmekten de imtina etmektedir.

5 İstihdam ve gelir durumu

Hedef grupların geçim kaynakları arasında seyyar satıcılık, müzisyenlik, ayakkabı boyacılığı, katı atık toplayıcılığı gibi günlük işler ve mevsimlik gezici tarım işçiliği yer almaktadır. İşverenlerin bu gruplara yönelik ayrımcı tutumları ile geçici koruma altındaki kişilere yönelik seyahat kısıtlamaları, bu grupların iş bulmalarının önündeki en büyük engeller olarak görülmektedir. İşsizlik veya çok düşük ücretle çalışma, hedef grubun temel ihtiyaçlarını karşılayacak bir gelirden yoksun

olmalarına neden olmaktadır. Çocukların 10-11 yaşından itibaren çalıştırıldıkları söylenmektedir.

6 Yaşam ortamı ve barınma koşulları

Hedef grubun çoğunluğu tek göz odada veya çadırda, toprak veya beton zemin üzerinde, çok kısıtlı araç-gereç, mobilya vb. olanaklar ile yaşamaktadır. Yerleşim alanlarının çoğunda şebeke elektriği mevcuttur ancak çevre aydınlatması yetersiz kalmakta, bu da özellikle çocuklar ve kadınların korunması ve güvenliği açısından risk oluşturmaktadır. İçme ve kullanma suyu mahallelerde çoğunlukla şebekeden, çadır yerleşim alanlarında ise taşıma yolu ile temin edilmektedir.

Hanelerin önemli bir kısmında tuvaletler dışardadır. Kanalizasyon bulunmayan yerleşim yerlerinde yaşayanlar geçici tuvaletler yapmakta veya çevrede bulunan ve çöplük olarak kullanılan alanları tuvalet olarak kullanmaktadır.

Barınma yerlerinde ısınma için çoğunlukla soba kullanılmakta, ancak yakacak bulma ve ısınma konusunda ciddi sorunlar yaşanmaktadır. Her gün pişirecek yemek bulamama da ayrı bir önemli sorun alanıdır. Temel besin kaynakları arasında ekmek, patates, bulgur, pirinç, makarna, fasulye ve mercimek yer almaktadır. Bazen beyaz et (çorbalık tavuk parçaları), nadiren ise kırmızı et tüketilebilmektedir.

Özellikle çadır yerleşim alanlarında çöpler düzenli olarak toplanmamakta, etraftaki boş arazilere veya kanallara atılmakta; düzenli ilaçlama da yapılmadığı için yaşam alanlarında böcek ve haşere sorunu yaşanmaktadır.

7 Güvenli ortam

Hedef grubun çoğunluğu kendilerini güvende hissettiklerini ve aile içi şiddet vb. önemli bir korunma problemi yaşamadıklarını söylemektedir. Ancak, çocukların içinde bulundukları yaşam ortamlarının hem güvenlikleri hem de ihmal-istismar riskinden korunmaları açısından ciddi sorunlar barındırdığı görülmektedir.

Öncelikle çocukların vakit geçirebilecekleri güvenli alanlar hiçbir yerleşim yerinde bulunmamakta, bu da onların hem kaza, yaralanma, ölüm hem de kendinden daha büyük bir çocuk veya yetişkinden gelebilecek risklere karşı ciddi risk altına olmalarına sebep olmaktadır. Anayol veya kanal yakınında olan yerleşim alanları da özellikle çocuklar için ciddi bir risk oluşturmaktadır.

Çocuklar açısından bir başka önemli problem de, tüm aile bireylerinin tek göz odada veya çadırda birlikte uyumaları ve çocukların kendilerine ait bir oda veya ya-

taklarının olmamasıdır. Bu, hem çocukların yaşlarına uygun olmayan davranışlara tanık olmaları hem de kendilerinin benzer bir davranışa maruz kalmaları açısından istismar riskini arttırmaktadır.

8 Ayrımcılık

Yerel düzeyde, çoğunlukla herkes dışsallaştırarak aktarsa da, hedef gruplara yönelik yaygın toplumsal bir önyargı ve ayrımcı tutum olduğu kabul edilmektedir. Yerel aktörlerin söylemleri de bunu desteklemektedir. Bu tür ayrımcı algı, tutum ve davranışların, hedef grubun ihtiyaç duyduğu yardımlara erişimi konusunda da olumsuz bir etkisi olmaktadır.

9 Örgütlenme

Göçebe ve yarı-göçebe toplulukların kendi aralarında güçlü bir iletişim ve dayanışma ağları bulunduğundan söz edilmekle birlikte, formel bir örgütlü yapıları bulunmamaktadır. Hedef gruplar henüz birinci derecede yer alan temel ihtiyaçlarını tam olarak karşılayamadıkları için diğer aşamalardaki haklar ve ihtiyaçlar henüz gündeme gelememektedir.

Saha çalışması sonucu hedef gruplara sunulan sosyo-ekonomik destekler ve mevcut destek sistemindeki boşluklara dair elde edilen bulguları ise şu şekilde özetlemek mümkündür:

- Suriyeli göçmenlere yönelik sunulan en temel ve tek doğrudan destek Kızılay tarafından verilen sosyal uyum yardımıdır (SUY). Bu kapsamda aranan koşulları taşıyanlara *Kızılay Kart* aracılığıyla kişi başına aylık 120 TL nakdi yardım verilmektedir. Ancak bu miktar, hedef grubun açlık sınırında yaşamasının önüne geçememektedir.

- Alanda çoğu uluslararası kuruluşlar tarafından sağlanan fonlar ile belediyeler ve uluslararası ve yerel STK'lar tarafından birçok proje ve faaliyet yürütülmektedir. Ancak bu faaliyetlerin büyük çoğunluğu Suriyeli göçebe veya yarı-göçebe topluluklara veya tarımda çalışan Suriyeli mevsimlik gezici tarım işçilerine odaklı değildir. Bunun temel sebebi olarak da, bu gruplara erişim zorluğu gösterilmektedir.

- Alanda yürütülen projeler kapsamında sunulan hizmetler, hem süreleri hem de sunuş yöntemleri bakımından hedef grubun ihtiyaçlarını tam olarak karşılamaktan uzak kalmaktadır. Proje süreleri genellikle, bu gruplarda herhangi bir tutum değişikliği yaratmaya elverişli değildir. Destekler için aranan şartlar

ve hizmete erişim için bir yere başvurulmasının gerekmesi de hedef grubun sunulan hizmetlere erişimini kısıtlayabilmektedir. Ayrıca, hedef gruba yönelik faaliyetler doğrudan yardımdan ziyade, bireylerin psiko-sosyal ve hukuki danışma ihtiyaçlarının karşılanması suretiyle desteklenmesine yönelik olacak şekilde daha çok ihtiyaçlar hiyerarşisinin üst basamaklarına hitap ederek planlanmakta, temel ihtiyaçlar olan beslenme, giyinme, ısınma gibi alanlarda yapılan yardımlar eksik kalmaktadır. Vaka yönetimi yapılan projeler kapsamında ihtiyaç doğrultusunda ayni veya nakdi yardım da sunulabildiği belirtilmekteyse de, bu hizmetlerin hem sunuluş biçimi hem kapsamı nedeniyle, projelerin hedef grubun temel ihtiyaçlarının karşılanması aşaması tamamlanmadan kapasite güçlendirme amaçlı destek hizmetlerine kaydığı gerçeği değişmemektedir.

- İllerde bu alanda çalışma yapan kamu kurumları ve STK'lar arasındaki koordinasyonu sağlamak amacıyla çeşitli platformlar bulunmakta ve periyodik toplantılar yapılmaktadır. Ancak bu platformların işleyişinin, hedef grubun ihtiyaçları, elde bulunan kaynaklar ve bunların etkili kullanımını sağlayacak biçimde bir bilgi paylaşımına veya mekanizmaya sahip olmadığı gözlemlenmektedir.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular ışığında aşağıdaki temel öneriler ve bu önerileri hayata geçirmek için ayrıntılı öneriler oluşturulmuştur:

- İhtiyaç sahibine ihtiyacı olan yardım, uygun yöntemle sunulmalıdır.
- Kaynakların efektif kullanımı sağlanmalıdır.
- Çocukların ihmal-istismar riskini azaltacak, eğitime erişimlerini arttıracak esnek hizmet modelleri geliştirilmelidir.
- Hedef gruplara yönelik önyargılar ile mücadele edilmelidir.
- Alan çalışanlarının gerekli yetkinliklere, kaynaklara ve araçlara sahip olması sağlanmalıdır.
- Suriyeli göçebe ve yarı-göçebe toplulukların koşullarına özel tespit, ihtiyaç belirleme ve yardım faaliyetleri sunulmalıdır.
- Suriyeli mevsimlik gezici tarım işçilerinin koşullarına özel koruma ve iyileştirme faaliyetleri sunulmalıdır.

GİRİŞ

Kalkınma Atölyesi 2004 yılından bugüne; mevsimlik gezici tarım işçiliği, yabancı göçmen işçiler, çocuk işçiliği, yoksulluk gibi konularda çeşitli saha araştırmaları gerçekleştirmiş; Türkiye'de yıllardır süre gelen bu toplumsal sorunları araştırma ve bu kapsamda program geliştirme, savunu ve model geliştirme konularında çalışan bir sosyal kalkınma kooperatifidir.

Aralık 2019 - Nisan 2020 tarihleri arasında gerçekleştirilen bu çalışma, Türkiye'nin Adana, Gaziantep ve Şanlıurfa illerinde yaşayan Suriyeli göçebe ve yarı-göçebe topluluklar ile Adana Ovası'nda geçici çadır yerleşimlerinde yaşayan Suriyeli mevsimlik gezici tarım işçilerinin ihtiyaçlarının görünür kılınmasına ve temel hak, hizmet ve sosyal yardımlara erişimlerinin arttırılmasına katkı sağlamayı hedeflemektedir.

Bu yayın, araştırma sonucunda hazırlanmıştır ve çalışmanın hedef gruplarına dair detaylı bir arka plan bilgisini, çalışmanın amaç ve yöntemini, bulgularını ve bu bulgular ışığında yapılan değerlendirmeler ile geliştirilen önerileri içermektedir.

Kalkınma Atölyesi tarafından ECHO'nun finansal desteği ve GOAL Türkiye iş birliği ile yürütülen *Suriyeli Dom Göçmenler Mevcut Durum Araştırması*[1]; *Bereketli Topraklar, Zehir Gibi Yaşamlar: Suriyeli Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri, Adana Ovası Mevcut Durum Araştırma Raporu*[2] ve Hollanda Büyükelçiliği tarafından finansal desteği sağlanan *Türkiye'de Mevsimlik Tarımsal Üretimde Yabancı Göçmen İşçiler Mevcut Durum Raporu*[3], bu araştırma için alt okuma niteliği taşımaktadır.

[1] Kalkınma Atölyesi (2106a)
[2] Kalkınma Atölyesi (2016b)
[3] Kalkınma Atölyesi (2016c)

ARKAPLAN

İyi niyetli ve liberal toplumlarda yaşayan Çingenelerin karşılaştıkları haksızlıkların kaynağı sorgulanmayan kültürel normlarda ve alışkanlıklarda aranmalıdır. Bu gibi toplumlarda eşitsizlik birkaç insanın bilinçli tercihinin ya da kasıtlı politikasının ürünü değil, yapısal bir olgudur ve hakim bir grubun öznel kültürel deneyimlerinin ulus-devlet içinde herkesi bağlayan normlar olarak evrenselleştirilmesinden kaynaklanır. (Young, I.M. (1990). Justice and the Politics of Difference. Princeton, N. J.: Princeton University Press).

Dünyanın Görmezden Geldiği Toplum: Çingeneler

Mısır'da *"Egypte"*; İngiltere'de *"Gypsies"*; Fransa'da *"Tsigane"*, *"Bohemian"*, *"Gitan"*; İtalya'da *"Zingari"*; Almanya'da *"Zigeuner"*; İspanya'da "*Gitanos*"; Rumca'da *"Gypthos"*; Bizans'ta *"Athingan"*; Sırpça'da *"Cingerije"*; Ermenistan'da *"Lom"*; Filistin'de *"Nawar"* veya *"Dom"*; Suriye'de *"Dom"*; Kafkaslar'da *"Poşa"*[1] gibi isimleri alan Çingeneler'in[2] vatanları konusunda uzunca bir zaman farklı tahminler ortaya atılmış olsa da, dilleri ve tarihsel süreçleri incelendiğinde, Kuzey Hindistan'dan[3] dünyaya yayılan bir toplum olduğu söylenmektedir.

"*Çingene*" isminin, diğer topluluklar tarafından Çingeneleri küçümsemek ve daha aşağıda bir toplumsal statü belirtmek amacı ile kullanıldığı düşünülmektedir. Bu isme yüklenen küçültücü yan anlamlar, Çingenelerin ötekileştirilmesine neden olmakta, bu yüzden de *Çingene* yerine *Roman* isminin kullanılması tercih edilmektedir. Ancak *Roman* ismi de, tüm Çingene gruplarını kapsamadığı için, kullanıldığı yerlerde hangi kapsamda kullanıldığına dair bir açıklama yapılması tavsiye edilmektedir.[4] Bu çerçevede, bu raporda bundan sonra *Çingene* yerine, en geniş anlamıyla göçebe veya yarı-göçebe yaşam biçimini benimsemiş tüm grupları kapsayacak şekilde *Roman* tanımlaması kullanılmıştır.

GÖÇEBE

Belirli bir süre bir yere yerleşen, bir süre sonra da o yerleşimden başka bir yerleşime göçen, ne zaman aynı yerleşime döneceği belli olmayan topluluklardır. Genellikle çadır yerleşimlerinde veya metruk konutlarda yaşarlar. Bazı ülkelerde motokaravan ile yolculuk yapmaktadırlar.

YARI-GÖÇEBE

Bir süre yerleştikleri yerlerden ayrılarak il içine veya il dışındaki yerleşimlere gidip tekrar ilk yerleştikleri yere geri dönen topluluklardır.

Harita 1. Çingenelerin Hindistan'dan Avrupa'ya Göç Haritası

Kaynak: Kencrick (2007)

Egypte
Gypsies
Tsigane
Bohemian
Gitan
Zingari
Zigeuner
Gitanos
Gypthos
Athingan
Cingerije
Lom
Nawar
Dom
Poşa
Çingene

DÜNYADA
TÜM KITALARA
YAYILMIŞ
YAKLAŞIK
50 ÜLKEDE
12 MİLYONUN
ÜZERİNDE
ROMAN
NÜFUSUNUN
YAŞADIĞI
BELİRTİLMEKTEDİR

Romanların Kuzey Hindistan'dan başlayan kesintisiz yolculuğunun, 9. yüzyıldan sonra İran ve Anadolu üzerinden devam ettiği ve üç ana kola ayrıldığı tahmin edilmektedir: Birinci kol Ortadoğu'da kalmış (Domlar), ikinci kol Ermenistan yoluna devam etmiş (Lomlar), üçüncü kol ise, Anadolu üzerinden Avrupa'ya doğru ilerlemiştir (Romlar).[5]

Romanları bu uzun yolculuğa sürükleyen ise neredeyse her dönemde dünyanın farklı ülkelerinde yaşanan; kıtlık, iç savaş, kuraklık, ırkçılık gibi çeşitli nedenlerdir. Romanlara yönelik ırkçılık ve ayrımcılık, yüzyıllardan bu yana varlığını sürdürmektedir. Balkan Savaşı'ndan, Birinci ve İkinci Dünya Savaşı'na ve sonrası dönemlerde milyonlarca Roman göç yollarını değiştirip, farklı coğrafyalara yönelmek zorunda kalmıştır.

Dünyada tüm kıtalara yayılmış yaklaşık 50 ülkede ve 12 milyonun üzerinde Roman nüfusunun yaşadığı belirtilmektedir.[6] Avrupa Konseyi'nin 2012 yılında yayınladığı Roman nüfusuna dair tahmini ortalamaları içeren listeye göre, Avrupa'da en büyük Roman nüfusuna sahip 10 ülke şöyledir:

ROM

Günümüz Türkiye'sinde Roman ya da Çingene olarak tanımlanan Rom grubunun Bir kısmı 1923 yılında Yunanistan'la yapılan Lozan Antlaşması'yla Türkiye'ye göç eden Romlar, günümüzde İzmir, Aydın, Manisa, Çanakkale, Balıkesir, Bursa, Edirne, Kocaeli, İstanbul, Tekirdağı, Kırklareli Zonguldak, Bartın ve Samsun illerinde, diğer gruplara oranla daha fazla kentlerin içinde yaşamaktadırlar.

DOM

Ortadoğu'dan göçen Dom toplulukları Türkiye'de; Diyarbakır, Mardin, Urfa, Gaziantep, Batman, Adana, Kilis, Hatay ve Mersin gibi illerde yoğun olarak bulunmaktadır. Dom topluluğunun yaşadığı illere bakıldığında, bu topluluğun Kürt ve Arap kültürüyle yakın ilişkide olduğu görülmektedir.

LOM

Lom ya da Anadolu'daki kullanımıyla Poşa topluluğunun kökenleri Kafkasya ve Balkanlara dayanmaktadır. Yoğun olarak Karadeniz Bölgesi'nde; Sivas, Erzincan, Erzurum, Hopa, Arhavi ve Artvin'de yaşamaktadırlar.

Kaynak: Kolukırık (2008)

Yerleşik toplumlarınkine benzemeyen yaşam tarzları, Romanların sosyal ve ekonomik hayattan çeşitli alanlarda dışlanmasına neden olmuştur. Antropolojik açıdan *etrafta dolaşan*[7] topluluklar olarak isimlendirilen Romanların yaşam tarzları yerleşik topluluklardan farklı olarak gelişmiş, ekonomik ve sosyal açıdan üretim pratikleri bu doğrultuda oluşmuştur. Yüzyıllar boyunca göçebe ve yarı göçebe biçimde yaşayan Romanların, değişen sosyal yapı ile birlikte, özellikle son elli yıldır birçok ülkede görece yerleşik bir yaşam düzenine geçtikleri görülmektedir.

Azınlık haklarının korunmasına yönelik hazırlanan bir dizi uluslararası sözleşme (Ek A) olmakla birlikte, Roman topluluklarına yönelik ayrımcılık tarih boyunca süregelmiş; bugün bile Romanlara yönelik ırkçılığın, ayrımcılığın ve tahammülsüzlüğün işaretleri hâlâ birçok ülkede görülebilmektedir. Romanların dünya tarihindeki bu talihsiz yolculuğu, barındırdığı tüm etnik kimlikler için geçerli olmakla birlikte, Dom ve Lom gibi toplulukların yaşadığı ayrımcılık ve hak ihlalleri, çok daha az bilinmektedir.

Ortadoğu'da varlığını yıllardır sürdüren savaş ve çatışma ortamı, Dom toplumunu, Avrupa'daki Rom toplumu gibi yerlerinden etmiştir. Özellikle, Suriye'de son on yıldır şiddetini yükselten savaş burada yaşayan göçebe ve yarı-göçebe toplulukları da etkilemiştir. Suriyeli Domlar savaşın etkisiyle Türkiye, Lübnan, Ürdün ve Irak gibi ülkelere sığınmışlardır.

Türkiye'deki Göçebe ve Yarı-Göçebe Topluluklar

Roman toplulukların Kuzey Hindistan'dan dünyanın dört bir yanına dağılan göç rotalarında Türkiye bir geçiş noktası olarak görülmektedir. Dolayısıyla Türkiye çeşitli Roman topluluklarının yoğun olarak yaşadığı ülkelerden biridir. Hindistan ve Pakistan'dan başlayarak Anadolu ve Karadeniz üzerinden Avrupa ve Türkiye'ye buradan da Rusya ve Kuzey Amerika kıtasına dağılan *Romlar*, Türkiye'deki Romanların sadece bir kolunu oluşturmaktadır. Kafkaslar üzerinden Azerbaycan, İran, Ermenistan ve Türkiye'ye gelen *Lom* toplulukları Türkiye'nin kuzeyinde yaşayan Roman topluluklarını oluşturur. Bugünkü Irak, İran, Suriye, Lübnan, Ürdün, Mısır ve Türkiye'nin doğu ve güneydoğusunda yaşayan *Dom* toplulukları ise Ortadoğu'da kalan diğer Roman gruplarını oluşturmaktadır (bölgedeki Domlar, diğer etnik gruplar tarafından Kürt göçebesi, Karaçi, Aşık, Mıtrıp olarak da adlandırılmaktadır[8]).

Rom, Dom ve Lom topluluklar kendi dilleri olan Romani, Domari ve Lomari dillerini kullanmaktadırlar. Rom ve Dom topluluklarının, kendi dillerini korumalarının yanı sıra Türkçe ve Kürtçe dillerini de kullandıkları bilinmektedir.

Türkiye'de yaşayan Romanların nüfusuna dair resmi bir veri bulunmamakla birlikte, Osmanlı İmparatorluğu döneminden bazı verilere ulaşılabilmektedir. Evliya Çele-

bi, Seyahatname'sinde (17.yy), Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Romanların yerleşim yerlerine ve mesleklerine ilişkin bazı detaylar verir.[9] Karpat'ın Ottoman Population isimli çalışmasında, 1881/82 ve 1893 genel nüfus sayımlarında, gayrimüslim Roman nüfusu 1.644 erkek ve 1.509 kadın olarak kaydedilmiştir.[10] 1923'te Cumhuriyetin ilanından sonra, Lozan Antlaşması'nda Yunan ve Türk Nüfusların Mübadelesine İlişkin Sözleşme[11] ile Romanların Balkanların kuzeyinden Türkiye'ye göç etmesiyle Türkiye'deki Roman nüfusu artmıştır. Avrupa Konseyi'nin Romanlar ve Gezginler Bölümü (ERTF) tarafından 2010 yılında yapılan araştırmada, 71 milyon 892 bin 807 olan Türkiye nüfusunun yüzde 3,83'ünün Romanlardan oluştuğu belirtilmektedir.[12]

Türkiye'de yaşayan Roman nüfusunun, Edirne, Ankara, Samsun, Tekirdağ, Kırklareli, Mersin, Adana, İzmir, Balıkesir, Keşan, Söke, Çorlu, Hatay, Gaziantep, Şanlıurfa, Diyarbakır ve İstanbul illerinde yoğunlaştığı bilinmektedir.

Harita 2. Türkiye'de Yaşayan Rom, Dom ve Lom Toplulukları

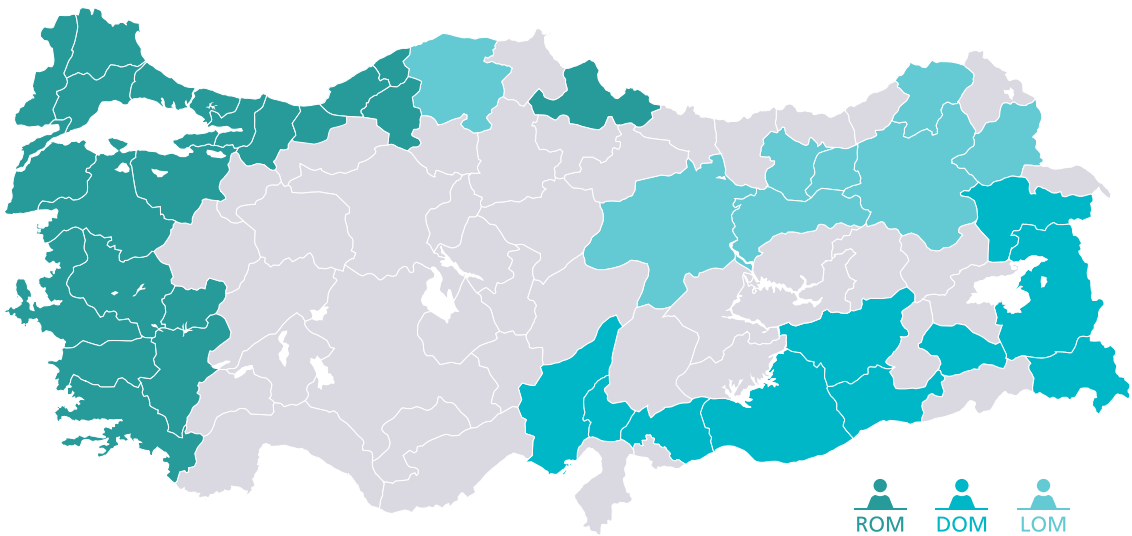

Kaynak: Kolukırık (2008)

Türkiye'de yaşayan Rom, Dom ve Lom topluluklarına dair az sayıdaki araştırma, tüm Roman topluluklarının tanımlanmasında yeterli olamamaktadır. Bu konudaki bir başka tanımlama karışıklığı ise *Abdal* grupları içermektedir. Bazı kaynaklar[13], Roman grupların bazılarının bulundukları bölgeye göre Abdal olarak adlandırıldıklarını söylerken, başka kaynaklara göre ise Abdallar Roman grupları içerisinde yer almamaktadır:

> *Türkiye Çingeneleri açısından temel sorunsal, göçebe veya yarı göçebe olarak yaşayan pek çok grubun Rom kökenli (Dom ve Lom dahil) gruplar olarak tanımlanmasıdır. Oldukça problemli olan bu yaklaşım, "Teber" ya da "Abdal" veyahut ta kendilerini aşiret adlarıyla tanımlayan "Melikli" gibi grupları da içerebilmekte ve bir karışıklığa neden olmaktadır. Bu noktada önemli bir ayıraç, dil örneklerinin grup kimliklerini tanımlamada kullanılabilir olmasıdır. Rom, Dom ve Lom grupları kendi dillerini kullanabilmekte ve diğer gruplar da (Teberler) kendi dillerine sahip bulunmaktadır.*[14]

Abdalların Roman grupları içerisine dahil edilip edilmemesi konusunda çeşitli görüşlerin olduğu, medyaya yansıyan haberlerden de görülebilmektedir.[15] Abdalların Romanların bir alt grubu olup olmadığı konusundaki bu farklı görüşlerin varlığı, göçebe ve yarı göçebe toplumların hali hazırda bulunan kimlik problemlerinin bir göstergesidir. Abdalların Alevi-Bektaşi inancına dahil olması ve Türkmen olmaları, bu konudaki kafa karışıklığına sebebiyet veren önemli etkenlerdendir.[16] Bunun yanında Romanların farklı bölgelerde farklı isimlendirilmesi nedeni ile bazı bölgelerde, özellikle Hatay ve Kahramanmaraş'ta Romanlara Abdal dendiği de bilinmektedir.[17]

Göçebe ve yarı-göçebe grupların tamamını kapsayıcı bir şemsiye kavram konusunda literatürde herhangi bir fikir birliği bulunmadığı gibi, bu grupların da herhangi bir üst kimlik konusunda hem fikir olmadıkları görülmektedir. Alt grup kimlikleri açısından da yaşadıkları yerde diğer gruplarla olan ilişkilerine göre farklı tercihlerde bulunulabildikleri ve bu konuda çok hassas oldukları anlaşılmaktadır. Bu nedenle, göçebe ve yarı-göçebe grupların kimlik ve grup aidiyetlerini kendi beyanlarına göre belirlemek esas olmalıdır.

Romanların ve alt gruplarının ülke içindeki nüfusu, toplulukların dağılımı ve sosyo-ekonomik durumları gibi temel veri eksikliği, yine aynı topluluklar için sosyal politikaların geliştirilmesindeki en büyük sınırlılıklardan biridir. Yoksulluk ve sosyal dışlanma, Türkiye'de yaşayan tüm göçebe ve yarı göçebe yaşayan topluluklar arasında yaygındır ve bu durum bu toplulukların sosyal haklara erişiminin önündeki önemli engellerden birini oluşturmaktadır.

Bu kapsamda, 2011 yılında AB, Romanlarla çoğunluk nüfusun yaşam koşulları arasındaki farkları gidererek Romanların toplumla daha iyi bütünleşmesini amaçlayan *Ulusal Roman Entegrasyon Politikaları için Avrupa Çerçevesi*'ni kabul etmiştir. Avrupa Çerçevesi kapsamında, üye devletler ve AB katılım sürecindeki ülkeler Romanların uyumu için ulusal politikalar geliştirmeye davet edilmiştir. Bu çerçevede Türkiye tarafından 2016 yılında *Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Belgesi (2016-2021)*[18] hazırlanmıştır. Strateji Belgesi'nde Romanların eğitim, istihdam, sağlık ve barınma

gibi sorunlarına yönelik çözüm önerilerine yer verilmiş, ancak alt topluluklar detayına girilmemiştir.

Türkiye'deki Suriyeli Göçebe ve Yarı-Göçebe Topluluklar ile Suriyeli Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri

Savaşlar ve iç çatışmalar, tüm ülkelerin geçmişini, kültürünü, toplumsal ve ekonomik yapısını etkileyen, büyük yıkımlara neden olan olaylardır. Bu yıkımların tam ortasında, on yıllardır Ortadoğu'da yaşanan çatışmalı durumlar milyonlarca kişinin göç etmesine yol açmıştır. 2011 yılında Suriye'de başlayan iç savaş ve çatışmalı süreç hâlâ etkisini göstermeye devam ederken, ülke nüfusunda büyük değişiklikler ortaya çıkmıştır. Bugün, savaş öncesi 22 milyonluk Suriye nüfusunun neredeyse yarısı göçmen olmuştur. Yaklaşık altı milyon Suriyeli ülke içinde göç ederken, bölge ülkelere göç eden sayısı beş milyona yaklaşmış,[19] Avrupa ülkelerine göç etmiş olan Suriyeli sayısı da bir milyonu aşmıştır. Böylelikle dünya Birinci ve İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana en büyük göç olgusuyla karşı karşıya kalmıştır.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü verilerine göre, 16 Temmuz 2020 tarihi itibariyle Türkiye'de geçici koruma kapsamında bulunan Suriyeli göçmenlerin sayısı da 3 milyon 600 bin 710'u bulmuştur (Şekil 1).[20] Suriyeli göçmenlerin Türkiye'ye gelmesiyle birlikte, Türkiye dünyada en fazla göçmen barındıran ülke konumuna gelmiştir.[21]

Şekil 1 Yıllara Göre Suriyeli Göçmenlerin Türkiye'deki Sayısal Durumu

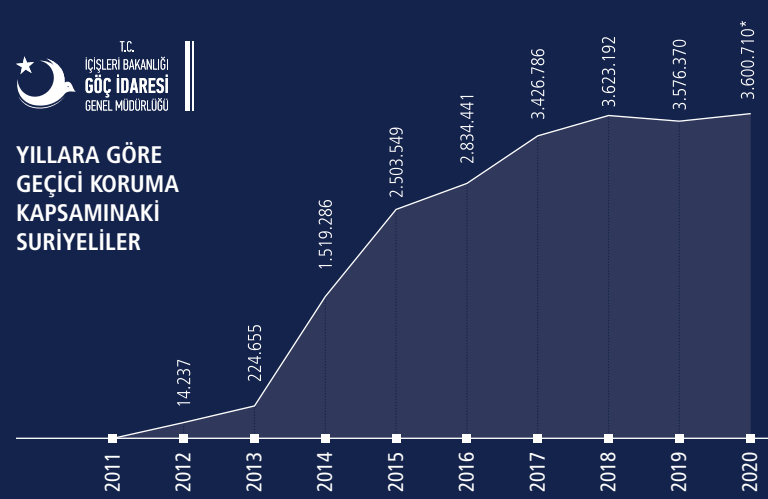

Kaynak: https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638

** 16.07.2020 itibariyle*

Harita 3. Türkiye'de Geçici Koruma Kapsamında Bulunan Suriyelilerin İlk On İle Göre Dağılımı

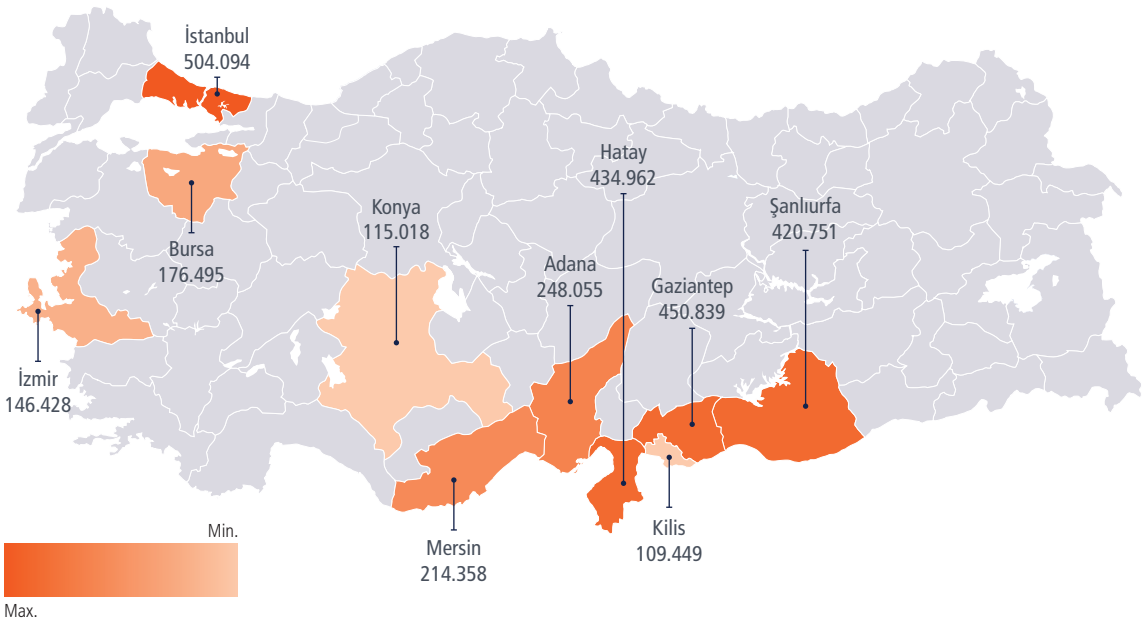

Kaynak: https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638

Nisan 2011'den itibaren Türkiye'ye gelen Suriyeliler, önce *misafir* şeklinde tanımlanmıştır. Bu tanımlamanın hukuki bir karşılığı bulunmadığı için Suriyelilere yönelik 2013 yılına kadar herhangi bir yasa veya bir sözleşmeye göre tanımlama yapılmadan hizmetler sunulmuştur.

1951 Cenevre Sözleşmesi'nde yer alan "*mülteci*" tanımı, ulusal mevzuatta, 4 Nisan 2013 tarihli ve 6458 sayılı *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu*'nun (YUKK)[22] 61. maddesinde yer almaktadır.

Türkiye, Cenevre Sözleşmesi'ne coğrafi çekince koyarak, sadece Avrupa'dan gelen kimseleri *mülteci* olarak tanımlamaktadır. Türk hukukunda coğrafi kısıtlamalar nedeniyle yapılan mülteci-sığınmacı ayrımı, uluslararası mülteci hukukunda kullanılan kavramlar ile çelişmektedir. Uluslararası mülteci hukukunda, sığınmacının mültecilik koşullarını taşıdığının tespiti üzerine mülteci statüsünü kazanması söz konusu iken, iç hukukta sığınmacı olarak nitelenen kişilere hukuken mültecilik statüsünün verilmesi mümkün olmamaktadır.[23] Avrupa ülkeleri dışından gelen ve sığınma talep eden kişiler YUKK'un 62. maddesi doğrultusunda "*şartlı mülteci*" olarak adlandırılmaktadır.

YUKK 63. maddesine göre de, mülteci veya şartlı mülteci olarak tanımlanamayan fakat, ülkesine geri gönderildiği takdirde; ölüme, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye, çatışmalara maruz kalacak ya da şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak ise geri gönderme yasağı kapsamında yabancılara "*ikincil koruma*" statüsü verilir.

Mevzuattaki boşluk sebebiyle göçmen ya da mülteci olarak tanımlanamayan Suriyelilerin statüsü ile ilgili olarak ise YUKK (md.91) ile *geçici koruma rejimi* düzenlenmiştir.

YUKK'un 91. maddesine dayanılarak hazırlanan, 2014 tarih ve 29153 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren *Geçici Koruma Yönetmeliği* (GKY)[24] ile de Suriyelilerin *geçici koruma* statüsü altında oldukları kabul edilmiştir.

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK)

MADDE 61

(1) Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci statüsü verilir

MADDE 62

Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında şartlı mülteci statüsü verilir. Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye'de kalmasına izin verilir.

MADDE 91

(1) Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir.

Özellikle 2012 yılından sonra ülkeye kitlesel olarak göç eden Suriyelilerin sosyal uyumu için çeşitli düzenlemeler yapılsa da; yapılan düzenlemeler kapsam ve yöntem gibi nedenlerle yeterli olmamış ve bu yetersizlik yeni toplumsal sorunların ortaya çıkması ile sonuçlanmıştır.

Bu sürecin bir sonucu olarak; zorunlu göçle Türkiye'ye yerleşen Suriyeli göçmenlerin bir kısmı hayatta kalma stratejisi olarak, Türkiye'de toplumun en yoksul kesiminin üstlendiği işlerden biri olan mevsimlik gezici tarım işçiliği yapmak üzere tarımsal üretime katılmışlardır. Kalkınma Atölyesi'nin Temmuz-Ağustos 2019 aylarında Adana, Manisa, Konya, Bursa, Ankara ve Eskişehir illerinde gerçekleştirdiği lan çalışmalarında 262 geçici çadır yerleşimimdeki 11 bin 261 çadırda yaşayan, yaklaşık 82 bin kişinin 23 bininin Suriyeli göçmenlerden oluştuğu tespit edilmiştir. Genellikle il ve ilçe merkezlerinden uzakta bulunan çadır alanlarında diğer Suriyeli göçmenler ve mevsimlik gezici tarım işçileri ile birlikte yaşayan Suriyeliler, sosyal uyum sürecindeki birçok imkandan mahrum kalmışlardır. Mevsimlik gezici tarım işçilerinin mevcut durumlarına, yaşam şekilleri ve ihtiyaçlarına bakıldığında; sınırlı imkanlarla yaşamlarını sürdürmeye çalıştıkları, tarım aracılarının *(elci)* kontrolünde oluşturulmuş bir kısır döngüde yaşam mücadelesi verdikleri görülmektedir.[25] Bu işçi grubuna dahil olan Suriyeli göçmenler de, mevsimlik gezici tarım işçileri gibi yetersiz koşullarda yaşamaktadırlar. Suriyeli göçmenler; geçici koruma statüsünde olmaları, dil problemleri ve göçmen olarak yaşayabilecekleri diğer sorunlar nedeni ile bölgedeki mevsimlik gezici tarım işçilerine kıyasla daha da dezavantajlı durumdadırlar.

Türkiye'ye sığınan Suriyeli göçebe ve yarı-göçebe topluluklar ise, yaşadıkları sıkıntılara ek olarak, yaşam tarzları nedeniyle gerek kamusal alanda gerekse yerel toplum ve diğer Suriyeli göçmenler tarafından çeşitli ayrımcılıklara uğramaktadırlar. Suriyeli göçebe ve yarı-göçebe toplulukların yaşadıkları sorunlar, kamu tarafından görünmez olmaktan başlayıp, temel ihtiyaçlara erişimdeki zorluklara kadar uzanan bir dizi sorunlar bütününü oluşturmaktadır.

Türkiye'de Suriyeli göçmenler üzerine yapılan araştırmalar (Ek B) genellikle yaş grupları, cinsiyet, yerleşim yerleri gibi çeşitli kategoriler dikkate alınarak yapılmıştır. Bu değişkenlerin yanında, etnik köken, ekonomik faaliyet, yaşam şekilleri gibi değişkenleri içine alan araştırmalar oldukça azdır. Farklı değişkenlerden hareketle yapılacak olan araştırmalar, oluşan toplumsal problemleri daha farklı perspektifte tanımlayıp, daha doğru çözümlerin sunulmasına olanak sağlayabilmektedir. Bu araştırma Suriye'den göç etmiş göçebe ve yarı-göçebe topluluklarla birlikte, Suriyeli mevsimlik gezici tarım işçilerini ele alarak, üretim biçimlerinden göç rotalarına, yaşam biçimlerinden temel ihtiyaçlarına uzanan bir perspektifte, mevcut durumu ve ihtiyaçları sunmayı hedeflemektedir.

SON NOTLAR

1 Arayıcı (2008)
2 Berger (2000)
3 Marushiakova (2001)
4 Sampson (1923)
5 Kenrick (1993)
6 Avrupa Komisyonu (2012)
7 Yılgür (2017)
8 Kolukırık (2008)
9 Evliya Çelebi (1834-50), s.92-93.
10 Karpat (1985), s.152.
11 www.ttk.gov.tr/wp-content/uploads/2016/11/3-Lozan13-357.pdf
12 Avrupa Roman Hakları Merkezi (2012)
13 Sıfır Ayrımcılık Derneği (2017)
14 Kolukırık (2008)
15 www.edirneninsesi.com.tr/abdallar-domlar-lomlar-ve-romanlar/8607/
16 tr.wikipedia.org/wiki/Abdal
17 tr.wikipedia.org/wiki/%C3%87ingeneler
18 Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2016)
19 Baladi (2016)
20 www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638
21 data2.unhcr.org/en/situations/syria
22 www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf
23 Çakran (2017), s.3
24 www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/10/20141022-15-1.pdf
25 Kalkınma Atölyesi (2017)

AMAÇ, HEDEF GRUP, YÖNTEM VE SINIRLILIKLAR

Amaç ve Hedef Grup

Bu çalışmanın genel amacı, Adana, Gaziantep ve Şanlıurfa illerinde yaşayan Suriyeli göçebe ve yarı-göçebe topluluklar ile Adana Ovası'nda geçici çadır yerleşimlerinde[1] yaşayan Suriyeli mevsimlik gezici tarım işçilerinin[2] mevcut durumunun ve temel ihtiyaçlarının belirlenmesi ve raporlanmasıdır. Hazırlanan bu mevcut durum ve ihtiyaç analizi raporuna dayanarak, aynı çalışma kapsamında kanıt temelli bir savunu stratejisi ve savunu araçları hazırlanarak uygulamaya konulmuştur.

Yukarıda belirtilen genel amaç doğrultusunda, çalışmanın iki temel hedef grubu bulunmaktadır:

1. Adana, Gaziantep ve Şanlıurfa'da yaşayan Suriyeli göçebe ve yarı-göçebe topluluklar
2. Adana Ovası'nda geçici çadır yerleşimlerinde yaşayan Suriyeli mevsimlik gezici tarım işçileri

Hedef gruba yönelik yürütülen mevcut durumu belirleme ve ihtiyaç analizi çalışması, GOAL Türkiye tarafından hazırlanan görev tanımı uyarınca, aşağıdaki sorulara yanıt bulmak üzere tasarlanmış ve yürütülmüştür:

- Adana, Gaziantep ve Şanlıurfa'da yaşayan Suriyeli göçebe ve/veya yarı-göçebe topluluklar ile Suriyeli mevsimlik gezici tarım işçilerinin sosyal, kültürel ve ekonomik ihtiyaçları nelerdir?
- Bu en dışlanmış grubun sosyal ve korunmaya dair sorunlarını önleme ve ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik mevcut politika ve uygulamalar nelerdir (mülteci, sığınmacı, göçebe ve kayıtsız yabancıların farklı hukuki çerçevelerde ele alındığı varsayımına dayanarak)? Yereldeki hizmet sağlayıcıların bu politikaları uygulaması, bu grubu nasıl etkilemektedir?
- Bu grubun ihtiyaçları olduğu zaman ve şekilde hizmetlere ulaşımı ve korunmasını engelleyen hizmet sunumuna dair boşluklar nelerdir? Yerel düzeyde mevcut hizmetlere ve yardımlara erişimlerinin önündeki engeller nelerdir?
- Korunma ve hizmetlere erişimin desteklenmesi konusunda bu toplulukların öncelikleri nelerdir?
- Hedef grupların maruz kaldığı genel ve özel korunma riskleri nelerdir? Bu riskleri arttıran faktörler nelerdir?
- Bu toplulukların korunma, dayanıklılık ve kendine yeterliliklerini güçlendirmek için kullanılabilecek ne tür kaynakları ve güçlü yanları vardır?

- Bu topluluklar, yerel topluluklar, Sivil Toplum Kuruluşları (STK) ve hizmet sağlayıcılar tarafından nasıl algılanıyorlar?
- Yerel topluluklar, STK'lar ve hizmet sağlayıcılar bu gruba odaklı destek ve hizmet sağlıyor mu? Hayır ise, neden?
- Link Programı[3], bu topluluklara yönelik sürdürülebilir koruma çözümlerinin desteklenmesi için nasıl bir stratejik yaklaşım, müdahale ve yerel / merkezi düzeydeki yetkililer ile diyalog içinde olmalıdır?
- Link Programı aracılığı ile bu topluluklara yönelik anlamlı ve sürdürülebilir çözümleri desteklemeye yönelik kullanılabilecek, STK, Birleşmiş Milletler kuruluşları, belediyeler ve hizmet sunuculardan öğrenilecek dersler veya iyi uygulama örnekleri nelerdir?
- Adana, Gaziantep ve Şanlıurfa'da (geçici olarak, kalıcı olarak veya mevsimlik) yaşayan göçebe ve/veya yarı-göçebe aileler nerelerde bulunuyorlar? Mevsimsel olarak izledikleri, gittikleri rotalar, yollar nelerdir?
- Mevsimsel yolculuklarda, geçici olarak kaldıkları ve çalıştıkları yerlerde karşılaştıkları zorluklar ve riskler neler?

Veri Toplama Yöntemi ve Araçları

Yukarıda belirtilen soruların yanıtlanmasına yönelik veri toplama yöntemi ve araçları geliştirilmesi aşamasında öncelikle kapsamlı bir ***masabaşı araştırması*** yürütülmüştür. Bu araştırma kapsamında Türkiye'de yaşayan göçebe ve yarı-göçebe topluluklara dair mevcut tüm bilgi ve belgeler (araştırmalar, program ve projeler, veriler, basına yansıyan haberler dahil olmak üzere) derlenmiş ve incelenmiştir. Masabaşı çalışması sonucunda elde edilen bilgi *Arka Plan* bölümünde özetlenmiştir.

Masabaşı araştırmasının ardından, mevcut durum belirleme ve ihtiyaç analizi çalışmasında hedeflenen tüm verilere ulaşılabilmesini sağlamak amacıyla 12-15 Aralık 2019 tarihlerinde Adana, Gaziantep ve Şanlıurfa illerinde bir ***ön saha araştırması*** yürütülmüştür. Bu çalışma kapsamında, daha önceki araştırmalara dayanılarak hedef grubun yaşadığı tahmin edilen yerleşim alanları ziyaret edilmiş, hedef grubun mevcut yaşadığı bölgelere dair bir ön tespit yapılmış ve araştırma esnasında hedef gruba erişimde yaşanabilecek sorunlar (veri toplama aşamasında karşılaşılan kısıtlılıklar Amaç, Hedef Grup, Yöntem ve Sınırlılıklar'da ayrıntılı olarak anlatılmıştır) ve bu sorunların olası çözüm yolları belirlenmeye çalışılmıştır.

Masabaşı araştırması ve ön saha çalışması sonrasında, araştırma ekibi toplanan tüm veri ve bilgileri değerlendirmiş ve hedef grubun özellikleri, yaşadıkları yörelerin özellikleri ve hedef gruba ulaşmadaki sınırlılıkları göz önüne alarak, saha araştırmasında kullanmak üzere aşağıdaki dört veri toplama yöntemini belirlemiş ve veri top-

Şekil 2 Hedef Gruba Göre Kullanılan Veri ve Bilgi Toplama Yöntemleri

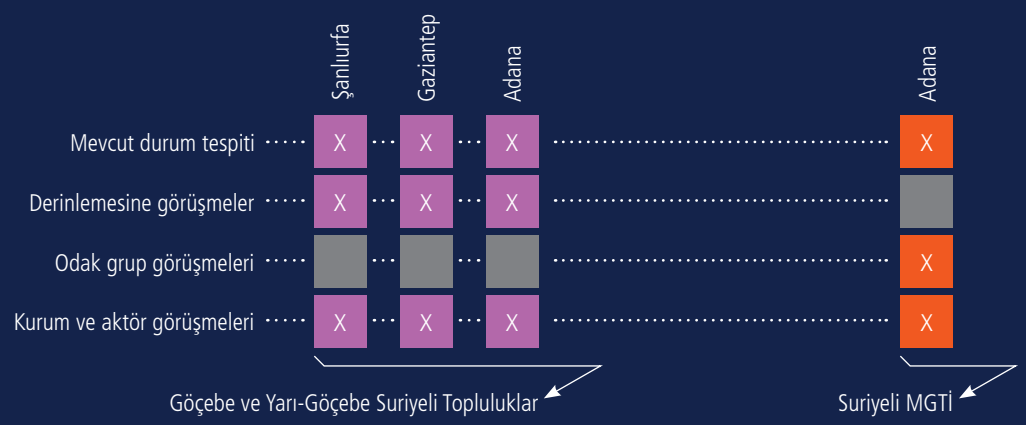

lama araçlarını geliştirmiştir (veri toplama yöntem ve araçlarına dair detay **Amaç, Hedef Grup, Yöntem ve Sınırlılıklar**'da, veri toplama araçları ise Ek C-F'de yer almaktadır):

İki ayrı hedef gruba yönelik kullanılan veri ve bilgi toplama yöntemleri Şekil 2'de özetlenmiştir. Buna göre, Adana, Gaziantep ve Şanlıurfa illerinde yaşayan göçebe ve yarı-göçebe Suriyeli topluluklara yönelik uygulanacak mevcut durum ve ihtiyaç analizi için ulaşılabilen her mahallede veya çadır yerleşim alanında mevcut durum tespiti yapılması, ihtiyaçlar konusunda daha detaylı bilgi alınabilmesi için hedef grup ile derinlemesine görüşmeler yapılması ve bu gruplara sunulan mevcut hizmetler ile bu hizmetlerdeki boşlukların değerlendirilebilmesi için hedef grup ile doğrudan ve dolaylı ilişkili olan kurum ve aktörlerle görüşmeler yapılması planlanmıştır.

Çalışmanın ikinci hedef grubu olan Adana Ovası'nda çadır yerleşimlerinde yaşayan Suriyeli mevsimlik gezici tarım işçilerine yönelik yürütülecek mevcut durum ve ihtiyaç analizi kapsamında ise, mevcut durum tespiti için UNICEF Türkiye desteğiyle Kalkınma Atölyesi tarafından Kasım 2019'da gerçekleştirilen "*Adana Ovası'ndaki Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri Mevcut Durum ve İhtiyaç Analizi*" uygulaması esnasında bu çalışmaya özel olarak eklenen sorularla birlikte elde edilen verilerin kullanılması, ihtiyaçlar konusunda daha detaylı bilgi alınabilmesi için hedef grup ile

odak grup görüşmeleri yapılması ve bu gruba yönelik mevcut hizmetler ve hizmetlerdeki boşlukların değerlendirilebilmesi için Adana ilindeki ilgili kurum ve aktörlerle görüşmeler yapılması öngörülmüştür.

Bu çalışma kapsamında kullanılan bir diğer araç ise haritalama çalışmasıdır. Haritalama çalışması göçebe ve yarı-göçebe toplulukların nerede yaşadığı, yaşadıkları yerleşimlerin mevcut durumu, nerelere göç ettiklerini de içerecek biçimde hizmet sunuculara faaliyetlerini kolaylaştırmak amacıyla hazırlanmıştır. Alan çalışması esnasında hem il hem de ilçe bazında krokiler kullanılmış, yerleşim yerleri belirlenmiştir. İlave olarak göç yolları harita üzerine işaretlenmiştir. Ayrıca Adana Ovası'nda bulunan Suriyeli mevsimlik gezici tarım işçilerinin geçici çadır yerleşimleri için Kalkınma Atölyesi tarafından hazırlanan harita altlık olarak kullanılmış ve son verilerle bu harita da yenilenmiştir.

Aşağıdaki bölümlerde detayları verilen yöntemler ile uygulanan saha araştırması, 04-15 Ocak 2020 tarihleri arasında toplam on iki gün olacak şekilde yedi kişilik bir ekiple gerçekleştirilmiştir.

Mevcut Durum Tespiti

Hedef grubun yaşadığı yerleşim yerlerinin (mahalle, geçici çadır yerleşimi vd.) konumu, demografik yapısı, eğitim ve sağlık alanındaki ihtiyaçları, istihdam ve gelir durumu ile barınma ve yaşam koşullarının tespit edilmesi amacıyla toplam 43 soruluk bir ***Mevcut Durum Tespit Formu*** (Ek C) hazırlanmıştır.

Saha çalışması sırasında, bu formda yer alan bilgiler, yerleşim yerinde ulaşılan ilgili tüm kişiler ile konuşularak, yerleşim yeri başına ortalama 90 dakikalık bir çalışma ile derlenmiştir. Bilgi alınan kişiler arasında göçebe veya yarı-göçebe Suriyeliler yanında muhtarlar, öğretmenler, esnaf, dernek temsilcisi ve mahalle sakini gibi kişiler yer almıştır.

Saha çalışması öncesinde, masabaşı araştırması kapsamında derlenen rapor ve araştırmalara dayanarak, Adana, Gaziantep ve Şanlıurfa illerinde göçebe ve yarı-göçebe Suriyeli toplulukların yaşadığı tahmin edilen 39 yerleşim yeri tespit edilmiştir (Harita 4). Bu veriler ışığında gerçekleştirilen ön saha araştırması sırasında hedef grubun yörede yaşadığı tahmin edilen yerleşimlere ziyaretler düzenlenmiş; yerel aktörler, GOAL Türkiye saha ekipleri ve hedef grup ile doğrudan ve dolaylı ilişkili kurumlarla görüşmeler gerçekleştirilerek saha çalışması için ayrıntılı bir planlama yapılmıştır. Saha çalışması sonucunda (Bkz.Amaç, Hedef Grup, Yöntem ve Sınırlılıklar), mevcut durum tespiti yapılan yerleşim yeri sayısı 20 ile sınırlı kalmıştır (Şekil 3).

Harita 4 Adana, Gaziantep ve Şanlıurfa'da Yaşayan Suriyeli Göçebe ve Yarı-Göçebe Gruplar ve Adana Ovası'ndaki Suriyeli Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Yerleşim Alanları

Şekil 3 Hedeflenen ve Gerçekleştirilen Mevcut Durum Tespit Çalışmaları

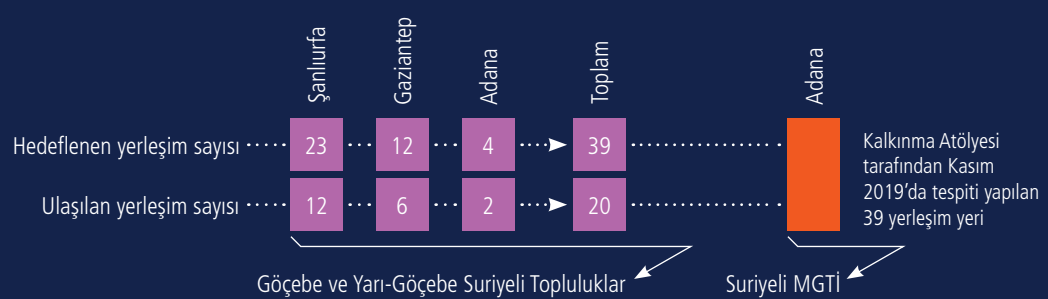

Yukarıdaki bölümde anlatıldığı üzere, Adana'da yaşayan Suriyeli mevsimlik gezici tarım işçilerine dair aynı kapsamdaki bilgiler UNICEF Türkiye desteğiyle Kalkınma Atölyesi'nin Adana Ovası'nda uygulamakta olduğu Çocuk İşçiliğiyle Mücadele Programı kapsamında Kasım 2019'da toplandığı için, bu araştırma kapsamında ayrıca aynı çadır yerleşimleri için bir mevcut durum tespiti yapılmamış, 39 yerleşim yerine dair halihazırda toplanmış olan veri, bu çalışma amaçlarına uygun olacak şekilde yeniden analiz edilip kullanılmıştır.

Derinlemesine Görüşmeler

Birinci hedef grup olan Adana, Gaziantep ve Şanlıurfa illerinde yaşayan göçebe ve yarı-göçebe Suriyeli toplulukların ihtiyaçları konusunda daha detaylı bilgi alabilmek için toplam 39 ana sorudan oluşan ve ortalama 60 dakika süren yarı yapılandırılmış bir ***Derinlemesine Görüşme Formu*** (Ek D) hazırlanmıştır. Bu görüşmeler ile hedef grubun göçerlik durumu, eğitim ve sağlık alanındaki ihtiyaçları, istihdam ve gelir durumu, barınma ve yaşam ortamı ile ayrımcılık, güvenlik ve şiddet konularındaki yaşantıları hakkında kapsamlı bilgi edinilmesi amaçlanmıştır.

Saha çalışması öncesinde Adana, Gaziantep ve Şanlıurfa illerinde göçebe ve yarı-göçebe Suriyeli toplulukların yaşadığı 9 ilçede toplam 24 derinlemesine görüşme yapılması hedeflenmiş; saha çalışması sırasında ise 11 ilçede toplam 20 derinlemesine görüşme gerçekleştirilmiştir (Şekil 4). Ön saha çalışması sırasında yerel aktörlerle gerçekleştirilen görüşmeler, özellikle kent merkezlerinde ulaşılması oldukça güç olan bu hedef grup için saha ekibinin güvenilirliğini arttırmıştır. Bu durumun olumlu bir sonucu olarak, hedef grubun yaşadığı bölgelerde, görüşme için istekli grup üyeleri ile tesadüfi seçimler ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Derinlemesine görüşmelerin ilçe ve cinsiyet bazında dağılımı Şekil 5'te verilmiştir. En genç görüşme yapılan kişi 19, en yaşlı görüşme yapılan kişi ise 80 yaşındadır. Görüşme yapılan kişilerin yaş ortalaması 35'tir. Görüşmelerin 9'u Türkçe, 8'i Kürtçe, 3'ü ise Arapça gerçekleştirilmiş, Türkçe dışındaki görüşmeler için yerel aktörlerden, hedef grup ile doğrudan çalışan STK temsilcilerinden ve profesyonel tercümanlardan çeviri desteği alınmıştır.

Şekil 4 Hedeflenen ve Gerçekleştirilen Derinlemesine Görüşmeler

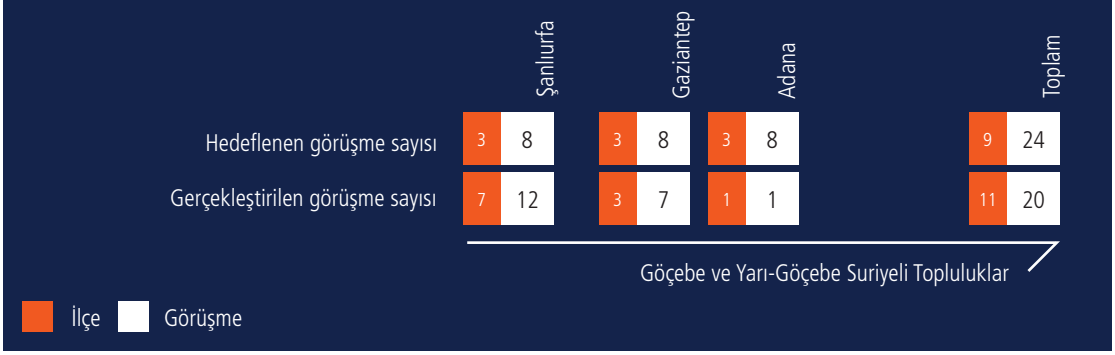

Şekil 5 Gerçekleştirilen Derinlemesine Görüşmelerin İlçe ve Cinsiyet Dağılımı

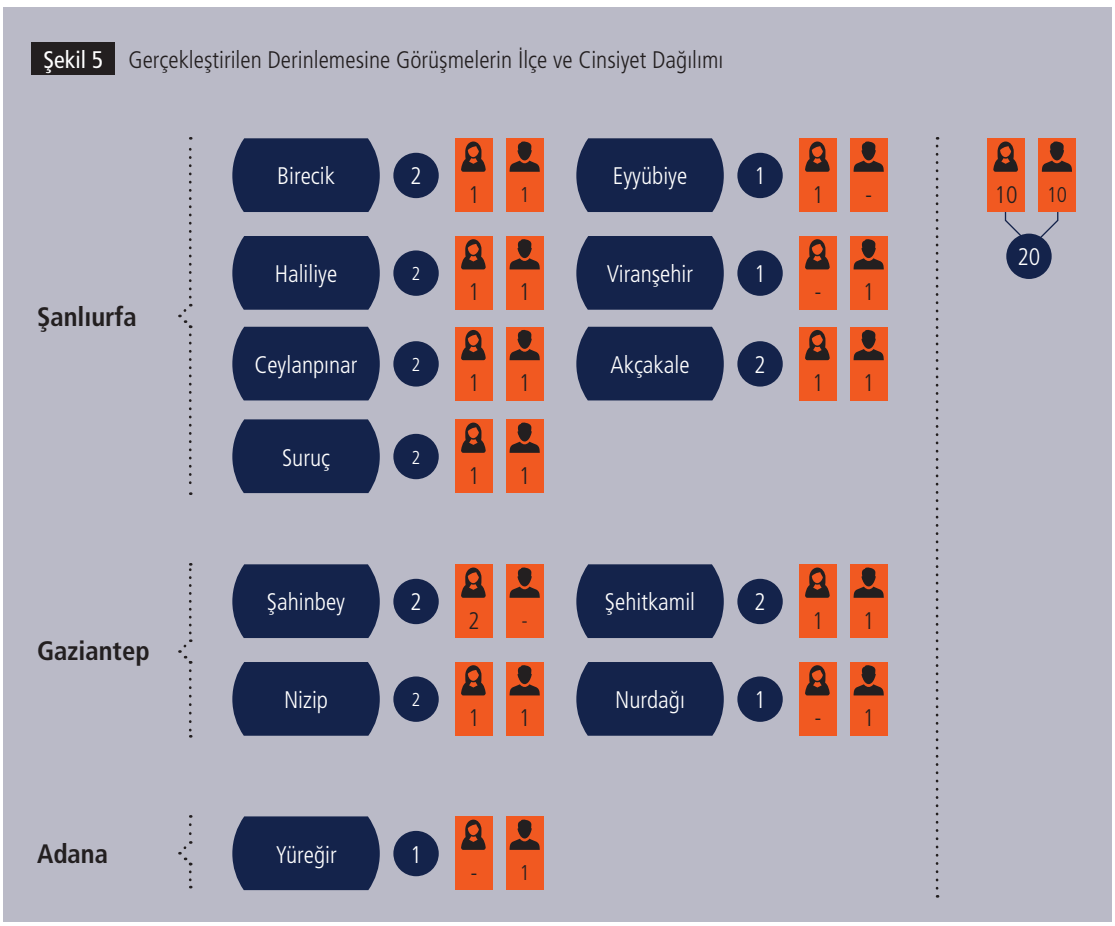

Odak Grup Görüşmeleri

İkinci hedef grup olan Adana Ovası'nda yaşayan Suriyeli mevsimlik gezici tarım işçisi toplulukların ihtiyaçları konusunda daha detaylı bilgi alabilmek için toplam 36 ana sorudan oluşan ve ortalama 60-90 dakika süren bir ***Odak Grup Görüşme Formu*** (Ek E) hazırlanmıştır. Bu görüşmeler ile hedef grubun demografik durumu, istihdam ve çalışma koşulları, yaşam koşulları, eğitim ve sağlık alanındaki ihtiyaçları ile güvenlik ve şiddet konularındaki yaşantıları hakkında kapsamlı bilgi edinilmesi amaçlanmıştır.

Saha çalışması sırasında, dört ilçede yapılması hedeflenen sekiz odak grup görüşmesinin tamamı gerçekleştirilmiştir (Şekil 6). Odak grupların yapılacağı geçici çadır yerleşimleri, Adana Ovası'nda yaşayan mevsimlik gezici tarım işçilerinin yaşadığı 39 çadır yerleşiminin nüfusu, bu alanlarda yaşayan Suriyeli mevsimlik gezici tarım işçilerinin yoğunluğu, çadır yerleşimleri arasındaki mesafe, ulaşılabilirlik gibi değişkenler dikkate alınarak ve uzun zamandır Kalkınma Atölyesi Kooperatifi adına Adana Ovası'nda işçiler ve sorunları üzerine izleme ve değerlendirme çalışmaları yapan iki uzmanın deneyim ve rehberliğinden faydalanarak belirlenmiştir. Bu kolaylaştırıcılar eşliğinde ve çadır yerleşimlerinin Suriyeli göçebe ve yarı-göçebe gruplara oranla daha ulaşılabilir olması gibi nedenlerle bu çalışma planlandığı şekilde tamamlanmıştır. Kalkınma Atölyesi'nin Adana Ovası'nda yakın zamanda tamamladığı geçici çadır yerleşimleri mevcut durum saha araştırması da bu çalışmanın hedeflendiği şekilde tamamlanmasına katkı sağlamıştır.

Şekil 7'de görüleceği üzere, gerçekleştirilen odak grup görüşmelerine 38'i kadın, 28'i erkek olmak üzere toplam 66 kişi katılmıştır. Katılımcıların yaşları 29 ila 54 arasında değişmektedir. Genel yaş ortalaması ise 36,4 iken, yaş ortalaması kadınlar için 34,4; erkekler için 39,2 olmuştur. Görüşmelerin tamamı Arapça-Türkçe tercüme ile yapılmış; tercüme desteği profesyonel bir tercüman ve Kalkınma Atölyesi saha uzmanından alınmıştır.

Şekil 6 Hedeflenen ve Gerçekleştirilen Odak Grup Görüşmeleri

Ön saha çalışmasında elde edilen bulgu ve gözlemler ışığında, göçebe ve yarı-göçebe Suriyeli topluluklar ile odak grup görüşmeleri yapılmamış, bu grupların ihtiyaçlarına yönelik detaylı bilgi alabilmek için yukarıda açıklandığı üzere derinlemesine görüşme yöntemi kullanılmıştır. Odak grup görüşmeleri yapılabilmesi için en az 8-10 kişinin bir araya gelmesi gerekir. Ön araştırma sırasında benzer koşullarda ve yakın alanlarda yaşayan, hedef gruba mensup 8-10 kişinin ve bu kişilerin bir araya gelebilecekleri mekanların bulunmasının çok zor olduğu anlaşılmıştır. Zira hedef grubun büyük bir çoğunluğu kış mevsiminde birbirinden çok dağılmış olarak yaşamakta ve yaşadıkları yerler fiziksel olarak odak grup çalışmasına olanak verecek koşullara sahip bulunmamaktadır. Katılımcıların bulundukları yerden uzakta bir yerde düzenlenecek odak grup çalışmalarına katılımlarını sağlamak ise hem organizasyon açısından hem de etik sorunlar içermektedir.

Kurum ve Aktör Görüşmeleri

Çalışma kapsamında, hedef gruplara sunulan mevcut hizmetler ve bu hizmetlerdeki boşlukların değerlendirilebilmesi için hedef gruplarla doğrudan ve dolaylı ilişkili olan kurum ve kişilerle yapılacak görüşmelerde kullanmak üzere yarı yapılandırılmış bir ***Kurum / Aktör Görüşme Formu*** (Ek F) geliştirilmiştir. Bu görüşmelerde temel olarak görüşülen kişilerin veya kişilerin temsil ettiği kurumların hedef grup hakkındaki bilgi, deneyim ve bakış açısı, sundukları hizmetler ve hedef grubun yaşam koşullarına ve yardımlara / hizmetlere erişim düzeyine dair görüşleri alınması hedeflenmiştir.

Saha çalışması öncesinde gerçekleştirilen masabaşı ve ön saha araştırmaları sırasında ilgili kurum ve aktörlerin bir listesi hazırlanmış ve buna göre üç ilde toplam 24 görüşme yapılması planlanmıştır. Görüşmeler planlanırken, hedef gruplara ve bu gruplara sunulan hizmet ve yardımlara farklı bakış açılarını gösterebilecek kurum ve aktörler tercih edilmiştir. Görüşmelerin büyük çoğunluğu planlandığı gibi sonuçlanmış[4], toplam 27 kurumdan 46 kişiyle görüşülmüştür (Şekil 8-9). Görüşmeler ortalama 60 dakika sürmüştür.

Şekil 8 Hedeflenen ve Gerçekleştirilen Kurum Görüşmeleri

	Şanlıurfa	Gaziantep	Adana	Toplam
Hedeflenen görüşme sayısı	6	6	12	24
Gerçekleştirilen görüşme sayısı	13	9	5	27

Şekil 9 Yapılan Kurum/Aktör Görüşmelerinin İllere Göre Dağılımı

	Şanlıurfa	Gaziantep	Adana	Toplam
Akademisyen	2	-	-	2
Uluslararası STK temcilcisi	4	3	1	8
BM kuruluşu temsilcisi	-	2	1	3
Kamu kurumu temsilcisi	4	2	1	7
STK temsilcisi	-	4	4	8
Meslek örgütü temsilcisi	6	1	-	7
Belediye temsilcisi	5	-	1	6
Fotoğrafçı[5]	1	-	-	1
Muhtar	2	-	-	2
Tarım aracısı	-	-	2	2

Toplam 27 kurumdan
46 kişiyle
görüşülmüştür

Zorluklar / Kısıtlılıklar

Aşağıda detayları açıklandığı üzere, saha çalışması sırasında temel olarak iki alanda zorlukla karşılaşılmış ve bu karşılaşılan zorluklar çalışmanın sonucu açısından bazı kısıtlılıklara sebebiyet vermiştir. Karşılaşılan zorlukların çoğu çalışma öncesinde öngörülmüş, ön saha araştırması sırasında olası etkileri ve önleme stratejileri değerlendirilmiş, mümkün olan önlemler alınmış ve çalışmaya yansımaları en aza indirilmeye çalışılmıştır.

Hedef Gruba Ulaşmada Yaşanan Zorluklar / Kısıtlılıklar

Hedef gruba ulaşmada yaşanan zorluğun ilk nedeni özellikle kış aylarında hedef grubun tamamına yakınının il ve ilçe merkezlerinde ***dağınık*** bir şekilde yaşıyor olmalarıdır. Göçebe ve yarı-göçebe ailelerin önemli bir kısmı yaz aylarında çadır yerleşimlerinde yaşamakta, kış aylarında (Kasım ve Mart ayları arası) ise çadırlarını terk ederek, genellikle kent merkezlerindeki mahallelerde bulunan dükkan, depo, harabe yapılar, apartman daireleri, konutlara yapılmış ek yapılar, konutların bahçelerine kurulan çadırlar gibi çeşitli mekanlarda yaşamaktadırlar. Bu nedenle özellikle kış mevsiminde bulundukları ve yaşadıkları yerlerin tespiti güçleşmektedir. Saha çalışması sırasında il ve ilçe merkezlerinde dağınık bir şekilde yaşayan Suriyeli göçebe ve yarı-göçebe topluluklara erişebilmek için ön saha çalışması sırasında ve sonrasında illerde oluşturulan yerel bağlantılardan ve STK'lardan destek alınmıştır. Bu desteklerle yerleşim yerlerinin çoğunda hedef gruba ulaşılabilmiş ancak aynı düzeyde olumlu sonuç alınamayan ilçeler de olmuştur.

Saha çalışması sırasında hedef gruba ulaşmayı zorlaştıran ikinci bir sebep ise, göçebe ve yarı-göçebe toplulukların ***kimliklerini gizleme*** eğilimi olmuştur. Özellikle yerel aktörlerle yapılan görüşmelerde, bazı grupların Göç İdaresi'ne kayıtsız olmaları veya toplum tarafından dışlanmaları gibi sebeplerle kimliklerini sakladıkları ve kendi içlerinde kapalı bir hayat yaşadıkları dile getirilmiştir. Hedef grubun bu eğilimi saha çalışması sırasında da bazı kişilerin görüşmeyi istememesine, kendilerini sadece Suriyeli olarak tanıtmalarına ve göçebe veya yarı-göçebe kimliklerini kabul etmemelerine sebep olmuştur. Kent içinde, mahallelerde diğer gruplarla karışık yaşamaları da kimliklerini gizleme eğilimlerini kolaylaştırmakta ve arttırmaktadır.

Veri Toplamada Yaşanan Zorluklar ve Kısıtlılıklar

Göçebe ve yarı-göçebe topluluklardan istenilen verinin elde edilmesinde de bazı zorluklar ve kısıtlılıklar yaşanmıştır. Bunlardan ilki, görüşmecilerin her koşulda Türkiye'de olmaktan memnun olmaları ve sınır dışı edilmekten korkmaları sebebiyle, içlerinde bulundukları koşullardan şikâyet etmekten kaçınmaları ve durumlarını olduğundan çok daha iyi ve sorunsuz göstermeye çalışmalarıdır. Örneğin, yerel aktörlerle yapılan görüşmelerde bu grupların ayrımcı muameleye uğradığı, güvenlik ve şiddet sorunları yaşadığı çoklukla dile getirilmesine ve bazı görüşmelerde ayrımcı terminolojiye doğrudan rastlanılmış olmasına rağmen, göçebe ve yarı-göçebe topluluklarla yapılan derinlemesine görüşmelerde özellikle kendileri dışındaki gruplarla aralarında hiçbir sorun olmadığı ve kendilerine ayrımcı bir yaklaşım hissetmedikleri dile getirilmiştir. Bu da araştırmada elde edilen verinin gerçeği yansıtma düzeyi konusunda kısıtlılığa neden olmaktadır. Araştırmanın yapıldığı zaman diliminin araştırmacıya güven tesis edilmesine imkan vermeyecek kısalıkta olmasının da bu kısıtlılıkta etkisi olması muhtemeldir.

Özellikle derinlemesine ve odak grup görüşmelerinde elde edilen veriyi etkileyen bir diğer faktör ise dil sorunu olmuştur. Görüşmelerin çoğu bir tercüman desteği ile gerçekleştirilmiş, bu da hem görüşmelerin uzayarak verimliliğinin azalmasına hem de bilgi kayıpları olma ihtimaline neden olmuştur. Tercüme desteğinin yerel aktörlerden alınmak zorunda kalındığı durumlarda, hedef grubun görüşme yaparken daha az bilgi paylaşma eğiliminde olabileceği de göz önüne alınmalıdır.

Veri toplamada son zorluk ise ilgili kurumlardan istenilen bilgi ve verilerin alınması konusunda yaşanmıştır. Kurum temsilcilerinin, özellikle göçebe veya yarı-göçebe topluluklara yönelik kurumsal çalışmalarının ve bu topluluklarla ilişkilerinin çok sınırlı olması nedeniyle mevcut durum ve ihtiyaçlar konusunda yeterli bilgi ve verileri bulunmamaktadır. Mevcut veriler de (örneğin yardım sağlanan hedef gruplar) bu topluluğa özel tutulmamakta, sınıflandırma genel olarak Suriyeli göçmenler üzerinden yapılmaktadır.

SON NOTLAR

1 Geçici çadır yerleşimleri; mevsimlik gezici tarım işçilerinin, çalışmak amacıyla gittikleri yerlerde kendi imkanlarıyla dere veya drenaj kanalı kenarı, yol kenarı veya köyün boş arazisine kurdukları çadır yerleşimleri anlamına gelmektedir.

2 Mevsimlik gezici tarım işçiliği; ailelerin çocukları ve yakın akrabalarıyla birlikte, sürekli yaşadıkları yerlerden ayrılarak, uzak sayılacak başka yerleşimlerde, tarım faaliyetine bağlı olarak, zaman zaman 10 aya varan, geçici bir süreyle sürdürdüğü çalışmalardan oluşmaktadır. Bu sürece 2012 yılından itibaren Suriyeli göçmen işçiler de katılmaya başlamıştır. Bu işçilerin önemli bir kısmı, tarım aracıları (elçi, dayıbaşı) ile iş bulmaktadırlar.

3 Program hakkında detaylar için bkz.
www.goalglobal.org/countries/turkey/

4 Kurum ve aktör görüşmeleri yapılırken üç STK temsilcisi görüşmek için kurumlarının merkezlerinden izin alınmadan görüşme yapamayacaklarını dile getirmiş ve bu nedenle görüşme gerçekleştirilememiştir.

5 Şanlıurfa'da çeşitli alanlarda fotoğraflarıyla tanınan ve Dom fotoğrafları ile hedef grupla doğrudan ilişkili aktörlerden biri olan bir fotoğrafçı ile görüşme yapılmıştır.

HEDEF GRUPLARIN MEVCUT DURUMUNA DAİR BULGULAR

Bu bölümde, çalışmanın hedef grupları olan Adana, Gaziantep ve Şanlıurfa'da yaşayan Suriyeli göçebe ve yarı-göçebe topluluklar ile Adana Ovası'nda yaşayan Suriyeli mevsimlik gezici tarım işçileri (MGTİ) hakkında yürütülen masabaşı ve saha araştırmalarında edinilen bulgular, hem nicel hem de nitel yönden yorumlanarak sunulmaya çalışılmıştır.

Hedef grupların yerleşim yerleri, göçerlik durumları, demografik yapısı, kimlik ve adres kayıt durumu, eğitim ve sağlık gibi hizmetlere erişimi, istihdam ve gelir durumu, yaşam ortamı ve barınma koşulları, güvenlik durumu ve yaşadıkları ayrımcılık ve örgütlenme olanaklarını içeren temel bulgular, mevcut mevzuat ve uygulamaların yer aldığı arka plan bilgisi ile birlikte verilmiş ve incelenmiştir.

GOAL Türkiye tarafından, yine bu proje kapsamında, sosyal destek merkezlerinde ve yaşam alanlarında gerçekleştirilen faaliyetler sırasında 26 Aralık 2018 - 14 Şubat 2020 tarihleri arasında ulaşılan toplam 1.430 danışana dair toplanmış bilgilerden oluşan bir veri tabanı daha bulunmaktadır. Bu veriler özetlenerek EK G'de ayrıca sunulmuştur.

Yerleşim Yerleri ve Göçerlik Durumu

“ADANA, GAZİANTEP VE ŞANLIURFA’DA YAŞAYAN SURİYELİ GÖÇEBE VE YARI GÖÇEBE TOPLULUKLARIN ÇOĞUNLUĞU, MEVSİMLİK OLARAK BAŞKA İLLERE ÇALIŞMAYA GİTSELER DE, 7-8 YILDIR AYNI YERDE YAŞAMAKTADIRLAR.”

Adana, Gaziantep ve Şanlıurfa İllerinde Yaşayan
Göçebe ve Yarı-Göçebe Topluluklar

Çalışmanın ilk hedef grubu olan Adana, Gaziantep ve Şanlıurfa'da yaşayan Suriyeli göçebe ve yarı-göçebe topluluklara ulaşılan toplam yirmi yerleşim yerinde mevcut durum tespiti ve derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Bu yerleşim yerlerinin konumları ve bu yerleşimlere dair temel özet bilgiler ilçe bazında hazırlanan krokilerde görselleştirilerek sunulmaktadır.

Bu hedef grup içinde göçerlik durumu bakımından birbirinden farklı gruplar olduğu görülmüştür:

- Uzun süredir (iki yıldan fazla) aynı yerde yaşayan veya aynı şehir / mahallede konut değiştirenler.
- Herhangi bir yerleşim yeri ile bağı olmayan, hayatlarını sürekli göç ederek geçiren göçebeler.

Saha çalışması sırasında karşılaşılan grupların çoğunluğu, mevsimlik olarak başka illere çalışmaya gitseler de, 7-8 yıldır aynı yerde yaşadıklarını belirtmişlerdir. Ancak hedef grubun göçerlik durumunu gösteren kapsayıcı bir veri kaydı, izleme çalışması veya araştırma bulunmadığından, bu konuda hedef grubun tamamına dair detaylı bilgi vermek mümkün değildir.

Böyle olmakla birlikte, görüşme yapılan yerel aktörler arasında hedef grubun göçerliğine dair bir genelleme yapma eğilimi ve tüm grubun devamlı göç ettiğine dair bir varsayım olduğu fark edilmiştir. Bu durum, hedef gruba yönelik birçok hizmetin sunulamamasının sebebi olarak görüldüğü için, hizmetlere erişim sorununun çözümüne yol göstermesi açısından özellikle dikkat çekicidir.

Adana Ovası'nda Selden Etkilenen Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri

Adana 24 Aralık 2019'da başlayıp, 26 Aralık 2019 tarihinde etkisi azalan sağanak yağışa teslim olmuştur. Yağış, kent merkezinde okulların tatil olmasına neden olacak kadar büyük etki yaratmış, özellikle Adana-Yüreğir ilçesindeki çok sayıda mahalleyi su basmış ve acil durum ortaya çıkmıştır. Aşırı ve uzun süreli sağanak yağış Adana Ovası'nı da etkilemiş; özellikle Ceyhan Nehri ile sulama ve drenaj kanalları ovadaki suyun tahliyesi için yeterli olamamıştır. Diğer taraftan coğrafyanın da etkisiyle yağmur sularının sürüklediği maddelerle bazı kanallarda tıkanıklıklar ortaya çıkmış ve sular hızla kanallardan taşarak Ova'ya doğru ilerlemiştir. Adana Ovası'nın deniz seviyesine yakın olması nedeniyle hem kuzeyden gelen yüzeysel akış hem de Ova'ya yağan sağanak yağmur toprak doyuma ulaştıktan sonra yüzeyde birikmeye başlamış, suyun denize tahliyesi zorlaşmış ve bu durumun sonucunda ovanın önemli bir kısmı sular altında kalmıştır.

İkamet ettikleri yerden başka bir ilin bitkisel üretim faaliyetlerinde çalışmak için göç eden ve gittikleri ilde çalıştıkları tarla veya bahçelere en yakın kırsal alanlarda kendi imkanlarıyla kurdukları çadırlarda veya kamu kurumlarının tahsis ettiği sınırlı sayıda barınma yerlerinde konaklayan (son altı yıldır Suriyeli göçmenler başta olmak üzere yabancı göçmen işçilerin de dahil olduğu) mevsimlik gezici tarım işçileri, bu afetten birincil derecede etkilenen gruplardan olmuştur. Kente kıyasla ovada mevsimlik gezici tarım işçilerinin kendi imkanlarıyla kurdukları geçici çadır yerleşimleri bu felakete daha savunmasız bir şekilde yakalanmışlardır.

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (AÇSHB) tarafından yürütülen Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Çalışma ve Sosyal Hayatlarının İyileştirilmesi Projesi'nin (METİP) pilot illerinden biri olan Adana'da, Kalkınma Atölyesi'nin hazırlamış olduğu *"Adana Ovası'ndaki Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri Mevcut Durum ve İhtiyaç Analizi"* çalışmasına göre, Nisan 2019 itibariyle mevsimlik gezici tarım işçisi hanelerin konakladığı 47 geçici çadır yerleşim alanı bulunmakta ve bu alanların 39'unda Suriyeli mevsimlik gezici tarım işçileri de yaşamaktadır. Bu çalışma kapsamında çadır yerleşimlerine yönelik yürütülen risk değerlendirmesi sonucunda dere ve/veya kanal kenarında bulunmaları sebebiyle yüksek risk altında olduğu tespit edilen çadır yerleşimlerini (bu yerleşimlerden bazıları 1992 yılından itibaren adeta kalıcı konumdadır), su seviyesinin yükselmesiyle su basmış, çadırların içine su girmiş, çadırların içindeki tüm malzemeler ıslanmış ve bazı çadırlar suyla beraber sürüklenmiştir.

Alan gözlemlerine ve orada yaşayanlardan alınan bilgilere göre, 1992 yılından beri çadır yerleşimi konumunda bulunan ve yaklaşık 2.000 kişinin yaşadığı Karataş ilçesine bağlı Karagöçer Mahallesi'nin yakınında bulunan drenaj kanalı kenarında yer alan çadır yerleşimi kamu kurumları tarafından da riskli alan olarak görülmüş olup, dört yıl önce tahliye edilmesi planlanmış, ancak tahliye için gösterilen yere taşınmak istemeyen mevsimlik gezici tarım işçilerinden 26 Aralık 2019 günü (sel felaketinden üç gün sonra) bu alanı boşalmaları talep edilmiştir. Sağanak yağmurun etkisinin sürdüğü zamanda çadırlar sökülmeye ve taşınmaya başlanmış, ancak taşınma için önerilen yere gitme yerine herkes kendi çözümünü bulma gayreti içine girmiştir. Tarım işçileri bu durumun yanlış bir zamanlama olduğu konusunu dile getirmişlerdir. Ayrıca Damlapınar yolu üzerinde bulunan ve drenaj kanalı kenarında yer alan çadır yerleşimleri de benzer şekilde tahliye edilmiştir.

Sağanak yağışın en hayati etkisi çocuklar üzerinde olmuştur. Kalkınma Atölyesi tarafından 27-29 Aralık 2019 tarihinde yapılan alan incelemesinde, bu durumun çocuklar üzerindeki ilk etkisinin yarattığı korku hissi olduğu dile getirilmiştir. Ayrıca eğitime devam eden çocukların da eğitimi uzun süre aksamıştır. Uzunca saatler yemek pişirme imkanı bulamayan mevsimlik gezici tarım işçilerinin bebekleri ve çocukları yeterince beslenememiştir. Kıyafetlerinin çoğu ıslak ve kullanılamaz halde olan çocuklar gözlemlenmiş, ıslak zeminde pek çok çocuğun çorapsız ve ayakkabısız olduğu görülmüştür.

Bu alandaki sorunların tespiti, olası yardımların planlanması ve yardımların bölgeye intikali konusunda UNICEF'in desteği ile Kalkınma Atölyesi tarafından Nisan 2017 ve Adana İŞKUR'un da işbirliği ile Kasım 2019 ayında hazırlanan geçici çadır yerleşim yerleri mevcut durum haritası dışında herhangi bir planlama materyalinin veya alanda kaç yerleşim yerinde, nerelerde, kaç kişinin yaşadığına dair verinin bulunmaması önemli bir sorun teşkil etmiştir. Bu da, özellikle olası afet durumlarında erken müdahale için mevcut duruma dair verilerin hayati bir önem teşkil ettiğini bir kez daha gözler önüne sermiştir.

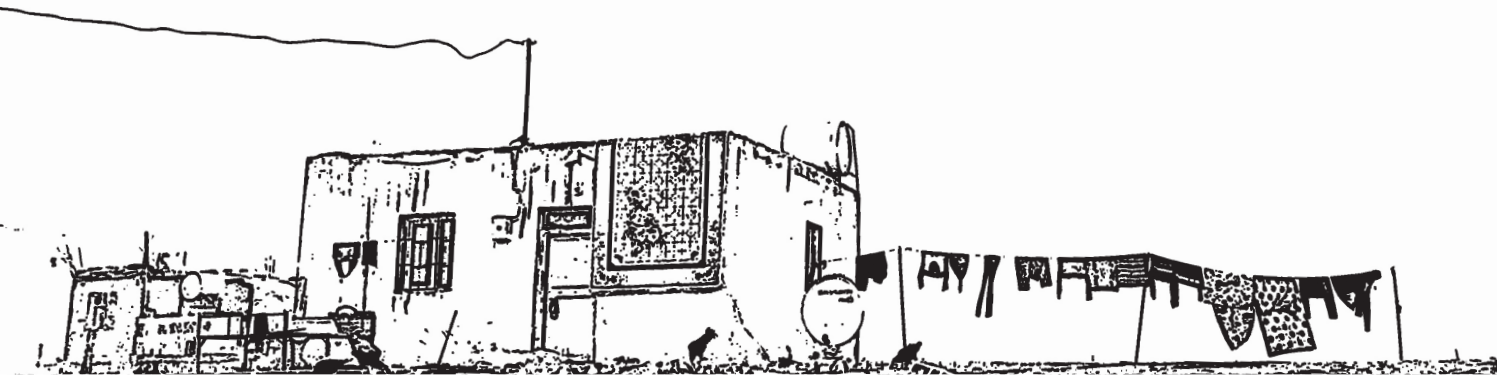

Adana Ovası'nda Geçici Çadır Yerleşimlerinde Yaşayan Suriyeli Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri

Çalışmanın ikinci hedef grubu olan Adana Ovası'nda geçici çadır yerleşimlerinde yaşayan Suriyeli mevsimlik gezici tarım işçilerine (MGTİ) dair mevcut durum verisi ise, ***Veri Toplama Yöntemi ve Araçları*** bölümünde açıklandığı üzere, UNICEF Türkiye desteğiyle Kalkınma Atölyesi'nin uygulamakta olduğu Çocuk İşçiliğiyle Mücadele Programı kapsamında Kasım 2019'da toplanmıştır. Bu çalışma kapsamında, Adana Ovası'nda bulunan dört ilçede (Karataş, Seyhan, Yumurtalık ve Yüreğir) Suriyeli mevsimlik gezici tarım işçilerinin yaşadığı toplam 39 çadır alanı tespit edilmiştir. Bu yerleşim yerlerinin konumları ve bu yerleşimlere dair temel özet bilgiler ilçe bazında hazırlanan krokilerde görselleştirilerek sunulmaktadır.

Bu çadır alanlarında yaşayan MGTİ'nin aynı alanda yaşama süreleri 1 ila 7 yıl arasında değişmekle birlikte çadır alanlarında ortalama kalma süreleri genellikle 4 yıl civarındadır. Aralarında 7 yıldır aynı çadır alanında yaşayanların bulunması, bazı MGTİ'lerin tüm yıl aynı yerde yaşaması, bazılarının ise mevsimsel olarak çalışmak üzere başka bir yere gitse bile yeniden aynı çadır alanına dönmesi, bu grubun aslında oldukça sabit bir yaşamları olduğunu göstermektedir.

Demografik Yapı, Kimlik ve Adres Kayıt Durumu

“SURİYELİ GÖÇEBE VE YARI GÖÇEBE TOPLULUKLARIN BÜYÜK BÖLÜMÜ DÜKKAN, ATÖLYE, BARAKA GİBİ YERLERDE VEYA BAĞIMSIZ BİR BÖLÜMÜN ODALARINDA BİRDEN FAZLA AİLE ŞEKLİNDE YA DA ÇADIRLARDA YAŞAMAKTADIR.”

Adana, Gaziantep ve Şanlıurfa'da yaşayan Suriyeli göçebe ve yarı-göçebelerin ve mevsimlik gezici tarım işçilerinin önemli bir kısmının, sağlık ve sosyal yardım hizmetlerinden yararlanabilmek için geçici koruma kimlik belgesini çıkardıkları hem kamu kurumları tarafından dile getirilmekte hem de alanda görüşülen göçmenlerce bu bilgi doğrulanmaktadır.

Ancak geçici koruma kimlik belgesi ikamet izni veya ikamet izni yerine geçecek belgelere eşdeğerde değildir. GKY 33.2.a maddesi gereğince, bu kişilerin ya bir geçici barınma merkezinde veya belirli bir yerde ikamet etmeleri zorunludur. Adres değişikliklerini de bildirmeleri gerekir; aksi durum, geçici koruma statüsünü kaybetmelerine neden olmaktadır.

Geçici koruma kimlik belgesine sahip bir kişi/aile İlçe Nüfus Müdürlüğü'ne müracaat ederek, veri tabanında adres olarak tanımlanmış boş bir mekana kira kontratı veya benzeri bir belge ile ikametgâh kaydı yaptırmak zorundadır. Bazı yerlerde ikamet kaydı yapılacak yerin bağımsız bir bölüm olması ve tapuda ikametgah olarak tescil edilmiş olması gerektiği ifade edilmişse de, bazı yerlerde dükkân ve benzeri mekanların, bağımsız bölüm içerisinde örneğin bir avluya bakan odaların, bir başka deyişle adres veri tabanında kaydı konut olarak görünmeyen yerlerin, nüfus müdürlüklerince adres olarak tanımlandıkları ve ikametgâh olarak kabul edildikleri, zaman zaman çadırların da geçici yerleşim yeri adresi olarak kayıt edildiği, ancak bu tür uygulamaların standart olmadığı dile getirilmiştir. Uygulama farklılıkları, karşılaşılan sorunlara çözüm bulmak amacını taşımaktaysa da, bazı yerlerde *"tapuda ikametgah olarak kaydedilmiş bağımsız bir konut"* şartının katı biçimde uygulanması, İl Göç İdaresi'nde kayıtlı olmalarına rağmen, adrese kayıtlı olma konusunda göçebe ve yarı-göçebe toplulukların sorun yaşamalarına neden olabilmektedir. Çünkü bu kişilerin aranan koşullarda, yani bağımsız bölüm olarak tapuda ikametgah kaydı yapılmış bir gayrimenkul kiralamaları mümkün olmayabilmektedir. Saha araştırması sırasında da ulaşılan grubun büyük bölümünün bir gayrimenkulün kayıt dışı alanında, dükkan, atölye, baraka gibi yerlerde veya bağımsız bir bölümün odalarında birden fazla aile şeklinde ya da çadırlarda yaşadıkları görülmüştür.

Tıpkı nerelerin bağımsız bir bölüm sayılacağı konusunda olduğu gibi, bir konutta kimlerin ikamet edebileceği konusunda da uygulamada farklılıklar bulunduğu anlaşılmaktadır. Bir hanenin adres kaydı yapabilmesi için o hanenin yaşadığı konutun adres veri tabanında adres olarak görülmesi ve boş olması gerekmektedir. İlçe Nüfus Müdürlüğü ile yapılan görüşmede, bir haneye aynı soydan gelmeleri kaydı ile en fazla 20 kişi kaydedilebildiği, aralarında akrabalık ilişkisi olsa bile bunu kanıtlayamayan kişilerin kaydının aynı haneye yapılamayacağı dile getirilmiştir. Bazı yerlerde ise adres veri tabanında yer alan bir adrese birden fazla ailenin kaydının yapılmasına izin verildiği dile getirilmiştir.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK)

GEÇİCİ KORUMA

Geçici Koruma Nedir?

Geçici koruma; kitlesel sığınma durumlarında ortaya çıkan acil koruma ihtiyacının karşılanması amacıyla sığınılan ülkeye erişimin sağlanması, zulüm riski olan yere geri göndermeme ilkesinin gözetilmesi ve insan haklarına uygun temel asgari standartların sağlanması olarak nitelendirilir.[1]

Geçici koruma rejimi, YUKK'ta[2] "Geçici Koruma" başlıklı 91. maddesinde şu şekilde tanımlanmaktadır:

(1) Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir.

(2) Bu kişilerin Türkiye'ye kabulü, Türkiye'de kalışı, hak ve yükümlülükleri, Türkiye'den çıkışlarında yapılacak işlemler, kitlesel hareketlere karşı alınacak tedbirlerle, ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar arasındaki işbirliği ve koordinasyon, merkez ve taşrada görev alacak kurum ve kuruluşların görev ve yetkilerinin belirlenmesi, Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir.

YUKK 91. maddesine istinaden, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından yürütülen geçici korumaya ilişkin yönetmelik çalışmaları sonucunda, 13/10/2014 tarihli ve 2014/6883 sayılı GKY çıkartılmıştır.[3]

Kimler Yararlanabilir?[4]

Geçici koruma uygulamasından, Suriye'den bireysel ya da kitlesel olarak gelen Suriye vatandaşları ile Suriye'den gelen vatansızlar ve mülteciler yararlanabilirler.

Geçici Koruma Kaydı Nasıl Yapılır?[5]

Geçici koruma rejimine tabi olan kişilerin kayıt işlemlerinde yetkili kurum Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'dür. Geçici koruma kayıt işlemleri iki aşamalı olarak gerçekleşmektedir:

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK)

(1) Ön kayıt adı verilen ilk aşama işlemleri Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesindeki Yabancılar Şubesi ya da İlçe Emniyet Müdürlükleri tarafından gerçekleştirmektedir.

(2) İkinci aşama olan kayıt işlemleri ise İl Göç İdaresi Müdürlükleri'nce yürütülmektedir.

Geçici koruma başvurusunda bulunmak isteyen kişiler ön kayıt için Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesindeki Yabancılar Şubesi ya da İlçe Emniyet Müdürlükleri'ne giderek başvuruda bulunurlar. Ön kayıt sırasında ad, soyad, doğum yılı ve doğum yeri gibi temel bilgiler ön kayıt sırasında verilir. Bu bilgileri doğrulayacak bir belge yoksa, beyan edilen bilgiler doğru kabul edilmektedir. Buna ilaveten iletişim bilgileri ve ikamet adresini doğrulayan belgeler (örneğin fatura, ikametgâh veya kira sözleşmesi) talep edilmektedir.

Ön kayıt işlemi tamamlandıktan sonra 30 gün geçerliliği olan ve 98 ile başlayan yabancı kimlik numarasını içeren Ön Kayıt Belgesi düzenlenmektedir. Ön kayıt işlemini takiben Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, başvuru yapan kişinin geçici koruma kapsamına alınıp alınmayacağı konusunda değerlendirme yapar. Bu değerlendirmenin 30 günden uzun sürmesi durumunda Ön Kayıt Belgesi 30 günlük sürelerle yenilenecektir.

Ön kayıt belgesi, Türkiye'de yasal olarak kalma hakkı tanımaktadır. Bu belge ayrıca acil sağlık hizmetlerinden ücretsiz olarak yararlanabilme imkanı da sağlamaktadır.

Ön kayıt değerlendirmesinin ardından Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından geçici koruma kapsamına alınmasına karar verilen kişilerin, bulundukları ildeki İl Göç İdaresi Müdürlüğü'ne giderek kayıt işlemlerini tamamlamaları gerekmektedir.

Kayıt işlemleri tamamlandıktan sonra ön kayıt belgesi iptal edilip, bunun yerine bireysel olarak Geçici Koruma Kimlik Belgesi düzenlenmektedir. Fotoğraf ve temel kimlik bilgilerinin bulunacağı bu belgede ayrıca 99 ile başlayan yabancı kimlik numarası da yer alır.

Geçici Koruma Hangi Hakları Sağlar?[6]

Geçici koruma kimlik belgesi Suriyeli mültecilere Türkiye'de yasal olarak kalış hakkı ile birlikte sağlık, eğitim, sosyal yardım ve tercümanlık gibi temel hak ve hizmetlere erişim sağlar. Geçici koruma kimlik belgesi ile ayrıca elektronik haberleşme dâhil olmak üzere diğer hizmetler için de abonelik sözleşmesi yapmak mümkündür.

Bir haneye adres kaydı yaptırdıktan sonra hanehalkı oradan taşınır, ancak taşındığını ilgili nüfus müdürlüğüne bildirmezse, konut sahibinin konutunu tekrar kiraya verebilmesi için bu konutun ikamet kaydının boşaltılması gerekmektedir. Bu durumda nüfus müdürlüğü tarafından, konut sahibinden alınan bir dilekçe ile kolluk marifetiyle yaptırılan tahkikat sonrasında konuttaki ikamet kaydı silinmektedir. Adres bildirmeden konuttan ayrılan kişinin, ikamet kaydı silindiğinde bu durum İl Göç İdaresi tarafından ortak veri tabanından görülebilmektedir.

Hedef grubun geçici koruma kaydı ve ikamet kaydı açısından farklı ve değişen tipolojilere sahip olduğu görülmektedir. Örneğin geçici korumaya kayıtlı olan ve adres gösterebilenler, kayıtlı olan ama adres gösteremeyenler, kayıtlı olmadığı için adres gösteremeyenler gibi.

Bu tipoloji farklılıkları, yararlanılan haklar açısından da farklılıklara işaret etmektedir. Geçici koruma kaydı olmayanlar herhangi bir yardımdan yararlanamadıkları gibi, sağlık ve eğitim gibi toplumsal hizmetlerden de yararlanma hakkına sahip olamamaktadırlar. Bunlar en kırılgan grup olarak kabul edilmelidir. Geçici koruma kaydı ve yerleşik bir ikamet adresi olanlar, prensip olarak en güvenceli durumda olanlardır. Bu grup hem eğitim, sağlık, sosyal hizmetler, çalışma izni gibi toplumsal hizmetlere erişim hakkına sahiptir hem de sosyal yardımlardan yararlanabilirler. Ancak bu grubun da yekpare bir grup olmadığı; içerisinde aynı hanede yaşama, ailenin demografik yapısının uygun olmaması veya sosyal yardımdan yararlanan aile üyesinin aileyi terk etmiş olması gibi sebeplerle, sosyal yardımdan yararlanamayan kişiler bulunduğu dikkate alınmalıdır. Kamu hizmetlerine erişimin önündeki bir diğer engel de kayıtlı bulunulan il dışına çıkılması ve özellikle göçebe ve yarı-göçebe grupların kayıtlı olsalar bile sınır dışı edilme korkusu yaşamalarıdır. Son olarak da, geçici koruma kaydı olan ancak kayıtlı bir ikametgahı bulunmayan kişiler, sosyal yardımdan yararlanamamaktadır.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün güncel verilerine (16.07.2020 itibariyle)[7] göre, Türkiye'de geçici koruma kapsamında toplam 3 milyon 600 bin 710 Suriyeli bulunmaktadır. Bu nüfusun 420 bin 075 kişisi Şanlıurfa'da; 450 bin 839 kişisi Gaziantep'te; 248 bin 055 kişisi ise Adana'da bulunmaktadır. İl nüfuslarına oranına bakıldığında ise, Şanlıurfa il nüfusunun yüzde 21'ini, Gaziantep il nüfusunun yüzde 22'sini, Adana il nüfusunun ise yüzde 11'ini geçici koruma kapsamında olan Suriyeliler oluşturmaktadır.

Adana, Gaziantep ve Şanlıurfa İllerinde Yaşayan Göçebe ve Yarı-Göçebe Topluluklar

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü verileri, Suriyeli nüfusun göçerlik durumuna veya etnik alt gruplarına dair veri ve bilgi içermediğinden, göçebe ve yarı-göçebe gru-

Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyeli Nüfusu

3MİLYON600BİN710

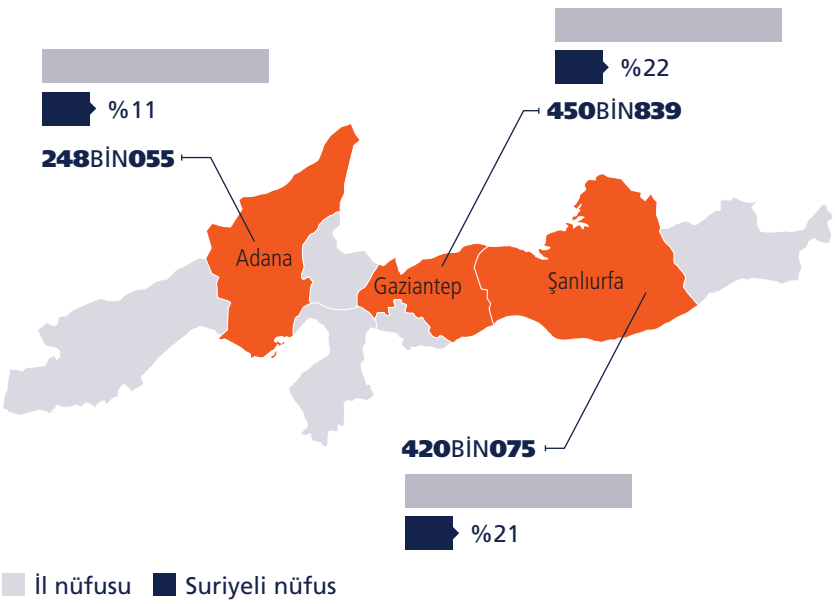

bun toplam nüfusu veya hanehalkı sayısı konusunda sağlıklı bir veri elde edilememiştir.

Hedef grupla yapılan derinlemesine görüşmelerde kişilerin kendilerini isimlendirdikleri etnik gruplar arasında Dom, Abdal, Karaçi, Gevende ve Kurbat yer almaktadır. Ancak, bu nitelemeler yerleşimden yerleşime değiştiği ve bazen de ayrımcılığa yol açtığı için topluluklar kendilerini koruyacak bir nitelemeyi tercih etmektedirler ve bu sebeple de beyanların tam olarak doğruyu yansıtmama ihtimali bulunmaktadır.

Nüfus konusunda ise, yerel aktörlerle ve hedef grupla yapılan görüşmelerde toplam nüfusa dair bir tahmin yapılamasa da, bu konuda çoğunluğun hem fikir olduğu nüfusun en az yarısını 18 yaş altı çocukların oluşturduğudur. Benzer bir oran ile, Türkiye'de geçici koruma kapsamında bulunan Suriyeli nüfusun yüzde 47'sini 18 yaş altı çocuklar oluşturmaktadır.[8] Derinlemesine görüşmelerde alınan bilgi de bu görüşü doğrular niteliktedir.

Yirmi derinlemesine görüşmede beyan edilen toplam hanehalkı nüfusu 136, 18 yaş altı hanehalkı nüfusu ise 63 olmuştur. Ortalama hanehalkı nüfusu konusunda da mevcut durum tespiti sırasında görüşme yapılanların tahmini hanehalkı üye sayısı 5-10 arasında olmuş, derinlemesine görüşme yapılan hanelerin ortalama nüfusu da bu tahmine uygun şekilde 6,8 kişi çıkmıştır. 2018 yılında yapılan Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması'na (TNSA)[9] göre de Türkiye'deki Suriyeli göçmenlerin ortalama hanehalkı sayısı 6'dır ve iki veri birbiri ile uyumludur.

Hedef grup içinde Türkçe konuşan topluluklar olsa da (özellikle Abdallar), çoğunluk Arapça ve/veya Kürtçe konuşmakta ve gündelik hayatlarında iletişim konusunda zaman zaman zorluklar yaşadıklarını dile getirmektedirler. Temel hizmetlerin bir hak olarak kendi dillerinde sunulması gerekir. Bu da Arapça dili için bir ölçüde sağlanmaktadır. Belediyelerde açılan danışma merkezlerinde ve göçmen sağlığı merkezlerinde bulunan Arapça yönlendirme tabelaları veya bu gruplara hizmet sunumunda Suriye'den gelen personel istihdamı yapılması, buna örnek olarak gösterilebilir. Arapça dışındaki diller için benzer bir durum söz konusu değildir. Sivil toplum kuruluşları tarafından sürdürülen faaliyetlerde ise Türkçe ve Arapça dışında Kürtçe bilen çalışanlar da yer almaktadır.

Grubun çoğu sosyal olarak kapalı bir yaşam sürdürmekte, çoğu zaman da mekânsal olarak yalıtılmışlık içinde bulunmakta, toplum ile kısıtlı ve zorunlu durumlarda (örneğin hastalık durumunda hastaneye gidildiğinde) sosyal ilişkiye girmektedir. Türkçe dil bilmeme hem bu kapalı yaşamın bir sebebi hem de sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Şekil 10 Adana Ovası'nda Çadır Yerleşimlerinde Yaşayan Suriyeli MGTİ

	(1) Karataş	(2) Seyhan	(3) Yumurtalık	(4) Yüreğir	Toplam
Geçici çadır yerleşim yeri sayısı	12	2	6	19	39
Suriyeli çadır sayısı	677	56	159	561	1.453
Suriyeli kişi sayısı	4.565	412	1.074	3.755	9.806
Suriyeli çocuk sayısı	3.213	255	465	2.449	6.382

Adana Ovası'nda Geçici Çadır Yerleşimlerinde Yaşayan Suriyeli Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri

Kasım 2019'da 39 çadır yerleşiminde uygulanan mevcut durum tespiti çalışması sonucuna göre, bu yerleşimlerde bulunan toplam 1.453 çadırda, 9.806 Suriyeli göçmen yaşamakta ve göçebe ve yarı-göçebe topluluklara benzer şekilde bu nüfusun yarıdan fazlasını (yüzde 65) çocuklar oluşturmaktadır (Şekil 10).

39 çadır yerleşiminin 36'sında Türkçe, 38'inde Arapça, 14'ünde ise Kürtçe konuşulan diller arasındadır.

Odak grup görüşmelerinde, çadırlarda en az 2, en çok 14, ortalama 6-7 kişi yaşandığı dile getirilmiştir. Çadır yerleşim yerlerinin çoğunda yıl içinde nüfusun artış gösterdiği dile getirilmektedir.

“

SURİYELİ GÖÇEBE VE YARI GÖÇEBE TOPLULUKLARDA ÇOCUKLARIN TAMAMINA YAKINI EĞİTİM HAKKINDAN YOKSUNDUR.

”

Eğitim

Hedef grupların en azından bir kısmının görece yerleşik oldukları dikkate alındığında, göç etmenin eğitime erişimin önündeki tek engel olmadığı anlaşılmaktadır. Ailelerin eğitime dair tutumuna bakıldığında da, eğitimin çocukları için gerekli olmadığını düşünenler olmakla birlikte, grubun önemli bir bölümü de çocuklarının eğitim almasını önemsemektedirler. Bu çerçevede eğitime erişimde karşılaşılan önemli bir engellerden birinin, sahada dile getirilen ve gözlemlenen, eğitim ortamında karşılaşılan ayrımcı muamele veya dışlayıcı tutum sorunu olduğu söylenebilir. Araştırmanın yapıldığı alanda, çocukların eğitime devamlarını sağlamaya yönelik faaliyetlerde bulunan sivil toplum kuruluşları çalışanları da okullarda maruz kalınan ayrımcı muamelelerden örnek vermektedir. Bu tespit her eğitim ortamında ayrımcılığın sistematik olarak uygulandığı anlamına gelmez. Ancak, bu ortamlarda ayrımcı muamelenin önlenmesi ve daha da önemlisi farklı özellikleri kapsayıcı bir tutumun okul ortamına hakim olması için yürütülen çalışmaların[10] yaygınlaşmamış olması, eğitime erişimi engelleyici önemli bir etken olarak görülmelidir. Çocukların yaşam ortamlarında eğitimlerini destekleyecek bir hizmetin (örneğin çocuklara yönelik ders çalışma desteği; eğitime yönelik motivasyonlarını arttıracak kültürel / sportif faaliyetler; oyun alanı, park gibi mekânsal olanaklar; psiko-sosyal destek; ebeveynlere yönelik çocuklarının eğitimini teşvik etme becerilerini destekleyici hizmetler vb.) bulunmaması da eğitime erişimlerini olumsuz yönde etkileyen bir diğer faktördür. Son olarak, geçici koruma kaydı olmayanların ve kayıtlı oldukları il dışında olanların kamu hizmetlerine erişimleri mümkün olmamakta; bunun en önemli etkilerinden biri olarak da okul çağına gelen çocuklar takip edilememektedir.

Adana, Gaziantep ve Şanlıurfa İllerinde Yaşayan Göçebe ve Yarı-Göçebe Topluluklar

Mevcut durum tespitinin yapıldığı 20 yerleşim yerinde, okul öncesi eğitime devam eden hiçbir çocuğun bulunmadığı, çoğu yerleşim yerinde ilkokul ve ortaokul çağındaki çocukların da okula kayıt olmadıkları belirtilmiştir. Altı yerleşim yerinde ilkokula, dört yerleşim yerinde ise ortaokula giden çocukların bulunduğu ifade edilmiş, ancak çocuk sayısı konusunda bir veri elde edilememiştir. Bir yerleşim yerinde ise, *"okul yaşı geldiğinde hepsi gider"* gibi genel bir ifade kullanılmıştır. Derinlemesine görüşmelerde ise, yedi hanede okul çağında çocuk olmadığı, diğer 13 hanenin yedisinde çocukların hiçbirinin okula gitmedikleri, altısında ise okula giden çocukların bulunduğu görülmüştür. Çocukları henüz okul çağında olmayan beş görüşmeci ise yaşları geldiğinde çocuklarını okula göndermeyi planladıklarını söylemiştir.

Çocuklarını okula göndermeyenlere bunun sebebi sorulduğunda, sunulan en önemli faktör göçebe yaşam kültürü ve eğitimin bu kültürde yer almaması olmuştur.

MEB 2014/21 Sayılı Yabancılara Yönelik Eğitim Öğretim Hizmetleri Genelgesi

GEÇİCİ KORUMA ve EĞİTİM

Geçici koruma kapsamındaki yabancıların eğitim faaliyetleri Millî Eğitim Bakanlığı'nın (MEB) kontrolünde ve sorumluluğunda yürütülür (GKY md.28). Bu kapsamda;

- 54-66 aylık çocuklar öncelikli olmak üzere okul öncesi eğitim çağındaki 36-66 aylık çocuklara, okul öncesi eğitim hizmeti verilebilir.
- İlköğretim ve ortaöğretim çağındakilerin eğitim ve öğretim faaliyetleri, Millî Eğitim Bakanlığı'nın ilgili mevzuatı çerçevesinde yürütülür.
- Her yaş grubuna yönelik dil eğitimi, meslek edindirme, beceri ve hobi kursları talebe bağlı olarak düzenlenebilir.
- Geçici korunanların ön lisans, lisans, yüksek lisans ve doktora eğitimleriyle ilgili usul ve esaslar Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı tarafından belirlenir.

İlköğretim ve ortaöğretim çağındakilerin eğitim ve öğretim faaliyetleri, MEB'in 2014/21 sayılı Yabancılara Yönelik Eğitim Öğretim Hizmetleri başlıklı genelgesi[11] doğrultusunda yürütülür. Genelgede, öncelikle zorunlu eğitim çağındaki öğrenciler olmak üzere, yabancılara yönelik eğitim-öğretim faaliyetlerinin koordine edilmesi; eğitim çağındakilerin eğitime erişimlerinin sağlanarak kaliteli eğitim sunulması; alanında ilgili birimler ve kurumlarla eşgüdüm içerisinde çalışmaların yürütülmesi ve acil durumlarda gerekli tedbirlerin alınmasına yönelik iş ve işlemler konularında açıklamalar yer almaktadır.

Yabancıların, MEB'e bağlı her tür ve derecedeki eğitim kurumuna kayıtlarının yapılabilmesi için YUKK uyarınca belirlenen ikamet iznine sahip olmaları şartı aranır.

MEB Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü verilerine göre, 2019-2020 eğitim-öğretim döneminde Türkiye'de 1.082.172 Suriyeli eğitim çağında çocuk bulunmaktadır. Bu çocukların yüzde 63'ünün eğitime erişimi sağlanmıştır. Eğitim kademelerine göre okullaşma oranları okul öncesi için yüzde 31, ilkokul için yüzde 89, ortaokul için yüzde 70, lise için yüzde 33 olmuştur.[12]

2018 yılında yapılan Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması'na (TNSA)[13] göre de, Türkiye'de 6-13 yaş arası Suriyeli kız çocukların yüzde 78'i, oğlan çocukların ise yüzde 74'ü ilkokul veya ortaokula devam etmektedir.

> Abdallar okula gitmez, göç ediyoruz, bu yüzden. Bizimkileri okula yollamazlar, biz de yollamayız. Biz göçer konarız. Eğitim ne katkı sağlar bilmem.

Derinlemesine görüşmelerde, ayrımcı muameleye ve akran şiddetine maruz kalmanın veya öz bakım eksikliği ve akranları ile benzer giysi gibi olanaklara sahip olmamalarından kaynaklı yoksunluğun da çocukların okula gitmek istememelerine sebep olduğu görülmüş; kimi görüşmelerde bu durum "*bizimkiler diğerlerini kıskanıyor ve giysileri kötü olduğundan utanıp okula gitmek istemiyorlar*" şeklinde dile getirilmiştir. Bir diğer görüşmede, daha önce okula giden bir çocuğun öğretmeninden ve okul arkadaşlarından gördüğü şiddet gerekçesiyle okulu bıraktığı bilgisi paylaşılmıştır. Bu ve benzer örnekler, geçici koruma kapsamındaki çocuklara Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından sunulan eğitim hizmetlerinin göçebe ve yarı-göçebe Suriyeli gruplara yeterince ulaşamadığının göstergesi olarak kabul edilebilir.

Çocuklarını okula gönderenlerin veya göndermeyi planlayanların genel motivasyonunun ise, çocuklarının kendi yaşadıkları koşullardan daha iyi yaşam koşullarına ulaşmalarını sağlamak olduğu görülmektedir.

> Çocukların okumasını istiyorum. Okusunlar, böyle yaşamasınlar.

> Büyüyünce okula göndereceğim çocukları. Okul çok önemli. Ben çöp topluyorum. Onlar daha iyi işler yapsınlar.

Yerel kurum ve aktörlerle yapılan görüşmelerde, bu grupların okullulaşmasının sağlanmasına yönelik yürütülen çalışmalar arasında sivil toplum kuruluşları tarafından okula yönlendirme ve okul kaydı konusunda yürütülen destek faaliyetleri ve Gaziantep'teki Sosyal Hizmet ve Rehabilitasyon Merkezi tarafından Roman çocukların okula gönderilmesi konusunda aileleri ikna etmek için, okumuş ve meslek edinmiş Roman bir kişi ile yapılan işbirliği çalışmalarına değinilmiştir. Bu faaliyetler dışında bu grupların okula devamının sağlanmasına yönelik özel bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Adana Ovası'nda Geçici Çadır Yerleşimlerinde Yaşayan Suriyeli Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri

Adana Ovası'ndaki 39 çadır yerleşiminde tahmini olarak toplam 0-5 yaş arasında 1.959, 6-9 yaş arasında 1.641, 10-13 yaş arasında 1.420 ve 14-18 yaş arasında 1.362 çocuk bulunmaktadır. Bu çocukların okullulaşma oranlarına bakıldığında ise, ilkokula devam eden 146 çocuk varken, ortaokula giden sadece üç, liseye devam eden ise bir çocuğun olduğu söylenmiştir.

Yerleşim alanının okula uzaklığının çocukların okula devamında belirleyici faktörlerden biri olduğu görülmektedir. Çocukların taşımalı sistem ile okula ulaşımlarının

sağlandığı yerleşim yerleri olsa da, bazen özellikle kız çocuklarını uzaktaki okula gönderme konusundaki isteksizlikten, bazen de servis ücretinin karşılanamıyor olmasından dolayı okula uzak yerleşim alanlarında çocukların daha az oranda eğitime erişebildikleri gözlenmiştir.

> Okul yok, olsa gönderirdik ama yok. Köy uzak.

> Çocuklar okula gitmiyor. Birileri okul kaydı için geldi ama servis için 100 TL istediler. Veremedik. Gitmiyor çocuklar o yüzden. Okul çok uzak.

Odak grup görüşmelerinde, Suriyeli MTGİ ailelerin çoğunun çocuklarının eğitime devam etmeleri konusunda istekli olduklarını, ancak göçebe ve yarı-göçebe gruplara benzer şekilde, Suriyeli MGTİ aileler için de, çocuklarının eğitim ortamlarında maruz kaldığı ayrımcı tutumun önemli bir engelleyici faktör olduğu fark edilmiştir. Dile getirilen başka bir faktör ise dil sorunu olmuştur.

> Türkler bizimle konuşmuyor okulda.

> Önce yakındaki okula götürdüm kayıt için, müdür almadı. Yer yok dedi. Sonra uzağa götürdüm. Orada müdür diğer okulu aradı ve bu insanlar iyi, al okula dedi. Sonra bizi yakındaki okula kabul ettiler.

> Öğretmen Arapça bilmiyorsa, öğretmen de çocuk da zorlanıyor.

Görüşülen yerel aktörler ise, 12 yaşının altındaki çocukların okula gönderilmesi konusunda MTGİ ailelerin ikna edilmesinin daha kolay olduğunu, ancak bu durumda da okuldaki ayrımcı muameleler, akran zorbalığı, öğretmen şiddeti gibi faktörlerin engelleyici olduğunu; 12 yaşının üzerindekilerin ise kendileri ve aileleri tarafından çocuk olarak görülmediği için okula gitmeye ikna etmenin çok zor olduğunu dile getirmektedir. Özellikle kız çocuklarının, sınırlı çadır yerleşiminde de erkek çocukların, çadır bekçiliği yapmak ve kardeşlerine bakmak gibi sorumlulukları nedeniyle de okula gönderilmekte zorlanıldığı ifade edilmektedir. Çocuklara böyle bir sorumluluğun yüklenmesi, eğitimden uzak kalmalarının yanı sıra, çadırda bırakılan çocukların güvenliği ve korunması açısından istismar tehdidi başta olmak üzere pek çok konuda risk oluşturmaktadır.

“GEÇİCİ KORUMA KAYDI OLMAYAN SURİYELİ GÖÇMENLERİN SAĞLIK HİZMETLERİNDEN YARARLANMASI, ACİL DURUMLAR DIŞINDA, MÜMKÜN DEĞİLDİR.”

Sağlık

Saha çalışmasının yapıldığı yerleşim yerlerindeki göçebe ve yarı-göçebe Suriyelilerin görece en rahat ulaştıkları hizmetin sağlık hizmeti olduğu tespit edilmiştir. Geçici koruma kimlik kartına sahip olanlar, aile sağlığı merkezlerinden, devlet hastanelerinden veya sadece Suriyeli göçmenlere hizmet veren göçmen sağlığı merkezlerinden (GSM) ücretsiz olarak sağlık hizmeti alabilmekte, temel sağlık hizmeti kapsamındaki ilaçlar için de hasta katılım payı vermemektedirler. Saha çalışmasının yürütüldüğü Şanlıurfa'da 19, Gaziantep'te 10, Adana'da ise 12 göçmen sağlığı merkezi bulunmaktadır.

GÖÇMEN SAĞLIĞI MERKEZLERİ

Şanlıurfa
19

Gaziantep
10

Adana
12

Diğer bütün hizmetlerde olduğu gibi, kayıtlı olduğu il dışında bulunanlar sağlık hizmetlerine de erişememekte, sınır dışı edilmek korkusu ile erişmekten de imtina etmektedir. Geçici koruma kaydı olmayan Suriyeli göçmenlerin sağlık hizmetlerinden yararlanması ise, acil durumlar dışında, mümkün değildir. Devlet hastanelerinde nadiren de olsa geçici koruma kaydı olmayan göçmenlere de "hoşgörülü" davranılarak yardımcı olunduğu dile getirilmiştir. Kayıtsız şekilde sağlık hizmeti alan Suriyelilerin, tedavi için gerekli ilaçları ücretsiz bir şekilde temin etme olanakları da bulunmamaktadır. Göçmen sağlığı merkezlerinde ise bu duruma daha olumlu yaklaşıldığı ve kayıtsız Suriyelilerin de zaman zaman ücretsiz ilaç temin edebildiği bildirilmektedir.

Bunun dışında, bazı illerde Suriyeli doktorlar tarafından kayıtdışı şekilde hizmet veren muayenehanelerin bulunduğu ve özellikle geçici koruma kaydı olmayan Suriyelilerin sınır dışı edilme korkusu yüzünden sağlık hizmeti için bu muayenehanelere başvurduğu belirtilmiştir.

Adana, Gaziantep ve Şanlıurfa İllerinde Yaşayan Göçebe ve Yarı-Göçebe Topluluklar

Göçebe ve yarı-göçebe topluluklar ile yapılan derinlemesine görüşmelerin çoğunda katılımcılar yakın zamanda, örneğin son bir ay içerisinde, çeşitli nedenlerle doktora gittiklerini söylemiştir. Doktora ancak bir sağlık şikâyeti olduğunda gidilmektedir. Topluluk içerisinde, bebekleri veya çocukları düzenli sağlık takibine götürmek gibi bir alışkanlık bulunmamaktadır. Görüşülen hanelerin sadece yarısı çocuklarına aşı yaptırdığını beyan etmektedir. TNSA (2018) sonuçlarına göre de, Türkiye'deki Suriyeli göçmen ailelerin 24-35 aylık çocuklarının sadece %64'ü araştırma tarihinden önce tüm temel aşılarını olmuştur. Bu da, sadece göçebe veya yarı-göçebe Suriyeli ailelerin çocuklarının değil, tüm Suriyeli çocukların temel sağlık hizmetlerine erişimleri konusunda bir sorun olduğunu düşündürmektedir. Bunun bir diğer göstergesi olarak, derinlemesine görüşme yapılan evlerden birinde ayağı yanık bir çocuk, bir diğerinde bir yaşında hasta bir bebek, bir diğerinde 15 yaşında kâğıt toplayıcılığı yapan ve lenf bezlerinde belirgin bir şişlik olan bir çocuk görülmüş ve bu konuda sağlık hizmetinden yararlanmadıkları öğrenilmiştir.[14]

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK)

GEÇİCİ KORUMA ve SAĞLIK

Geçici koruma kapsamındaki kişilere yönelik, Sağlık Bakanlığı'nın kontrolü ve sorumluluğunda sunulması gereken sağlık hizmetleri şunları içermektedir (GKY md.27):

- Sağlık hizmetlerini yürütmek üzere sürekli faaliyet gösterecek sağlık merkezleri kurulması, yeterli sayıda ambulans ve sağlık personeli bulundurulması.
- Temel ve acil sağlık hizmetleri ile bu kapsamdaki tedavi ve ilaçlardan hasta katılım payı alınmaması.
- Sağlık hizmeti bedellerinin, Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı tarafından genel sağlık sigortalıları için belirlenmiş olan sağlık uygulama tebliğindeki bedeli geçmemesi.
- Sunulan sağlık hizmeti bedelinin AFAD tarafından ödenmesi.
- Acil ve zorunlu hallerde özel sağlık kuruluşlarına başvurabilmeleri.
- Bulaşıcı hastalık riskine karşı gerekli tarama ve aşı dahil her türlü önlemin alınması.
- Üreme sağlığıyla ilgili olarak yetkili personel tarafından bilgilendirici ve destekleyici faaliyetlerin yapılması.
- Kişisel veya toplu kullanım alanlarının sağlığa uygunluğu kontrol edilerek, tespit edilen aksaklıkların giderilmesi ve geçici barınma merkezlerinin bulunduğu çevre koşullarının sağlık açısından uygun hale getirilmesi sağlanması.
- Geçici korunanlar arasında madde bağımlılığı veya psikolojik sorunları olduğu tespit edilenler hakkında sağlık kurumuna nakli de içerebilecek şekilde gerekli tedbir alınması.
- Çocuklara yönelik gerekli aşıların yapılması.

Ayrıca geçici korunanlara Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından, Türkiye Afet Müdahale Planı[15] uyarınca, psiko-sosyal hizmetler sunulması öngörülmüştür.

GKY'ye istinaden geçici koruma altına alınan kişilere yönelik sağlık hizmeti verecek sağlık kurum ve kuruluşlarını, gönüllü sağlık hizmetini ve bu hizmeti sunan vakıf veya derneklerin çalışma esaslarını belirlemek üzere "Geçici Koruma Altına Alınanlara Verilecek Sağlık Hizmetlerine Dair Esaslar"[16] yönergesi hazırlanmıştır. Buna göre, sağlık hizmetlerinden kimlik kartı olan geçici ko-

runanlar, henüz kaydı yapılmamış geçici korunanlar ve sınırdan yaralı olarak geçen ve geçici, koruma altında sayılanların tamamı;

- Geçici barınma merkezlerinde kurulan sağlık merkezlerinden,
- Bakanlık ve bağlı kuruluşlarına ait sağlık hizmeti sunucularından,
- Üniversite sağlık uygulama ve araştırma merkezlerinden,
- Özel hastanelerden,
- Vakıf veya dernekler tarafından gönüllü olarak verilen sağlık hizmetlerinden faydalanabilirler.

Geçici korunanların sağlık hizmetini ikamet adresinin bulunduğu illerde almaları esastır. Geçici korunanların, sağlık hizmetlerinden yararlanmaları için öncelikle birinci basamak sağlık hizmeti vermekte olan bir sağlık kuruluşuna başvurmaları gerekir (birinci basamak sağlık kuruluşlarına başvurmadan ikinci veya üçüncü basamak sağlık kuruluşlarına doğrudan başvurulamaz. Birinci basamak sağlık kuruluşunca gerekli görülmesi halinde Bakanlığa bağlı sağlık kuruluşlarına ait ikinci veya üçüncü basamak sağlık kuruluşuna sevk yapılabilir.

Geçici korunanlara birinci basamak sağlık hizmetleri aşağıdaki kapsamda, Halk Sağlığı Müdürlüğü'nce verilir:

- İlk kademe tanı, tedavi ve rehabilitasyon hizmetleri sunulur.
- Bulaşıcı hastalık riskline karşı gerekli arama ve aşılar yapılır.
- Belirlenen aşı takvimi ve ilgili diğer programlar doğrultusunda aşılama hizmeti verilir.
- Türkiye'de bebek/çocuk ve ergenlere yönelik olarak sunulan sağlık hizmetleri ile doğurganlık çağındaki kadınlara yönelik verilen kadın ve üreme sağlığı ile ilgili hizmetler geçici koruma altına alınanlara da aynı şekilde verilir.
- Geçici korunanlar arasında madde bağımlığı veya psikolojik sorunları olduğu tespit edilenler hakkında, sağlık kurumuna nakli de içerebilecek şekilde gerekli tedbirler alınır.

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK)

YUKK 89. maddede 06.12.2019 tarihinde yapılan bir değişiklik ile uluslararası koruma başvurusu yapmış kişilerin ücretsiz sosyal yardımdan yararlanma olanağı "herhangi bir sağlık güvencesi olmama ve ödeme gücü bulunmama" şartı ile ve bir yıl süre ile sınırlandırılmıştır. Bu kişiler uluslararası koruma başvuru kaydından itibaren bir yıl süre ile 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu hükümlerine tabi olarak sağlık hizmetlerinden yararlanabilecekler. Başvuruları reddedilirse, genel sağlık sigortasından da çıkarılacaklardır. Bu kurala iki istisna getirilmiştir. İstisnalardan ilki "özel ihtiyaç sahibi olmak", diğeri ise Bakanlıkça sigortalılığının devamının uygun görülmüş olmasıdır. Bu kişiler hiçbir sınırlama olmaksızın, bu hizmetlerden yararlanmayı sürdürebileceklerdir. Özel ihtiyaç sahibi olmak ise "refakatsiz çocuk, engelli, yaşlı, hamile, beraberinde çocuğu olan yalnız anne ya da baba veya işkence, cinsel saldırı ya da diğer ciddi psikolojik, bedensel ya da cinsel şiddete maruz kalmış kişi" olarak tanımlanmıştır (md.3). Bu kişilerin genel sağlık sigortası sisteminden yararlanmaları için primlerinin Sağlık Bakanlığı tarafından ödenmesi, ödeme gücü oranında da yararlanıcılardan katkı payı talep edilmesi esası benimsenmiştir. Uluslararası koruma başvurusunun sadece tıbbi tedavi görmek amacıyla yapılması da genel sağlık sigortasının sona erdirilmesi sebebi sayılmıştır.

Bu değişiklik, kanunda öngörüldüğü şekli ile sadece uluslararası koruma başvurusu yapmış kişileri kapsamaktadır. Geçici koruma kapsamında bulunan yabancıların YUKK ve alt düzenlemeleri gereği bireysel olarak uluslararası korumaya başvuramayacakları belirtildiğinden[17], bu değişikliğin geçici koruma kapsamındakileri etkilemeyeceği öngörülebilir.

Göçmen Sağlığı Merkezleri[18]

Türkiye'deki Suriyelilere koruyucu sağlık hizmetleriyle temel sağlık hizmetlerini daha etkin ve verimli bir şekilde sunabilmek, dil ve kültür bariyerinden kaynaklanan sorunları aşabilmek, sağlık hizmetlerine erişimi artırabilmek için bu kişilerin yoğun olarak yaşadıkları yerlerde, ilçenin toplum sağlığı merkezi bağlı birimi olarak göçmen sağlığı merkezleri (GSM) oluşturulmaktadır.[19]

GSM'ler, aile hekimliği uygulamasına benzer şekilde, bir hekim ile bir yardımcı sağlık personelinden oluşur ve aile hekimliği için tanımlanan fiziki ve teknik standartları taşımaktadır. GSM'lerde, Suriyeli sağlık personeline ilave olarak, iki dil bilen (Arapça-Türkçe) hasta yönlendirme elemanları ile destek hizmetleri personeli de görev yapmaktadır.

Nüfusu nispeten yüksek olup tam teşekküllü bir kamu hastanesine uzak olan geçici barınma merkezleri ile Suriyeli sayısının 20 binin üzerinde olduğu yerleşim yerlerinde güçlendirilmiş GSM teşekkül ettirilmektedir. Güçlendirilmiş GSM'de; birinci basamak sağlık hizmetlerine ilave olarak dâhiliye, çocuk, kadın-doğum, ağız-diş sağlığı ve psiko-sosyal destek hizmetleri sunulmakta; hizmetler, görüntüleme üniteleri ve basit hizmet laboratuvarları ile desteklenmektedir. Böylelikle, hizmetlere erişimin artırılması, hastanelerin yükünün azaltılması amaçlanmaktadır.

TNSA (2018) verilerine göre, Türkiye'deki Suriyeli 5 yaş altı göçmen çocukların yüzde 17'si yaşlarına göre kısadır.[20] Bu verinin tüm Suriyeliler için geçerli olduğu düşünüldüğünde, daha dezavantajlı durumda olan göçebe ve yarı-göçebe topluluklar için çocuklarda beslenme eksikliği sorununun çok daha ciddi olduğu düşünülebilir.

Mevcut durum tespiti sırasında engelli veya süreğen hasta sayısı konusunda veri veya bilgiye ulaşılamamıştır. Hedef grubun en önemli sağlık sorunları arasında ise soğuk algınlığı, şeker, tansiyon gibi genel sağlık sorunları sayılmış, sadece aynı ilçedeki iki ayrı yerleşim yerinde hava kirliliğinden kaynaklanan nefes darlığı ve astım ciddi bir sağlık sorunu olarak dile getirilmiştir. Sağlık hizmetlerine erişim konusunda dile getirilen temel sorun ise bazı doktorların bu gruba gün içinde randevu vermedikleri olmuştur.

> Hasta olunca devlet hastanesine gideriz ama bize ancak akşam dörtten sonra bakarlar. Bekleriz biz de. Ne yapalım. Öbür hastanelere gidince doktoru görmek için 50 lira isterler. O kadar para veremeyiz. Yok.

Adana Ovası'nda Geçici Çadır Yerleşimlerinde Yaşayan Suriyeli Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri

Suriyeli MGTİ ailelerin karşılaştıkları en önemli sağlık sorunları arasında soğuk algınlığı, ateş, ishal, karın ağrısı, öksürük ve bel ağrısı sayılmıştır. Bu sorunların nedenleri arasında yaşadıkları ortamlarda açıkta bulunan çöp, kanalizasyon, çadır koşulları gibi çevresel faktörler ile uzun ve ağır çalışma koşulları olduğu düşünülmektedir.

Bu hedef gruptaki ailelerin çocuklarının aşılılık oranlarının daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Geçici yerleşim yerlerinin çoğunda aşılama için sağlık personelinin geldiği ve bu şekilde tüm çocukların aşılarının yapıldığı belirtilmiştir.

Sağlık hizmetlerine erişimde yaşanan sıkıntılar arasında ise hastanenin uzaklığı ve dil sorunu gündeme getirilmiştir.

> Hastaneden çok fayda alamıyoruz. İdare ediyoruz sadece. Dil ve para sorunu var. Hastalıklarımıza tahammül ediyoruz. Bizim için her şey zor, her şey duvar.

> Doktora ulaşmak sıkıntı. Gitsen bile muayene olacağın belli değil. Komşunun arabasıyla 50 TL'ye gidiyoruz doktora.

SOSYO-EKONOMİK OLARAK EN ALT DÜZEYDE YER ALAN GÖÇEBE VE YARI GÖÇEBE TOPLULUKLAR VE MEVSİMLİK GEZİCİ TARIM İŞÇİLERİNİN TAMAMINA YAKININININ KAYIT DIŞI ÇALIŞTIĞI VARSAYILMAKTADIR.

İstihdam ve Gelir Durumu

Demografik Yapı, Kimlik ve Adres Kayıt Durumu bölümünde paylaşılan, il bazlı geçici koruma kapsamında olan toplam Suriyeli sayısına dair Göç İdaresi Genel Müdürlüğü verilerine dayanarak, Şanlıurfa'da 220 bin, Gaziantep'te 235 bin, Adana'da ise 125 bin olmak üzere toplam 580 bin 18-65 yaş arası istihdam çağında nüfus bulunduğu tahmin edilebilir.[21]

Türkiye'de yabancılara verilen çalışma izinlerine bakıldığında ise mevcut verilerden şu bilgilere ulaşmak mümkündür[22]:

- 2011-2018 yılları arasında toplam 488.952 yabancıya çalışma izni verilmiştir. 2018 yılı için bu sayı 115.837'dir.
- 2018 yılında 115.837 kişiye verilen çalışma izninin 34.573'ü Suriyelilere verilmiştir.
- 2018 yılında 115.837 yabancıya (Suriyeli ve diğer) verilen çalışma izninin 1.093'ü Şanlıurfa, 4.846'sı Gaziantep, 917'si Adana'da verilmiştir.

Bu verilerden de anlaşılabileceği üzere, geçici koruma kapsamında ve istihdam yaşında olan Suriyeliler'in oldukça az bir bölümünün çalışma izni bulunmaktadır. Bu koşullarda, bu grubun içinde sosyo-ekonomik olarak en alt düzeyde yer alan göçebe ve yarı-göçebe topluluklarda ve mevsimlik gezici tarım işçileri arasında çalışma iznine sahip hiç kimsenin olmadığı varsayılabilir. Mevcut durum tespiti çalışmasında ve derinlemesine ve odak grup görüşmelerinde elde edilen bilgiler de bu varsayımı doğrular niteliktedir.

Adana, Gaziantep ve Şanlıurfa İllerinde Yaşayan Göçebe ve Yarı-Göçebe Topluluklar

Hedef grubun geçim kaynakları arasında seyyar satıcılık (tespih, çay, su, Kur'an, cevşen vb.), müzisyenlik, ayakkabı boyacılığı, katı atık toplayıcılığı (hurda, kâğıt, cam, vb.), falcılık, terzilik, inşaat, hamallık gibi günlük işler ve mevsimlik gezici tarım işçiliği yer almaktadır. Bu gruplarla aynı yerleşim yerlerinde yaşayan yerli topluluk arasında "dilencilik/yardım isteme" de hedef grubun geçim kaynakları arasında sayılmaktadır. Çocukların *"yürümeye başladığı"* yaştan itibaren çalıştırıldıkları ve ebeveynleri ile benzer işler yaptıkları da dile getirilmiştir.

Derinlemesine görüşmeler sırasında ise, kendileri ve çocukları için iş bulmanın zorluğu dile getirilmiştir. Hem işverenlerin bu gruplara yönelik ayrımcı tutumları hem de geçici koruma altındaki kişilere yönelik seyahat kısıtlamalarının göçebe ve yarı-göçebe grupların yaptıkları işler gereği (örneğin düğünlerde müzisyenlik) kısa süreli yer değiştirme alışkanlıklarını desteklememesi, hedef grubun istihdam olanağı bulması önünde engel oluşturmaktadır. Gündelik işlerde çalışanlar da hem

Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik

GEÇİCİ KORUMA ve İSTİHDAM

GKY (md.29), geçici korunanların çalışmalarına ilişkin usul ve esasların, AÇSHB'nin görüşünü alarak, Bakanlar Kurulu'nca belirlenmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu kapsamda hazırlanan 2016 tarihli Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik (md.5) uyarınca,

- Geçici koruma sağlanan yabancılar, geçici koruma kayıt tarihinden altı ay sonra çalışma izni almak için başvuruda bulunabilir.
- Çalışma izni başvuruları, geçici koruma sağlanan yabancıları çalıştıracak işveren tarafından yapılır.
- Bağımsız çalışma iznine başvurma hakkı olan geçici koruma sağlanan yabancılar kendi adına başvuru yapar.
- Mevsimlik tarım veya hayvancılık işlerinde çalışacak geçici koruma sağlanan yabancılar, çalışma izni muafiyeti kapsamındadır. Çalışma izni muafiyeti başvuruları, geçici koruma sağlanan il valiliğine yapılır.

Geçici koruma sağlanan yabancılara her seferinde en fazla bir yıl süreli çalışma izni ve çalışma izni muafiyeti verilir. Geçici koruma sağlanan yabancılara verilen "çalışma izin belgesi" ile "çalışma izni muafiyetine ilişkin bilgi formu" ikamet izni yerine geçmez.[23]

çok düşük ücretle çalışmakta hem de her zaman çalışma karşılığı ücretlerini alamadıklarını beyan etmektedirler.

YUKK (md.54) çalışma izni olmadan çalışmayı sınır dışı etme kararı gerekçesi olarak kabul etmektedir. Bu hüküm de, bu grupların çalışmalarının veya bunu beyan etmelerinin önünde engel oluşturmakta, iş bulabilenlerin de haklarının ihlal edildiği durumlarda savunmasız kalmalarına neden olmaktadır.

İşsizlik veya çok düşük ücretle çalışma sonucunda görüşmecilerin tamamı, bir sonraki bölümde ayrıntılı olarak ele alındığı üzere, yemek ve ısınma gibi temel ihtiyaçlarını ve kiralarını karşılayacak bir gelirden yoksun olduğunu dile getirmiştir.

Adana Ovası'nda Geçici Çadır Yerleşimlerinde Yaşayan Suriyeli Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri

Adana Ovası'ndaki geçici çadır yerleşimlerinde yaşayan ailelerin tamamına yakınının tek geçim kaynağı mevsimlik tarım işleridir. Her ailede çalışan 2-3 kişinin bulun-

duğu, bu kişilerin bölgenin ihtiyacına göre tarımın her türünde ve aşamasında çalıştığı belirtilmektedir. İşçiler ile işverenler arasında hem iş bulma hem de ücretlerin ödenmesi konusunda tarım aracıları[24] (dayıbaşı, elçi) aracılık etmektedir. Özellikle yaşanan dil sorunu ve işverenler ile bağlantı kurma konusunda başka bir yöntemleri olmadığı için işçiler için tarım aracılarına tam bir bağımlılık söz konusudur.

Odak grup görüşmelerinde, kış aylarında çalışacak iş bulunamadığı, yılda toplam 4-5 ay çalışabildikleri ve işin yoğun olduğu zamanlarda günlük yevmiye ücretlendirmede 10-12 saate, kabala veya götürü ücretlendirmede 14 saate kadar çalıştıkları dile getirilmiştir. Çalışma ortamlarında içme ve kullanma suyu bazen hiç bulunmamakta, çoğunlukla ise tanker ile sağlanmaktadır; tuvalet imkanının ise hiç bulunmadığı beyan edilmiştir. Bu koşullara rağmen, işçiler arasında çalışma koşullarından ziyade her zaman iş bulamamaktan şikayet edilmektedir.

> Bazen günde 14 saat çalışıyoruz. Haftada 1-2 gün çalışırız. Çok iş olmuyor kışın. Olsa her gün çalışırız, ihtiyacımız var.

> Her gün iş olmadığı için çalışmıyoruz. Çalışırken zorlama yok, iş olsa da çalışsak diye bekliyoruz.

İşçilerin günlük net yevmiyesinin 50-79 TL arasında değiştiği, günlük yevmiyenin işçiler arasında farklılık gözetmeden (yaş, cinsiyet vb. sebeplerle) eşit ödendiği belirtilmektedir. Tarım aracıları işçilerin yevmiyesi üzerinden yüzde 10 civarında bir kesinti yapmaktadır. Ücretler genellikle sezon sonunda toplu olarak ödenmekte, bu da işçilerin istedikleri veya ihtiyaç duydukları zaman işi bırakamamalarına neden olmaktadır. Tarım aracısının onayı olmadan işi bırakmaları, ücretlerini alamamalarına neden olmaktadır.

Çocukların çalıştırılması konusunda ise, ailelerin çoğu geçinmek için iş olduğu sürece çocuklarının da çalışmak zorunda kaldığını söylemektedir. Bazı yerleşim yerlerinde çocukların 10-11 yaşından itibaren çalıştıkları, bazı yerlerde ise bahçe sahiplerinin 14 yaşından küçük çocukların çalışmasını kabul etmediği dile getirilmiştir.

> Aslında 10 yaşından sonra başlar ama bahçe sahibi kabul etmiyor. O yüzden 14-15 yaşından sonra çalışırız.

> 10 yaş ve üzeri çalışır. 5-6 yaşı çavuş kabul etmez zaten. Kız-erkek fark etmez ama çocuklar daha hafif işleri yapar. Fide dikiminde mesela. Çok küçük çocukları tarla sahipleri de kabul etmiyor. Hayat zor, zorunda kalıyoruz. Karnımızı doyurmak için çocuklar da çalışıp destek oluyorlar.

Yaşam Ortamı ve Barınma Koşulları

“GÖÇEBE VE YARI GÖÇEBE TOPLULUKLARIN YAŞADIĞI VE BARINDIĞI ORTAMLARIN YETERLİ BİR YAŞAM DÜZEYİ SUNMAKTAN ÇOK UZAK OLDUĞU GÖRÜLMEKTEDİR. YİYECEK BULMA VE ISINMA GİBİ TEMEL İHTİYAÇLARIN KARŞILANAMADIĞI GÖZLENMİŞTİR.”

Adana, Gaziantep ve Şanlıurfa İllerinde Yaşayan
Göçebe ve Yarı-Göçebe Topluluklar

Türkiye'de yaşayan Suriyeli göçebe ve yarı-göçebe toplulukların çoğunun, hem etnik kimlikleri ve yaşam tarzlarından dolayı maruz kaldıkları önyargılı yaklaşım ve ayrımcı tutum hem de kamplarda dolaşım özgürlüğünün kısıtlanmasının yarattığı izolasyon ve hapsedilme hissi yüzünden geçici barınma merkezleri veya mülteci kamplarında yaşamayı tercih etmedikleri bilinmektedir.[25] Bu nedenle, bu gruplar çoğunlukla kendi kurdukları çadır yerleşimlerinde veya Türkiye'de yaşayan göçebe ve yarı-göçebe toplulukların mahallelerindeki derme çatma yapılarda, yeterli konut hakkı kapsamında sahip olmaları gereken koşullardan çok uzak bir şekilde, yaşamaktadırlar.

Her üç ilde de, göçebe ve yarı göçebelerin yerleştikleri mahallelerde çokça "satılık" ilanına rastlanmaktadır. Bu durum, bu yerleşim yerlerinin eski sakinlerinin kentin başka bölgelerine göç etmekte ve yerlerini yeni gelenlere terk etmekte olduğunu göstermektedir. Bu da, yerleşik olanlar ile gelenler arasında bir kaynaşmadan ziyade, göçle gelenlere terk edilen yerleşim alanlarına işaret etmektedir.

Mevcut durum tespiti yapılan yerleşim yerlerinde, hedef grubun bir kısmının mahalle içlerinde yer alan dükkân, depo, metruk yapı ve az sayıda da olsa apartman dairelerinde, çoğunlukla tek göz odada; bir kısmının ise çadırlarda (20 yerleşim yerinin üçü çadır yerleşimidir) yaşadığı tespit edilmiştir. Yaşanılan yerlerin zeminleri toprak veya yalnızca betondur. Zemin üzerine birçok hanede halı serilmiştir, ancak bazı haneler yakacak malzeme bulamadıkları zaman üzerinde oturdukları halıları yakmak zorunda kaldıklarını dile getirmişlerdir. Hanelerin çoğunda koltuk, masa, karyola vb. herhangi bir mobilya bulunmamaktadır. Ancak hanelerin çoğunda TV ve çanak anteni mevcuttur.

Mevcut durum tespiti yapılan 20 yerleşim yerinin 15'inde hedef grubun konakladığı yerler için 100-600 TL arasında konut kirası ödedikleri ifade edilmiştir. Benzer şekilde, derinlemesine görüşmelerin 16'sında 125-500 TL arası kira ödendiği beyan edilmiştir. Kiraların ortalaması 275 TL'dir.

Mahalle içinde yaşayan tüm hanelerde şebeke elektriği mevcuttur. Çadır alanlarında ise genel olarak elektrik olduğu gözlemlenmiş, fakat mevcut elektrik akımının zayıf olması nedeniyle kimi elektrikli aletlerini çalıştırmaya yetmediği bilgisine ulaşılmıştır. Şebeke dışında elektrik temini ise olmadığı beyan edilmiştir. Sadece derinlemesine görüşme yapılan üç hanede elektriğin başka bir haneden/komşudan alındığı dile getirilmiştir. Biri hariç tüm haneler kullandıkları elektrik için fatura (bazıları ev sahibinin veya elektrik aldıkları komşunun faturasına ortak olarak) ödemektedir. Beyan edilen elektrik faturaları miktarları aylık 40-130 TL arasında değişmekte, ortalama ise aylık 60 TL olmaktadır.

Ziyaret edilen tüm yerleşim yerlerinde çevre aydınlatması bulunmakta, ancak çadır yerleşim yerlerinde bu aydınlatma yetersiz kalmaktadır. Çadır yerlerinde aydınlatmanın yetersiz olması nedeniyle çocuklar ve özellikle genç kadınlar akşam saat-

YETERLİ YAŞAM DÜZEYİNE ULAŞMA HAKKI

Herkesin kendisi ve ailesi için yeterli bir yaşam düzeyine sahip olma hakkı vardır.[26] Bu hak kapsamında sahip olunması gereken en temel ve önemli gereksinimler arasında yeterli bir barınma ortamı ve yeterli beslenme ve temiz su olanaklarına erişim yer alır.[27]

BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi'nin, bu hakkın kapsamına dair üç genel yorum yayınlamıştır.[28] "Yeterli Konut Hakkı" başlıklı 4 no'lu genel yorumunda, konut hakkının kişiye başını sokacak bir çatı sağlayan barınak olarak sınırlı bir anlamda yorumlanmaması gerektiğini vurgulamıştır. Bir konutun yeterliliğini değerlendirirken göz önünce bulundurulması gereken faktörler arasında şunlar yer almaktadır:

- Kullanım hakkının zorla tahliye, taciz ve diğer tehditlere karşı koruma sağlayacak yasal güvenliği olması.
- Konutun tabii ve ortak kaynaklara, güvenli içme suyuna, yemek pişirime, ısınma ve aydınlatma için gerekli enerjiye, temizlik ve yıka(n)ma donanımına, gıda depolama araçlarına, çöp toplama sistemine, atık su ve katı atık sistemine ve acil yardım hizmetlerine sürdürülebilir erişim sağlaması.
- Konutla ilgili mali giderlerin, en azından diğer temel ihtiyaçların elde edilmesi ve karşılanmasını tehlikeye atmayacak bir düzeyde olması.
- Konutun, oturanlarına yeterli bir alan temin edebilmesi, ve onları soğuk, rutubet, sıcak, yağmur, rüzgar veya sağlığa yönelik diğer tehditlere, yapısal tehlikelere ve hastalık taşıyıcı unsurlara karşı koruyabilmesi bakımından oturulacak halde olması.
- Konutun iş imkanlarına, sağlık bakım hizmetlerine, okullara, çocuk bakım merkezlerine ve diğer sosyal olanaklara erişime imkan verecek bir yerleşim yerinde olması.
- Konutun inşa edilme biçimi, kullanılan inşaat malzemeleri ve bunları destekleyen politikaların, konutta kültürel kimlik ve çeşitliliği ifade etmeye olanak vermesi.

lerinde çadır dışına çıkmama ve tuvalete daha az gitme eğilimi içindedir. Yetersiz aydınlatma ayrıca böcek, kemirgen vb. riskler ile dere ve/veya kanal kenarındaki yerleşimlerde düşme ve yaralanma risklerini de çoğaltmaktadır. Çadır yerleşim yerlerindeki haneler genellikle çadırlarının girişinde yer alan elektrik ampulleri ile kısmi bir aydınlatma sağlamaktadırlar.

İçme ve kullanma suyunun 14 yerleşim yerinde şebekeden, altı yerleşim yerinde ise taşıma yolu ile sağlandığı dile getirilmiştir. Derinlemesine görüşmelerde ise sadece iki hanenin taşıma su kullandığı görülmüş, kullanılan suyun temizliğine dair bir sorun yaşanmadığı ifade edilmiştir. Sadece bir hanede içme suyunun bakkaldan

"Yeterli Beslenme Hakkı" başlıklı 12 no'lu genel yorumunda ise Komite, yeterli beslenme hakkının esas içeriğinin şu anlama geldiğini düşünmektedir:

- Kişilerin beslenme ihtiyaçlarını karşılamaya yeterli, zararlı maddeler içermeyen ve belirli bir kültür için kabul edilebilir nitelik ve nicelikte olan besinin mevcudiyeti;
- Bu tür besinlere sürdürülebilir yollardan ve diğer insan haklarının gerçekleştirilmesiyle çelişmeyecek bir şekilde erişim.

Son olarak "Su Hakkı" başlıklı 15 no'lu genel yorumunda Komite şu tespitleri yapmaktadır:

- Bir insan hakkı olarak su hakkı, herkesin yeterli, güvenli, kabul edilebilir, fiziksel olarak erişilebilir ve karşılanabilir suya hakkı olduğunu öngörmektedir.
- Her bir kişi için sağlanan su, kişisel ve ev içi kullanım için yeterli ve sürekli olmalıdır. Bu türden kullanımlar arasında suyun içme, kişisel sağlığı koruma, çamaşır yıkama, yiyecek hazırlama, kişisel ve hane halkı sağlığını koruma amacıyla olağan kullanımı yer almaktadır.
- Tüm kişisel ve ev içi kullanım için gereken su güvenli olmalıdır; bu nedenle su, insanın sağlığını tehlikeye sokabilecek mikroorganizmalardan, kimyasal maddelerden ve radyolojik tehlikelerden arınmış olmalıdır. Ayrıca, tüm kişisel ve ev içi kullanımlar için suyun kabul edilebilecek renkte, kokuda ve tatta olması gerekir.

Geçici koruma kapsamındakiler, GKY 23. maddeye göre geçici koruma merkezlerine yerleştirilirler veya GKY 24. maddeye göre bu kişilerin Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nce belirlenmiş illerde ikamet etmelerine izin verilir.

YUKK (md.102) "geçerli seyahat belgesi, Türkiye Cumhuriyeti yetkili makamlarından verilmiş yabancı kimlik kartı, ikamet izni veya geçerli yol izin belgesi olmayan yabancı şahıslara" mülkiyetinde olan gayrimenkulü kiralamayı idari para cezası gerektiren bir kabahat olarak tanımlamıştır.

hazır su olarak temin edildiği söylenmiştir. Şebeke suyu kullanan haneler 20-70 TL arası aylık su faturası ödediklerini dile getirmiştir. Bunun da aylık ortalama 50 TL'ye karşılık geldiği görülmektedir.

Derinlemesine görüşme yapılan yedi hanede tuvalet konut dışındadır. Banyo genellikle tuvalette veya çadır yerleşim yerlerinde çadır içinde leğende yapılmaktadır. Kanalizasyon için altyapı mahalle yerleşimlerinde bulunmakta, ancak çadır yerleşim yerlerinde bulunmamaktadır. Kanalizasyon sisteminin bulunduğu bir mahalle yerleşiminde sistemin yetersizliği dile getirilmiş ve özellikle yaz aylarında etrafta farelerin olduğundan şikâyet edilmiştir. Kanalizasyon bulunmayan yerleşim yerlerinde yaşa-

yanlar geçici tuvaletler[29] yapmakta veya çevrede bulunan ve çöplük olarak kullanılan alanları tuvalet olarak kullanmaktadır. Kimi haneler bu durumu *"Tuvaletimiz yok. Tuvalet için aşağı dereye gideriz."* şeklinde dile getirmektedir. Bazı yerleşim alanlarında tuvaletlerin yerleşim yerinin çevresindeki tamamen açık alana yapıldığı da gözlemlenmiştir.

Barınma yerlerinde ısınma için çoğunlukla teneke veya kömür yakılacak nitelikte soba kullanılmakta, az sayıda hanede ısınma elektrik sobası ile sağlanmaktadır. Mevcut durum tespiti yapılan tüm yerleşim yerlerinde ve tüm derinlemesine görüşmelerde dile getirilen en önemli sorunlardan birisi ısınma amaçlı yakacak bulma sorunudur. Yakacak için odun temin edilememekte, sobada çöp, çöplerden toplanan kumaş parçaları, çalı, talaş, naylon gibi materyaller kullanılmakta, hiçbir şey bulunamazsa hanenin zemininde serili olan halı, kilim parçaları yakılmaktadır. Hane ziyaretlerinde yaşam ortamlarının dikkat çekici şekilde "soğuk" olduğu fark edilmiştir.

Yemekler çoğu hanede sobada veya piknik tüpünde, bazı hanelerde ise elektrikli/gazlı ocakta pişirilmektedir. İki çadır alanında ekmek pişirmek için ortak kullanılan tandır bulunduğu gözlemlenmiştir. Hanelerdeki mutfak malzemelerinin (tencere, tabak, çatal-bıçak, vb.) ise çok kısıtlı olduğu dile getirilmiştir.

Hanelerde her gün yemek pişmemektedir. Temel besin kaynakları arasında ekmek, patates, bulgur, pirinç, makarna, fasulye ve mercimek yer almaktadır. Bazen beyaz et (çorbalık tavuk parçaları), nadiren ise kırmızı et tüketilebilmektedir.

> Pazardan topladığım sebzelerden yaparız. Başka bir şey olmaz. Yılbaşında çocuklar pasta istedi, televizyonda görmüşler, alamadım. Yok n'apalım….

Özellikle il ve ilçe merkezlerinde bulunan yerleşim yerlerinde çöplerin çoğunlukla her gün toplandığı dile getirilse de, saha çalışması yapılan bu yörelerde çevreye saçılmış yoğun çöp varlığı saptanmıştır. Bu durum, belediyelerin sadece çöp konteynerlerini kontrol ettiğini, çevrenin çöp durumu ile yeterince ilgilenmediğini düşündürtmektedir. Sinek, böcek ve çeşitli haşereler için çevre ilaçlama çalışması da yalnızca yaz aylarında yapılmaktadır.

Bu bulgular ışığında, saha çalışmasının yapıldığı tüm yerleşim yerlerinde hedef grubun yaşadığı ve barındığı ortamların yeterli bir yaşam düzeyi sunmaktan çok uzak olduğu görülmektedir. Görüşme yapılan ailelerin yiyecek bulma ve ısınma gibi temel ihtiyaçlarını karşılayamadıkları gözlemlenmiştir. Bu koşullar ile mücadele etmek için bulunan; giderlerini paylaşmak için aynı eve yerleşmek veya havaların ısınmaya başladığı bahar aylarından itibaren kış başına kadar çadıra taşınmak gibi giderleri azaltıcı çözümler ise sosyal yardım alamama gibi bir tehdit ile karşılaşmalarına sebebiyet vermektedir. ***Demografik Yapı, Kimlik ve Adres Kayıt Durumu*** bölümünde açıklandığı üzere, ikamet adresi olarak kabul edilmeyen çadırlara taşındıklarında veya soybağı olmadan veya 20 kişiyi aşar biçimde bir evde ikamet ettiklerinde, ikamet belgesi alamadıkları için sosyal yardımlardan da yararlanamamaktadırlar.

Yaşanılan yerleşim yerinden başka bir yere ulaşım için (vergisini ödeme karşılığında kiraladıkları) hurda niteliğindeki araçlar ve toplu taşıma kullanılmaktadır. Sağlık hizmeti almak veya bazı resmi işlemler için şehir merkezlerine gitmeleri gerektiğinde dolmuş gibi toplu ulaşım araçlarını kullanmaları gerektiğini, ancak bunlar için yeterli paralarının olmadığını, bazen yürüyerek gitmek zorunda kaldıklarını ve çok mecbur kalırlarsa da araç tutmaları gerektiğini beyan etmişlerdir. Bu durum, sağlık gibi mecburi haller dışında, örneğin çocukların eğitimi gibi uzak bir yerde yapılacak işlemlerin takip edilmemesine sebebiyet vermektedir. Şehir merkezinde veya yerleşim yerine uzakta sunulan her tür hizmet için bu durumun göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Göçebe ve yarı-göçebeler genelde kentin yoksullarının yaşadığı alanların en dış çeperine yerleşmekte; koruma, eğitim, sağlık, nakdi yardım ve geçim kaynakları alanlarında hizmet sunan kamu ve sivil toplum kuruluşlarına ait birimler ise belli bölgelerde toplanmaktadır.

Geçici koruma altındaki kişilerin şehir dışına çıkabilmeleri için ise Göç İdaresi'nden izin belgesi almaları gerektiğinden, bulundukları yerden çok da uzaklaşamadıkları ifade edilmektedir. Zira Göç İdaresi temsilcileri, çalışmak için bir başka yere gitme izni verilmediğini, verilecek olursa da o yerde yapılacak işin ispatlanmasını talep ettiklerini bildirmektedirler. Göçebe ve yarı-göçebelerin yaptıkları çalgıcılık, müzisyenlik gibi işlerin ispatlanması için gerekli belgelerin temini ise mümkün olamamaktadır. Bu gitmelerini tamamen engellememekte ise de, gittiklerinin tespit edilmesi halinde para cezası almalarına sebebiyet vermektedir. Son zamanlarda Suriyeli göçmenlere yönelik seyahat kısıtlanmasının sıkı tutulmasının göçebe ve yarı göçebe ailelerin hareketliliğini oldukça sınırladığı dile getirilmiştir. İzinsiz yer değiştirmenin yasalara uyulmama olarak nitelendirilmesi suretiyle sınırdışı edilme gerekçesi yapıldığı da ileri sürülmektedir.

Adana Ovası'nda Geçici Çadır Yerleşimlerinde Yaşayan Suriyeli Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri

Adana Ovası'nda yaşayan mevsimlik gezici tarım işçilerinin tamamına yakını brandadan yapılmış çadırlarda yaşamaktadır. Yapılan odak grup görüşmelerinin sadece birinde çadırlar için, elektrik ve su faturasını da içerecek şekilde çavuşa kira ödendiği belirtilmiş, diğer yerleşim yerlerinde kira ödediğini belirten olmamıştır.

Çadır yerleşimlerinin çoğunda (39 yerleşim yerinin 30'unda) sürekli şebeke elektrik olduğu belirtilmektedir. Şebeke elektriğinin yedi yerleşim yerinde kısmen olduğu, iki yerleşim yerinde ise hiç olmadığı söylenmiştir. Odak grup görüşmelerinde elektriğin yakındaki köyden çekildiği, elektrik faturasının muhtara veya tarım aracısına ödendiği belirtilmiştir. Çadır başına ödenen fatura miktarı yıllık 800 TL ile aylık 300 TL arasında değişmektedir.

Çevre aydınlatması ise hemen hemen hiçbir yerleşim yerinde bulunmamaktadır. Çoğunluk çadır dışında aydınlatma için el feneri kullanmakta, bazı çadırlar ampulle ancak kendi önlerini aydınlatmaktadırlar. Çevre aydınlatmasının olmaması, özellik-

le çocuklar ve kadınlar açısından akşam saatlerinde çadır dışına çıkmama, tuvalete daha az gitme gibi kısıtlılıklara ve ortalıkta çadır kazıkları vb. tehlikeli maddeler bulunması veya bazı çadır yerleşim alanlarının dere ve/veya kanal yakınında olması gibi sebeplerle yaralanma riskine neden olabilmektedir.

Su kullanımına bakıldığında, içme ve kullanma suyunun büyük oranda tanker ile temin edildiği, sadece beş çadır alanında şebeke suyu kullanıldığı beyan edilmiştir. Odak grup görüşmelerinde ise çoğunluk suyun köydeki çeşmelerden hortumla çekildiğini ve su kullanımı için fatura ödenmediğini söylemiştir. Ancak neredeyse herkes, gelen suyun miktar olarak yetersiz olduğundan şikayetçidir. Suyun temizliği konusunda ise herhangi bir şikayet dile getirilmemiştir.

> Su köyden boru ile geliyor. Köyden suyu kısıyorlar, yetmiyor. Taşıma suyu getiriyoruz biz de. Su sağlıklıdır, devlet getirdiyse, test yapmıştır.

> Su güzel ama çok az.

> Su kesilince yağmur suyu biriktirip onu kullanıyoruz.

Çadırların tamamına yakınında ısınma için soba kullanılmaktadır. Göçebe ve yarı-göçebe topluluklar için olduğu gibi, MGTİ için de yakacak bulmak önemli bir sorundur. Odun bulunamadığı için tarımsal atıklar, çöpler, plastik atıklar, çalı çırpı ve aslında ne bulunursa o yakılmaktadır. Tarımsal atıkların, örneğin sera naylonları vb. malzemelerin rastgele atılmaları veya tarım alanlarının çevresine bırakılmalarının yarattığı birçok riskten biri de bunların yakıt olarak kullanılması sebebiyle, bu şekilde ısınan kişilerin bu malzemelerin zehirleme gibi zararlı etkilerine maruz kalmasıdır. [30] Bazı çadırlarda soba dahi olmadığı ve ısınmak için sadece battaniyelerin kullanıldığı dile getirilmiştir.

> Soba yakarız. Soba sadece manzara, kendini ısıtmaz. Naylon, çalı çırpı yakarız. Odunumuz yok.

> Bazılarımız soba kullanıyor, bazılarımızda o da yok. Battaniyelerle oturuyoruz. Sobada da ne bulursak yakıyoruz.

> Geceleri naylon yakıyoruz ama ölme aşamasına geliyoruz. Nefes alamıyoruz. Yaktığımız ısıtmıyor.

Yemekler genellikle dışarıda yakılan açık ateşte pişirilmektedir. Piknik tüpü pahalı olduğu için sadece çay yapmakta kullanılmaktadır. Bazı yerleşim yerinde ortak kullanılan ekmek tandırı bulunmaktadır. Gıdaya erişim bu hedef grup için de önemli

bir sorundur. Sebze ve meyvenin pahalı olduğu için tüketilemediği, et olarak sadece ayda en fazla iki kez tavuk eti tüketilebildiği belirtilmektedir.

39 yerleşim yerinin sadece beşinde çöplerin düzenli olarak toplandığı görülmüştür. Odak grup görüşmelerinde ise çöplerin toplandığını söyleyen kimse olmamıştır. Görüşülenlerin tamamı çöpleri etraftaki boş arazilere veya kanallara attıklarını söylemişlerdir. Böcek ve haşerelere karşı ise bazı yerleşim alanlarında, arada sırada, özellikle yaz aylarında, ilaçlama yapıldığı belirtilmektedir. Düzenli ilaçlama olmaması nedeniyle yaşam alanlarında sinek, haşere, fare ve yılana sıklıkla rastlandığı dile getirilmiştir.

> Yazın burada eşek bağlasan durmaz. İlaçlama olmaz. Çok haşere olur. Kendimiz sprey kullanırız o kadar.

> Sinek çok fazla var. Kanaldan geliyorlar. Arada yılan da geliyor ama bize zarar vermezler. İlaçlama için bazen gelirler, kanala ilaç atarlar. O kadar. O da pek işe yaramaz.

> Yılan, sivrisinek var. İlaçlama yok. Bir keresinde yılan ısırdı birisini ama bir şey olmadı.

Yerleşim alanlarında tuvalet olanaklarının çok kısıtlı olması, genellikle ailelerin kendilerinin derme çatma malzemeler ile etrafını kapattıkları çukurları tuvalet olarak kullanması, bazı yerleşim yerlerinde ise tuvalet için doğrudan açık arazinin kullanılması bu sorunu daha da ciddileştirmektedir. Mevsimlik Tarım İşçileri Projesi (METİP) kapsamında bazı geçici çadır yerleşim alanlarına sosyal tesisler ile tuvaletler yapılmış olmakla birlikte bu alanların tel örgü ile çevrilmiş bir alanda olduğu ve doğru kullanılmadığı gerekçesi ile kullanımının sınırlandığı veya tamamen engellendiği de gözlenmiştir.

Bu koşullar altında, yaşam alanlarının en temel problemlerinin neler olduğu sorulduğunda hedef grubun önceliklendirdiği sorunlar yeterli yiyecek ve ısınma malzemesinin bulunamaması, barınma koşullarının kötülüğü (çadırların yazın çok sıcak olması, yağmurda su basması), açıkta fazla miktarda evsel ve tarımsal atıklardan oluşan çöplerin bulunması ve çevre ilaçlamasının eksikliği nedeniyle sinek ve haşerelerle mücadelede yaşanan zorluklar olmuştur.

> Çocuklar bazen aç uyuyor, başka şey düşünecek halimiz yok.

Yerleşim alanları en yakın ilçeye ortalama 30 km. uzaklıkta yer almaktadır. İlçeye ulaşım genellikle minibüs ile sağlanmakta, il içinde başka bir yere çalışmaya gidildiğinde ulaşım çoğunlukla tarım aracısı tarafından ayarlanmaktadır. İl dışına ulaşımda ise göçebe ve yarı-göçebe gruplarda olduğu gibi, izin belgesi sorunu yaşanmaktadır.

“

ÇOCUKLARIN VAKİT GEÇİREBİLECEKLERİ GÜVENLİ ALANLAR HİÇBİR YERLEŞİM YERİNDE BULUNMAMAKTADIR.

”

Güvenli Ortam

Adana, Gaziantep ve Şanlıurfa İllerinde Yaşayan Göçebe ve Yarı-Göçebe Topluluklar

Bu çalışma kapsamında güvenlik konusu, hem hedef grubun kendisini ne ölçüde güvende hissettiği üzerinden sübjektif olarak hem de özellikle çocuklar için yaşam ortamlarında risk yaratabilecek faktörlerin var olup olmadığı gözlemlenerek değerlendirilmiştir.

Bu çerçevede, görüşme yapılan yerel aktörlerin bazıları, hedef grubun yaşam ortamlarında önemli bir güvenlik problemi olmadığını, ancak bunun Suriyeli göçebe grupların çevreleriyle çok da ilişkiye girmemelerinden kaynaklanabileceğini belirtmişlerdir.

> Yok herhangi bir güvenlik sorunu yaşanmadı. Zaten mahalleli ile çok fazla temas kurmuyorlar. Komşuluk ilişkisi yok.

Bazı yerel aktörler de, hedef grubun yaşadığı mahallelerde uyuşturucu kullanımı, hırsızlık, fuhuş gibi sorunların olabildiğini ve zaman zaman kendi aralarında kavga ettiğini dile getirmişlerdir.

Belediye zabıtaları, kent içinde dilenenlerin/yardım toplayanların çok büyük kısmının Suriyeli göçebe ve yarı-göçebe topluluklar olduklarını, bu kişileri sürekli izlediklerini ve kaydettiklerini; zaman zaman yaptıkları işi engellediklerini, ceza yazdıklarını ve hatta zorla kent dışına gönderdiklerini dile getirmişlerdir. Bu durum, yerel yönetimler tarafından kent için bir güvenlik sorunu olarak algılanmaktadır.

Hedef grup ise kendilerinin diğer gruplardan ayrı bir yaşam sürdürdüklerini, bu yüzden de onlardan gelen herhangi bir güvenlik sorunuyla karşılaşmadıklarını ve zaman geçtikçe yaşadıkları yerlerde kendilerini daha da güvende hissettiklerini söylemektedir. Ancak, aşağıdaki ifadeden de anlaşılabileceği üzere, bu başlarına gelebileceğini düşündükleri daha olumsuz koşullara göre göreceli bir güvende hissetme halidir.

> İlk geldiğimiz sırada, hiçbir şey bilmiyorduk ve korkuyorduk. Şimdi daha rahatız ama Suriye'ye geri gönderilmekten korkuyoruz. Garibanız abi biz.

Yapılan görüşmelerde, kadına karşı aile içi şiddet bir sorun olarak dile getirilmemiştir. Birebir görüşme yapılan kadınlar da *"bizde kadına, çocuğa şiddet olmaz"* demektedirler. Yalnızca bir kadın, eskiden eşi tarafından şiddet gördüğünü ama boşandığını ifade etmiştir. Herhangi bir şiddet durumunda da tüm görüşmeciler polise başvurabileceklerini söylemektedirler.

Her ne kadar aile içi şiddet ciddi bir risk olarak görülmese de, çocukların içinde bulundukları yaşam ortamlarının hem güvenlikleri hem de ihmal-istismar riski açısından ciddi sorunlar barındırdığı fark edilmiştir. Öncelikle çocukların vakit geçirebilecekleri güvenli alanlar hiçbir yerleşim yerinde bulunmamaktadır. Bazı yerlerde çocuk parkı, spor sahası gibi olanaklar vardır ancak güvenlik sıkıntısı sebebiyle çocukların bu alanları kullanamadıkları söylenmiştir. Yürüme yaşını geçmiş tüm çocuk-

GÜVENLİ BİR ORTAMDA YAŞAMA HAKKI

Güvenli bir ortamda yaşama olanağına sahip olmak, bir insan hakkıdır. Özellikle çocukların ve kadınların şiddetten, ihmal ve istismardan ve bedensel veya zihinsel olarak zarar görebilecekleri her tür durumdan veya riskten uzak, güvenli bir yaşam sürme hakkı, hem uluslararası hem de ulusal mevzuat ile güvence altına alınmıştır. Çocukların ve kadınların risklerden korunmalarını düzenleyen mevzuat hükümlerinin hepsi, korumanın bir unsuru olarak risklerin önlenmesinden bahseder. Dolayısıyla, tehlikeli bir duruma müdahale etmeden öncesini, yani riski fark etmeyi ve önlemeyi de kapsayıcı bir düzenleme yapılmasını öngörür.

Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartı (md.7), çocuklar ve gençlerin, uğrayacakları bedensel ve manevi tehlikelere karşı özel korunma hakkına sahip olduklarını öngörmektedir.

BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi (ÇHS, md.19)[31], taraf devletlerden, çocukların bedensel veya zihinsel saldırı, şiddet veya suistimale, ihmal ya da ihmalkâr muameleye, her türlü istismar ve kötü muameleye karşı korunması için yasal, idari, toplumsal, eğitsel bütün önlemleri almalarını bekler.

Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi (md.1,3)[32] de, kadınları her tür şiddete karşı korumayı hedefler ve şiddeti fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik zarar ve acı verilmesi sonucunu doğuracak toplumsal cinsiyete dayalı tüm şiddet eylemlerini içerecek şekilde tanımlar.

lar günün büyük bölümünü evlerin veya çadırların önünde, sokaklarda, bazen yol kenarlarında hiçbir yetişkin gözetimi olmadan geçirmektedirler. Bu da onları hem kaza, yaralanma, ölüm hem de kendinden daha büyük bir çocuk veya yetişkinden gelebilecek risklere karşı ciddi risk altına olmalarına sebep olmaktadır.

Çocuklar açısından bir başka önemli problem de, tüm aile bireylerinin tek göz odada veya çadırda birlikte uyumaları ve çocukların kendilerine ait bir oda veya yataklarının olmamasıdır. Derinlemesine görüşme yapılan sadece bir hanede 17 yaşındaki erkek çocuğun ayrı bir odası olduğu dile getirilmiş, diğer tüm hanelerde tüm aile bireylerinin birlikte tek göz odada veya çadırda birlikte uyudukları ifade edilmiştir. Bu, hem çocukların yaşlarına uygun olmayan davranışlara tanık olmaları hem de kendilerinin benzer bir davranışa maruz kalmaları açısından istismar riskini arttırmaktadır.

Adana Ovası'nda Geçici Çadır Yerleşimlerinde Yaşayan Suriyeli Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri

Adana Ovası'ndaki 39 çadır yerleşim alanında Kasım 2019'da yapılan çalışma kapsamında çeşitli risk faktörlerinin varlığı incelenerek her yerleşim için bir risk değerlendirmesi yapılmıştır. Buna göre, üç yerleşim alanının çok riskli, 28 yerleşim alanının orta riskli ve 8 yerleşim alanının az riskli olduğu belirlenmiştir. Risk faktörlerinin detayına bakıldığında, 38 yerleşim alanında çöplerin açıkta olduğu; 36 yerleşimde sürüngen, kemirgen ve böcek bulunduğu; 25 alanın anayol kenarında, 22'sinin ise drenaj kanalı kenarında olduğu tespit edilmiştir.

Yerleşim alanlarının anayol veya kanal yakınında olması, özellikle çocuklar için ciddi bir risk oluşturmaktadır. Bu risklerin bir sonucu olarak bir yerleşim yerinde bir çocuğa yolda araba çarpması örnek olarak verilmiş, yerleşim yerlerinin çoğunda da etraftaki açık kanalların aileler için bir endişe kaynağı olduğu belirtilmiştir.

> Kanalın çevresinin kapatılması lazım. Korkuyoruz, çocukları oraya yollamıyoruz.

Tuvalet olanaklarının olmaması ve çocukların da oyun oynadığı açık alanların tuvalet olarak kullanılması da çocuklar için ciddi riskler oluşturmaktadır. Bir başka risk alanı da çocukların zaman geçirdikleri ve oynadıkları alanlarda açıkta gözlenen elektrik kabloları olmuştur. Çocukların vakit geçirebilecekleri güvenli alanlar bulunmamaktadır. Tüm yerleşim yerlerinde çocukların yetişkinlerle birlikte tek göz çadırlarda yaşıyor ve uyuyor olmaları da onları ihmal ve istismar riskine açık hale getirmektedir.

Kadınlara yönelik şiddet veya yaşam ortamlarında başkaca ciddi bir güvenlik riskinden ise söz edilmemiştir. Bunun bir sebebi olarak da etrafla ilişkilerinin kısıtlı olması dile getirilmiştir. Bazen ufak kavgalar veya hırsızlıklar olabildiği; güvenlik veya şiddet konusunda bir sorun yaşanırsa da tarım aracısına veya polise/jandarmaya başvurulduğu belirtilmiştir.

> Hiç kimseye bir şey yapmıyoruz. Sessiz kalıyoruz. O yüzden bir şey, sorun-bela olmuyor.

> Bir keresinde bir kavga oldu. Çavuşun oğlu, işçilerden biri ile kavga etti. Bir sürü adam getirdi, kavga büyüdü. Muhtar bizi korudu. Jandarma geldi. Olay bitti.

Özellikle güvenlik ve şiddet konularında edinilen bu bilgiler değerlendirilirken, odak grup çalışmasının yöntem ve süresinin, bu konudaki beyanların gerçeği yansıtmasını sağlayacak bir güven oluşturmak için yeterli olmadığı göz ardı edilmemelidir.

Çocuklar, aile veya bakım hizmeti veren kurum vb. yerlerde toplum ve devlet gözetimi olmadan yaşamaları halinde bazı risklere karşı korunma konusunda zaaf içerisinde olurlar. ÇHS taraf Devletlere çocukların yetiştirilmesi konusunda aileyi destekleme yükümlülüğü (md.18) ve ailedeki risklere karşı koruma yükümlülüğü (md.19) verirken, çocuğun gelişimini aile ile birlikte devletin de takip etmesi esasını benimsemiştir. Bunun yolu, sağlık, eğitim gibi toplumsal hizmetlere tüm çocukların düzenli erişimini sağlamaktır. Bu aynı zamanda çocukların korunma dahil temel haklarını güvence altına almak anlamına gelir. Araştırma kapsamındaki hedef gruplarda, çocukların bu tür hizmetlere erişimleri ya hiç bulunmamakta ya da çok az bulunmaktadır. Bu da çocukların temel haklarına sahip olmamalarının yanında, aile içi risklere karşı da korumasız olduklarını düşündürtmektedir.

“

GÜNDELİK DİLE YERLEŞMİŞ BİR AYRIMCILIK HİKÂYESİ...
KIZ KARAÇİ HATUN OLMAZ, DİLENMEZSE KARNI DOYMAZ!

”

Ayrımcılık

Adana, Gaziantep ve Şanlıurfa İllerinde Yaşayan Göçebe ve Yarı-Göçebe Topluluklar

Ayrımcı muameleden korunma temel bir insan ve çocuk hakkıdır. Ancak, ***Arka Plan*** bölümünde de ayrıntılı şekilde açıklandığı üzere, göçebe ve yarı-göçebeler topluluklar tarih boyunca hemen her kültürde ayrımcı muameleye maruz kalmıştır. Bu gruba yönelik gündelik dilimize yerleşmiş, "*Merd-i kıpti, şecaat arz ederken sirkatin söyler (mert çingene hırsızlığıyla övünür)*", "*Çingene çalar, Kürt oynar" gibi* pek çok ayrımcı deyiş vardır.[33] Görüşmeler sırasında da illerde yaygın olarak kullanılan şu söz hemen hemen herkes tarafından dile getirilmiştir: "*Kız karaçi hatun olmaz, dilenmezse karnı doymaz*".

Görüşme yapılan yerel aktörlerin, özellikle il düzeyinde hizmet sunan kurumsal aktörlerin çoğu, hedef gruba yönelik ayrımcı tutumları dışsallaştırarak aktarmakta; kendilerinin hedef gruba karşı herhangi bir önyargılarının veya ayrımcı tutumlarının olmadığını, ama toplumda bu tür tutumların yaygın olduğunu dile getirmektedir. Ancak, mahalleye indikçe doğrudan ayrımcı söylemler artmakta; görüşmeler sırasındaki söylemler aslında bu gruplarla doğrudan veya dolaylı ilişkili olan tüm aktörlerin, az veya çok, bir önyargıya veya ayrımcı bir düşünce, tutum veya davranışa sahip olduğunu düşündürtmektedir.

Yerel aktörlerle yapılan görüşmelerde, Suriye'de de, Türkiye'de de *Çingene, Abdal, Gevende* gibi sözcüklerin bir hakaret sözcüğü olarak kullanıldığı birçok görüşmeci tarafından ifade edilmiştir. Bazı görüşmeciler bu tutumun doğru olmadığını, bunların önyargı olduğunu dile getirmişse de bazıları da bu muamelenin haksız olmadığı kanaatinde olduğunu belirtmiştir.

Hedef grubun önyargılı ve ayrımcı muameleye maruz kalmalarının sebepleri arasında toplumda kabul görmeyen işlerle uğraşmaları (örneğin dilencilik, çalgıcılık), hırsızlık yaptıklarına dair algı, yaşam tarzları, hijyen pratikleri gibi sebepler sayılmaktadır. Yapılan görüşmelerde hedef gruba yönelik algıları ve önyargıları gösteren ifadelerden bazı örneklere aşağıda yer verilmiştir.

> Bedava çalışırım deseler de insan güvenemiyor, o yüzden iş vermem.

> Ayrımcılık yaşıyorlarsa kendi alışkanlıklarındandır.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

AYRIMCILIK YASAĞI

Ayrımcılık, uluslararası ve ulusal mevzuat ile bir insan hakları ihlali olarak tanımlanmış ve açıkça yasaklanmıştır.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (md.14)[34] uyarınca, Sözleşme'de tanınan hak ve özgürlüklerden yararlanma, cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasal veya diğer kanaatler, ulusal veya toplumsal köken, ulusal bir azınlığa aidiyet, servet, doğum başta olmak üzere herhangi başka bir duruma dayalı hiçbir ayrımcılık gözetilmeksizin sağlanmalıdır.

ÇHS (md.2)[35] de taraf Devletleri, Sözleşme'de yer alan hakları kendi yetkileri altında bulunan her çocuğa, kendilerinin, ana–babalarının veya yasal vasilerinin sahip oldukları, ırk, renk, cinsiyet, dil, siyasal ya da başka düşünceler, ulusal, etnik ve sosyal köken, mülkiyet, sakatlık, doğuş ve diğer statüler nedeniyle hiçbir ayrım gözetmeksizin tanımak ve taahhüt etmekle yükümlü kılar.

Uluslararası mevzuat ile uyumlu şekilde, ayrımcılık Türk Ceza Kanunu (md.122)[36] ile de yasaklanmış ve dil, ırk, milliyet, renk, cinsiyet, engellilik, siyasi düşünce, felsefi inanç, din veya mezhep farklılığından kaynaklanan nefret nedeniyle yapılacak ayrımcılığın cezalandırılmasını öngörmüştür.

> Bu insanlar yerleşmeyi sevmiyor, özgürlüklerine çok düşkünler. Size göre yaşam koşulları zor ama onlara göre öyle değil. Çadırda yiyecek hiçbir şey yok ama kadın altın takı takıyor ve süsleniyor.

> 1980'li yıllarda bu ilçeye Afganlar geldi. Çalıştılar ve topluma katkıları oldu. Bunlar öyle değil. Suriyelilerin tamamı kavgacı, huzursuzluk çıkarıcı. Mezar kazma gibi işlerde bile Afganlar çalışıyor ama Suriyeliler çalışmıyorlar.

> Çalışmak ve huzur bozmamak için uğraşsalar başımızın üstünde yerleri var ama bu şekilde yaşamadıkları için istemiyoruz.

Bu tür ayrımcı algı, tutum ve davranışların, hedef grubun ihtiyaç duyduğu yardımlara erişimi konusunda da olumsuz bir etkisi olmaktadır. Yerel aktörlerin bazıları da, aşağıdaki alıntılardan görüleceği üzere, bu grupların aslında ek bir yardıma ihtiyaç duymadığını, sistemi istismar ettiğini; bazıları ise çalışmak yerine sadece yardım almayı tercih ettikleri için yardımı hak etmediklerini düşünmektedir.

> Yardım alamadılar çünkü sabit bir yerleri yok. Her gün bir yerdeler. Bunların maddi durumu da iyi. Dilencilik bunların yaşam tarzı ve artık mağduru oynayıp istismar etmeye başladılar.

> Bunlar çalışmıyorlar. Yan gelip yattıkları yerden kazanç elde etmek istiyorlar. 9 yaşından itibaren tatlı satarak, ayakkabı boyayarak evi geçindirdim, annemin kaymakamlıktan yardım istemesini istemedim. Bunlara AB kişi başına aylık 120 lira yardım yapıyor. Çöp toplayıp, dilenerek geçiniyorlar.

> Bunlar Türk toplumunun insani yönlerinden faydalanıp, nemalanıyorlar. Çalışıp üretmiyorlar, hizmet etmiyorlar. Bunlar yan yatıp, Avrupa'nın gelirinden faydalanıp, dilencilik yapıyorlar. Bu görüntüler yüzünden biz AB gibi topluluklara giremiyoruz.

Haklarında bu kadar çok ayrımcı söylem varken, derinlemesine görüşme yapılan kişilerin çoğu herhangi bir ayrımcılığa maruz kalmadıklarını ifade etmiştir. Ayrımcılık, sadece iş bulmada yaşanılan sorunlarda etkili sebeplerden biri olarak görülmektedir.

> İş bulmak istesek, bulamayız. Suriyeli derler, iş vermezler bize. Okumamız, yazmamız yok.

Bu çelişkinin bir sebebi, görüşme sorularının bu konuyu derinleştirmede yetersiz kalmış olması olabilir. Görüşülen kişilerin birçok araştırma görüşmesine tabi olup, insani yardım veya diğer desteklerden yeterince yararlanamamış olmaları, dil engeli nedeniyle görüşmelerde bir tercümanın bulunması, sınır dışı edilme korkusu gibi faktörler de görüşmelerin kalitesini özellikle bu tür sorularda olumsuz etkileyebilmektedir. Yukarıda da sözü geçtiği gibi, hedef grubun fark edilir bir şikâyet etmekten kaçınma tutumu bulunmaktadır ve bu konuda da bu tutumun yansıması açıkça görülmektedir.

> Savaş yok, sıhhat tamam, can var, çocuklar iyi, yeter.

Öte yandan bu reddedici tutumun yaygın ve keskin niteliği, bütün bunların açıklamak için yetersiz kaldığını düşündürmektedir. Bir görüşmeci, bu tutumu Bauman'a[37] atıfla bir savunma mekanizması olarak açıklamaktadır. Suriye'de de, toplumun geri kalanı ile bu algılara dayalı ilişki biçimleri üzerinden ilişkisini sürdüren bu kişiler için, maruz kalınan muameleyi özel bir durum olarak algılamamak belki

de kültürün korunması için bir savunma mekanizması olabilir. Bauman ayrımcı tutumun asimilasyon talebi ile gelen baskın kültürün bir silahı olarak görüldüğü durumlarda, bireyin kendi farklı komünal tarzına sadık kalma çabasını azınlıkların üyeleri için bir kumar olarak nitelemektedir.

Göçebe ve yarı-göçebelere yönelik toplumun her kesiminden bireyin bakış açısına yer etmiş olan olumsuz yargılara karşı, bu grubun verdiği reddedici tepki, çok güçlü bir toplumsal direnç olarak görülebilir. Bu durum, bu topluluğun belki de en güçlü yanlarından birini oluşturmaktadır. O nedenle, bu konunun anlaşılabilmesi için çok daha derin bir araştırma yapılması gerekmektedir.

Adana Ovası'nda Geçici Çadır Yerleşimlerinde Yaşayan Suriyeli Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri

Suriyeli MTGİ için ayrımcı tutum ve davranışlara maruz kalmanın, göçebe ve yarı-göçebe gruplara göre görece daha az bir problem olduğu, en azından hedef grubun bunu bu şekilde yansıttığı gözlenmiştir.

Yerel aktörlerle yapılan görüşmelerde, eğitime erişim konusu tartışılırken bu hedef gruba dair bir ayrımcılık görülebileceği dile getirilmiş; doğrudan bir ayrımcılık sorununun varlığından söz edilmemiştir.

Hedef grup ile yapılan odak grup görüşmelerinde de çoğunlukla herhangi bir ayrımcı tutum ile karşılaşılmadığı dile getirilmiştir. Bunun bir sebebi olarak da, zaten grubun kendi içinde kapalı yaşadığı ve diğer gruplarla ilişkilerinin çok sınırlı olduğu beyan edilmiştir. Ancak, ayrımcılık sorunu yaşadığını söyleyen nadir kişilerden birinin verdiği örnek, aslında bu görünmez sorunun ne kadar ciddi boyutlarda yaşanabildiğinin bir göstergesi olarak görülebilir.

> Geçen gün tarlada çalışırken, tarlada yere gömülmüş bir demir parçası vardı. Çıkaramadım. Siz hayvansınız, çıkarırsın dediler. Zoruma gitti. Bunu değiştirememek çok zor. Nasıl olur, yolunu bilmiyoruz.

“

SURİYELİ GÖÇEBE VE YARI-GÖÇEBE TOPLULUKLARIN ÖRGÜTLÜLÜK GİBİ UYGULAMALARI OLMAMAKLA BİRLİKTE GÜÇLÜ BİR İLETİŞİM VE DAYANIŞMA AĞLARI BULUNMAKTADIR.

”

Örgütlenme

Göçebe ve yarı-göçebe toplulukların, liderlik veya formel bir örgütlülük gibi uygulamaları olmamakla birlikte güçlü bir iletişim ve dayanışma ağları bulunmaktadır.

Saha çalışması sırasında görüşülen yerel aktörler, göçebe ve yarı-göçebe grupların hep birlikte hareket etmesi, bir arada yerleşmeye özen göstermesi ve kendi aralarında dayanışma ve haberleşme ağlarının güçlü olmasından söz etmiş, ancak hiç kimse formel bir örgütlü yapıdan veya temsil gücü olan bir liderden söz etmemektedir.

Görüşülen kişiler, göçebe ve yarı-göçebe toplulukların kendi aralarında birlik olamamalarının kişisel olarak birbirleri ile de iyi geçinememeleri ile açıklamaktadır. Ancak herkes, dışardan gelen tehlikeye karşı kendi aralarında günlük sorunlarda enformel olarak örgütlü hareket edebildiklerini de dile getirmiştir. Bauman bu durumu şöyle açıklamaktadır:

> Bir cemaatin içinde olmak, bir cemaat olmak duygusunun buharlaşıp gitmemesi, ancak böyle kavgacı bir tutumla ve yalancı çobanlıkla sağlanabilir. Yuva sıcaklığı, gece gündüz cephe hattında aranmalıdır.[38]

Yerel aktörlerle yapılan bir görüşmede, olağanüstü koşullarda göç eden bu toplulukların öncelikli olarak hayatta kalmak amacıyla temel ihtiyaçlarının karşılanacağı desteklere yöneldiği ve gelir elde edecekleri her türlü işe girdikleri; eğitim, kamusal alanda görünme, vatandaşlık, daha nitelikli işler ve örgütlenme odaklı ikinci derece ihtiyaçların ancak bu temel ihtiyaçlar karşılandıktan sonra gündeme geldiği belirtilmiştir. Göçebe ve yarı-göçebe haneler sekiz yıldır Türkiye'de olmalarına karşılık hâlâ birinci derecede yer alan temel ihtiyaçlarını tam olarak karşılayamadıkları için diğer aşamalardaki haklar ve ihtiyaçlar henüz gündeme gelememektedir.

ÖRGÜTLENME HAKKI

Örgütlenme hakkı, birçok uluslararası mevzuat metninde yer almış, temel insan haklarından biridir.

> Her şahıs saldırısız toplanma ve dernek kurma ve derneğe katılma serbestisine maliktir.
>
> İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (md.20)

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (md.20)[39] her kişiye dernek kurma ve derneğe katılma hakkı verirken, Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi'ne (md.22)[40] göre, herkes başkalarıyla bir araya gelerek örgütlenme özgürlüğü hakkına sahiptir.

Örgütlenme hakkı kadınlar, çocuklar ve engellilere özel sözleşmelerde de ayrıca düzenlenmiştir. Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Uluslararası Sözleşmesi'ne (md.7)[41] göre ülkenin kamu ve politik hayatı ile ilgili hükümet dışı kuruluşlara ve derneklere iştirak etmek, kadınlara tanınan temel haklardan biridir. ÇHS (md.15)[42]'ye göre Taraf Devletler, çocuğun dernek kurma ve barış içinde toplanma özgürlüklerine ilişkin haklarını kabul ederler. Engelli Haklarına İlişkin Sözleşme (md.29)[43] ise engellilerin ülkenin kamusal ve siyasi yaşamı ile ilgili sivil toplum kuruluşları, dernekler ve siyasi partilerin etkinliklerine ve yönetimine katılım hakkını düzenler.

Bu sözleşmelere ek olarak, çalışanların ve göçmen işçilerin örgütlenme özgürlüğü, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün üç sözleşmesi (87 No'lu Sendika Özgürlüğü ve Sendikalaşma Hakkının Korunması Sözleşmesi[44], 98 No'lu Örgütlenme ve Toplu Pazarlık Hakkı Sözleşmesi[45] ve 135 No'lu İşçi Temsilcileri Sözleşmesi[46]) ve Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dar Uluslararası Sözleşme (md.26)[47] ile düzenlenmiştir.

Ulusal mevzuata bakıldığında ise, örgütlenme hakkı T.C. Anayasası (md.51)[48] ile güvence altına alınmakta, Dernekler Kanunu[49] ve Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu[50] ile de bu kapsamdaki usul ve esaslar düzenlenmektedir.

Örgütlenme hakkı uluslararası ve ulusal mevzuatta herkes için tanınan bir hak olmakla beraber, bu hakkın kullanımının başka birçok hakkın kullanımına bağlı olduğu da unutulmamalıdır. Örgütlenme ihtiyacının, ihtiyaçlar hiyerarşisinde fizyolojik gereksinimler ve güvenlik gereksiniminden sonra geldiği varsayıldığında, hedef grupların henüz karşılanmamış birçok temel ihtiyacı varken, örgütlenme hakkını etkin bir şekilde kullanmasının beklenemeyeceği göz ardı edilmemelidir.[51]

SON NOTLAR

1 www.goc.gov.tr/turkiye-de-gecici-koruma

2 www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/10/20141022-15-1.pdf

3 Mülteci Hakları Merkezi (2017)

4 Mülteci Hakları Merkezi (2017)

5 Mülteci Hakları Merkezi (2017)

6 www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638

7 www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638

8 Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etüdleri Enstitüsü (2018)

9 mevzuat.meb.gov.tr/dosyalar/1715.pdf

10 Bu çalışmalar için bir örnek: İstanbul Bilgi Üniversitesi Çocuk Çalışmaları ve Göç Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi tarafından hazırlanan Kapsayıcı ve Katılımcı Okullar İçin Eğitimcilere Yönelik Çocuk İşçiliği ve Ay- rımcılıkla Mücadele Rehberi
cocukisciligineson.bilgi.edu.tr/wp-content/up- loads/2019/06/COCA_ÇocukIsciligiElKitabi.11.06.19.pdf

11 hbogm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2020_01/27110237_OCAK_2020internet_BulteniSunu.pdf

12 Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etüdleri Enstitüsü (2018)

13 Bu çalışmalar için bir örnek: İstanbul Bilgi Üniversitesi Çocuk Çalışmaları ve Göç Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi tarafından hazırlanan Kapsayıcı ve Katılımcı Okullar İçin Eğitimcilere Yönelik Çocuk İşçiliği ve Ay- rımcılıkla Mücadele Rehberi
cocukisciligineson.bilgi.edu.tr/wp-content/up- loads/2019/06/COCA_ÇocukIsciligiElKitabi.11.06.19.pdf

14 Saha araştırması sırasında tespit edilen bu ve benzeri acil ihtiyaçlar, araştırma ekibi tarafından GOAL yetkilileri ile paylaşılmıştır.

15 www.afad.gov.tr/kurumlar/afad.gov.tr/2419/files/Afet_Mud_Pl_ResmiG_20122013.pdf

16 https://www.goc.gov.tr/uluslararasi-koruma-sss

17 hsgm.saglik.gov.tr/tr/göçmen-sağlığı-merkezleri.html

18 hsgm.saglik.gov.tr/tr/göçmen-sağlığı-merkezleri.html

19 Göçmen sağlığı merkezleri, 01 Aralık 2016 tarihinde başlayan, kısa adı SIHHAT olan "Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin Sağlık Statüsünün ve Türkiye Cumhuriyeti Tarafından Sunulan İlgili Hizmetlerin Geliştirilmesi" Projesi kapsamında kurulmaktadır. SIHHAT Projesi, Türkiye'deki Mülteciler için Mali Yardım Programı (FRIT) çerçevesinde Avrupa Birliği finansmanı ile yürütülmektedir.

[20] Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etüdleri Enstitüsü (2018)

[21] Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün verilerine göre Türkiye'de bulunan geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin yüzde 52'si 18-65 yaş aralığındadır. İl bazlı hesaplama bu oran kullanılarak yapılmıştır.

[22] www.ailevecalisma.gov.tr/media/31746/yabanciizin2018.pdf

[23] Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı
www.ailevecalisma.gov.tr/me- dias/6248/gkkuygulamarehberi1.pdf

[24] Dayıbaşı veya elçi olarak da adlandırılan tarım aracıları, mevsimlik tarımsal üretim süreçlerinde işveren ile işçiyi bir araya getiren ve bunun karşılığında ücret/komisyon alan kişilerdir. 4904 sayılı Türkiye İş Kurumu Kanunu'na dayanarak çıkartılan Tarımda İş Aracılığı Yönetmeliği'ne göre tarım aracılarının ilgili kurumdan izin alması ve yine bu yönetmelikte belirtilen rol ve sorumlulukları yerine getirmesi gerekmektedir. Bu konuda detaylı bilgi almak için bkz. Kalkınma Atölyesi (2018).

[25] Kalkınma Atölyesi (2016a)

[28] İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (md.25)
www.tbmm.gov.tr/komisyon/ insanhaklari/pdf01/203-208.pdf

[27] Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi (md.11)
humanrightscenter.bilgi.edu.tr/tr/content/120-ekonomik-sosyal-ve-kul-turel-haklara-iliskin-uluslararas-sozlesme/

[28] ihop.org.tr/ekonomik-sosyal-ve-kueltuerel-haklar-komitesi/

[29] Çadır yerleşkelerinde inşa edilen geçici tuvaletler, etrafı derme çatma malzemelerle (kumaş, sac vb.) kapatılmış bir çukurdan oluşmaktadır.

[30] Bir gazete haberinde İdlibliler için söylenen "zehirli" çöp yakarak ısınmanın, Adana Ovası'ndaki çadır yerleşimlerinde de ısınmak için yaygın olarak kullanılan bir yöntem olduğu görülmüştür.
www.independentturkish.com/ node/133301/dünya/çatışmalardan-kaçan-idlibliler-kara-kışta-ısınmak-i- çin-"zehirli"-çöp-yakıyor

[31] www.unicef.org/turkey/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-s%-C3%B6zle%C5%9Fme

[32] rm.coe.int/1680462545

[33] ayrimcisozluk.blogspot.com/2012/02/romanlara-kars-ayrmc-deyim-de-yis-ve.html

[34] www.danistay.gov.tr/upload/avrupainsanhaklarisozlesmesi.pdf

[35] www.unicef.org/turkey/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-s%-C3%B6zle%C5%9Fme

[36] www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf

[37] Bauman (2017)

[38] Bauman (2017), s.24

39 www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/203-208.pdf

40 www.unicankara.org.tr/doc_pdf/metin133.pdf

41 humanrightscenter.bilgi.edu.tr/media/uploads/2015/08/03/KadinlaraKar- si-AyrimciliginOnlenmesiSozlesmesi.pdf

42 www.unicef.org/turkey/%C3%A7ocuk-haklar%C4%B1na-dair-s%C3%B-6zle%C5%9Fme

43 humanrightscenter.bilgi.edu.tr/tr/content/132-engellilerin-haklarna-il- is-kin-sozlesme/

44 www.ilo.org/ankara/conventions-ratified-by-turkey/WCMS_377261/lang--tr/ index.htm

45 www.ilo.org/ankara/conventions-ratified-by-turkey/WCMS_377267/lang--tr/ index.htm

46 www.ilo.org/ankara/conventions-ratified-by-turkey/WCMS_377285/lang--tr/ index.htm

47 humanrightscenter.bilgi.edu.tr/tr/content/131-tum-gocmen-isciler- in-ve-ai-le-fertlerinin-haklarnn-korunmasna-dair-uluslararas-sozlesme/

48 www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2709.pdf

49 www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5253.pdf

50 www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6356.pdf

51 Aruma & Hanachor (2017)

HEDEF GRUPLARA SUNULAN SOSYO-EKONOMİK DESTEKLERE DAİR BULGULAR

Bu bölümde, ulusal ve uluslararası mevzuat gereğince, ihtiyaç sahibi olma durumları ***Hedef Grupların Mevcut Durumlarına Dair Bulgular*** bölümünde detaylı olarak anlatılan, göçebe ve yarı-göçebe Suriyeliler ile Suriyeli mevsimlik gezici tarım işçilerine Adana, Gaziantep ve Şanlıurfa illerinde kamu kurumları, BM kuruluşları ve STK'lar tarafından sunulan sosyo-ekonomik destekler ve mevcut destek sistemindeki boşluklar değerlendirilmiştir.

ÖZEL İHTİYAÇ SAHİPLERİ

GKY'nin "özel ihtiyaç sahipleri" başlıklı 48. maddesi uyarınca;

- Geçici koruma statüsündeki yabancılardan özel ihtiyaç sahibi olanlara sağlanacak başta sağlık hizmetleri, psiko-sosyal destek, rehabilitasyon olmak üzere, her tür yardım ve destek imkânlar ölçüsünde öncelikli ve bedelsiz olarak sağlanır.
- Çocuklarla ilgili tüm işlemlerde çocuğun yüksek yararı gözetilerek ilgili mevzuat hükümleri uygulanır.
- Şiddet mağduru olduğu değerlendirilen yabancılar hakkında derhal önleyici ve koruyucu tedbirler alınır.
- İnsan ticareti mağduru olabileceği değerlendirilen yabancılar hakkında ilgili mevzuat kapsamında gerekli tedbirler derhal alınır.

Buna göre GKY özel ihtiyaç sahibi olan yabancılara, sağlık, psiko-sosyal destek, rehabilitasyon vb. hizmetlerin öncelikli ve ücretsiz sunulmasını öngörmektedir. Çocuklar ile ilgili ise daha da geniş bir taahhütte bulunmakta, bütün işlemlerin çocuğun yüksek yararı gözetilmesi esasına dayalı olarak yürütülmesini öngörmektedir. Bu yükümlülük, çocukların; ÇHS 27. maddesi ile düzenlenen yeterli yaşam standardına sahip olma hakkını ve 18. maddesi ile düzenlenen anne-babanın çocuğuna karşı yükümlülüklerini yerine getirebilmek için devletten yeterli desteği görme hakkını göz önünde bulundurmayı gerektirir. Bir çocuğun yaşama, gelişme ve korunma haklarını kullanabilmesi için kendisine sağlanması gereken yeterli yaşam standardının kapsamı ise "çocuğun iyi olma hali kriterleri" ile tarif edilmektedir.

Kamu Kurumları, Birleşmiş Milletler ve Sivil Toplum Kuruluşları Tarafından Sunulan Sosyo-Ekonomik Destekler

Suriyeli göçmenlere yönelik sunulan en temel ve tek doğrudan destek Kızılay tarafından verilen SUY'dur. Geçici koruma kimlik belgesi ve adres kaydı olan Suriyeliler, SUY almak için Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı (SYDV) ofislerine ve Kızılay hizmet merkezlerine müracaat edebilmektedirler. Yapılan müracaat üzerine ikametgahın bulunduğu yerdeki SYDV müracaat eden kişi/aile hakkında inceleme yapmakta ve aranan koşulları taşıyanlara ***Kızılay Kart*** aracılığıyla kişi başına aylık 120 TL nakdi yardım verilmektedir. SYDV'nin altı ayda bir hak sahibine dair ikametgah adres kontrolü yaptığı ve adresinde bulunmayan kişilerin yardımlarının kesildiği belirtilmektedir.

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları, hedef gruba yönelik yardımların sosyal yardımlar başlığında toplanmasından sonra başkaca bir yardım verilmediğini, lokal olarak bazen eşya dağıtımı vb. yardımlar olabildiğini ancak bunların da resmen

SOSYAL UYUM YARDIMI VE KIZILAY KART[1]

SUY, Türkiye'de uluslararası ve geçici koruma altında yaşayan sığınmacıların en acil ihtiyaçlarını karşılamak üzere planlanmış nakit temelli bir insani destek programıdır. Program, Avrupa Birliği Sivil Koruma ve İnsani Yardım Operasyonları (ECHO) tarafından finanse edilmekte ve Aralık 2016'dan bu yana uygun koşullardaki yabancılara yardım sağlamaktadır. Nisan 2020'ye kadar BM Dünya Gıda Programı (WFP) tarafından yürütülen SUY programı, bu tarihten sonra Uluslararası Kızılhaç ve Kızılay Federasyonu (IFRC) tarafından yürütülmeye başlamıştır. Kızılay SUY programının operasyonel ortağı olmaya devam etmektedir. AÇSHB ve SYDV diğer SUY paydaşlarıdır.[2,3]

Program uygunluk kriterlerini karşılayanlara, Kızılay tarafından sağlanan KIZILAYKART ödeme sistemi üzerinden hanede kayıtlı her birey için aylık 120 TL yardım sağlanmaktadır. Program uygunluk kriterlerini aşağıdaki kişiler / aileler karşılamaktadır:

- Tek başına yaşayan kadınlar
- Hanede başka bir yetişkinin olmadığı ve 18 yaşından küçük en az 1 çocuğun olduğu yalnız ebeveynler
- Dört veya daha fazla çocuğu olan aileler
- Bir veya daha fazla engellinin olduğu aileler.
- Her bir sağlıklı yetişkin (18-59 yaş arası) başına, en az 1,5 bağımlı birey (çocuk, yaşlı, engelli) olan aileler.

SUY'dan faydalananlar aynı zamanda:

- Faydalanıcı ailenin büyüklüğüne göre her üç ayda bir ek yardım;
- Ciddi düzeyde engelliliği olanlar için aylık olarak ciddi engellilik yardımı almaktadırlar.

mümkün olmadığını bildirmişlerdir. Alan çalışanlarının bu konudaki beyanları ise farklılık göstermektedir. Bir grup bu bilgiyi desteklerken ve bu sebeple kendilerinin ayni ve nakdi yardım veremediklerini beyan ederken, UNICEF tarafından Kızılay kartı olanlara şartlı eğitim yardımı yapıldığını, Kızılay kartı alma şartlarını taşımayanlara ise SYDV tarafından ECHO desteği ile sağlanan yardımlar bulunduğunu bildirenler de bulunmaktadır.

Derinlemesine görüşme yapılan 20 kişinin yalnızca 7'sinin Kızılay Kart sahibi olduğu, 13'ünün ise kartları olmadığı ve herhangi bir yardım almadığı dile getirilmiştir. Adana Ovası'nda yaşayan mevsimlik gezici tarım işçilerinin de en azından yarısının Kızılay Kartı olmadığı belirtilmiştir. Uygun adres kayıtlarının olmaması, bir evde yaşayan nüfusun tamamı dikkate alındığında sosyal uyum yardım kriterlerini taşımamaları, ili terk etmeden önce İl Göç İdaresi'nden 15 günlük yazılı izin alma ve bunu bir defaya mahsus 15 gün uzatabilme koşuluna uymadıkları zaman, adrese incelemeye gidildiğinde bulunmamaları gibi sebeplerle SUY'a erişimde sıkıntı yaşandığı ifade edilmektedir.

SOSYAL VE EKONOMİK DESTEK HİZMETİ[4]

Sosyal ve ekonomik destek (SED) hizmeti;

- yoksulluk içinde olup da temel ihtiyaçlarını karşılayamayan ve yaşamlarını en düşük seviyede dahi sürdürmekte güçlük çeken kişi ve ailelere çocuklarını yanında bakımına imkan sağlanması amacıyla kaynakların yeterliliği ölçüsünde yapılan ekonomik destek hizmeti ile,
- ailelere yapılacak psiko-sosyal destek hizmeti olan sosyal hizmet desteğini kapsamaktadır.

SED hizmetinden yararlanmak için, bir dilekçe ile Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü'ne veya Sosyal Hizmet Merkezi Müdürlüklerine başvurulur. Meslek elemanı (sosyal çalışmacı, psikolog, çocuk gelişimcisi, psikolojik danışmanlık ve rehberlik öğretmeni ve sosyolog) müracaatçı ile bir ön görüşme yapar. Durumunun sosyal ve ekonomik destek ile desteklenmesi uygun olduğu kanısına varıldığı takdirde müracaatçı için bir dosya açılır. Müracaatçı hakkında sosyal inceleme yapılır. Sosyal inceleme sonucunda sosyal ve ekonomik destek hizmeti ile çocuklarının ailesi yanında desteklenmesi uygun görülen verilmesine karar verilen kişilerin için gerekli işlemler başlatılır.

Suriyeli göçebe ve yarı-göçebe toplulukların, doğrudan olmasa da yararlanabildikleri bir diğer destek AÇSHB tarafından sunulan ***Sosyal ve Ekonomik Destek*** (SED) hizmetidir. İlgili yerel aktörlerle yapılan görüşmelerde, SED'in daha çok Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına verildiği, Suriye'den gelenlerin Kızılay'ın verdiği nakit yardımdan yararlandığı, ancak gerektiğinde SED de alabilecekleri dile getirilmiştir. Ancak yine yapılan görüşmelerde, SED alsalar dahi hem evdeki yaşam standartlarını hem de çocuklarını okula gönderme konusundaki tutumlarını değiştirme konusunda istekli olmadıkları için, göçebe topluluklara SED verilmemesi yönünde bir eğilim olduğu da dile getirilmiştir.

Bunların yanında belediyeler tarafından, genellikle Birleşmiş Milletler Mülteci Komiserliği (UNHCR), BM Çocuk Fonu (UNICEF), BM Gıda Programı (WFP) ve Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) gibi uluslararası kuruluşların desteği ile, psiko-sosyal destek ve hukuki yardım ve yönlendirme gibi hizmetler sunulmaktadır.

Alanda birçok sivil toplum kuruluşunun da UNHCR, UNICEF, ILO ve GIZ gibi uluslararası kuruluşların sağladığı fonlar veya kendi kaynakları ile bölgede Suriyeli göçmenlere yönelik faaliyetler sürdürdüğü ve bu faaliyetler için önemli ekonomik kaynağa sahip olunduğu görülmüştür. Ayrıca ECHO ve USAID gibi kurumların da uluslararası sivil toplum kuruluşlarına fon sağladığı ifade edilmektedir. Ancak GOAL Türkiye dışında, bu kurumların hiçbirisinin faaliyetlerinin doğrudan Suriyeli

göçebe veya yarı-göçebe topluluklara ve tarımda çalışan Suriyeli mevsimlik gezici tarım işçilerine yönelik olmadığı belirtilmiştir.

Özel olarak bu gruplara sunulan hizmetler olmamakla birlikte, Suriye'den göç edenlere yönelik hizmetlerin hepsinin buradan gelen bütün gruplara açık olduğu, bu şekilde zaman zaman göçebe ve yarı-göçebe gruplara da hizmet verildiğini dile getiren kuruluşlar olmuştur. Örneğin Türkiye Barolar Birliği (TBB) – UNHCR işbirliğinde kurulan Hukuk Kliniği, kendi ofislerine gelenlere hukuki danışmanlık sağlamakta ve Kırkayak Derneği'nin organize ettiği eğitimlerde göçebe ve yarı-göçebe gruplara da eğitim verildiği söylenmektedir. Aynı durum Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Göç İşleri Müdürlüğü'nün UNICEF ve UNHCR tarafından desteklenen faaliyetleri için de geçerlidir. Bu birim tarafından sunulan danışmanlık, psiko-sosyal destek, spor vb. hizmetlerden tüm Suriyeliler yararlanabilmektedir. Bu alanda hizmet sunan bir diğer kuruluş olan Concern[5] ise, halk eğitim merkezleri iş birliğinde çocuklara (ve yakında yetişkinlere) Türkçe dil eğitimi, kendi merkezlerinde de psiko-sosyal destek hizmeti vermektedir. Yakında meslek eğitimi hizmeti de vereceklerini ifade etmişlerdir.

Sunulan hizmetlerin çoğu, kent merkezlerinde yer alan tefriş edilmiş binalarda, hedef grubun yerleşim yerinden uzakta sunulmakta; insanların bu yerlere giderek hizmete ulaşması beklenmektedir. Hizmetlerin bu şekilde mobil olarak değil, bir merkezden sunulması ve bu merkezlerin pek çoğunun bulunduğu yerin hedef gruba fiziksel ya da kültürel uzaklığı, hizmetlerin hedef gruba ulaşması önünde bir erişim engeli olarak karşımıza çıkmaktadır.

Adana Ovası'ndaki Suriyeli mevsimlik gezici tarım işçilerine yönelik ise Hayata Destek Derneği, çadır yerleşimlerinde ve mahallelerde, çocukların okula gönderilmesi için aileler ile farkındalık çalışması, çocuklara ve ailelere psiko-sosyal destek sunulması, okul kayıt işlemlerinin takibi ve okula devamın takibi çalışmaları yürütmektedir.

Çocukların okulda akran zorbalığı veya öğretmenin dışlayıcı tutumuna ya da şiddete maruz kaldığı durumların CİMER veya Kamu Denetçiliği Kurumu'na bildirildiği; çocuğu okula göndermeme, çalıştırma, ihmal gibi durumların da AÇSH Müdürlüğü'ne bildirilerek sürecin dernek tarafından takip edildiği beyan edilmektedir. Ancak bu kuruluş, sadece kendisinin takip ettiği yerleşim yerlerinde bu şekilde vaka yönetimi çalışması yapmaktadır. Başka yerleşim yerlerindeki vakaların kuruluşa yönlendirilmesi mümkün değildir. Uluslararası Göç Örgütü de (IOM) bu kuruluşun faaliyet gösterdiği yerleşim yerlerinde çocukların okula ulaşımı için araç temin etmektedir.

Araştırmanın yapıldığı sırada UNFPA tarafından ECHO desteği ile Suriyeli mevsimlik gezici tarım işçilerine hizmet verecek şekilde mobil sağlık hizmetleri sunulmasına; GOAL Türkiye tarafından da çadır yerleşimlerinde ve mahallelerde yerinde erişim faaliyetleri ile sosyal yardımlara erişim desteği, IPA çerçevesinde acil ve kritik ih-

tiyaçlara yönelik yardımlar, haklar ve hizmetlere erişim konusunda bilgilendirme ve farkındalık yaratma çalışmaları yürütmeye yönelik hazırlık çalışmaları yapıldığı görülmüştür.

Ayrıca Aralık 2019'daki sağanak yağış sonrasında Kalkınma Atölyesi'nin çadır yerleşimi verileri ve haritası dikkate alınarak Adana Büyükşehir Belediyesi, GOAL Türkiye ve Kalkınma Atölyesi yetkililerince hazırlanan ihtiyaçlar listesi çerçevesinde uluslararası kurumlar tarafından binden fazla aileye nakdi yardım yapıldığı dile getirilmiştir.

Hedef gruplara yönelik yardım ve hizmet sunan kamu kurumları arasında eşgüdüm ve koordinasyonun sağlanması amacıyla valilikler nezdinde koordinasyon merkezleri kurulduğu her ilde dile getirilmiştir. Ayrıca, Şanlıurfa'da kamu kuruluşları ile sivil toplum kuruluşlarını bir araya getiren bir platformun kurulduğu; Adana'da ise kalkınma ile ilgilenen vali yardımcısının aylık koordinasyon toplantısı yapma hazırlığında olduğu belirtilmiştir. Ancak, bu koordinasyon mekanizmalarının daha çok kaynak yönetiminde işlevsel olduğu, kuruluşlar arasında bilgi paylaşımının kısıtlılığı nedeniyle eşgüdüm sağlamaktan uzak olduğu iddia edilmektedir. Saha çalışması sırasında, valilikler nezdindeki koordinasyondan sorumlu yerel aktörler ile doğrudan görüşme fırsatı bulunamadığı için tam bir değerlendirme yapmak mümkün olamamıştır.

Sivil toplum kuruluşları arasındaki koordinasyonu sağlamak amacıyla da illerde çeşitli platformlar kurulmuş ve periyodik toplantılar yapılmaktadır. Gaziantep'te ve Adana'da sekretaryası UNHCR tarafından yürütülen bir platform bulunmaktadır. UNHCR tarafından hizmete sunulan *services advisor* sistemi aracılığı ile de hangi kurumun, nerede, hangi hizmeti verdiği bilgisine harita üzerinden erişilebilmektedir.[6] Aynı zamanda UNHCR Türkiye web sitesinde, UNHCR'ın bu alanda yürüttüğü çalışmaların 2019 yılı raporu[7] ve 2020-2021 çalışma planı[8] paylaşılmakta, bu kapsamda UNHCR'ın koordinasyon rolüne[9] de yer verilmektedir. UNHCR ayrıca yardım[10] ve yolsuzluk ve sahteciliklerin bildirimi[11] için de web sitesinde özel alanlar oluşturmuştur. Ancak, alanda görüşülen kişiler arasında bu olanaklar hakkında yaygın bir bilgi olmadığı gözlenmiştir.

İllerde koordinasyon sağlamaya yönelik bir dizi çaba bulunduğu görülmektedir, ancak çok az kişi bu çabanın yeterli olduğundan söz etmektedir. Yapılan görüşmelerde, koordinasyonun sağlanması amacıyla kurulan platformlarda hangi kurumların üye olduğu, hangi alanlarda faaliyet gösterdikleri ve gösterecekleri gibi bilgilerin paylaşılmadığı dile getirilmiştir. Bu tür bilgilerin her kuruluş tarafından, kendi fon sağlayıcısına rapor edildiği, faaliyetler ve kaynaklarla ilgili bilgilerin bu raporlarda yer aldığı, ayrıca yasal usuller gereği öngörülen kuruluşlara bildirim yapıldığı ve bu kuruluşlar tarafından denetlemelerin gerçekleştirildiği ifade edilmektedir. Yukarıda da açıklandığı üzere, halihazırda sürdürülen faaliyetler ile bu hizmetlerin sunulduğu yerler konusunda çok ayrıntılı bir online rehber bulunmaktadır. Koordinasyon

ağına katılanlar arasında, koordinasyon toplantıları aracılığı ile sürdürülen faaliyetler hakkında bilgilenme, çalışma grupları aracılığı ile de bazı alanlarda işbirliği olanağını güçlendirme fırsatı olduğu da belirtilmektedir. Ancak, hedef grubun ihtiyaçları, elde bulunan kaynaklar ve bunların etkili kullanımını sağlayacak biçimde sistematik, herkese açık ve şeffaf bir bilgi paylaşımına veya bunu sağlayacak bir mekanizmanın bilgisine görüşmeler sırasında ulaşılamamıştır. Örneğin, aynı alanda çakışan faaliyet göstermemek veya birbirini destekleyecek biçimde faaliyet göstermek için izlenecek herkes tarafından bilinen bir yoldan söz edilmemektedir. Bu konuda yapılan tüm görüşmelerde, böyle bir mekanizmanın olmadığı ve kuruluşların birbirileri ile iletişim içerisinde olmasını sağlayan platformlara katılımı teşvik etmek için de kuruluşların birbirlerini şeffaf olmaya zorlayamadıkları dile getirilmiştir. Ancak GOAL Türkiye ve ECHO tarafından verilen geribildirimlerde yerel düzeyde bu çerçevede işlevsel bir kurumlar arası koordinasyon mekanizması[12] ile birlikte hizmet sunumunda tekrarların önlenmesine ve hedef grubun ihtiyacına göre farklı hizmet modellerinin oluşturulmasına yönelik çalışmaların olduğu; UNHCR tarafından yürütülen services advisor sitesinin alan çalışmalarını koordine etmek ve eldeki kaynakların kullanımında eşgüdümü sağlamakta yeterli olduğu belirtilmiştir.

Alanda hizmet veren yardım kuruluşlarının doğrudan bu grubu hedeflememelerinin ardında yatan temel sebebin bu topluluğa erişim zorluğu olduğu anlaşılmaktadır. Yerel aktörlerle yapılan görüşmelerde, alanda yürütülen birçok çalışma olmasına karşın, hedef grubun önemli bir kısmının temel ihtiyaçlarını dahi karşılamaktan uzak olmasının nedeni konusundaki görüşleri sorulduğunda, bunun başlıca sebebinin proje bazlı çalışmalardaki hedef tutturma baskısı olduğu dile getirilmiştir. Proje bazlı çalışan ve bu sebeple de proje hedeflerini tutturmak gibi bir baskı altında olan kuruluşların, hedefledikleri kişi sayısına ulaşma konusunda sıkıntı yaşamamak için, ulaşımı görece daha kolay olan, daha yerleşik Suriyeli grupları önceliklendirdikleri söylenmektedir. Bu araştırmadaki hedef grubun yaşadığı yerlere ulaşmaktan onlarla iletişim kurmaya ve güven oluşturmaya, onlara ulaşmak için içine girilmesi gereken kötü koşullara kadar birçok zorluğun yanında hızlı yer değiştirdikleri için yapılan yardımın görünür kılınması da bir zorluk alanı olarak dile getirilmektedir. Fon sağlayan kuruluşların da, projelerin sonlandırılması, sonuçlarının ölçülmesi gibi zorluklar nedeniyle, bu topluluklar yerine, daha az çaba ile daha fazla kişiye ulaşılmasını sağlayacak toplulukların hedeflenmesini tercih ettikleri ifade edilmektedir. Öte yandan, hedef grubun önemli bir kısmının hala acil ihtiyaçları bulunmasına rağmen doğrudan yardım faaliyetlerine kaynak ayrılmaması ve hedef grubun var olan yardım ve hizmetlerden veya bu yardım ve hizmetlere ulaşmak için izlenmesi gereken usullerden haberdar olmaması da diğer önemli sebepler olarak dile getirilmektedir.

Yapılan görüşmelerden anlaşıldığı üzere, sivil toplum çalışanlarının genel kanısı, hedef gruba yönelik yardım ve hizmetlere ayrılan kaynağın önemli bir kısmının personel giderleri ve operasyonel giderlere ayrılmış olması sebebiyle ihtiyaç sahiplerine çok az kaynak aktarılabildiği yönündedir. Bu durumun nedenini, proje-

lerin çoğunun doğrudan yardım değil, insan kaynağına dayalı yardım ve hizmet faaliyetlerinden oluşması olarak açıklayanlar bulunmaktadır. Ancak hedef grubun temel ihtiyaçlarını karşılamadaki zorlukları dikkate alındığında, bu ihtiyaçların karşılanmasını kapsamayan, ağırlıkla insan kaynağı kullanmayı gerektiren danışmanlık faaliyetlerine dayalı projelerin tercih edilme sebebi için de fon veren kuruluşların öngördükleri proje şartları gerekçe olarak gösterilmektedir. Burada çalışanların da farkında oldukları ve dile getirdikleri bir çelişki bulunmaktadır. GOAL Türkiye tarafından verilen geri bildirimlerde ise, ECHO gibi Türkiye'de insani yardım faaliyetlerine ayırdıkları bütçenin büyük bir bölümünü doğrudan yardım faaliyetlerine ayıran kuruluşlar olduğu, dolayısıyla burada dile getirilen tespitin gerçeği yansıtmadığı belirtilmiştir. Araştırma bütçe analizini kapsamadığı için bu konuda bir değerlendirme yapma imkanı bulunmamakta, bu aşamada ancak iki farklı görüşün ve bu konuda bir araştırma yapılması ihtiyacının bulunduğu tespiti ile sınırlı kalınmaktadır.

Gözlemler, göçebe ve yarı-göçe topluluklara ve mevsimlik gezici tarım işçiliği yapan göçmenlere, temel ihtiyaçlarını hak temelli biçimde karşılamalarını sağlayacak hizmetlerin kalıcı etki yaratacak bir yöntem ile sistematik bir şekilde götürülemediği yönündedir. Her ne kadar bu durum göçerlik ile açıklanmakta ise de, görülen örneklerin bir kısmının çok uzun yıllardır aynı yerde yaşamakta olmasına rağmen sistemli bir uyum programına ve asgari yaşam standardı için sosyo-ekonomik desteğe ulaşamadığı görülmektedir. İlgili kurumlar arasında işbirliği ve koordinasyon mekanizmalarının şeffaflık ve eşgüdümü sağlayamamış olması, göç etmek zorunda kalmış insanların içinde bulundukları yaşam koşulları dikkate alındığında kaynakların kullanılmasında planlamadan başlamak üzere sorun olduğunu düşündürmektedir.

Sunulan Sosyo-Ekonomik Desteklerdeki Eksiklikler ve Destek Sisteminin Boşlukları

Suriye'den Türkiye'ye göç başladıktan sonraki ilk yıllarda, Türkiye'de sosyo-ekonomik destek sunmaktan sorumlu kurum ve kuruluşların her birinin birbirinden bağımsız olarak ayni-nakdi yardım hizmetlerini sunduğu bir dönem olmuştur. Bu dönemde bazı ihtiyaç sahibi kişiler birden fazla kaynaktan yararlanırken bazı kişilerin ise hiç yardıma erişememeleri gibi sakıncalar tespit edilmiş ve bunun üzerine sosyal hizmet ve yardımların organizasyonunun tek elden yapılması esası benimsenmiştir.

Bu kapsamda sosyo-ekonomik destek sunumuna dair uygulamada iki önemli değişiklik yapılmıştır. Bunlardan ilki, ayni yardımın SUY şeklinde tek elden yapılmasıdır. 2020 yılı için SUY'un kişi başına aylık 120 lira olduğu ve bu miktarın asgari beslenme ihtiyacını karşılayacak bir bedel olarak WFP ile birlikte belirlendiği dile getirilmektedir. ECHO tarafından verilen geribildirimde, faydalanıcıların temel ihtiyaçlarını karşılamalarına yardımcı olmak amacıyla SUY desteğinin, üç aylık ek destek veya ciddi engellilik ödeneği gibi aylık veya üç aylık ek yardımları da içerdiği vurgulanmıştır. Alanda yapılan görüşmelerde, bu düzenlemeden sonra Kızılay'ın

SOSYO-EKONOMİK DESTEĞİN YASAL ÇERÇEVESİ

1. No.lu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi (md.65)[13] gereğince, "toplumun sosyal yardım ve korumaya ihtiyaç duyan kesimlerine yönelik yardım faaliyetlerini düzenli ve etkin biçimde yürütmek; yoksullukla mücadeleye ilişkin ulusal politika ve stratejilerin belirlenmesi amacıyla gerekli çalışmaları koordine etmek, bu alanda ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile gönüllü kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyonu sağlamak" görevi AÇSHB'ye aittir.

2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu'na (md.3)[14] göre "sosyal hizmet"; kişi ve ailelerin kendi bünye ve çevre şartlarından doğan veya kontrolleri dışında oluşan maddi, manevi ve sosyal yoksunluklarının giderilmesine ve ihtiyaçlarının karşılanmasına, sosyal sorunlarının önlenmesi ve çözümlenmesine yardımcı olunmasını ve hayat standartlarının iyileştirilmesi ve yükseltilmesini amaçlayan sistemli ve programlı hizmetler bütünü olarak tarif edilmektedir. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlükleri, sosyal hizmet faaliyetleri kapsamında, sosyal ve ekonomik desteğe ihtiyacı olan bireyleri tespite yönelik çalışmalar yapmakta ve gündüz bakım, evde bakım, ayni nakdi yardım ve korunma ihtiyacı olanlar için kurum bakımı hizmetleri yürütmektedir.

Bunun yanında belediyeler 5393 sayılı Belediyeler Kanunu'nun[15] 13. maddesi ve il özel idareleri de 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu'nun[16] 6. maddesi gereğince ihtiyacı olanlara ayni-nakdi yardım vb. destek hizmetleri sunmakla görevlidirler. 2828 sayılı kanun bu hizmetlerin sunulmasında halkın gönüllü katkı ve katılımını da bir prensip olarak kabul etmektedir. Bu kapsamda, bu alanda sivil toplum kuruluşları da hizmet sunabilmektedir.

SUY dışında başka kuruluşlarca nakdi yardım yapılmasının mümkün olmadığı, ancak bazı sivil toplum kuruluşlarının müftülükler, camiler veya muhtarlar aracılığı ile nakdi yardım yapabildikleri, bazı uluslararası kuruluşların da doğrudan yardım projelerine fon sağladığı dile getirilmiştir.

Bu kapsamdaki ikinci önemli düzenleme ise, sivil toplum kuruluşlarının ihtiyaç belirleme çalışmalarına getirilen kısıtlamadır. Buna göre, sivil toplum kuruluşlarının sadece proje odaklı ve kamu kurumlarından aldıkları sınırlı izinler çerçevesinde ihtiyaç belirleme çalışması yapabileceği dile getirilmiştir. İhtiyaç analizi çalışmalarının bu şekilde sınırlanmasının, dezavantajlı görülen kişilerin istismarını önlemek amacı ile yapıldığı, ancak, her kuruluşun kendi faaliyet amacına yönelik tespitler için ihtiyaç analizi yapmasına izin verilebileceği de belirtilmiştir. Bu durumun ise uygulamada, hedeflenin aksine, aynı kişilere birden fazla kez aynı amaçla gidilmesine ve hedef grupta bir umutsuzluğa yol açtığı gözlenmiştir. Saha çalışmasında görüşülen kişiler, kendilerine defalarca ihtiyaç tespiti amacıyla soru sorulmuş olmasından, fotoğraflarının çekilmesinden, bunun ardından kalıcı hiçbir değişim yaşamamış olmalarından yakınmaktadır. Özetle, alanın düzenlenmesi yerine kısıtlama yolunun tercih edilmesinin, amacın tersi bir etki doğurmuş olduğu görülmektedir.

İhtiyaçların düzenli hizmetler sırasında kapsamlı bir biçimde belirlenmiyor olması ve hizmet sunacakların ortak veriler üzerinden faaliyet planlama olanağına sahip olmaması koordinasyon eksikliğinin bir göstergesidir. Bu durum bir yandan kaynak israfına ve aynı alanda birden fazla çalışma yürütülürken bazı alanların tamamen boş kalmasına, bir yandan da hizmet bekleyen kişilerin güvenlerinin kırılmasına neden olmaktadır.

Bir koordinasyon birimi tarafından hedef grubun ihtiyaçlarını tespite yönelik düzenli bir veri tabanı oluşturulmasına gerek duyulmaktadır. Bu durumda da elde edilen verilerin kaydının Kişisel Verilerin Korunmasına Dair Kanun'a uygun biçimde yapılması için düzenleme yapılmasına ihtiyaç bulunmaktadır.

Bu düzenlemelerle, sosyo-ekonomik yardımların bir elden yürütülmesi ve objektif kriterlere bağlı olarak kullanılması bu sistemde görece olarak adaletin ve izlenebilirliğin sağlanabilmesi açısından önemlidir. Ancak kişi başı aylık 120 lira olan ve yararlanması koşula bağlı olan bu yardımdan yararlanmayanların bulunması ve yararlansalar bile yardımın miktarının insan onuruna yaraşır bir yaşam kurmaya imkan vermiyor olması bu sistemin en önemli zaaflarından biri olarak değerlendirilebilir. 2020 yılında asgari ücretin 1.498 Euro olduğu[17] Almanya'da yalnız bir göçmen, kira yardımı hariç gıda yardımı ile birlikte ortalama 354 Euro yardım alırken, bölge ve aileye göre bu yardımın asgari ücret düzeyine çıkabildiği ileri sürülmektedir.[18] Türkiye'de ise verilen 120 TL yardım, asgari ücretin yaklaşık 20'de birine denk gelmektedir.

Türkiye'deki Suriyeli göçmen nüfusun ve bu nüfusun ihtiyaç duyduğu desteklerin çokluğu, buna karşın nüfusun ihtiyaç duyduğu desteğe erişiminin azlığı hemen her kurum ve kişi tarafından dile getirilmektedir. Bunun sebebinin kaynak azlığı olduğunu söyleyenler olduğu kadar, kaynakların yanlış kullanımı ve organizasyonu, özellikle de koordinasyon ve eşgüdüm eksikliği olduğunu, hatta kaynakların usulsüz kullanımı olduğunu söyleyenler de bulunmaktadır. Bu çerçevede, hedef gruplara sunulan sosyo-ekonomik desteklerdeki eksiklikler, sorun alanları ve destek sistemindeki boşluklar dört başlıkta incelenebilir:

1 Kamusal Hizmetlerin Sunumunda Yaşanan Zorluklar

Kamu hizmetlerindeki yükün artmasına rağmen kaynağın, personel sayısının ve hizmetlerin kapasitelerinin arttırılmaması, kamusal hizmetlerin sunumundaki en önemli sorun olarak gündeme getirilmiştir. İş yükünün nitelik ve nicelik olarak artması sebebiyle kamu çalışanlarının bu alandan ayrılmak istedikleri söylenmektedir.

Merkezi yönetimin yerelde sunduğu hizmetlerde, sosyal yardımların Kızılay aracılığıyla sunulmasından sonra göçebe ve yarı-göçebe toplulukların ve geçici koruma statüsündeki kişilerin kapsam dışında olduğunu düşünmeye yönelik bir genel eğilim bulunmaktadır.

Öte yandan, kamuda, özellikle de belediyelerde göçebe ve yarı-göçebe topluluklara hizmet sunulmasının yerel toplumda memnuniyetsizlik yaratacağı ve bu tür rutin dışı harcamaların kamu denetimlerinde yerel yöneticiler için sorun yaratacağı fikri bulunmaktadır. Adresi belli olmayan veya hızla adres değiştiren bu topluluklara yapılan yardımlarda yolsuzluk yapılma olanağının daha fazla olduğu düşünülmekte ve bu sebeple soruşturma tehdidi ile karşılaşma ihtimalleri bu alanda çalışma isteksizliğinin bir sebebi olarak dile getirilmektedir. Ayrıca belediyelerin merkezi bütçeden hizmet verdikleri nüfusa göre pay alabildikleri, nüfusa kayıtlı olmayan göçmenler nedeniyle merkezi bütçeden alabildiği nakdi kaynaktan daha büyük nüfusa hizmet vermek zorunda kalmaları, belediyelerin göç eden bu topluluklara ayıracak özel kaynağının bulunmaması da bir güçlük olarak dile getirilmektedir.

2 Hizmet Sağlayıcılar Arası Koordinasyon ve İşbirliği Eksikliği

Saha çalışması sırasında yapılan tüm görüşmelerde, alanda Suriyeli göçmenlerle çalışan ve bu topluluklara hizmet veren, yardım sunan kurumlar arasında işbirliği ve koordinasyon eksikliği bulunduğu dile getirilmiştir. Kamu kurumları, BM kuruluşları, ulusal ve uluslararası STK'lar gibi alanda aktif olan kuruluşlar arasındaki işbirliği ve veri paylaşımı eksikliğinin kaynakların etkili kullanılamaması ve farklı kurumlar aynı kişilere/ailelere yardım sunarken, bazı grupların bu yardımlardan tamamen yoksun kalması gibi sorunlara neden olduğu ifade edilmektedir.

Kamu Kurumları, Birleşmiş Milletler ve Sivil Toplum Kuruluşları Tarafından Sunulan Sosyo-Ekonomik Destekler bölümünde detaylı şekilde açıklandığı üzere, kamu kurumlarının faaliyetlerindeki tekrarları önlemek için hedef gruba yönelik nakdi yardımın tek elden yapılması esası benimsenmiş ve bu görev Kızılay'a verilmiştir. Bu suretle, ihtiyacın değerlendirilmesi ve yardımların dağıtılması ile ilgili görev tekrarlarının önlenmesi ve sistemde farklı aktörlerin farklı sorumluluklar alarak birlikte bir hizmet sunumu yapması hedeflenmiştir. Ancak bu düzenlemenin olumsuz bir etkisi de bulunmaktadır. Kızılay dışındaki kamu kurumları, kendilerinin Suriye'den göç eden nüfusa doğrudan ayni ve nakdi yardım ile görevli olmadığını düşünmektedir. Oysa, SUY olarak adlandırılan bu yardımı alabilmenin birçok şartı bulunmaktadır ve ihtiyacı olduğu halde bu şartları taşımayanların yardımdan yararlanması mümkün olamamaktadır. Verilen yardım da miktarı itibariyle ihtiyaçların karşılanmasına yetmemektedir. Dolayısıyla etkisi bakımından bakıldığında, ihtiyacı karşılamaya yönelik bir işbirliği ve eşgüdüm sağlayıcı koordinasyondan değil, kaynağın dağıtımına odaklı bir koordinasyondan söz etmek mümkün olmaktadır.

Alanda yapılan görüşmeler de bu sorunu teyit eder niteliktedir. Görüşülen çoğu kurum yetkilisi, kendi kurumlarının göçebe ve yarı-göçebe Suriyeli topluluklara özel bir hizmetlerinin olmadığını ve bu gruplarla Kızılay'ın doğrudan ilgilendiğini söylerken, Kızılay ise esas olarak kendilerinin değil, yerel bir derneğin ve GOAL Türkiye'nin bu alanda çalıştığını ifade etmektedir. Öte yandan bahsedilen yerel derneğin

bir yıldır bu alanda çalışmadığı, GOAL Türkiye'nin ise bu hedef toplulukla doğrudan çalışmaya görece yeni başladığı dikkate alındığında, eşgüdüm ve koordinasyon eksikliğinin yarattığı boşluğun önemi anlaşılabilir.

Uluslararası kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşları arasında ise birbirinden haberdar olmayı, alan çalışanları arasında tanışıklığı, kişisel ilişkilere dayalı yönlendirme ağlarını mümkün kılan bir koordinasyon çabası bulunduğu görülmektedir. Ancak, kişisel verilerin kaydı, ihtiyaç analizi yapma gibi çalışma alanlarında sivil toplum ile işbirliği yapan bir kamu koordinasyonun olmaması, hizmetlerde eşgüdüm ve işbirliğini sağlamanın önünde büyük bir engel olarak görülmektedir. Yapılan görüşmelerde de, sivil toplumun kendi arasında ve her bir kuruluşun kamuya açık yönünde hizmet verilen grubun bilgilerini içermeyen ancak çalışma alan ve konuları ile kaynakları hakkında şeffaf olmaya yönelik bir mekanizmanın veya hizmetler arasında eşgüdümü sağlamaya yönelik bir koordinasyon mekanizmasının varlığından da söz edilmemiştir. Alanda insani yardım veren sivil toplum kuruluşlarının faaliyetleri Vakıflar Genel Müdürlüğü ve Dernekler Müdürlüğü tarafından denetlenmektedir. Ayrıca insani yardım kuruluşları, alanda faaliyette bulunmadan önce Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü'nden yürütülecek faaliyet ve yürütecek kişileri de bildirmek suretiyle izin aldıklarını ifade etmişlerdir. GOAL Türkiye yetkililerinden alınan bilgiye göre, bu çerçevede izin alınması gereken faaliyetler kapsamında vaka tespiti, kayıt ve değerlendirme amaçlı ev ziyaretleri ve yerinde erişim çalışmaları ile farkındalık artırma, danışmanlık ve psiko-sosyal destek hizmetleri yer almaktadır. Ekim 2018 tarihli bir genelge uyarınca AÇSH İl Müdürlükleri tarafından yürütülen izin verme süreci, 23 Aralık 2019 tarihinde Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından il müdürlüklerine gönderilen resmi yazı ile (No: 38874477-000-E. 3272766) merkezileştirilmiş ve tüm mevcut izinler iptal edilmiştir. İzin verme sürecinin merkezileştirilmesi amacıyla, AÇSH Bakanlığı Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü internet sayfasında (www.ailevecalisma.gov.tr/athgm) yer alan bir çevrimiçi platfom geliştirilmiştir. GOAL Türkiye tarafından verilen geribildirimlerde ayrıca bu yapının şeffaflık ve koordinasyon ihtiyacını karşılar nitelikte olduğu belirtilmiştir.

Görüşmecilerin verdiği bu yöndeki bilgilerin yanında, alanda hiçbir yardıma veya yeterli yardıma ulaşamayan insanların çokluğu dikkate alındığında koordinasyon için kurulan bu platformların; takip ve yönlendirme imkanlarından yoksun olduğu, alanda kimin, hangi gruba, ne tür hizmet verdiğini bilen ve bunları koordine edebilen bir yapıya sahip olmadığı, gerekli koordinasyon ve işbirliğini sağlamak konusunda yetersiz kaldığı düşünülmektedir.

3 Sunulan Desteklerin Hedef Grubun İhtiyaçlarına Doğrudan Yanıt Vermemesi

Kamu Kurumları, Birleşmiş Milletler ve Sivil Toplum Kuruluşları Tarafından Sunulan Sosyo-Ekonomik Destekler bölümünde de ele alındığı gibi, alanda doğrudan Suriyeli göçebe ve yarı-göçebe toplulukları hedef alan destek çalışmaları oldukça kısıtlıdır. Böyle olunca da sunulan destekler, bu toplulukların göçebelikten ve alt kültürlerinden kaynaklanan özel ihtiyaçlarına uygun olmayabilmektedir.

Kamu kurumları kişisel verilerin güvenliğini sağlamak ve kırılgan grupların istismar edilmesini önlemek için sivil toplum kuruluşlarının ihtiyaç tespit çalışmasını yapmasını kısıtlamaktadır. Ancak böyle bir tespit çalışması kamu kurumları tarafından da her zaman her yerde yapılmamakta ya da yapılsa bile elde edilen veri sivil toplum kuruluşları ile paylaşılmamaktadır. Bu da sunulan desteklerin ihtiyaca uygun olarak planlanmasını ve sunulmasını engellemektedir.

> Domatese ihtiyacı olana hırka, hırkaya ihtiyacı olana domates veriliyor.

Bu alanda proje hazırlığı yapılırken, çoğunlukla katılımcı yöntemler de kullanılmamakta; kullanıldığı düşünülse bile topluluklar adına söz alan kişilerin alt grupları temsil yeteneği olmaması alt grupların görünmez olmasına neden olmaktadır. Bu konuya örnek olarak, kız çocuklarının mevsimlik tarımsal üretimde çalışmasının erken evlendirilmeyi önleyici bir etkisi olduğu, ancak kız çocukları ile özel bir çalışma yapılmadıkça bu etkinin fark edilemediği, bu nedenle de çocukların tarımsal üretimde çalışmalarını engellemeye yönelik çalışmaların hazırlığında kız çocukları olmadıkları için bu duruma özel bir strateji geliştirilmediği, verilmiştir.

Projelerin uygulama aşamasında da hem süresi hem de desteklerin sunuş yöntemi hedef gruba uygun olmayabilmektedir. Proje süreleri genellikle, bu gruplarda herhangi bir tutum değişikliği yaratmaya elverişli değildir. Destekler için aranan ikametgâh şartı, göçebe ve yarı-göçebe grupların koşullarına ve ihtiyaçlarına yeterli esnekliği sağlamamaktadır. Hizmete erişim için bir yere başvurulmasının gerekmesi de hedef grubun sunulan hizmetlere erişimini kısıtlayabilmektedir. Türkçe bilmemeleri, kamu ile temas etmekten korkmaları, başvurulacak yerin uzak olması halinde uzun süre yürümeyi veya yol parası gerektirmesi, bir yere başvurulması halinde kayıtlara geçecek olmak, kentin bazı yerlerinde veya bazı kurumsal yapılar içerisinde istenmediklerini düşünmeleri gibi sebepler erişimin önünde engel oluşturmaktadır.

4 Yardım Sunumunda Etik İlkelerin Eksikliği

Bu bölüme kadar dile getirilen tespitler, saha çalışmasının yürütüldüğü alanda, TİS ilkelerinin neredeyse tamamı ile ilgili sorun yaşadığını ortaya koymaktadır. Gerek görüşülen kurum temsilcileri ve alan çalışanları, gerekse hedef grubu oluşturan kişiler, bu alana tahsis edilen kaynakların çok azının doğrudan hedef gruba eriştiğini dile getirmektedir. Kendileriyle ilgili birçok araştırmanın yapılması, fotoğraflarının çekilmesi, ancak sonrasında hayatlarında kalıcı hiçbir değişikliğin olmaması, yardım gelse bile bunların anlık ihtiyaç gidermeye yönelik olup, etik ilkelerde belirtildiği üzere onları güçlendirecek nitelikte olmaması önemli bir şikayet sebebidir.

Bu alana ayrılan kaynağın tamamının kullanılış biçimini gösterir bir veri bulunmamaktadır. Ancak görüşme yapılan alan çalışanlarının görüşleri ve saha araştırması

TEMEL İNSANİ YARDIM STANDARDI (TİS)[19]

Temel İnsani Yardım Standardı, krizlerden etkilenmiş olan topluluk ve insanlara yönelik "dokuz taahhüt"ten meydana gelmekte olup, insani yardım sağlayan kuruluş ve bireylerden neler beklenebileceğini açıklamaktadır. Buna göre, krizden etkilenen topluluklar ve kişiler;

1) İhtiyaçları ile ilgili ve uygun yardımı alırlar.
2) İhtiyaç duydukları insani yardıma zamanında erişebilirler.
3) Sağlanan insani yardımdan olumsuz etkilenmezler ve krizlere daha hazırlıklı, dayanıklı ve daha az risk altındadırlar.
4) Haklarını ve yetkilerini bilirler, bilgiye erişebilirler ve kendilerini etkileyen karar verme süreçlerine katılırlar.
5) Şikayetleri yöneten güvenli ve cevap veren bir mekanizmaya erişirler.
6) İyi koordine edilen ve tamamlayıcı yardım alırlar.
7) Kuruluşların edindikleri deneyim ve görüşlerine bağlı olarak gelişmiş seviyede yardım sağlanmasını bekleyebilirler.
8) İhtiyaçları olan yardımı mesleki yeterlilik sahibi (işinin ehli), iyi yönetilen personel ve gönüllülerden alırlar.
9) Kendilerine yardım sağlayan kuruluşların kaynaklarını etkin, verimli ve etik şekilde yönetmesini beklerler.

sırasında yapılan gözlemler, kaynakların hedef gruba erişiminde sorun olduğunu düşündürtmektedir. Zira, örneğin Adana'da yürütülen saha çalışması sırasında ziyaret edilen çadır yerleşimleri arasında alt yapı ihtiyaçlarının giderildiği, insanların temel ihtiyaçlarının hak temelli bir sistem ile karşılandığı bir yerleşim yerine rastlanmamıştır. Bu yerleşim yerleri arasında yedi yıldır aynı yerde bulunanlar da vardır. Buna rağmen, çocuklar okula gidememekte, tuvalet bulunmamakta, insanlar günde bir öğün yemek bulmakta zorlandıklarını söylemekte, çocukların bazılarının kış şartlarında yalınayak oldukları görülmektedir. Öte yandan alanda çalışanlar ile görüşüldüğünde, artık doğrudan yardım anlayışının terk edilmesi gerektiği, zira nüfusun önemli bir kesiminin SUY aldığı, dolayısıyla insanların bu tür ihtiyaçlarını kendilerinin karşılanması için kapasitelerini güçlendirici çalışmalara ağırlık verildiği dile getirilmektedir. Vaka yönetimi yapılan projeler kapsamında, hizmet ve yardımlara erişim için tercüme, başvurulara eşlik etme, havale ve yol masraflarını karşılama, noter vb. resmi belge ücretlerini ödeme, acil ve kritik ihtiyaçların ayni ve nakdi geçici veya bir defaya mahsus karşılama hizmetlerinin de sunulduğu belirtilmektedir. Ancak bu hizmetlerin hem sunuluş biçimi hem kapsamı nedeniyle, projelerin hedef grubun temel ihtiyaçlarının karşılanması aşaması tamamlanmadan kapasite

güçlendirme amaçlı destek hizmetlerine kaydığı gerçeği değişmemektedir. Örneğin hedef grup, hangi ihtiyaçlarının hangi durumda kritik ihtiyaç kabul edilip karşılanacağını bilmemekte, dolayısıyla bu amaçla bir yere başvurmamakta, ancak bu tür hizmetleri sunan ekipler tarafından fark edilirlerse ayni veya nakdi bir defaya mahsus veya geçici yardım alabilmektedirler. Bu durumla araştırma sırasında da birden fazla kez karşılaşılmış, kritik ihtiyacı olan aileler GOAL Türkiye ekibine bildirilmiştir.

Proje çıktılarının erişilen kişi sayısı üzerinden değerlendirilmesi, kapsamlı etki değerlendirmesinin yapılmaması veya zayıf olması ve projelerin yüksek miktarda kaynak kullanımına dayalı personel istihdamını gerektiren aktivitelere odaklanmış olması da birçok temel ilkenin birden ihlal edilebilmesine neden olmaktadır. Saha çalışması sırasında ziyaret edilen birçok proje mekanında özel güvenlik, temizlik elemanı, servis elemanı gibi yan hizmetler için eleman istihdam edildiği, hedef grubun özelliği gereği hizmetin alana götürülmesi gerekirken, büyük mekanların proje mekanı olarak tahsis edildiği ve bu mekanların personel tarafından kullanıldığı görülmüştür. Bu tespitin duruma veya konuma özgü olmayıp, bu faaliyetlerinin düzenleniş biçimine ilişkin olduğu da bilinmektedir.[20] Alanda yapılan görüşmelerde, Dünya İnsani Yardım Zirvesi Raporu'nda, bütün insani yardım programlarına ayrılan kaynağın sadece yüzde 5'inin doğrudan hedef gruba gittiğinin belirtildiği söylenmiştir.[21] Ayrılan kaynağın yüzde 60-65'inin insan kaynaklarına ayrıldığı, yüzde 30 kadarının bina ve araç giderlerine harcandığı, doğrudan kullanıcılara erişen kaynağın ise, çok sınırlı kaldığı herkes tarafından dile getirilmektedir.

İnsan kaynaklarına ayrılan kaynağın kullanılmasında, 8 no.lu standart doğrultusunda, hedef grubun ihtiyacının çokluğu ve ağırlığı dikkate alınarak alanında uzman kişilerin istihdam edilmesi gerekirken, çalışılan alanın zorluklarından kaynaklanan ve bu ilkenin gereğinin yerine getirilmesi önündeki engelleri aşacak herhangi bir strateji görülmemiştir. Bu kapsamda alanda iki dikkate alınması gereken tutum örnek verilmiştir:

- Hedef grubun yaşadıkları alanlara ulaşım ve orada çalışmaya ilişkin fiziksel zorluklar (çamur, sıcak, soğuk, hijyen koşullarının uygun olmaması vb.) nedeniyle proje çalışanlarının alana gitmek konusunda isteksiz olması ve hizmetlerin daha çok bir merkezden alınmasına ve alanda az zaman geçirmeye dayalı biçimde planlanması.
- Çalışanların güçlendirilmesine yönelik faaliyetlerin ihtiyaç odaklı olarak planlanmaması, elde kalan kaynağın kısa sürede harcanmasını sağlayacak yüksek maliyetli eğitimlere harcanması.

Yardım bütçelerinin büyümesi, bu bütçelerin yönetimi için oluşturulan bürokrasiyi yönetme işine kaynak ve zaman ayrılmasını gerektirmekte, zamana ve çıktıları bakımından da sayıya bağlı proje bütçelerinin harcanması gerekliliğinin de alan çalışanlarını etik ilkelerden uzaklaştırdığı düşünülmektedir. Bu durum; insani yar-

dıma ihtiyaç duyan kişiler için kurulan hizmetlere ve yardımlara ayrılan kaynağın neredeyse tamamına yakınının görece kent varsıllarına aktarılması ile neticelenen uygulamalara neden olabilmektedir.

Uzmanlar aracılığı ile hizmet sunulmasının gerektiği haller için bunun kaçınılmaz olduğu söylenmekte ise de, ne istihdam edilen kişilerin yeterlilikleri konusunda ne de yürüttüklerin faaliyetin 3 no.lu standarda hizmet ettiği konusunda görüşülen kişiler arasında güven beyan eden kimse olmamıştır. Görüşülen kişiler, kağıt üzerinde doğru kişilerin istihdam edildiğini ancak uygulamada zaman zaman bu kişilerin yeterli uzmanlıklarının bulunmadığının görüldüğünü, istihdam edilen kişilerin mümkün olan en az zamanda tutturmaları gereken hedefi sağlamaya yönelik çalışmak zorunda kaldıklarını dile getirmektedir. Bu görüşler, çok zorlu bir alanda çalışan meslek elemanları bakımından haksız bir suçlama niteliği taşıyabilir. Ancak bunlar gene bizzat bu alan çalışanlarının dile getirdikleri görüşler olduğu için de dikkate değerdir. Bu söylem, sonucun sorumluluğunun tamamını alan çalışanlarına yüklemek üzere olmasa da projelerin tasarlanma ve planlanmasında sorumluluğu olan herkes bakımından dikkate alınması gereken tespitler içermektedir. Nitekim, alanda hiçbir yardımdan yararlanmayan, açlık gibi temel insani gereksinimleri karşılanmamış çocukların varlığı, bu tespitlerin üzerinde dikkatle durulması için yeterli kanıt oluşturmaktadır.

Uygulanan herhangi bir projenin, alandaki bütün ihtiyaçları karşılaması tabii ki beklenemez, ancak bu kapsamda da 6 no.lu standardın hatırlanması gerekir. Bu alanda ilk çalışmaya başlanılan zamana göre edinilen deneyime ve ortaya çıkan ihtiyaca göre işbirliğini güçlendirmeye yönelik mekanizma arayışlarına girişilmiş, platformlar oluşturulmuştur. Ancak hala, alanın en önemli sorunlarından biri faaliyetlerin tam bir eşgüdüm ile yürütülemiyor ve hizmetlerin birbirini tamamlar nitelikte sunulamıyor olmasıdır.

SON NOTLAR

1 kizilaykart-suy.org/TR/index2.html

2 www.haberler.com/kizilaykart-in-yeni-ortagi-uluslararasi-kizilay-ve-12697509-haberi/

3 media.ifrc.org/ifrc/wp-content/uploads/sites/5/2019/12/IFRC-Global-Plan-FINAL.pdf

4 www.ailevecalisma.gov.tr/chgm/uygulamalar/sosyal-ve-ekonomik-destek-hizmeti/

5 Türkiye dahil 23 ülkede yoksulluğun azaltılması hedefiyle çalışan uluslararası bir insani yardım kuruluşu. www.concern.net/

6 UNHCR tarafından hazırlanan "Services Advisor" başlıklı web sitesinde turkey.servicesadvisor.org/en) Türkiye'de sunulan eğitim, sağlık, koruma alanlarındaki hizmetler ile ayni ve nakdi yardım sunan tüm kuruluşların kurum, konum ve ihtiyaç bazlı interaktif bir haritası bulunmaktadır.

7 www.3rpsyriacrisis.org/wp-content/uploads/2019/08/Midyear2019.pdf

8 www.3rpsyriacrisis.org/wp-content/uploads/2020/03/rso2020_30.pdf

9 www.unhcr.org/tr/kuruluslar-arasi-koordinasyon

10 help.unhcr.org/turkey/tr/

11 www.unhcr.org/tr/yolsuzluk-ve-sahtecilik-bildirimleri

12 www.refugeeinfoturkey.org/img/images/OrganigrammeUpdated.png

13 www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/19.5.1.pdf

14 www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2828.pdf

15 www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5393.pdf

16 www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5302.pdf

17 www.alfahaberajansi.com/ekonomi/almanya-asgari-ucreti-2020-ne- kadar-h325.html

18 tr.euronews.com/2020/03/09/almanya-da-bir-siginmaci-devletten-ne- kadar-yardim-aliyor

19 "Temel Kalite ve Hesap Verebilirlik İnsani Yardım Standardı", Humanitarian Accountability Partnership (HAP) International, People in Aid ve Sphere Project insani yardım standartlarını uygulayanlar arasında ortak yaklaşım ve uyum sağlamak için oluşturulan Joint Standards Initiative (JSI) – Ortak Standartlar Girişimi (OSG)'nin çalışması sonucu ortaya çıkmıştır. corehumanitarianstandard.org/files/files/Core-Humanitarian-Standard- Turkish.pdf

20 Acemoğlu ve Robinson (2018), p. 428

21 Burada kastedilenin 2016 yılında İstanbul'da düzenlenmiş olan Dünya İnsani Zirvesi olduğu düşünülmektedir. Ancak Zirve'nin raporuna ulaşılamamıştır.

GENEL DEĞERLENDİRME

Bu araştırmanın sonucu, hedef gruplar ve yerel aktörler ile yürütülen görüşmeler ve alanda yapılan gözlemler ile elde edilen ve yukarıda ayrıntıları açıklanan bulguları, hedef grubun mevcut durumu ve ihtiyaçları ile bu ihtiyaçların giderilmesine yönelik sunulan sosyo-ekonomik destekler başlıkları altında incelemek mümkündür.

Hedef grupların yaşam ortamları ve temel haklara erişimleri değerlendirildiğinde, aslında ayrıntılı bir araştırmaya dahi gerek duyulmadan görülebilecek ve istisnai olmayan dikkat çekici bazı insani ihtiyaçlardan söz etmek mümkündür:

- Çocuklar yetersiz besleniyorlar ve çoğu zaman aç durumdadır.
- Çocukların bir kısmının kışın bile giyebileceği bir ayakkabısı veya mevsim koşullarına uygun bir kıyafeti bulunmamaktadır.
- Ailelerin yaşadıkları yerler, bir konutun karşılaması beklenen standartlardan çok uzaktır. Yaşanılan yerlerin önemli bir kısmında tuvalet ve banyo bulunmamaktadır; ailelerin çoğu ya çadırda ya da tek göz odada yaşamakta ve mutfak olarak da aynı mekan kullanılmaktadır.
- Ailelerin neredeyse hiçbirinin sağlıklı ve güvenli yakacakları bulunmamaktadır; ya hiç ısınmamaktadır ya da naylon, halı parçası vb. şeyler yakmaktadırlar.
- Çocuklar yetersiz besleniyorlar ve çoğu zaman aç durumdadır.
- Göçebe ve yarı-göçebe topluluklarda çocukların tamamına yakını, mevsimlik gezici tarım işçisi ailelerinin çocuklarının ise çok büyük bir bölümü eğitim hakkından yoksundur.
- Ailelerin çoğunluğu çamurlu alanlarda, haşere, fare vb. hayvanların bulunduğu, hijyenin olmadığı ortamlarda yaşamakta ve çocuklar da aynı ortamda oyun oynamaktadırlar.

Yukarıda özetlenmeye çalışılan temel ihtiyaçları gidermeye yönelik sunulan desteklere bakıldığında ise, uygulanan en yaygın yardım programının Kızılay tarafından sağlanan SUY olduğu görülmektedir. Ancak bu yardıma erişimin bazı şartları vardır ve hedef gruplar içerisindeki bir kısım insan bu koşulları sağlayamadığı için bu yardıma erişememektedir.

Sözü edilen yardım kişi başına aylık 120 TL'dir. Bu miktar ile örneğin iki yetişkin ve beş çocuklu bir aileye verilecek yardımın toplamı, bu ailenin açlık sınırından çıkmasına dahi yeter miktarda değildir.

Yardımların tek elden sunulması prensibi nedeniyle, Kızılay tarafından sunulan bu yardım dışında, kamu kurumları tarafından bu gruplara doğrudan sunulan bir sosyal yardım veya sosyal hizmet faaliyeti görünür değildir. Kızılay tarafından sunulan SUY hem herkese ulaşamamakta hem de ulaştığı şekli ile temel ihtiyaçların karşılanması konusunda yeterli desteği sunamamaktadır. Buna karşın, böyle bir yardımın sunulması diğer kamu kurumlarının sosyal yardım ve sosyal hizmet faaliyetlerinde bulunmasını engellemektedir.

Benzer bir etki uluslararası kuruluşların ve sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerinde de görülmektedir. Hedef gruba yönelik faaliyetler doğrudan yardımdan ziyade, bireysel kapasitelerini güçlendirici (psikolojik ve sosyal hizmet danışmanlığı, yönlendirme, eğitim, kültürel faaliyetler, çocuklar için oyun grupları vb.) psiko-sosyal danışmanlık ile hukuki danışma ihtiyaçlarının karşılanmasına ve bu suretle desteklenmelerine yönelik olacak şekilde planlanmaktadır.

Ancak, saha ziyaretleri ile alanda görülen durum, önceki bölümlerde ayrıntılarıyla açıklandığı üzere, hedef grubun insan onuruna yaraşır koşullara sahip olmadığını göstermektedir. Bu nedenle hâlâ sosyal yardımlar alanında çalışma yapılması gerektiği düşünülmektedir. Avrupa Sosyal Şartı (md.13) gereğince *"yeterli kaynaklardan yoksun olan"* bu kişiler her şeyden önce *"sosyal ve tıbbi yardım alma hakkına"* sahiptir. Dolayısıyla öncelikle, SUY miktarı arttırılarak ve herkesin yararlanmasını sağlayacak değerlendirme kriterleri uygulanarak; buna destek olmak üzere uluslararası kuruluşlar ve STK'ların bu alanda fon kullanmaları sağlanarak ve mutlaka kaynakların sonuca yönelik kullanılabilmesi için etkili bir eşgüdüm mekanizması yaratılarak, herkesin insan onuruna yaraşır bir yaşam seviyesine erişmesini sağlayacak sosyal yardımların sürdürülmesi gerekmektedir.

Özellikle de hedef grubun çalışma izinlerinin ya hiç olmadığı ya da kısıtlı olduğu dikkate alındığında, iş piyasasına erişime yönelik faaliyetleri kapsamayan psiko-sosyal veya hukuki destek hizmetlerinden tam ve etkili yararlanmaları ihtiyaçlar hiyerarşi dikkate alındığında mümkün olmayacaktır. Göçebe ve yarı göçebe gruplar, yaşlılar, çocuklar, çocuklu tek ebeveynler gibi temel ihtiyaçlarını karşılamak için gerekli geliri çalışarak elde etme imkanı bulunmayan kişilerin, insan haklarının bir gereği olarak, SUY yanında mutlaka ek ayni ve/veya nakdi yardımlara erişebilmeleri gerekmektedir. Daha önce de belirtildiği gibi halihazırda sunulan SUY bu nitelikte değildir. Sivil toplum kuruluşları da bu alanı destekleyici faaliyetler sunacak bütçelere sahip olmadıkları gibi, gerekliliğine dair bir fikir de dile getirilmemiştir. Projelerde öngörülen faaliyetler, daha çok ihtiyaçlar hiyerarşisinin üst basamaklarına hitap edecek nitelikte olup, temel ihtiyaçlar olan beslenme, giyinme, ısınma gibi alanlarda yapılan yardımlar eksik kalmaktadır.

Öte yandan araştırma, sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerinin etkililiğini değerlendirmeye yönelik olmadığı için elde görüşülen kişilerin bu konudaki fikirlerin yerindeliğini

değerlendirecek bilgi bulunmamaktadır. Bu şerh ile de olsa, görüşülen kişilerin görüşleri ile saha bulguları uyumlu olduğu için, sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerinin yeterince şeffaf olmadığı ve bütçenin doğrudan ihtiyaca yönelik kullanımı konusunda sıkıntılar bulunduğuna dair tespitlerin dikkate alınmasında yarar bulunmaktadır.

Alanda çalışan kamu kurumları ile sivil toplum kuruluşları arasındaki eşgüdüm yok denecek kadar az, sivil toplum kuruluşlarının kendi aralarındaki ilişki ise birbirlerinin faaliyetlerinden bilgi sahibi olma düzeyindedir.

Sivil toplum kuruluşlarında çok sayıda personel görev yapmaktadır. Ancak bu kişilerin tam kapasitelerini gerçekleştirdiklerinden emin olmayı sağlayacak bir model bulunmamaktadır. Bu alanda çalışan kuruluşların işe alım şartnameleri, çalışanlar için davranış kuralları ve personel eğitim programlarının bulunduğu bilinmektedir. Ancak, iş rehberleri, kanıta dayalı programlar ve etik ilkelere hakim olunmasını ve azami düzeyde uyulmasını sağlayacak bir mekanizma ya henüz oluşturulamamış ya da çalışanların bu konuda bilgisi bulunmamaktadır.

Hedef grubun katılımını, bilgilendirilmesini ve onların kendileri hakkında söz sahibi olmasını sağlayacak biçimde planlanan herhangi bir projeye rastlanmamıştır.

Bu alandaki çalışmalarda, hedef grupta meydana gelen etkiye odaklı, gerçek ve samimi bir değerlendirme yapıldığına dair inanç düzeyi çok düşüktür. Bunun sonucu olarak da hedef grupta projelere karşı bir güvensizlik ve umutsuzluk; çalışanlarda ise yapılan işe inanmama, kendi ihtiyacına odaklanma, kolay ve rahat olanı tercih etme davranışı ortaya çıkabilmektedir.

Bu değerlendirmeler dikkate alındığında, alanda karşı karşıya kalınan durumun hizmeti veren ve alan açısından insani değerlerde bir erozyon yaratma riski barındırdığı göz önüne alınmalıdır. Bu sebeple, bu alanda bundan sonra yürütülecek projelerin yeni bir bakış açısı oluşturması gerekliliği göz ardı edilemez bir öneme sahiptir.

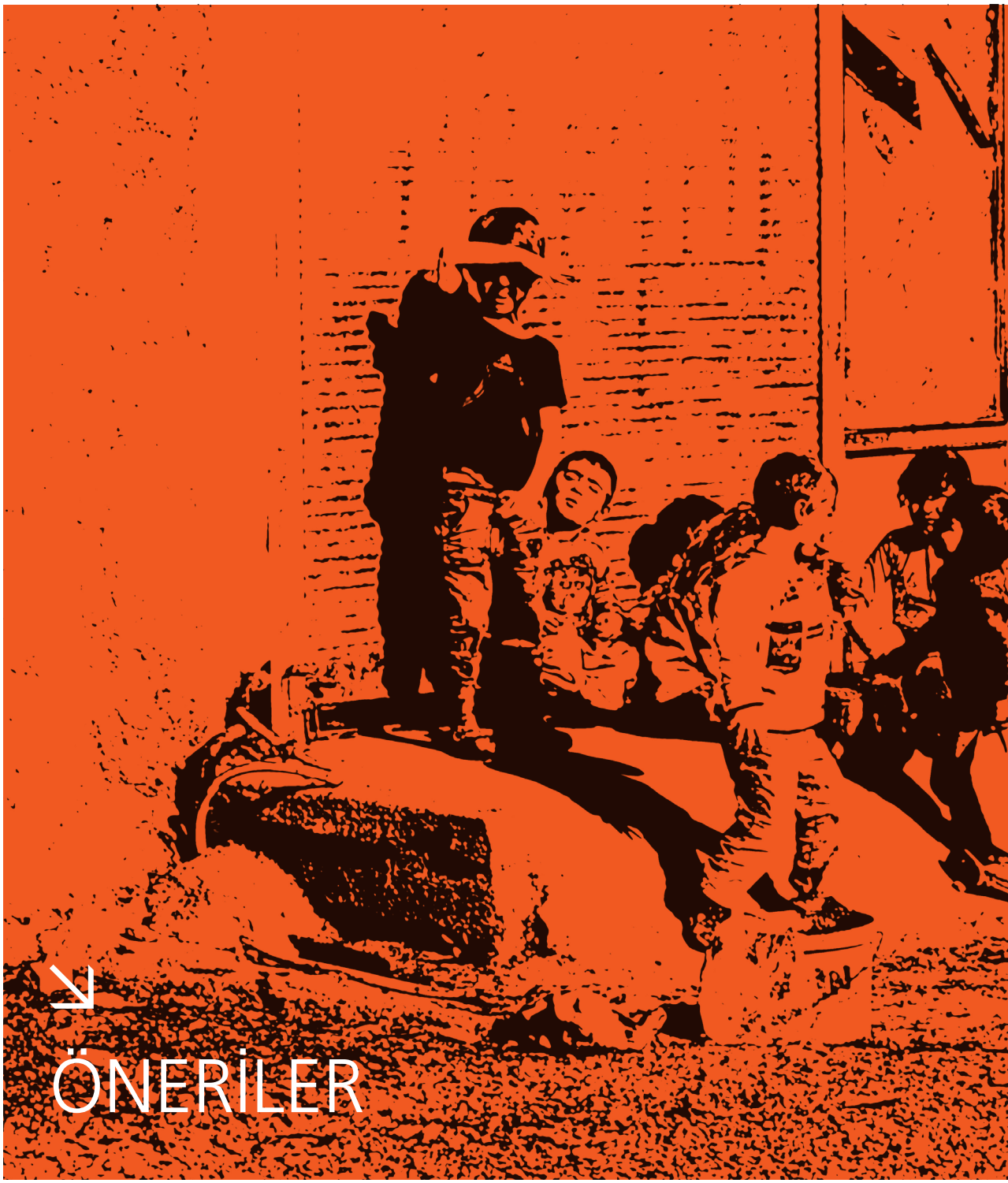

ÖNERİLER

Yukarıdaki bölümlerde açıklandığı üzere, araştırma kapsamında görüşülen hedef grupların önemli bir kısmının uzun süredir Türkiye'de oldukları, bulundukları yerlerde sürdürülen birden çok hizmet olduğu ama bu hizmetlerle ya hiç karşılaşmadıkları ya da ulaştıkları hizmetlerin yaşam koşullarında kalıcı bir iyileşme yaratmadığı görülmüştür. Bu da uygulanan projelerin tasarımında, öngörülen hizmetler ve sunuluş biçimlerine dair sorunlar olduğunu düşündürtmektedir. Bu kapsamda aşağıda öncelikle beş başlık altında her iki grubu da ilgilendiren öneriler, sonrasında ise hedef gruplar özelinde oluşturulan öneriler sunulmuştur:

! İhtiyaç sahibine ihtiyacı olan yardım, uygun yöntemle sunulmalıdır.

- Projeler ve yardım faaliyetleri hedef grupların ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde planlanmalı ve yürütülmeli; öngörülen faaliyetler ile ihtiyaçlar arasında uyumsuzluk olması (örneğin, herhangi bir geliri olmayan, açlık sınırında yaşayan, temel ihtiyaçlarını karşılama olanağına sahip olmayan, yabancı bir ülkede statüsü ile ilgili birçok sorunu olan bir kadının, bu ihtiyaçlarına yanıt verecek bir hizmeti içermeyen bir biçimde sadece bilgilendirme seminerleri ile toplumsal cinsiyet rolleri açısından güçlendirilmesini hedefleyen çalışmaların yürütülmeye çalışılması gibi) önlenmelidir.

- Projeler, belli bir topluluğun maruz kaldığı zorlu koşullar ve temel ihtiyaçlarını karşılama konusundaki yetersizliklere çözüm bulmak üzere hazırlanmasına rağmen, onların katkı ve katılımı olmadan hazırlanmakta ve yürütülmektedir. Bu durum hem ihtiyaçların belirlenmesi konusunda yetersizliklere hem de kaynakların kullanılmasında adil ve etik olmayan uygulamalara neden olmaktadır. Bunun önlenmesi için, faaliyetlerin planlanması ve hizmetlerin sunulmasında hedef gruba kararlara katılım olanağı tanınmalıdır. Buna yönelik olarak öncelikle, faaliyetlerin planlanması ve hizmetlerin sunulması konusunda katılımcı yöntemler (örneğin çadır yerleşim yerlerinde çocuklardan ve kadınlardan oluşan bir kurulun oluşturulması oluşturulması, bazı faaliyetlerin yürütülmesinde çadır yerleşimlerinden / mahallelerden kişilere rol ve sorumluluk vermek, vb.) oluşturulması üzerinde çalışılmalı, sonrasında bu yöntemler ile ilgili rehberler hazırlanmalı ve personel kapasitesi güçlendirilmelidir.

- Doğrudan yardımların tek elden ve kamu kurumları eliyle verilmesi uygulamasına geçildikten sonra projelerin psiko-sosyal destek veya hukuki yardım, tercüman desteği, kurumsal başvurulara rehberlik, dil kursu, meslek kursu gibi faaliyetler ile uzman personel aracılığıyla ve belli bir merkezden sunulmasına yönelik bir eğilimin ağır bastığı görülmektedir. Planlanan çalışmaların kısa süreli ve bir merkezden yürütülecek biçimde tasarlanması, hedef grupta etik

ilkelere uygun sonuç alma olanağını zorlaştırmaktadır. İnsanların desteğe ihtiyaç duymadan yaşayacak biçimde güçlenebilmelerine yönelik kalıcı değişimler sağlanabilmesi için, yaşadıkları yerde sistemli biçimde sürdürülen ve temel insani ihtiyaçların karşılandığı bir desteğe ihtiyaçları ve hakları bulunmaktadır. Faaliyetlerin bu perspektif ile planlanması gerekmektedir. Örneğin, temel insani ihtiyaçların karşılandığı hiçbir çadır alanı bulunmadığı dikkate alındığında, bu alanda yürütülecek çalışmanın mutlaka bu ihtiyaçların karşılanmasına (yeterli besin, ısınma, temiz içme suyu, tuvalet, elektrik kablolarının vb. risklerin bertaraf edilmesini sağlayacak düzenlemeler, vb.) odaklanan bir bölümü olmalıdır.[1] GOAL Türkiye tarafından verilen geribildirimlerde ise, hedef grubun yardıma muhtaç görülmesinin insan haklarına aykırı olması sebebiyle onların iş yaşamına ve sosyal yaşama aktif katılımını desteklemeyi amaçlayan mevcut proje dizaynının amaca daha uygun olduğu, ancak yeterli kaynak bulunması halinde tamamlayıcı hizmetlerle desteklenmelerinin de gerektiği belirtilmiştir.

- STK'ların genel nitelikte ihtiyaç tespiti çalışması yapmasına getirilen sınırlama dikkate alınarak, ya izlenecek yöntem açıklanarak kapsamlı bir ihtiyaç analizi için izin alınmalı ya da bu alana özgü bir sosyal hizmet çalışması yürütülmesi konusunda AÇSH İl Müdürlüğü ile işbirliği yapılmalıdır. İkinci yöntemin sürdürülebilirlik ve kamu hizmetlerinin kapasitesini güçlendirmek için bir iyi uygulama fırsatı oluşturabileceği de göz önüne alınmalıdır.

- Hizmetten yararlanma, talep koşuluna bağlı olmamalıdır. Hedef grubun ihtiyaç duyduğu yardım ve hizmetler iyi bir sosyal çalışmaya dayalı planlanmalı, her aileden sorumlu bir sosyal hizmet uzmanı olmalı ve bu uzman esas olarak ailelerin kapasitelerini güçlendirmeye yönelik faaliyetler yürütmelidir. Yeni projeler ve hizmetler geliştirilirken, alanda iyi uygulamalar araştırması yapılarak, bu nitelikteki proje uygulamalarının deneyimlerden faydalanılabilir.

- SUY koşulları göçebe, yarı-göçebe ve mevsimlik gezici tarım işçisi Suriyelilerin özellikleri (hareketlilik, hanehalkı sayısı vb.) ile uyumlu hale getirilmelidir.

! Kaynakların etkili kullanımı sağlanmalıdır.

- Sınırlı kaynağın etkili kullanımını sağlamak için, hizmetler aynı alanda çalışan kuruluşlar arasında iyi bir eşgüdüm sağlanarak sunulmalıdır. Bunun için mutlaka bir ön alan çalışması ve faaliyet planlaması yapılmalıdır.

- Proje faaliyetlerinin, aynı alanda çalışan diğer kurumlar ile eşgüdüm içinde sürdürülmesini sağlamak üzere şeffaflık politikası benimsenmelidir.

- Projelerin planlanmasında, uygulanmasında ve izlenmesinde kaynak kullanımının etik ilkelere uygunluğunun, hedef grup üzerindeki etki üzerinden değerlendirilmesini sağlamak öncelikli hedeflerden olmalıdır.
- Kaynakların adil ve dengeli kullanılmasını (bütçe yapılırken kaynağın önemli bir kısmının doğrudan hedef gruba ulaşmasını) sağlayacak bir model oluşturulmalıdır.
- Uygulanan projeler için şu unsurların varlığı kontrol edilmeli ve olması sağlanmalıdır:
  - Etkili bir geribildirim ve şikayet mekanizması ve bu konuda yararlanıcıların bilgilendirilmesi.
  - Hizmetlerin etik ilkelere uygunluğunun, iç denetim ve mali denetim dışında bir dış denetim mekanizması ile denetlenmesi.
- Kaynakların verimli kullanılabilmesinin sağlanması için insani yardım veya sosyal yardım verecek STK'lar akredite edilmeli ve akredite olan kuruluşların veri erişimi olmalıdır. İdarenin akreditasyon faaliyetinin objektif olmasını sağlamak ve bu faaliyeti denetleyebilmek için de, akreditasyon için gerekli koşullara ilişkin yasal düzenleme yapılmalıdır.
- Oluşturulan koordinasyon platformlarının eşgüdüm ve işbirliği sağlanması için öngördüğü mekanizmalar, bunlar ile elde edilen fayda, bu platformlara katılan kuruluşların işbirliği ve eşgüdüm içinde hareket etme ve bunun gerektirdiği şeffaflık konusundaki tutumları ile hedef grup ile bilgi paylaşımı için kurulan mekanizmalar konusunda araştırma yapılmalı ve elde edilen veriler acil insani yardım gerektiren durumlarda yürütülen çalışmaların planlanmasında yol gösterici şekilde kullanılmalıdır.

! Çocukların ihmal-istismar riskini azaltacak, eğitime erişimlerini arttıracak esnek hizmet modelleri geliştirilmelidir.

- Alanda görüşülenlerin büyük çoğunluğu en büyük ihtiyacın eğitim olduğu konusunda birleşmektedir. Ancak yine herkes bu hedef grupların yerleşik düzene geçmek ve çocuklarını okula göndermek konusunda isteksiz olduğunu düşünmektedir. Hedef grubun bir kısmı sürekli yer değiştirmektedir, ama bir kısmı ise halihazırda yerleşik topluluklarla benzer özelliklere sahiptir; ya tamamen yerleşiktir ya da mevsimsel olarak göç etmekle birlikte aynı yere geri dönmektedir. Aynı zamanda hem gruplar arasında hem de aynı grup içerisinde ebeveynler

arasında çocuğunu okutma motivasyonu yönünden farklılıklar bulunmaktadır. Bu sebeple hiçbir gruba yönelik olarak genelleme yapılmamalı, her grupta her çocuk için ayrı bir uğraş verilmesi esası benimsenmelidir. Bu çerçevede değişik tipolojilere özgü farklı çözümler üretecek esnek bir yapı gerekmektedir. Bu çözümler üretilirken aşağıdaki yöntem önerileri değerlendirilebilir:

- Mevcut eğitim sistemine dahil olma konusundaki direnç dikkate alınarak, çocukların yaşadıkları yerde eğitim almalarını sağlayacak bir program geliştirilmesi.
- Anneler ve çocuklar için bulundukları yerde ve sürekli eğitim yapabilecek, içlerinden akran eğiticiler yetiştirmesi gibi yöntemler geliştirilmesi.
- Ebeveynlerin güçlü-zayıf yanları analizi yapılması ve bu sonuçlara göre desteklenmesi.
- Çocuklar ile onların beklentilerini ortaya koyacak çalışmalar yapılması.
- Okul takip sisteminin göçebe, yarı-göçebe ve mevsimlik gezici tarım işçisi Suriyeli aileler için uyumlu hale getirilmesi.

- Çocukların eğitime devamlarının önündeki engellerden biri olarak gösterilen ailelerin çocuklarını okula göndermek konusundaki isteksizliklerinin arka planında çocukların yoksunlukları nedeniyle maruz kaldıkları dışlanma, bunun yarattığı taleplerin yetişkinler üzerindeki etkisi ve bu taleplerin karşılanmamasının çocukların dışlanması ile sonuçlanan kısır döngü olduğu dikkate alınmalı, bu döngüyü kıracak müdahalenin doğrudan yardım gerektirdiği göz ardı edilmemelidir.

- Çocuklarla ilgili çalışmaların, psiko-sosyal faaliyetler aracılığı ile kaliteli vakit geçirmeleri, eğitime devamlarının sağlanması ve okul başarılarının arttırılması gibi sonuçlar yanında ihmal ve istismar durumlarını önlemeye ve buna birinci önceliğin verilmesine yönelik bir perspektif ile planlaması gerekir. Örneğin, yeterli besinin temini, kendisine ait bir yatağının olmasının sağlanması, mevsimine uygun giysilerinin olmasının sağlanması, temel öz bakımının sağlanması gibi faaliyetler sadece bilgilendirme veya farkındalık faaliyetleri şeklinde planlanmamalı; bunlar için gerekli malzemenin teminini de içermelidir. Bu okula devamı sağlama hedefinde sonuca ulaşmanın da önemli koşullarından biridir. Karnı aç ve soğukta yalınayak gezen çocukla haftada iki gün birkaç saat etkinlik yapmak, onun yaşamına önemli bir katkı olarak kabul edilebilse de, onun bu kadarlık bir hizmete erişmesi için harcanan kaynak düşünüldüğünde fayda maliyet analizinde maliyet lehine büyük bir dengesizlik olduğu izlenimi yaratan bir sonuç gözlemlendiği dikkate alınmalıdır. Bu kapsamda:

  - İhmal ve istismara maruz kalan çocuğun fark edilmesi ve yetkili makamlara bildirilmesi için bir mekanizma oluşturmak önemlidir ancak öncelik ihmal

ve istismarın önlenmesi olmalıdır. Bu nedenle de, hak temelli olma iddiasını taşıyan bütün çalışmalarının önceliğinin istismarı ortaya çıkaran koşullar ile mücadele olması gerekir. Bunun için temel şart da ihmalin ortadan kaldırılması, yani bir çocuğun temel ihtiyaçlarının hiçbir şarta bağlı olmaksızın karşılanmasıdır.

- Bu amaca yönelik doğrudan destek sağlayacak fona sahip olunmadığı hallerde, fon sağlayıcılar ve kamu kurumları gibi bu ihtiyaçları karşılayacak kişi ve kurumların ihtiyacı fark etmelerini sağlayacak projelerin de önemli bir rol oynayacağı dikkate alınmalıdır. Ancak bu projelerde bir fayda-maliyet analizi yapılmalıdır; aksi, etik ilkeler bakımından bir risk oluşturur.
- Kalıcı bir etki yaratılabilmesi için de, savunu çalışmaları vaka çalışması ile birlikte yürütülebilmeli, hedef grubun hareketliliği dikkate alınarak vaka takip modeli geliştirilmelidir.

! Hedef gruplara yönelik önyargılar ile mücadele edilmelidir.

- Bu alanda çalışma yapan kurumlar kendi çalışmalarını tanıtmaktadırlar, ancak hedef grubu, özelliklerini ve ihtiyaçlarını tanıtan çok az çalışma bulunmaktadır. Doğru bir tanıtım stratejisi için ön araştırma yapıldıktan sonra, etki ölçümünü de içeren bir plan hazırlanmalıdır.
- Bu alanda yapılacak her tür çalışmanın etkisi, önyargıların kırılmasına da önemli ölçüde bağlıdır. Önyargı ile mücadele için okullarla ve genel olarak toplumda da buna yönelik çalışmalar yürütülmelidir.

! Alan çalışanlarının gerekli yetkinliklere, kaynaklara ve araçlara sahip olması sağlanmalıdır.

- Bu alanda görevlendirilecek uzmanlar:
  - Çalışacağı grubun doğasını sorgulamayan ve değiştirmeye çalışmayan bir tutumda olmalıdır.
  - Zorlu fiziksel koşullarda alan çalışması yapma becerisine ve dayanıklılığına sahip olmalıdır.
  - Yararlanıcıların kapasitelerini dikkate alma ve güçlendirme becerisine ve isteğine sahip olmalıdır.
  - Etik kuralların bilmeli ve benimsemiş olmalıdır.

- Alan çalışanlarının, hizmet verilen grubun ihtiyacına uygun ve kaynakların maksimum düzeyde ihtiyaç sahipleri tarafından etkin biçimde kullanılmasını sağlayacak bilgi ve beceriye sahip olmasının sağlanabilmesi için; etik ilkelerin bu alana özgü uygulamasının rehberleri ve alan çalışanlarına yönelik eğitimleri olmalıdır.

- İnsani yardımın etik ilkeleri bir kurum politikası olarak belirlenmeli, alan çalışanları bu konuda eğitilmeli, uygulamaları süresince bu konuda desteklenmeli ve süpervizyona tabi tutulmalıdır. Aynı zamanda da etik ilkelere uygun bir izleme ve değerlendirme sistemi kurulmalıdır. Kurum içinde çalışanların katılımı ile etik ilkelere uygunluğun sağlanma yöntemleri benimsenmelidir.

- Alan çalışanları için ildeki kurumlar, hizmetleri ve işbirliği olanaklarına ilişkin bir rehber hazırlanmalıdır. Bu rehber, alandaki çeşitli ihtiyaçların karşılanma ve sorunların çözüm yöntemleri ile hedef grubun yaşam alanlarının geliştirilmesi ve yaşam kalitelerinin arttırılması için yürütülmesi gereken faaliyetlere ilişkin bilgi içermelidir. Örneğin, uluslararası bir STK ekibi vaka yönetimi yapmadıkları için takibi gereken vakaları başka bir derneğe sevk edeceğini söylerken, bu dernek böyle bir hizmetlerinin olmadığını beyan etmektedir. Bir ilde bir STK'nın hizmetlerinden yararlanmış bir göçerin yer değiştirmesi halinin izlenip izlenmediği sorulduğunda, her ilin kendi ilindeki çalışmadan sorumlu olduğu, projenin tasarımının ve zamanının bu şekilde bir izleme için yeterli olmadığı beyan edilmiştir. Zaman kaybının önlenmesi için bu tür bilgilerin çalışma başlamadan önce edinilmesi gerekir. Bu sebeple, bütün işleyişi ve kaynakları gösteren bir rehber hazırlanıp, bu rehber çalışanların eğitiminde de kullanılmalıdır.

- Göçebe ve yarı-göçebelere sunulacak hizmetlerin, hem mensubu oldukları grupların yaşam pratikleri hem de Türkiye'ye geldikten sonraki durumları (kayıtlı olma, adrese sahip olma, göçerlik durumu vb.) bakımından farklı tipolojiler olduğu dikkate alınarak ve her bir duruma özgü hizmetlerin farklı stratejiler benimsenerek sunulması gerekmektedir. Bu durumun her bir çalışan için baş edilmesi zor bir çeşitlilik olduğu dikkate alınarak, tipolojilere özgü yaklaşım modellerini içeren çalışma rehberi oluşturulmalıdır. Bu yöntem, alan ve grup ile doğrudan temas etmeyen yöneticiler ile alan çalışanları arasında bakış açısı ve dil birlikteliği yaratma amacına da hizmet edecek, operasyonel hizmetleri kolaylaştıracaktır.

- Alan çalışanları, hedef grubun, özellikle de göçebe ve yarı-göçebe toplulukların özellikleri konusunda eğitilmelidir. Ancak bu eğitim yapılırken, gruplar hakkında yeterli antropolojik çalışma yapılmaması sebebiyle de haklarında tanımlamaya yarayacak güvenilir bilgi bulunmadığı, doğru bir çerçevede yapılmaması halinde dışardan tanınmalarını sağlayacak özellikleri tarif etmenin hedef grubun güvenliğini tehdit edici olabileceği dikkate alınmalıdır.

! Suriyeli göçebe ve yarı-göçebe toplulukların koşullarına özel tespit, ihtiyaç belirleme ve yardım faaliyetleri sunulmalıdır.

- Suriyeli göçebe ve yarı-göçebe topluluklara yönelik faaliyetlerde dikkate alınması gereken temel bilgi; hedef grubun bir kısmının kışın kent içerisinde dağınık ve bazen çadırlarda, yazın ise genellikle çadırlarda yaşadıkları, farklı alt grupların olduğu, bu nedenle de genellenebilir ve tanınmalarını kolaylaştıracak özelliklerden söz edilemeyeceği, maruz kaldıkları ayrımcı tutumlar sebebiyle de kimliklerini gizlemeye eğilimli olduklarıdır. Mahallelerde yer yer yerli Romanlar veya göç etmiş Suriyeliler ya da diğer gruplarla birlikte yaşadıkları ve ancak kentin en dışında yer alan, en yoksul mahallerinde yerleşebildikleri için genellikle kendileri ile benzer ihtiyaç durumundaki kişiler ile bir arada olduklarına da dikkat edilmelidir. Bu iki veri, sadece göçebe ve yarı-göçebelere yönelik bir insani yardım hizmeti sunmanın önünde çok büyük bir engeldir. Bu grupların daha fazla dışlanmasına ve şiddete maruz kalmalarına neden olma riskini ortadan kaldırmak için yardımlar planlanırken bu engelin dikkate alınması gerekir. Bu kapsamda, kent içine yerleşmiş ya da diğer gruplarla birlikte yaşayan göçebe ve yarı-göçebe topluluklara yönelik insani yardım hizmetlerinin sadece onlara verilmesinin riskleri dikkate alınarak, bu gruplara yönelik hizmetlerin asgari olarak yaşadıkları en küçük birimde (sokak, cadde vb.) bulunan bütün topluluğa yönelik olması gerekmektedir.

- Bu grupların kayıtlı veya yerleşik olsalar bile işe erişim ve dolayısıyla temel ihtiyaçlarını karşılamak için gerekli kazancı elde etme olanaklarının her zaman kısıtlı olduğu dikkate alınarak, güçlendirici faaliyetlere mutlaka ayni ve nakdi sosyal yardımların eşlik etmesi sağlanmalı, bunun için fon kaynağı yaratılmalıdır.

- Ziyaret edilen birçok yerde, göçebe ve yarı-göçebe Suriyeli topluluklarla benzer yerlerde yaşayan ve benzer ihtiyaçlara sahip olan, ama kendisini bu gruptan tanımlamayan aileler olduğu görülmüştür. Bu nedenle, sadece içinde bulundukları ihtiyaç hali, onlara özel ilgiyi açıklamak için yeterli olmayacaktır. Yardımlar planlanırken, hem bu topluluğa yönelik ilginin nedenini açıklamak hem de hizmetlerin planlamasını alandaki ailelerin acil ihtiyaçlar içerisinde olmasını dikkate alarak yapmak gerekir. Bu kapsamda çok iyi bir ön tanıtım stratejisi oluşturulması; faaliyetlerin etkileri ve sonuçları ile ilgili verilerin paylaşımında çok açık olunması ve kamu ile düzenli bir işbirliği sağlanması önerilir.

- Göçebe ve yarı-göçebe Suriyeli toplulukları tespit güçlüğü ile başa çıkabilmek için, bahar aylarından sonra çadır alanlarında yapılacak çalışmalar ile aileler tespit edilmelidir. Bu tarihlerde bütün bir grubun değilse de büyük bir kısmının

toplu halde olması tespit çalışmasını kolaylaştıracaktır. Bu nedenle çalışma planı bu takvim dikkate alınarak yapılmalıdır.

- Göçebe ve yarı-göçebe topluluklara düzenli yardım sağlayabilmek amacıyla, yer değiştirmelerinde gittikleri yerleri tespit edebilmek için daha yerleşik oldukları alanlarda veya çadır yerleşimlerinde sosyal hizmet bağlantılarını güçlendirmek gerekir. Bunun için yeterli sayıda sosyal hizmet uzmanının alanda uzun süreli ve düzenli olarak bulunması sağlanmalıdır.

- Hedef grubun hareket halinde olması sebebiyle, ihtiyaçların ihtiyaç duyulan netlikte önceden ve tek seferde belirlenmesi mümkün olmadığı için ihtiyaç belirleme çalışmalarının düzenli olarak yapılmasını ve sık güncellenmesini sağlayacak bir mekanizma kurulmalıdır. Bu nedenle, ihtiyacı belirlemenin düzenli bir hizmet aracılığı ile yapılması, hedef gruptaki bir kişinin ihtiyaç ortaya çıktığı anda ulaşabileceği biçimde sunulması gerekir. Bu da hizmetin alanda düzenli ve sürekli çalışan sosyal hizmet uzmanları aracılığı ile yürütülmesini gerekli kılmaktadır. Bir başka deyişle alanda devamlı bir uzmanın bulunmasını sağlayacak bir faaliyet olmalı, bu faaliyet süresince de aynı zamanda ihtiyaç tespiti çalışması yapılmalıdır.

- Göçebe ya da yarı-göçebelere yönelik projelerin kabul görebilmesi için yaşam felsefelerini anlamak ve anlatabilmek gerekir. Bu yapılacak çalışmaların göçebe ve yarı-göçebeler tarafından kabul edilebilmesi için de, onların kültürlerini ortadan kaldıracak politikalar üretmemek için de gereklidir. Değişmelerini bekleyerek değil, toplumun bir parçası olarak temel yaşam güvencesine sahip olma haklarını tanıyarak hizmet sunulmalıdır.

! Suriyeli mevsimlik gezici tarım işçilerinin koşullarına özel koruma ve iyileştirme faaliyetleri sunulmalıdır.

- Mevsimlik gezici tarım işçisi ailelerin çocuklarının korunmasının (çocuk işçiliğinin, ihmal ve istismarın önlenmesi, fark edilmesi, bildirilmesi ve müdahale edilmesi) sağlanmasına yönelik çalışma yapan ekiplerin sorumlulukları sadece bildirim ile sınırlı tutulmamalı, vaka takibi yapma sorumlulukları da olmalıdır.

- Mevsimlik gezici tarım işçilerinin yaşadığı çadırların zeminlerinin düzenlenmesi, ısınma sorunları için güvenli yolların üretilmesi, hijyen ve mahremiyet koşullarını sağlayan tuvalet olanaklarının oluşturulması gibi, yaşam alanlarının iyileştirilmesine yönelik çalışmalar yapılmalıdır. Bu konulara ilişkin çalışmaların yürütülmesi için, hedef grup ile birlikte katılımcı ve güçlendirici çalışma mo-

delleri geliştirilmeli, izlenecek yöntemlere ilişkin bir rehber hazırlanmalı ve bu uygulamalardan çıkarılan dersler yaygınlaştırma için kayıt altına alınmalıdır.

- Suriyeli mevsimlik gezici tarım işçilerinin uzun yıllardır aynı yerde yerleşik oldukları, bazı durumlarda çadır kurdukları arazileri kiraladıkları, elektrik ve su bağlattıkları ve bunlar için tarım aracısına kira ödedikleri, ancak elektrik kablolarının açıkta bulunması, su kanallarının açık olması gibi sorunların giderilemediği görülmektedir. Özellikle kira ile kullanılan çadır yerleşim alanlarında alt yapının düzenli olmasının sağlanması bir hukuki yardım konusu veya sosyal hizmet faaliyeti kapsamında gerçekleştirilmelidir.

- Mevsimlik gezici tarım işçileri için hazırlanan METİP alanlarında bulunan tuvalet, banyo gibi alanların inşa edildiği, ancak bu alanların tel örgüler ile tarım işçilerin yerleşim alanlarından ayrıldığı ve dikenli teller ile korunduğu görülmüştür. Bu alanların doğru kullanılmamasından kaynaklanan sorunlar ve bu sorunların giderilmesinin yarattığı kaynak tahsisi problemleri de bilinmektedir. Bu nedenle, ortak alanların kullanımında gereken özenin sağlanabilmesi için bu alanlarda, bütün toplumun yönetime katılmasını sağlayacak bir model oluşturulmalı, bu modelin çalışma esasları belirlenmeli ve uygulamalar mutlaka izlenmelidir.

SON NOT

[1] Acemoğlu ve Robinson (2018), p. 428

KAYNAKÇA

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2016). *Roman Vatandaşlara Yönelik Strateji Belgesi 2016-2021*.

www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/04/20160430-11-1.pdf

Acemoğlu D. Robinson J., Doğan Kitap

Arayıcı, A. (2008). *Avrupa'nın Vatansızları: Çingeneler*. Kalkedon Yayınları.

Aruma, E.O., Hanachor, M.E. (2017). Abraham Maslow's Hierarchy of Needs and Assessment of Needs in Community Development. *International Journal of Development and Economic Sustainability, 5*(7), 15-27.

www.eajournals.org/wp-content/uploads/Abraham-Maslow%E2%80%99s-Hierarchy-of-Needs-and-Assessment-of-Needs-in-Community-Development.pdf

Avrupa Komisyonu. (2012). *Avrupa'daki Roman ve Gezginlerin İnsan Hakları Raporu.*

rm.coe.int/the-human-rights-of-roma-and-travellers-in-europe/168079b434

Avrupa Roman Hakları Merkezi. (2012). *Avrupa Roman Hakları Merkezi Raporu Türkiye Ülke Profili.*

www.errc.org/uploads/upload_en/file/turkey-country-profile-2011-2012-in-turkish.pdf

Berger, H. (2000). *Çingene Mitolojisi.* Ayraç Yayınları.

Enab Baladi, *Ankara Calculates Distribution of Syrian Refugees Throughout Turkish Provinces, (erişim:12 Mart 2020)*

english.enabbaladi.net/archives/2016/04/ankara-calculates-distribution-syrian-refugees-throughout-turkish-provinces/

Bauman, Z. (2017). *Cemaatler: Güvenli Olmayan Bir Dünyada Güvenlik Arayışı*. Say Yayınları.

Council of Europe. (2012). *Descriptive Glossary of Terms Relating to Roma Issue.*

a.cs.coe.int/team20/cahrom/documents/Glossary%20Roma%20EN%20version%2018%20May%202012.pdf

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı. *Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Uygulama Rehberi*.

www.ailevecalisma.gov.tr/medias/6248/gkkuygulamarehberi1.pdf

Çakran, Ş. (2017). Mülteci Politikası: Avrupa Birliği ve Türkiye Karşılaştırması. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3.

Çelebi, E. (1834-50). *Narrative of Travels in Europe, Asia & Africa, in the Seventeenth Century by Evliyâ Efendi*. J. von Hammer (Purgstall) [çev.], 1. ve 2. ciltler, Londra, Oriental Translation Fund of Great Britain and Ireland.

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etüdleri Enstitüsü. (2018). *2018 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması Suriyeli Göçmen Örneklemi*. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı ve TÜBİTAK, Ankara.

www.hips.hacettepe.edu.tr/tnsa2018/rapor/2018_TNSA_SR.pdf

Kalkınma Atölyesi. (2016a). *Suriyeli Dom Göçmenler Mevcut Durum Araştırması.*

www.ka.org.tr/dosyalar/file/Yayinlar/Raporlar/TURKCE/04/DOM%20RAPOR %20TR.pdf

Kalkınma Atölyesi. (2016b). *Bereketli Topraklar, Zehir Gibi Yaşamlar: Suriyeli Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri, Adana Ovası Mevcut Durum Araştırma Raporu*.

www.ka.org.tr/dosyalar/file/Yayinlar/Raporlar/TURKCE/04/BEREKETL%C4%B0%20TOPRAKLAR%20ZEH%C4%B0R%20G%C4%B0B%C4%B0%20YA%C5%9EAMLAR.pdf

Kalkınma Atölyesi. (2016c). *Türkiye'de Mevsimlik Tarımsal Üretimde Yabancı Göçmen İşçiler Mevcut Durum Raporu*.

www.ka.org.tr/dosyalar/file/Yayinlar/Raporlar/TURKCE/03/YOKSULLUK%20N%C3%96BET%C4%B0NDEN%20YOKSULLARIN%20REKABET%C4%B0NE.pdf

Kalkınma Atölyesi. (2017). *Geçmişten Günümüze Adana Ovasındaki Mevsimlik Tarım İşçileri ve Çocukları.*

www.ka.org.tr/dosyalar/file/Yayinlar/Raporlar/TURKCE/07/adana/MEVCUT%20DURUM%20VE%20%C3%96NER%C4%B0LER%20RAPORU.pdf

Kalkınma Atölyesi. (2018). *Bir Yevmiye Bir Yevmiyedir: Tarım Aracıları ve Türkiye'de Tarımsal Üretimde Çocuk İşçiliği.*

www.ka.org.tr/dosyalar/file/Yayinlar/Raporlar/TURKCE/07/TARIM%20ARACILARI%20RAPOR%20_TR.pdf

Karpat, K.H. (1985). *Ottoman Population, 1830-1914: Demograhic and Social Characteristics.* University of Wisconsin Press.

Kenrick, D. (1993). *From India to the Mediterranean: The Migration of the Gypsies*. Dom Research Centre.

www.domresearchcenter.com/journal/11/kenrick11.html

Kencrick, D. (2007). *Historical Dictionary of the Gypsies (Romanies).* UK: The Scarecrow Press.

Kolukırık, S. (2008). Türkiye'de Rom, Dom ve Lom Gruplarının Görünümü. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi (HÜTAD)*, 8, 143-153.

Marushiakova, E. (2001).*Gypsies in the Ottoman Empire*. University Of Hertfordshire Press.

Mülteci Hakları Merkezi. (2017). *Suriye'de Gelen Sığınmacılar İçin Türkiye'de Geçici Koruma: Sorular ve Yanıtlar*.

Sampson, J. (1923). On the Origin and Early Migrations of the Gypsies. *JGLS, 2,* 156–69.

Sıfır Ayrımcılık Derneği. (2017). *Görmezlikten Gelinen Eşitsizlik: Türkiye'de Romanların Barınma ve Eğitim Hakkına Erişimi.*

storage.googleapis.com/file-presspondence/494FB32A1498115998/MRG_Rapor.pdf

Yılgür, E. (2017). Türkiye'de Peripatetik Gruplar: Jenerik Terimler ve Öz-Etnik Kategorizasyon Biçimleri. Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 5(1), 1-25

Young, I.M. (1990). *Justice and the Politics of Difference*. Princeton, N. J.: Princeton University Press.

EKLER

EK A Azınlıklara ve Romanlara Yönelik Uluslararası Sözleşmeler

Sözleşme	Açıklama
İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi (1950)	AİHS (md.14) uyarınca, sözleşmede ve sözleşmenin protokollerinde ana hatlarıyla belirtilen haklar, "cinsiyet, ırk, renk, dil, din, siyasal veya diğer kanaatler, ulusal veya sosyal köken, ulusal bir azınlığa mensupluk, servet, doğum veya herhangi başka bir durum bakımından hiçbir ayırımcılık yapılmaksızın" özel olarak güvence altına alınmıştır. Sözleşme, Türkiye tarafından 1954 yılında onaylanmıştır.
Avrupa Sosyal Şartı (1965)	Avrupa Sosyal Şartı'nın önsözünde "hiçbir ırk, renk, cinsiyet, din, siyasal görüş, ulusal soy veya sosyal köken ayırımı gözetmeksizin sosyal haklardan yararlanma hakkının sağlanması gerektiği" belirtilmiştir. Avrupa Sosyal Şartı, Türkiye tarafından bazı çekinceler ile 1989 yılında onaylanmıştır.
Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme (1969)	Taraf Devletler, uygun her imkanla ve gecikmeden, ırk ayrımcılığının her türünün ortadan kaldırılması ve tüm ırklar arasında bu anlayışın geliştirilmesi politikasını izlemeyi taahhüt ederler (md.2). Sözleşme, Türkiye tarafından bazı çekinceler ile 2002 yılında onaylamıştır.
Birleşmiş Milletler Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme (1976)	Taraf Devletler, azınlıkların kültürlerini sürdürmelerini, dinlerini açıkça sahiplenmelerini, ibadet etmelerini ve topluluk içinde kendi dillerini kullanmalarını teminat altına alır (md.27). Türkiye, Sözleşme'yi, 27. maddeyi T.C. Anayasası'nın ve 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Anlaşması ve eklerinin ilgili hükümleri ve usullerine göre uygulama hakkını saklı tutarak 2003 yılında onaylamıştır.
BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi (1976)	Taraf Devletler, Sözleşme'de beyan edilen ekonomik, sosyal ve kültürel hakların ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal veya diğer bir fikir, ulusal veya toplumsal köken, mülkiyet, doğum gibi herhangi bir statüye göre ayrımcılık yapılmaksızın kullanılmasını güvence altına almayı taahhüt ederler (md.2) . Sözleşme, Türkiye tarafından bazı çekinceler ile 2003 yılında onaylamıştır.
Ekonomik, Sosyal Ve Kültürel Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme (1966)	Taraf Devletler, tüm ekonomik, sosyal ve kültürel hakların kullanımında kadınlara erkekler ile eşit haklar sağlamayı ve bu hakların ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal veya diğer bir fikir, ulusal veya toplumsal köken, mülkiyet, doğum gibi her hangi bir statüye göre ayrımcılık yapılmaksızın kullanılmasını güvence altına almayı taahhüt eder. Sözleşme, Türkiye tarafından bazı çekinceler ile 2003 yılında onaylanmıştır.
BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi (ÇHS) (1989)	ÇHS, tüm çocuklar (18 yaşın altındaki her insan "çocuk" olarak tanımlanır) tarafından, hiçbir ayrımcılığa tabi olmadan kullanılacak hakları düzenler. Türkiye ÇHS'yi, ayrımcılık konusunu da ilgilendiren bazı madde hükümlerini (md. 17, 29, 39) T.C. Anayasası ve 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Anlaşması hükümlerine ve ruhuna uygun olarak yorumlama hakkını saklı tutarak 1995 yılında onaylamıştır.
Ulusal Azınlıkların Korunması İçin Çerçeve Sözleşme (1995)	Sözleşme, ulusal azınlıkların ve ulusal azınlıklara mensup kişilerin haklarının ve özgürlüklerinin etkili biçimde korunmasını temin etmek amacıyla; saygı gösterilecek olan ilkeleri ve onlardan kaynaklanan yükümlülükleri tanımlar. Sözleşme, Türkiye tarafından henüz imzalanmamıştır.
Avrupa Bölgesel veya Azınlık Dilleri Şartı (1998)	Taraf Devletler, bölgesel veya azınlık dilleri bakımından; bu tür dillerin kullanıldığı topraklarında ve her bir dilin durumunu dikkate alarak, politikalarını ve uygulamalarını düzenlemeyi taahhüt ederler. Şart, Türkiye tarafından henüz imzalanmamıştır.

EK B Türkiye'deki Suriyeli Göçebe ve Yarı-Göçebe Topluluklara Dair Yürütülmüş Çalışmalar ve Projeler

Tarih	Çalışma / Proje Başlığı	Yazar/ Kurum	Hedef Grup	Çalışma Alanı
2006	Türkiye'de Rom, Dom Ve Lom Gruplarının Görünümü	Suat Kolukırık / Süleyman Demirel Üniversitesi	Rom, Dom ve Lomlar	Türkiye
2010	Türkiye Çingenelerinin Politikleşmesi Ve Örgütlenme Deneyimleri	Başak Akgül / Boğaziçi Üniv.	Çingeneler / Romanlar	Türkiye
2011	Çingenelerin Sosyal Haklara Erişimindeki Zorluklar: Roman Ve Dom Toplulukları Karşılaştırması	Selin Önen / Orta Doğu Teknik Üniversitesi	Rom, Dom ve Lom Grupları	Edirne, Diyarbakır
2011-2012	Avrupa Roman Hakları Merkezi Raporu / Ülke Profili 2011-2012	European Roma Rights Centre	Çingeneler / Romanlar	Türkiye
2015	Nowhere to Turn: The Situation of Dom Refugees from Syria in Turkey	Yeşim Yaprak Yıldız	Rom, Dom ve Lomlar	Türkiye
2016	Suriyeli Dom Göçmenler Mevcut Durum Araştırması	Kalkınma Atölyesi	Rom, Dom ve Lom	Şanlıurfa, Gaziantep, Adana ve Mersin
2017	Görmezlikten Gelinen Eşitsizlik: Türkiye'de Romanların Barınma Ve Eğitim Hakkına Erişimi	Uluslararası Azınlık Hakları Grubu ve Sıfır Ayrımcılık Derneği	Çingeneler / Romanlar	İstanbul, Edirne, İzmir, Uşak, Gaziantep, Hatay, Diyarbakır
2017	From The Occupation Of Iraq To "The Arab Spring": Gypsies In The Middle East	Kemal Vural Tarlan	Suriyeli Rom, Dom ve Lom Gruplar	Suriye, Türkiye, Lübnan, Ürdün
2018	Tarlabaşı/İstanbul'da Tarlabaşı Toplum Merkezi'nden Destek Alan Suriyeli Kentsel Mültecilerin İhtiyaç Tespiti Raporu	Tarlabaşı Toplum Merkezi	Çingeneler / Romanlar	İstanbul
2018	Bölgesel Bir Sosyal İçerme Strateji Önerisi: Türkiye, Lübnan Ve Ürdün; Suriyeli Dom Göçmenlerin Entegrasyonunu Ve Toplumsal Uyumunu Teşvik Etmek	Kırkayak Kültür Derneği	Suriyeli Rom, Dom ve Lom Gruplar	Suriye, Türkiye, Lübnan, Ürdün
2014	Rodimata Projesi	Sıfır Ayrımcılık Derneği ve Sosyal Değişim Derneği	Rom, Dom ve Lomlar	Türkiye'deki Roman Dernekleri
2014-2016	Acil Müdahale Programı	SGDD-ASAM / (BMMYK)	Suriyeli mülteciler	Adana, Şanlıurfa
2016-2017	İlle De Bir İş Olsun! Projesi	İzmir Romanlar Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Der.	Çingeneler / Romanlar	İzmir
2017	Roman Toplumunu Roman Kadınlar İle Güçlendirme Projesi	AKROMFED	Çingeneler / Romanlar	Mersin, İzmir
2017	Lübnan, Ürdün Ve Türkiye'ye Sığınan Suriyeli Dom ve İlgili Diğer Grupların Haklarının Desteklenmesi Projesi	Kırkayak Kültür Derneği	Suriyeli Rom, Dom ve Lom Gruplar	Suriye, Türkiye, Lübnan, Ürdün
2019	Gezici Duş Ve Çamaşır Makinesi Projesi	İlk Umut Derneği	Suriyeli Rom, Dom ve Lom Gruplar	Gaziantep

EK C Mevcut Durum Tespit Formu

.....İLİ .....İLÇESİ
SURİYELİ YARI GÖÇER/GÖÇER TOPLULUK YERLEŞİMLERİ
MEVCUT DURUM TESPİT FORMU

Yerleşim yeri no : .....
(Veri toplayan tarafından her bir yerleşim yerine bir numara verilecektir)

Yerleşim yerinin adı : .....

Formun doldurulma tarihi : .....

Formu dolduran kişinin adı-soyadı : .....

Merhaba, benim adım ..... .

Kalkınma Atölyesi'nden geliyorum.

Kalkınma Atölyesi, Türkiye'nin sosyal ve ekonomik kalkınma sürecine destek olmak üzere kurulmuş, kâr amacı gütmeyen bir kooperatiftir.

Gaziantep, Adana ve Şanlıurfa illerinde yaşayan Suriyeli yarı-göçebe grupların (Dom, Lom ve Abdal vb. topluluklar) temel ihtiyaçlarını belirlemek ve buna bağlı olarak geliştirilecek savunu çalışmalarına yön vermek üzere, Avrupa Birliği tarafından fonlanan ve GOAL tarafından uygulanan program için bir kanıt üretme çalışması yürütüyoruz.

Bu çalışmaya katılım karşılığında nakdi veya ayni herhangi bir ödeme ve/veya destekleme yapılmayacaktır. Bununla birlikte, çalışmaya katılarak paylaştığınız bilgiler ve deneyimler, sizlerin başta insani yardım olmak üzere eğitim, sağlık, barınma, nakdi yardım dahil her türlü desteklere daha rahat erişmenize katkıda bulunmak amacıyla kullanılacaktır.

Görüşme yaklaşık bir saat sürecektir.

ÖNEMLİ: Mahallede bulunan topluluk hakkında kısa ve özet bilgi alınacak ve bu aynı zamanda da sohbeti başlatacaktır. Bu yerleşimle ilgili veriler yalnızca bir kişiden alınmayacak; gerektiğinde başka kişiler, mahalle muhtarı, zabıta, GOAL personeli gibi kişilerden de veri alınacaktır. Burada amaç mahalle hakkında mevcut durumu ortaya koymaktır.

Bu mahallede yaşayan göçer ve yarı göçerler Suriye'nin neresinden geldiler? Ne zaman Türkiye'ye geldiler? Türkiye'ye geldikten sonra genellikle nerelerde bulundular? Bu mahalleye ne zaman yerleştiler? Burada ne kadar kalmayı düşünüyorlar? Nerelere hangi amaçla göç ediyorlar?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

1 YERLEŞİM YERİNİN KONUMU

1.1 İlçe adı: .....

1.2 Köy/mahalle adı: .....

1.3 Mahallenin ilçe içindeki konumu hakkında not yazılacak. Nasıl bir yerleşim yeri? Genel sosyo-ekonomik durumu nedir? (Bu bölüm görüşme sonunda doldurulacak)

.....

.....

.....

.....

1.4 Mahallenin bağlı olduğu aile sağlığı merkezinin adı: .....

1.5 Mahalleye en yakın ilkokulun adı: .....

1.6 Mahalleye en yakın ortaokulun adı: .....

1.7 Mahalleye en yakın lisenin adı: .....

1.8 Mahallede topluluğun en yoğun şekilde konuştuğu dil:

Türkçe	(….)
Arapça	(….)
Kürtçe	(….)
Domca (Domarice)	(.....)
Türkmence	(.....)
Diğer (lütfen belirtiniz)	(….) .....

1.9 Mahallede yoğun olarak bulunan etnik grup:

Dom	(….)
Lom	(….)
Abdal	(….)
Gevende	(.....)
Aşık	(.....)
Diğer (lütfen belirtiniz)	(….) .....

2 DEMOGRAFİK DURUM

Bu veriler için birden fazla kişi ile görüşülecek tahmini veriler alınacaktır.

Hane: Tek başına yaşayan kişiler ile aralarında akrabalık bağı bulunsun ya da bulunmasın aynı konutta yaşayan, barınma, gıda vb. ihtiyaçlarını ortaklaşa karşılayan, hanehalkı hizmet veya yönetimine katılan kişilerden oluşan topluluktur.

2.1 Toplam hane sayısı : .....

2.2 Hane başına ortalama nüfus : .....

(Birden fazla cevaplarda alt ve üst sınır alınmalı)

2.3 Toplam nüfus : .....

2.4 Toplam çocuk sayısı (0-17 yaş) : .....

(18 yaş vurgulanmalı)

2.5 Nüfusun göçerlik durumu ☐ Göçer ☐ Yarı göçer ☐ Sabit

Göçer ise;

Nerelere göçülüyor? .....

Ne zaman göçülüyor? .....

Neden göçülüyor? .....

3 EĞİTİM

3.1 Mahallede okula giden çocukların okul türüne göre tahmini sayıları

Bu veriler için en az 5 kişi ile görüşülecek ve en uç sınırlar cevap olarak alınacaktır. Daha sonra bunların ortalamasını alacağız. Eğer eğitime giden yok ise SIFIR yazılacak.

Okul öncesi eğitime giden çocuk sayısı : .....

İlkokula giden çocuk sayısı : .....

Ortaokula giden çocuk sayısı: .....

Liseye giden çocuk sayısı : .....

Eğitime giden yoksa 3.2. 3.3 ve 3.4. numaralı sorular sorulmayacak.

3.2 Mahallede okula giden çocukların okula ulaşım yöntemi

Birden fazla cevap seçilebilir.

- ☐ Taşımalı (bedava) okul servisi
- ☐ Okul servisi (ücret ödenen)
- ☐ Halk / belediye otobüsü
- ☐ Minibüs / dolmuş
- ☐ *Özel araç*
- ☐ Yürüyerek
- ☐ Diğer (belirtiniz) .....

3.3 Çocukların gittikleri okulların adı

İlkokul(lar) .....

Ortaokul(lar) .....

Lise(ler) .....

3.4 Taşımalı okul servisi varsa hangi okula taşıyor?

..... İlkokulu

..... Ortaokulu

..... Lisesi

4 SAĞLIK

4.1 Sağlık hizmeti alınan kurumlar

Hizmet alınan tüm kurumlar seçilmelidir.

☐ ..... Aile Sağlığı Merkezi

☐ ..... Devlet Hastanesi

☐ ..... Göçmen Sağlığı Merkezi

☐ Özel doktor / muayenehane

☐ Ambulans

4.2 Mahallede bulunan engelli ve süreğen hastalığı olan tahmini çocuk ve yetişkin sayısı

Bu veriler için birden fazla kişi ile görüşülecek ve cevapların ortalaması alınacaktır. Engellilik hakkında veri alınan kişilere bilgi verilecektir.

	Çocuk	Yetişkin
Fiziksel engelli		
Zihinsel engelli		
Görme engelli		
İşitme engelli		
Süreğen hastalığı olan		

Süreğen Hastalık: *Tıbbi tedavi ve rehabilitasyona rağmen hastalığın, sakatlığın veya herhangi bir engelin giderilememesi sonucunda rahatsızlığın süreklilik arz etmesidir. (kanser, şeker, böbrek yetmezliği vb.)*

4.3 Mahallede yaşayanların en önemli 3 (üç) temel sağlık sorunu nedir?

Birden fazla kişi ile görüşülmeli, en çok gelen cevaplar yazılmalı ve detaylar alınmalıdır. Gerektiğinde mahalledeki aile sağlığı merkezinden veri alınmalıdır.

1. .....

2. .....

3. .....

5 İSTİHDAM VE GELİR DURUMU

5.1 Mahalledeki Suriyeli göçer/yarı-göçerlerin en çok çalıştığı iş alanları\ geçinme kaynakları

Birden fazla kişi ile görüşülmeli, erkekler ve kadınlar için en çok gelen 2 cevap işaretlenmelidir.

	Yetişkin		Çocuk	
	Erkek	Kadın	Oğlan	Kız
Müzisyenlik				
Seyyar satıcılık (çiçekçilik, tespih, ikinci el eşya vb.)				
İnşaat işleri				
Falcılık / büyücülük				
Geleneksel meslekler (kalaycılık, sepetçilik, kalburculuk, dişçilik, sünnetçilik, nalbantlık vb.)				
Bohçacılık				
Temizlik				
Dilencilik-yardım toplama				
Mevsimlik (mahalli/gezici) tarım işçiliği				
Katı atık (hurda, kağıt, cam vb.) toplayıcılığı				
Diğer (belirtiniz)				

5.2 Mahallede yaşayanlar kaç yaşından itibaren çalışmaya başlıyorlar?

Birde n fazla kişi ile görüşülmeli, verilen en düşük yaş yazılmalıdır.

Erkek ..... Kadın .....

5.3 Yerleşim yerine yapılan ayni ve nakdi yardımlar var mı? Var ise en son ne zaman yapıldı? Kaç hane yararlandı?

Birden fazla cevap seçilebilir.

☐ Nakit yardımı Kaç hane? .....

☐ Gıda yardımı Kaç hane? .....

☐ Eşya (giysi) yardımı Kaç hane? .....

☐ *İlaç yardım* Kaç hane? .....

☐ Diğer (belirtiniz) ..... Kaç hane? .....

6 BARINMA VE YAŞAM ORTAMI

6.1 Konut tipleri:

Mahallede yoğun olarak bulunan konut tipleri seçilmelidir.

☐ Dükkan-depo

☐ *Çadır*

☐ Avlu veya evin çevresine kurulan çadır

☐ Apartman dairesi

☐ Barınak (binaya eklenti)

☐ Bodrum kat (normalde kiraya verilmeyen *kömürlük tipi alanlar*)

☐ Daire içinde tek oda

☐ Tamamlanmamış daire-ev

☐ Müstakil ev

☐ Metruk yapılar

☐ Diğer (belirtiniz) .....

6.2 Mahalledeki evsiz yetişkin sayısı: .....

Mahalledeki evsiz çocuk sayısı: .....

6.3 Mahalledeki konutların inşa malzemeleri

Bu veriler için birden fazla kişi ile görüşülecek ve cevapların ortalaması alınacaktır.

	Tahmini Konut Sayısı
Konutların Malzeme Türü	
Naylon çadır	
Bez çadır	
Branda çadır	
Konteyner	
Briket yapı	
Betonarme yapı	
Tuğla yapı	
Diğer (belirtiniz)	
Konutların Zemini	
Toprak	
Beton	
Malzemeli zemin	
Parke/halı	

Mahallede yapılacak gözlem sonucu buraya mahalledeki konutlar hakkında detaylar yazılacak (işgal evleri, metruk konutlar, çatı durumu, avlu içinde çadır yerleşimi vs. gibi):

.....

.....

.....

6.4 Kira ödeyen konut var mı? ☐ Evet ☐ Hayır

Evet ise:

Kaç konut? .....

Ortalama kira bedeli ..... TL/ay

6.5 Mahalledeki içme ve kullanma suyu olanakları

Birden fazla cevap işaretlenebilir.

Su Kaynakları	İçme Suyu	Kullanma Suyu
Kuyu / tulumba suyu		
Kanal (akarsu) suyu		
Evde şebeke suyu (terkos)		
Mahallede çeşme suyu		
Tanker suyu		
Taşıma su (bidon vs.)		
Diğer (belirtiniz)		

6.6 Mahallede kanalizasyon / atık su sistemi mevcut mu?

☐ Var ☐ Yok

Kanalizasyon / atık su sisteminin durumu hakkında açıklama yazılacak:

.....

.....

.....

6.7 Mahallede şebeke elektriği var mı?

☐ Sürekli var ☐ Kısmen var ☐ Hiç yok

Elektrik kullanımı hakkında genel durum bilgisi verilecek (Elektrik nereden alınıyor? Faturalar ödenebiliyor mu? vb.):

.....

.....

.....

6.8 Şebeke dışında elektrik temini var mı?

☐ Var ☐ Yok

Var ise nasıl?

☐ Güneş paneli ☐ Jeneratör ☐ Akü ☐ Diğer .....

Elektrik üretim amaçlı güneş paneli kullanan haneler var ise sayısı .....

6.9 Mahallenin sokak aydınlatma durumu hakkında açıklama yazılacak (aydınlatma var mı, var ise yeterli mi, vs.):

.....

.....

.....

.....

.....

6.10 Bugüne kadar mahallede yaşanan bir güvenlik problemi oldu mu? (hırsızlık, şiddet vb):

.....

.....

.....

.....

.....

6.11 Hanelerin kullandığı ısınma araçları (soba vb.) ve kullandıkları yakıt kaynakları (odun, kömür, vb.) hakkında açıklama yazılacak:

.....

.....

.....

.....

.....

6.12 Hanelerin yemek pişirme yöntemleri

Birden fazla cevap işaretlenebilir.

- ☐ Tüp
- ☐ Açık ocak
- ☐ Elektrikli / gazlı ocak / fırın
- ☐ Ortak fırın
- ☐ Ekmek tandırı
- ☐ Diğer (belirtiniz) .....

Yemek pişirme yöntemleri hakkında açıklama yazılacak:

(Ortak yemek pişirme alanları kullanılıyorsa, bir güvenlik problemi yaratıyor mu?)

.....

.....

.....

.....

.....

6.13 Mahallede çöpler toplanıyor mu?

Sadece biri işaretlenmelidir.

☐ Her gün toplanıyor

☐ Haftada bir toplanıyor

☐ Onbeş günde bir toplanıyor

☐ Ayda bir toplanıyor

☐ Arada bir toplanıyor

☐ Hiç toplanmıyor

Mahallede çöp bulunması / çöpün toplanması hakkında (ortalıkta çöp var mı, vb.) açıklama yazılacak:

.....

.....

6.14 Yerleşim yeri ve çevresi ilaçlanıyor mu (sinek, haşere, kemiriciler, zararlı organizmalar vb. için)?

Sadece biri işaretlenmelidir.

☐ Düzenli ilaçlanıyor

☐ Arada bir ilaçlanıyor

☐ Sadece yaz aylarında ilaçlanıyor

☐ Hiç ilaçlanmıyor

Mahallede sinek, haşere vb. bulunması hakkında açıklama yazılacak:

.....

.....

6.15 Mahallede çocukların oyun, spor vb. ihtiyaçlarını giderebilecekleri özel bir alan var mı?

☐ Var ☐ Yok

Var ise nasıl bir alan olduğu konusunda açıklama yazılacak:

.....

.....

.....

6.16 Çocuklar oyun oynarken, spor yaparken (kendilerine ayrılmış özel alanda veya açık alanda) bir yetişkinin (örn. aileden bir yetişkin) gözetimindeler mi?

☐ Evet ☐ Kısmen / Bazı çocuklar / Bazen ☐ Hayır

6.17 Mahalledeki topluluk arasında kayıtsız kişi var mı?

☐ Evet ☐ Hayır

Evet ise, tahmini kaç kişi? .....

6.18 Kayıtlı olanların çoğunluğu bu ilde mi kayıtlı?

☐ Evet ☐ Hayır

6.19 Yerleşim yerinde yaşadığınız sorunlar karşısında, danıştığınız veya destek aldığınız kişi/kişiler var mı? Varsa kim? Nasıl bir destek alıyorsunuz? İletişim bilgileri alınmalı.

.....

.....

.....

.....

.....

EK D Derinlemesine Görüşme Formu

.....İLİ .....İLÇESİ
SURİYELİ YARI GÖÇER/GÖÇER TOPLULUK YERLEŞİMLERİ
DERİNLEMESİNE GÖRÜŞME FORMU

Yerleşim yeri no : .....
(Veri toplayan tarafından her bir yerleşim yerine bir numara verilecektir)

Yerleşim yerinin adı : .....

Görüşme tarihi : .....

Görüşme yapan kişinin adı-soyadı : .....

Görüşme yapılan kişinin

Adı-soyadı : .....

Görüşme yapılan kişinin cinsiyeti : .....

Etnik kimliğini ne olarak tanımlıyor
(Dom, Lom, Abdal vb.) : .....

Yaşı : .....

Tel : .....

Görüşme hangi dilde yapıldı? : .....

Merhaba, benim adım ..... .

Kalkınma Atölyesi'nden geliyorum.

Kalkınma Atölyesi, Türkiye'nin sosyal ve ekonomik kalkınma sürecine destek olmak üzere kurulmuş, kâr amacı gütmeyen bir kooperatiftir.

Gaziantep, Adana ve Şanlıurfa illerinde yaşayan Suriyeli yarı-göçebe grupların (Dom, Lom ve Abdal vb. topluluklar) temel ihtiyaçlarını belirlemek ve buna bağlı olarak geliştirilecek savunu çalışmalarına yön vermek üzere, Avrupa Birliği tara-

fından fonlanan ve GOAL tarafından uygulanan program için bir kanıt üretme çalışması yürütüyoruz.

Bu çalışmaya katılım karşılığında nakdi veya ayni herhangi bir ödeme ve/veya destekleme yapılmayacaktır. Bununla birlikte, çalışmaya katılarak paylaştığınız bilgiler ve deneyimler, sizlerin başta insani yardım olmak üzere eğitim, sağlık, barınma, nakdi yardım dahil her türlü desteklere daha rahat erişmenize katkıda bulunmak amacıyla kullanılacaktır.

Görüşme yaklaşık bir saat sürecektir.

1. EĞİTİM

*Bu bölümde amaç, hanede eğitimine devam edenlerin (**özellikle çocukların**) olup olmadığını tespit etmek değil; diğer görüşmeler ile birlikte bakıldığında okula giden varsa bunu sağlayan faktörün ne olduğunu anlamaktır. Aynı zamanda okula gitmeyen çocukların temel gitmeme nedenlerini tespit edebilmektir. Sonuç olarak, araştırmadan sonra hazırlanacak planda, eğitime devamı desteklemek üzere yapılabilecekleri uygulanabilir ve sürdürülebilir biçimde planlamak için veri elde edilmeye çalışılmaktadır. Bu nedenle sorular sorulurken hem neden, hem de **yöntem** anlaşılmaya çalışılmalıdır.*

1.1 Hanede kaç kişi yaşıyorsunuz? .....

1.2 Hanenizde 18 yaş altında kaç çocuk var? .....

Çocuk	Yaşı	Cinsiyeti	Okula gidiyor mu? (1) Düzenli gidiyor (2) Gidiyor ama devamsızlığı fazla (3) Okul terk (4) Hiç gitmedi	Neden? (1) ise bunu sağlayan sebepler neler? (2) ise neden devamsızlık yapıyor? (3) ise neden ve ne zaman terk etti? (4) ise neden hiç gitmedi?
(1)				
(2)				
(3)				
(4)				
(5)				
(6)				

(1.3. ve 1.4 numaralı sorular, görüşülen kişinin okula giden veya yakın zamanda okulu bitirmiş/terk etmiş çocuğu var ise sorulacak)

1.3 Okul ile ilgili yaşadığınız sorunlar oldu mu? Oldu ise, ne tür sorunlar yaşadınız? *(Okul terk durumu var ise bu durumun nedeni ve arka planının anlayabileceğimiz ayrıntıları belirtelim.)*

.....

.....

1.4 Çocuklar okula ulaşımı nasıl sağlıyorlar?

.....

.....

1.5 Eğitimden beklentileriniz neler? Çocukların eğitim almalarının onlara ne tür katkıları oluyor? *(Çocuk durumu farketmeksizin, hedef grubun eğitimden genel olarak ne beklediğini anlayabileceğimiz bir açıklama yazılmalı.)*

.....

.....

1.6 Çocuklar okul dışı/boş zamanlarda neler yapıyorlar?

.....

.....

1.7 Okula gitme yaşı gelmemiş olan çocuklar gün içerisinde ne yapıyorlar? Oyun vb. ihtiyaçlarını karşılayacak nelere sahipler?

.....

.....

2 SAĞLIK

Bu bölümde amaç, görüşülen kişinin mensubu olduğu ailenin sağlık sorunlarını tespit etmek değil, diğer görüşmeler ile birlikte bakıldığında gerektiğinde sağlık hizmetlerinden yararlanmalarını sağlayan faktörün ne olduğunu anlamaktır. Aynı zamanda sağlık hizmetlerinden yararlanamamaları halinde nedenlerini tespit edebilmektir. Sonuç olarak, araştırmadan sonra hazırlanacak planda, sağlık hizmetleri-

ne erişimi desteklemek üzere yapılabilecekleri uygulanabilir ve sürdürülebilir biçimde planlamak için veri elde edilmeye çalışılmaktadır. Bu nedenle sorular sorulurken hem neden, hem de yöntem anlaşılmaya çalışılmalıdır.

2.1 Sağlık hizmetini nereden alıyorsunuz? Ne sıklıkta bir sağlık kurumuna gidiyorsunuz? En son hangi sebeple gittiniz?

.....

.....

2.2 *(Hanede 2 yaşından küçük bebek var ise sorulacak)* Bebekler (2 yaşından küçükler) ne sıklıkta doktora gidiyorlar? Ne olursa doktora götürülüyorlar?

.....

.....

2.3 Bebeklerin aşıları düzenli bir şekilde yapılıyor mu? Yapılmıyorsa neden? Bu konudaki sıkıntılarınız ne?

.....

.....

2.4 Çocuklar ne olursa doktora götürülüyorlar?

.....

.....

2.5 Ailenizde herhangi ciddi bir sağlık sorunu olan var mı? Var ise nedir? Tedavisini / bakımını nasıl sağlıyorsunuz?

.....

.....

2.6 Sağlık hizmetlerine erişim konusunda yaşadığınız sıkıntılar var mı? Var ise, ne tür sıkıntılar? Siz bunların üstesinden nasıl geliyorsunuz? Bu konuda neyin değişmesini isterdiniz?

.....

.....

3 GÖÇERLİK DURUMU

Bu bölümde amaç, nüfusun hareketliliğini ve bundan kaynaklanan riskleri tespit etmektir.

3.1 Buraya nereden geldiniz? .....

3.2 Ne zamandan beri burada yaşıyorsunuz? ..... ay/yıl

3.3 Buradan başka bir yere gitmeyi/göçmeyi planlıyor musunuz?

☐ Evet ☐ Hayır

Evet ise, nereye, ne için ve ne zaman?

.....

.....

3.4 Göç İdaresi'ne kayıt olma konusunda yaşadığınız bir sıkıntı var mı? Varsa nedir, bahsedebilir misiniz? *(Kayıtlılık durumu ile ilgili bir görüşmecinin kayıtlı olup olmağı veya kayıtlı ise hangi ilde kayıtlı olduğu doğrudan sorulmayacak, görüşmeci bilgi verirse not edilecek)*

.....

.....

4 İSTİHDAM VE GELİR DURUMU

Bu bölümde amaç, hanenin gelir durumunu, gelir kaynaklarını ve yeterli geliri elde etmelerinin önündeki engelleri tespit etmektir. Bu bölümden elde edilecek cevaplar, bu grupların güçlendirilmeleri için istihdam ve gelir desteği konusunda yapılması gerekenleri belirlemek amacıyla kullanılacaktır.

4.1 Hanenizde çalışan var mı? Kaç kişi? Ne iş yapıyor(lar)? 18 yaş altı çalışan var mı?

.....

.....

4.2 Nasıl iş buluyorsunuz? İş bulma konusunda ne tür zorluklar yaşıyorsunuz (örn. ayrımcılık, eğitimsizlik, vb.)?

.....

.....

4.3 Temel ihtiyaçlarınızı (beslenme, barınma, su, ısınma, giysi vs.) karşılayabiliyor musunuz? Öncelikli olarak hangi ihtiyaçlarınızı karşılamakta güçlük çekiyorsunuz? Bu güçlükler ile nasıl başa çıkıyorsunuz?

.....

.....

4.4 Herhangi bir kurumdan veya kişiden yardım alıyor musunuz? Evet ise, ne yardımı? Size ne kadar destek oluyor?

.....

.....

5 BARINMA VE YAŞAM ORTAMI

Bu bölümde amaç, hanenin barınma koşullarını ve sahip oldukları yaşam standardını tespit etmektir. Bu bölümden elde edilecek cevaplar, bu grupların yeterli yaşam standardına sahip olabilmeleri için sunulması gereken destekleri belirlemek amacıyla kullanılacaktır.

5.1 Kira ödüyor musunuz? Evet ise, ne kadar?

.....

.....

5.2 İçme ve kullanma suyunuzu nereden temin ediyorsunuz? Sizce temiz mi?

.....

.....

5.3 Elektriğinizi nereden temin ediyorsunuz? Şebeke elektriği yok ise, bu sorunu nasıl çözüyorsunuz?

.....

.....

5.4 Elektrik ve su faturası ödüyor musunuz? Evet ise, ne kadar?

.....

.....

5.5 Kendinize ait (veya çadır bölgeleri için mahremiyeti sağlanmış) tuvalet ve banyo olanaklarınız var mı?

.....

.....

5.6 Çocukların kendine ait yatağı var mı?

.....

.....

5.7 Isınma konusunda bir sorun yaşıyor musunuz? Bu sorunu nasıl çözüyorsunuz?

.....

.....

5.8 Yemeğinizi nasıl pişiriyorsunuz? Yeterli mutfak araç gereciniz var mı (örn. en azından hanehalkı sayısı kadar tabak, bardak, çatal, kaşık, vb.)?

.....

.....

5.9 Çoğunlukla sofranızda neler oluyor? Neler pişiriyorsunuz / yiyorsunuz? Yiyeceğe ulaşma, çocukları doyurma konusunda zorluk yaşıyor musunuz? En son ne zaman et tükettiniz? Sofranıza gelen yiyeceği aile üyeleri arasında nasıl paylaştırıyorsunuz?

.....

.....

5.10 Yaşadığınız bu mahalleden başka bir yere gitmek istediğinizde, oraya nasıl gidiyorsunuz? Ulaşımı nasıl sağlıyorsunuz? Ulaşım konusunda bir problem yaşıyor musunuz? Evet ise, nasıl bir problem?

.....

.....

6 DİĞER SORULAR

Bu bölümde amaç, bu grupların sosyal ihtiyaçlarını karşılama yöntemlerini ve burada karşılaştıkları riskleri tespit etmektir. Bu bölümden elde edilecek cevaplar, sosyal destek ve ilişki ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla çalışılması gereken alanları belirlemek amacıyla kullanılacaktır.

6.1 Size karşı toplumda herhangi bir önyargı olduğunu düşünüyor musunuz? Bu sizi ne tür alanlarda, nasıl etkiliyor? Bu önyargılar nasıl değiştirilebilir?

.....

.....

6.2 Yaşadığınız yörede etkileşime girdiğiniz diğer gruplarla iletişiminizi nasıl değerlendiriyorsunuz? Farklı kültürlere sahip bu gruplarla aranızda yaşanan bir problem var mı (şiddet, kavga, vb.)? Var ise biraz bahsedebilir misiniz?

.....

.....

6.3 Bugüne kadar herhangi bir güvenlik problemi yaşadınız mı? Veya ailenizin ve kendinizin güvende olmadığını düşündüğünüz zamanalar oldu mu? Yaşadığınız bölgede bir güvenlik riski olduğunu düşünüyor musunuz? Evet ise, nasıl bir risk, biraz bahsedebilir misiniz?

.....

.....

6.4 Kadına veya çocuğa karşı şiddet konusunda sorun yaşanıyor mu? Kendi topluluğunuz içerisinde kadınlara yönelik bakış açısından biraz bahsedebilir misiniz? Örneğin, kadına ve çocuğa yönelik şiddet konusunda ne düşünüyorsunuz? Kadın ve çocuğa yönelik şiddet içeren olumsuz olaylar yaşıyor musunuz?

.....

.....

6.5 Güvenlik veya şiddet vb. konularında bir sorun olduğunda / olursa, nereye başvurabileceğinizi veya nereden yardım alabileceğinizi biliyor musunuz?

.....

.....

6.6 Yaşadığınız mahallede karşılaştığınız en önemli 3 (üç) sorun sizce nedir?

.....

.....

6.7 Yaşadığınız mahallede çocukların karşılaştığı en önemli 3 (üç) sorun sizce nedir?

.....

.....

6.8 Yaşadığınız mahallede kadınların karşılaştığı en önemli 3 (üç) sorun sizce nedir?

.....

.....

EK E Odak Grup Görüşme Formu

.....İLİ .....İLÇESİ
SURİYELİ MEVSİMLİK TARIM İŞÇİLERİ
ODAK GRUP GÖRÜŞME FORMU

Yerleşim yeri no : .....

Yerleşim yerinin adı : .....

Odak grup görüşme tarihi : .....

Odak grup görüşmesini yürüten kişinin adı-soyadı : .....

Odak grup görüşmesi hangi dilde yürütüldü? : .....

Merhaba, benim adım…….

Kalkınma Atölyesi'nden geliyorum.

Kalkınma Atölyesi, Türkiye'nin sosyal ve ekonomik kalkınma sürecine destek olmak üzere kurulmuş, kâr amacı gütmeyen bir kooperatiftir.

Gaziantep, Adana ve Şanlıurfa illerinde yaşayan Suriyeli yarı-göçebe grupların (Dom, Lom ve Abdal vb. topluluklar) ve mevsimlik tarım işçilerinin temel ihtiyaçlarını belirlemek ve buna bağlı olarak geliştirilecek savunu çalışmalarına yön vermek üzere, Avrupa Birliği tarafından fonlanan ve GOAL tarafından uygulanan program için bir kanıt üretme çalışması yürütüyoruz.

Bu çalışmaya katılım karşılığında nakdi veya ayni herhangi bir ödeme ve/veya destekleme yapılmayacaktır. Bununla birlikte, çalışmaya katılarak paylaştığınız bilgiler ve deneyimler, sizlerin başta insani yardım olmak üzere eğitim, sağlık, barınma, nakdi yardım dahil her türlü desteklere daha rahat erişmenize katkıda bulunmak amacıyla kullanılacaktır.

Görüşme yaklaşık bir saat sürecektir.

Odak Grup Katılımcıları:

No	Adı-Soyadı	Cinsiyeti	Yaşı
1			
2			
3			
4			
5			
6			
7			
8			
9			
10			
11			
12			
13			
14			
15			
16			
17			
18			
19			
20			

Yerleşimde bulunan hakkında kısa özet bilgi alınacak ve bu aynı zamanda sohbeti de başlatacak.

Suriye'nin neresinden geldiler, ne zaman Türkiye'ye geldiler?

Geldikten sonra nerelerde bulundular?

Bu yerleşime ne zaman yerleştiler?

Buraya gelmeye nasıl karar verdiler?

1 DEMOGRAFİK DURUM

1.1	Bu yerleşimde kaç hane var? Bu hanelerde kaç kişi yaşıyor? Bunların ne kadarı çocuk? Sizin nüfusunuz azalıyor mu, artıyor mu? Buradakiler hangi gruplardan oluşuyor? Aranızda Göç İdaresi'ne kayıtlı olmayanlar, kimlik kartı almayan var mı? Varsa, neden kayıt olmuyorlar? Daha önce kimlik kartı alıp, yenisiyle değiştirmeyen var mı?

2 İSTİHDAM VE ÇALIŞMA KOŞULLARI

2.1	Yerleşim yerinde yaşayanların ne kadarı mevsimlik tarımda çalışıyor? Hangi mevsimlerde, ürünlerde ve üretimin hangi aşamalarında çalışılıyor? Başka geçim kaynakları var mı? Var ise neler?
2.2	Çalışacağınız tarlayı, bahçeyi nasıl buluyorsunuz? İş bulmak için aracılarınız var mı? Bu konuda ne tür zorluklar yaşıyorsunuz (örn. ayrımcılık, eğitimsizlik vb.)? Tarım aracınız varsa, tarım aracınızın kayıtlı olup olmadığını biliyor musunuz?

2.3	Bir günde kaç saat, haftada kaç gün çalışıyorsunuz? İstemediğiniz zaman çalışmama imkanınız var mı? Çalışacağınız işi, süreyi vb. seçebilir misiniz?
2.4	Mevsimlik gezici tarım işçiliğinde günlük yevmiyeniz nedir? Tarım aracınız varsa, tarım aracısına ne kadar para ödüyorsunuz?
2.5	Yerleşimde yaşayanlar kaç yaşından itibaren çalışmaya başlıyorlar? Erkekler ve kadınlar açısından bir fark (yaş, işin türü ve ücret açısından) var mı? Çalışmanın çocuklar açısından oluşturduğu riskler nelerdir?
2.6	Çalıştığınız tarlalarda / bahçelerde karşılaştığınız riskler nelerdir? İlaçlama, kesici aletlerle çalışma gibi hallerde koruyucu giysi, alet vb. sağlanıyor mu?

3 YAŞAM KOŞULLARI

3.1	Buraya nasıl yerleşmeye karar verdiniz? Bu alana ne zaman geldiniz? Yaşam alanınız hakkında bir değerlendirme yapsanız, ne dersiniz?
3.2	Gıda, su, barınma, giysi gibi temel ihtiyaçlarınızın karşılanmasını konusunda ne düşünüyorsunuz? Hangi ihtiyaçları karşılamakta zorluk yaşıyorsunuz? Özellikle yiyecek bulma konusunda bir sıkıntı yaşanıyor mu? Evet ise, nasıl bir sıkıntı?

3.3	Bu yerleşimdeki konutlar veya çadır alanı için içinizde kira ödeyenler var mı? Evet ise, en düşük, en yüksek ve ortalama kira ne kadar? Bunu nasıl karşılıyorsunuz? Zorluklar nelerdir?
3.4	Yerleşime veya hanelere nakit, gıda, eşya veya başka tür yardım alıyor musunuz? Evet ise, kimler yararlanabiliyor? Ne kadar yeterli?
3.5	Bu yerleşimdeki içme ve kullanma suyunu nereden sağlıyorsunuz? Yerleşimde yaşayanlar suların temiz / sağlıklı olduğunu düşünüyor musunuz? Bunun için herhangi bir test yapmak için gelenler oluyor mu?
3.6	Burada şebeke elektriği var mı? Varsa, abone oluyor musunuz? Yoksa başka yollardan mı alıyorsunuz elektriği? Elektrik için ayda ne kadar fatura bedeli ödüyorsunuz? Ödeyebiliyor musunuz? Yerleşimde elektrik yoksa , bu sorun nasıl çözülüyor?
3.7	Yerleşim yerinde sokak, çevre aydınlatması var mı? Varsa nasıl bir aydınlatma mevcut? Bu aydınlatma yeterli mi? Yeterli değilse nasıl bir durum ortaya çıkıyor? Güvenlik açısından herhangi bir sorun yaşanıyor mu? Evet ise, nasıl bir güvenlik sıkıntısı oluyor?
3.8	Sizler soğuk zamanlarda nasıl ısınıyorsunuz? Bunun için ne kullanıyorsunuz? Soba, ısınma yakıtı gibi... Yeterince ısınabiliyor musunuz? Hayır ise, ne istersiniz?

3.9	Yemeklerinizi nasıl pişiriyorsunuz? Bunlar için ne kullanıyorsunuz? Çadır/ev dışında açıkta yemek için ateş yakılıyor mu? Ekmek tandırı kullanıyor musunuz? Yemek veya ekmek yapmak için ne tür sıkıntılar yaşıyorsunuz?
3.10	Yerleşimdeki çöpler nasıl toplanıyor? Toplanmıyorsa çöpler ne oluyor? Toplanıyorsa ne sıklıkta toplanıyor? Yerleşim alanının temizliği ile ilgili yaşadığınız sorunlar nelerdir?
3.11	Burada sinek, sivrisinek, böcek, sürüngen gibi konularda sıkıntılar yaşanıyor mu? Evet ise, ne tür sıkıntılar yaşanıyor? Çevre ilaçlaması yapılıyor mu? Evet ise, ne sıklıkta ve yeterli mi?
3.12	Bulunduğunuz yerden başka bir yere gitmek için (il-ilçe merkezi vb.) kullandığınız ulaşım aracı ve yöntemi nedir? Ulaşım konusunda bir sorun yaşıyor musunuz?
3.13	Yaşadığınız yerde birlikte göç ettiğiniz kişiler dışında kimler ile görüşüyorsunuz? Bu yerleşim yerinde kadınlar, çocuklar, erkekler ve topluluğun tamamı çalışmak dışındaki zamanlarda ne yaparlar? Yapılmak istenip yapılamayan şeyler var mıdır? Varsa neler? Suriye'de iken bu anlamda yaşamınızda neler vardı?

4 EĞİTİM

4.1	Bu yerleşimde çocukların eğitim durumu nedir? Okula giden, eğitim alan çocuklarınız var mı? Varsa eğitim için nereye gidiyorlar? Hangi eğitim düzeyindeler? Tahminen kaç çocuk eğitime gidiyor? Kaç çocuk eğitime gitmiyor? Eğitime gitmeyenler, neden gitmiyor? Çocuklar eğitime gitmeleri ve devamın sağlanması konularında ne tür zorluklar yaşıyorlar? Okulda ne tür sorunlar yaşanıyor (örn. ayrımcılık vb.)? Eğitime devamı arttırmak için ne yapılabilir?
4.2	Bu yerleşim yerinde, başka kurumlar (resmi kurumlar veya sivil toplum örgütleri) tarafından çocuklar için oluşturulmuş bir eğitim alanı ve/veya sosyal tesis var mı? (Kreş, okul vb.)
4.3	Yetişkinler için herhangi bir eğitim çalışması yapılıyor mu? Yapılıyorsa ne tür eğitim çalışması yapılıyor? Yapılmıyorsa neden? Hiç eğitim talep ettiniz mi? Evetse, ne oldu? Ne yanıt aldınız?

5 SAĞLIK

5.1	Ne olursa doktora giderseniz? Doktora gitmeden önce iyileşmek için yaptığınız şeyler var mı? Hasta olduğunuzda sağlık hizmetlerini nerelerden alıyorsunuz?
5.2	Yerleşim yerinizde düzenli sağlık taraması yapılıyor mu? Evet ise, bu taramayı kimler yapıyor? Hangi taramalar yapılıyor? Nasıl yapıyorlar? Hangi sıklıkta yapılıyor?

5.3	Yerleşim yerinizde çocuklara aşılama yapılıyor mu? Evet ise, hangi aşılamalar yapılıyor? Nasıl yapıyorlar? Hangi sıklıkta yapılıyor?
5.4	Yerleşimde yaşayanların en önemli 3 (üç) temel sağlık sorunu nedir?
5.5	En sık görülen 3 (üç) hastalık nedir? (ishal, karın ağrısı, bel ağrısı vs.)
5.6	Sağlık hizmetlerine daha iyi erişmek için yaşadığınız sıkıntılar nelerdir? Bunları aşmak için ne yapılmalıdır?

6 GENEL SORUNLAR

6.1	Bu yerleşimin sizce 3 (üç) temel sorunu nedir? Sizce bu sorunlar nasıl çözülür? Ne yapılması gerekir?
6.2	*(Eğer yukarıdaki sorunlar arasında ayrımcılık sayılmadıysa sorulacak, sayıldıysa detaylandırmak için kullanılabilir)* Size karşı toplumda herhangi bir ayrımcılık olduğunu düşünüyor musunuz? Bu sizi ne tür alanlarda, nasıl etkiliyor? Bu ayrımcılık nasıl değiştirilebilir?
6.3	Kadınların özel olarak maruz kaldıkları riskler var mı? Neler?

6.4	Çocukların özel olarak maruz kaldıkları riskler var mı? Neler?
6.5	Güvenlik ile ilgili herhangi bir sorun yaşandığı zaman veya kadına/çocuğa karşı şiddet, istismar veya çevrede yaşayan diğer gruplar ile ilgili bir sorun olduğu zaman nerelere başvurulacağını biliyor musunuz?
6.6	Güvenlik veya gelecek ile ilgili kaygı yaratıcı faktörler nelerdir? Bunlarla baş etmek için olanaklarınız nelerdir? Ne tür desteklere sahipsiniz? Yeterli mi? Yeterli bir desteğe sahip olmanız önündeki engeller nedir?
6.7	Karşılanması gereken en acil ihtiyaç nedir? Bu ihtiyaç karşılanırken neye dikkat edilmesi gerekir? Herkes eşit biçimde yardım ve destek hizmetlerinden yararlanabiliyor mu? Evet ise nasıl sağlanıyor? Hayır ise neden?

EK F Kurum / Aktör Görüşme Formu

KURUMSAL GÖRÜŞMELER İÇİN SORULAR

Kurum temsilcisine çalışma hakkında bilgi verilecek; proje bilgi dokümanı ile Kalkınma Atölyesi tanıtım materyali sunulacak; ve görüşme hakkında kısa bir açıklama yapılacaktır.

Adana'da yapılacak olan kurum görüşmelerinde, formda yer alan sorular hem Suriyeli göçer/yarı-göçer topluluklar için hem de Suriyeli mevsimlik gezici tarım işçileri için sorulacaktır. İki ayrı hedef gruba yönelik cevaplar, (DOM) ve (MTİ) ayrımı ile kaydedilecektir. Ayrıca formun sonunda yer alan ek 4 soru sorulacaktır.

1 İlinizde yaşayan göçer / yarı-göçer Suriyeli toplulukların nüfusu ve yaşadıkları bölgeler hakkında bilginiz var mı? Yeterli cevap alınamaması halinde ek / açıklayıcı sorular: **a** Bu grupların yaşam koşulları, temel sorunları ve ihtiyaçları hakkında elinizde bir bilgi veya sizin bu konuda bir fikriniz var mı? **b** Eğer bir bilgi varsa, nasıl elde edilmiş, ne tür bir bilgi?
2 İlinizde yaşayan göçer / yarı-göçer Suriyeli topluluklarla çalışan, çalışması gereken veya hizmet sunmakla görevli birim hangisidir?
3 Bu gruplara yönelik kurumunuzun bir çalışması / sunduğu hizmetler var mı? Var ise, detaylarından bahsedebilir misiniz? (düzenli sağlık taraması, gezici eğitim, okula devamın takibi, vb.)
4 Bu gruplar adına eğitim, sağlık vb. hizmetlerle ilgili size yapılmış başvuru var mı?

5 Bu gruplara yönelik talepleri takip eden temsilcileri var mı? Varsa nasıl belirleniyor?

6 Bu grupların ihtiyaç duydukları hizmetlere yeterli şekilde erişebildiklerini düşünüyor musunuz? Hayır ise, ne konuda zorluk yaşıyorlar sizce? Bu zorlukları gidermek için ne tür önerileriniz olur?

Yeterli cevap alınamaması halinde ek / açıklayıcı sorular:

- **a** Yaygın olarak kullandıkları hizmetler hangileri? Nasıl erişiyorlar?
- **b** Hiç yararlanmadıkları hizmetler hangileri? Neden yararlanmıyorlar?

7 Bu gruplara yönelik sosyal yardımlar nasıl örgütleniyor? Bu sistemin güçlü ve zayıf yanları nelerdir?

8 Sizin veya bu alanda çalışan bir başka kurumun çalışmaları arasında, bu gruplara yönelik anlamlı ve sürdürülebilir çözümleri desteklemeye yönelik kullanılabilecek iyi uygulama örnekleri var mı sizce? Var ise, biraz bahsedebilir misiniz?

Yeterli cevap alınamaması halinde ek / açıklayıcı sorular:

- **a** Bu topluluklara yönelik gerçekleştirilen ve başarılı olduğunu düşündüğünüz herhangi iyi uygulama var mıdır?
- **b** Varsa, bunu bize anlatır mısınız?

9 Bu topluluklara dair yapılan çalışmalar konusunda en zayıf konular nelerdir? Bunu geliştirmek için ne yapılmalıdır?

10 Bu grupların en güçlü ve en zayıf oldukları taraflar sizce nelerdir?
11 Bu gruplara yönelik bir önyargı olduğunu veya ayrımcı muameleye tabii kaldıklarını düşünüyor musunuz? Evet ise, nasıl? Örnek verebilir misiniz?

Adana'da yaşayan Suriyeli mevsimlik gezici tarım işçileri için ek sorular:

12 Adana Ovası'nda çadırda yaşayan Suriyeli mevsimlik gezici tarım işçilerinin yaşam koşullarının iyileştirilmesi için neler yapılıyor?
13 İlinizde yaşayan Suriyeli tarım aracısı bulunuyor mu? Varsa, bu tarım aracıları ne tür çalışmalar yapıyor?
14 Adana Ovası'nda çadırda yaşayan Suriyeli mevsimlik gezici tarım işçisi ailelerin çocukları eğitime devam edebiliyor mu? Edemiyorsa bunun nedeni nedir? Bu çocukların eğitime devam etmesi için neler yapılıyor? Neler yapılabilir?
15 Suriyeli mevsimlik gezici tarım işçileri arasında çalışan çocuklar hakkında ne düşünüyorsunuz? Bu çocukların çalışması nasıl önlenebilir?

Kapanış bilgilendirmesi:

Vakit ayırdığınız için teşekkür ederiz. Bu tespitlerimizi isminizi belirtmeden bir rapor haline getirerek GOAL ile paylaşacağız. Rapor kamuoyu ile paylaşılmayacak, sadece GOAL tarafından yürütülecek çalışmalarda kullanılacaktır.

EK G GOAL Türkiye Tarafından Hedef Gruplara Dair Toplanan Veriler

GOAL Türkiye tarafından, ECHO finansmanı ile yürütülen LINK programı kapsamında, sosyal destek merkezlerinde ve yaşam alanlarında gerçekleştirilen faaliyetler sırasında ulaşılan toplam 1.430 danışana dair veri toplanmıştır. Veriler, 26 Aralık 2018 - 14 Şubat 2020 tarihleri arasında, uzman vaka çalışanları tarafından, istismar, sömürü, ihmal, şiddet, psiko-sosyal sorunlar, hareket özgürlüğü ve aile birlikteliği konusunda kısıtlamalar, ilgili kanun ve yönetmelikler kapsamında sunulan hak ve hizmetlerden mahrum bırakılma veya yine ilgili kanun ve yönetmelikler kapsamında sunulan hak, hizmet ve olanaklara erişim konusunda sorunlar yaşayan ve çeşitli hassasiyetlere sahip hedef gruptan danışanların tespit edilen koruma risklerine ve hassasiyetlerine yönelik müdahalelerde bulunulması amacıyla toplanmıştır.

Analiz edilen veriler, sırasıyla "Kayıt-Tarama" (Registration and Screening) ve "Kapsamlı Değerlendirme" (Comprehensive Assessment) adı verilen ve içerilerinde farklı soru grupları bulunan formlar aracılığıyla toplanmıştır. Kapsamlı Değerlendirme formunda bulunan sorular, donor kısıtlılıkları göz önünde bulundurularak, yalnızca GOAL tarafından görüşülen kişiye (faydalanıcıya) ihtiyaçlarına yönelik bir destek sağlanabilecekse sorulmuştur. GOAL'ün destek sağlayamayacağı danışanlarına, sadece Kayıt-Tarama formunda bulunan belli başlı sorular sorularak, bu danışanlar, GOAL'ün hizmet haritasında yer alan ilgili diğer hizmet sağlayıcılara yönlendirilmişlerdir. Dolayısıyla, bahsi geçen 1430 kişiden tüm sorulara yönelik cevaplar alınamamıştır.

Bununla birlikte, hem Kayıt-Tarama hem de kapsamlı değerlendirme soruları yöneltilen kişilerden de tüm sorulara cevap alınamadığı görüşmeler olmuştur. Bunun sebebi, görüşülen kişilerin sorulara cevap verme mecburiyetinin olmaması, cevap vermek istememesi veya ilgili bazı soruların görüşme vaka yönetimi görüşme dinamikleri içerisinde danışanın durumu, ilgi alanı, daha önemli ve acil olduğu değerlendirilen ihtiyaçları göz önünde bulundurularak koruma vaka çalışanları tarafından sorulmamasıdır.

Aşağıda, eksik olduğu için analizi yapılamayan verilerin bu bilgiler ışığında değerlendirilmesi, analizin bir bağlama oturtulabilmesi açısından önemlidir.

Danışanların yüzde 24,3'ü Şanlıurfa, yüzde 37,8'i Gaziantep ve yüzde 37,8'i Adana ilinde GOAL ekibine ulaşmış veya GOAL ekibi tarafından ulaşılmıştır. Ulaşılan danışanların yüzde 51,4'ü erkek, yüzde 48,6'sı ise kadındır. Yaş gruplarına göre cinsiyet dağılımı ise Tablo G2'de verilmiştir.

Genel olarak bakıldığında yaş grupları içinde cinsiyet dağılımının dengeli olduğu görülmektedir. Kalkınma Atölyesi (KA) tarafından yürütülen araştırma bulguları ve Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün verileri ile uyumlu şekilde, 0-17 yaş grubu toplam nüfusun yüzde 50'sini oluşturmaktadır. 0-17 yaş grubunda en kalabalık

Tablo G1. Verinin Toplandığı İller

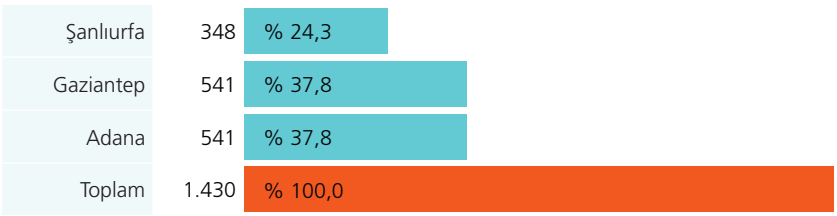

Tablo G2. Yaş Grupları ve Cinsiyet Dağılımı

	Cinsiyet				Cinsiyet			
	Yaş Grubu	Erkek	Kadın	Toplam	Yaş Grubu	Erkek	Kadın	Toplam
Sayı	0-5 yaş	157	133	290	18-64 yaş	326	349	675
Yaş grubu içinde %		54,1	45,9	100,0		48,3	51,7	100,0
Toplam içinde %		11,0	9,3	20,3		22,8	24,4	47,2
Sayı	6-9 yaş	83	75	158	65 yaş ve üstü	17	19	36
Yaş grubu içinde %		52,5	47,5	100,0		47,2	52,8	100,0
Toplam içinde %		5,8	5,2	11,0		1,2	1,3	2,5
Sayı	10-13 yaş	90	66	156	Toplam	735	695	1430
Yaş grubu içinde %		57,7	42,3	100,0		51,4	48,6	100,0
Toplam içinde %		6,3	4,6	10,9		51,4	48,6	100,0
Sayı	14-17 yaş	62	53	115				
Yaş grubu içinde %		53,9	46,1	100,0				
Toplam içinde %		4,3	3,7	8,0				

Şekil G1. İl Düzeyinde Yaş Gruplarının Dağılımı

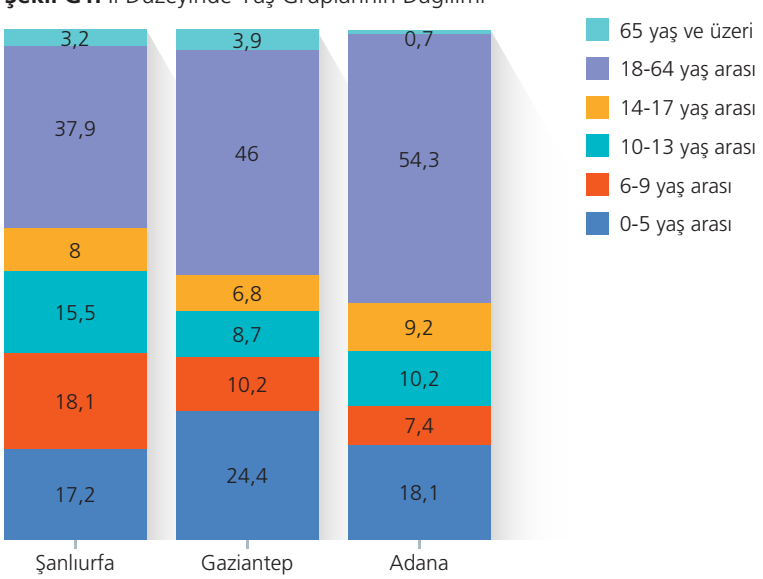

Tablo G3. İl ve Cinsiyete Göre Ortalama Yaş

İl	Cinsiyet	Ortalama	Sayı
Şanlıurfa	Erkek	20,1	200
	Kadın	21,3	148
	Toplam	20,6	348
Gaziantep	Erkek	21,2	267
	Kadın	22,7	274
	Toplam	21,9	541
Adana	Erkek	19,6	268
	Kadın	21,0	273
	Toplam	20,3	541
Toplam	Erkek	20,3	735
	Kadın	21,7	695
	Toplam	21,0	1.430

Tablo G4. Danışanların Medeni Durumu

Medeni Durum	Sayı	Yüzde
Bekar	832	58,2
Evli	502	35,1
Dul	73	5,1
Boşanmış	13	0,9
Ayrılmış	10	0,7
Toplam	1.430	100,0

yaş grubu ise yüzde 36,7 ile 0-5 yaş grubu çocuklardan oluşmaktadır. Şekil G1'de görüleceği üzere, il bazında bakıldığında ise 0-5 yaş grubu Gaziantep; 6-9 ve 10-13 yaş grupları Şanlıurfa; 14-17 yaş grubu ise Adana'da yoğunlaşmaktadır. Üretken nüfus olarak kabul edilen 18-64 yaş grubu ise öncelikle Adana ve daha sonra Gaziantep illerinde yoğunlaşmaktadır. 65 yaş ve üzeri yaşlı nüfusun en az görüldüğü il Adana, en çok görüldüğü il ise Gaziantep'tir.

Tablo G3'te görülebilecek il bazındaki cinsiyete bağlı yaş ortalamaları, oldukça genç bir nüfusun varlığına işaret etmektedir.

Danışanların medeni durumuna bakıldığında, yarısından fazlasının (yüzde 58,2) bekar, yaklaşık üçte birinin (yüzde 35,1) ise evli olduğu görülmektedir (Tablo G4). Toplam nüfusun yarısını 0-17 yaş arası çocukların oluşturduğu göz önüne alındığında bekar oranının yüzde 60'a yakın çıkması beklenebilecek bir orandır. Yaş grupları bazında evlilik durumu incelendiğinde, 14-17 yaş grubunda evlilik çok az da olsa gözlemlenmiştir (tüm nüfus için yüzde 0,4 ve evli danışanlar içinde yüzde 1,2). Evli olma durumu 18-64 yaş grubunda yüzde 95 iken, bu yaş grubundakilerin yüzde 14'ü bekardır. Evli olanların yaş ortalaması 34,5; bekar erkeklerin yaş ortalaması 24, kadınların ise 25,5'tir.

Katılımcıların eğitim durumları mevcut veri tabanı üzerinden en kolay "herhangi bir diplomanız var mı?" ve "hangi dil(ler)de okuma-yazma biliyorsunuz?" soruları üzerinden takip edilebilir. Örneğin herhangi bir diplomanız (ilköğretim, ortaöğretim, lise vb.) var mı bilgisinin derlendiği soruda tüm danışanların yüzde 27,1'sinden (toplam 388 danışan) herhangi bir cevap alınamamıştır. Diploma konusunda beyanda bulunan veya GOAL çalışanları tarafından cevap alınabilen 1.042 danışanın yüzde 13,3'ü bir diploma sahibi olduğunu, geriye kalanlar ise herhangi bir diplomalarının olmadığını (yüzde 86,8) beyan etmişlerdir. Bu bağlamda, danışanlara ne tür bir diplomaya sahip oldukları sorulmamıştır. Alınan cevaplar çerçevesinde danışanlar arasında okul bitirme oranının düşük olduğu söylenebilir.

Tablo G5. Okuryazarlık Durumu

Hangi dilde okuma-yazmanız var?	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Okuma-yazmam yok	419	29,3	43,1
Arapça / Türkçe	16	1,1	1,6
Arapça / Diğer	3	0,2	0,3
Arapça / Domari	1	0,1	0,1
Arapça / Kürtçe	7	0,5	0,7
Arapça / Kürtçe / Domari	1	0,1	0,1
Arapça	466	32,6	47,9
Türkçe	19	1,3	2,0
Diğer	41	2,9	4,2
Toplam	973	68,0	100,0
Cevapsız	457	32,0	
Genel Toplam	1.430	100,0	

Tablo G5'te görülebileceği üzere, eğitim düzeyine yönelik diğer bir önemli gösterge olan okuma-yazma bilme durumunda da danışanların yüzde 32'sine dair bir bilgi alınamamıştır. Geriye kalan ve bu konuda bir veri kaydedilen danışanların (toplam 973 danışan) yüzde 43'ü okuma-yazma bilmediklerini beyan etmiştir. Cevap alınanlar içinde Arapça okuma-yazma bilenlerin oranı yaklaşık yüzde 48, Türkçe okuma-yazma bilenlerin oranı ise yüzde 2'dir. Toplanan veride diğer kategorisinin ne anlama geldiği ve hangi dil(ler)i işaret ettiği ise belli değildir.

Cinsiyet bağlamında eğitim düzeyine bakıldığında, diploma sahipliği konusunda uygun cevap verenler arasında kadın ve erkekler arasında, her ne kadar erkekler biraz daha yüksek oranda diploma sahibi görünse de aradaki fark büyük değildir. Herhangi bir diplomaya sahip olanların yüzde 54,3'ü erkek, %45,7'si kadındır. Okuma-yazma bilme durumunda da bilmediğini beyan edenlerin yüzde 47,3'ü erkek, yüzde 52,7'si kadındır. Arapça okuma-yazma bilme durumunda kadınlar ve erkekler arasında (sırasıyla yüzde 48,3 ve yüzde 51,7) önemli bir farklılık yokken, Türkçe açısından erkekler kadınların neredeyse üç katı oranında Türkçe okuyup yazabildiklerini beyan etmişlerdir (sırasıyla yüzde 63,2 ve yüzde 36,8).

Okuma-yazma bilmeyenlerin yaş grupları içindeki dağılıma bakıldığında (Şekil G2), 65 yaş ve üzerindekilerin yüzde 82,1'inin, 28-65 yaş arasındakilerin ise yüzde

Şekil G2. Yaş Gruplarına Göre Okuma-Yazma Bilmeyenlerin Oranı

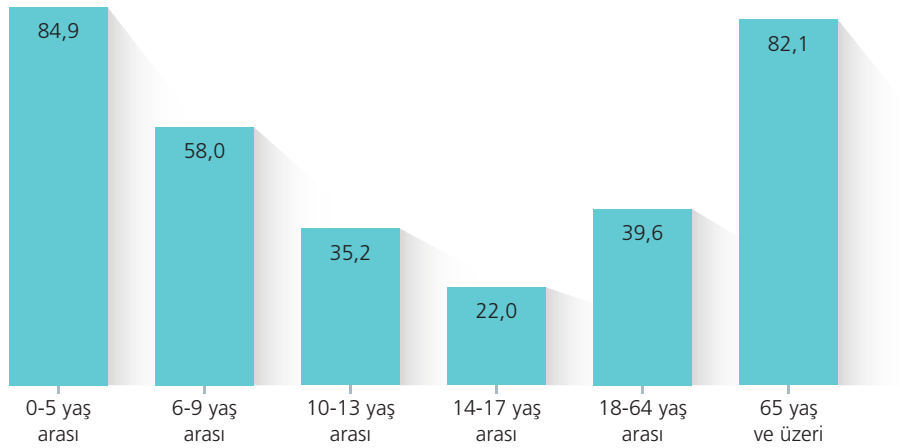

Şekil G3. İllere Göre Okuma-Yazma Bilmeyenlerin Oranı

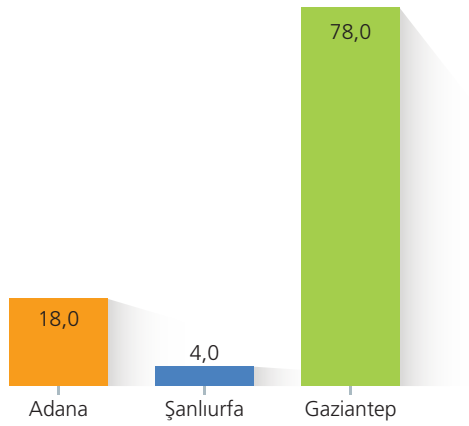

39,6'sının okuma-yazma bilmediği görülmektedir. Bu oran 6-9 yaş grubu çocuklar için yüzde 58 iken, 0-5 yaş arasındakiler için yüzde 84,9'dur.

İl bazında okuma-yazma bilmeyenlerin oranına bakıldığında ise (Şekil G3), Şanlıurfa'da okuma-yazma bilmeyenlerin oranının görece diğer illere göre düşük çıkması bu konuda toplam cevap alınamayan veya uygun cevabın işlenmediği danışanların yaklaşık yarısının adı geçen ilden geldiği hesaba katıldığında yanıltıcı olabilir.

Veri tabanında, toplam 1.430 danışanın yüzde 29,7'sinin anadili ve anadili dışında hangi dilleri konuşabildiği bilgisi yer almamıştır. Bu çoğunlukla yukarıda açıklanan veri toplama ve danışanlara yaklaşım yöntemleri ile ilgilidir. Geriye kalan danışanların yüzde 41,3'ü sadece Arapça konuşabildiğini ifade etmiştir. KA araştırma bul-

Tablo G6. Konuşulan Diller

Dil	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Türkçe / Arapça / Domari	19	1.3	1.9
Arapça / Domari	10	0.7	1.0
Türkçe / Arapça	219	15.3	21.8
Arapça / Kürtçe	24	1.7	2.4
Arapça	591	41.3	58.7
Türkçe	89	6.2	8.8
Kürtçe	1	0.1	0.1
Türkçe / Domari	3	0.2	0.3
Arapça / Kürtçe / Domari	15	1.0	1.5
Türkçe / Domari / Kürtçe	5	0.3	0.5
Türkçe / Arapça / Kürtçe	11	0.8	1.1
Türkçe / Arapça / Kürtçe / Domari	3	0.2	0.3
Türkçe / Arapça / Diğer	2	0.1	0.2
Arapça / Diğer	2	0.1	0.2
Diğer	12	0.8	1.2
Toplam	1.006	70.3	100.0
Cevapsız	424	29.7	
Genel Toplam	1.430	100.0	

guları da hedef grubun içinde Türkçe konuşan topluluklar olsa da, çoğunluğun Arapça ve/veya Kürtçe konuştuklarını teyit eder niteliktedir. Tablo G6 danışanların konuşabildikleri dilleri göstermektedir.

Danışan kişilerin hanehalkı büyüklüklerine bakıldığında (Tablo G7), 5-8 kişilik hanelerin yüzde 49,5 ile ağırlıklı olduğu görülmektedir. Bunu yüzde 31,2 ile 1-4 kişiden oluşan haneler izlemektedir. 1-2 kişilik hanelerin oranı yüzde 8,2'dir. En yaygın görünen hane büyüklüğü ise yüzde 17,4 ile 6 kişilik hanelerdir. Ortalama hane büyüklüğü Şanlıurfa'da 6,8; Gaziantep'te 6,3; Adana'da 5,6 kişidir. Bu veriler, hedef grubun ortalama tahmini hanehalkı sayısının 6,8 olarak belirlendiği KA araştırma sonuçları ile uyum göstermektedir.

Tablo G7. Danışanların Hanehalkı Büyüklüğü

Hanehalkı büyüklüğü	Sayı	Yüzde
1-4 kişi	444	31,2
5-8 kişi	705	49,5
9-12 kişi	225	15,8
13 ve üstü kişi	51	3,6
Toplam	1.425	100,0

Tablo G8. Danışanların Aylık Gelir Düzeyi

Gelir	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Geliri yok	84	5,9	8,0
100-749 TL	228	15,9	21,6
750-1499 TL	499	34,9	47,3
1500-2249 TL	205	14,3	19,4
2250 TL ve üzeri	39	2,7	3,7
Toplam	1055	73,8	100,0
Cevapsız	375	26,2	
Genel Toplam	1.430	100,0	

Tablo G8'de danışanlar tarafından beyan edilen aylık hane geliri (bir önceki aya referansla) verilmiştir. Veri tabanında bilgisi yer alan danışanların yüzde 26,2'si bu konuda herhangi bir beyanda bulunmamıştır. Geriye kalan danışanlar içinde yüzde 5,9'u herhangi bir gelir elde etmediğini ifade etmiştir. Elde edilen gelirde yoğunluk 750-1.499 TL arasındadır. Danışanların neredeyse tamamının geliri 2.250 TL'nin altındadır. Danışanların sadece yüzde 27,4'ünün yaşadığı hanelerde SUY alan bir kişi bulunmaktadır (Tablo G9). Benzer şekilde, KA tarafından yürütülen araştırmada da görüşme yapılan 20 göçebe / yarı-göçebeden sadece 7'sinin, mevsimlik gezici tarım işçilerinin ise en fazla yüzde 50'sinin Kızılay Kart sahibi olduğu ifade edilmiştir.

Şekil G4'te görüleceği üzere, danışanların temel gelir kaynağı düzenli olmayan gündelik işlerdir (yüzde 64,7). Düzenli gelir kaynağı olan danışanların oranı yüzde

Tablo G9. Sosyal Uyum Yardımı Alanlar

Hanenizde SUY alan var mı?	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Evet	392	27,4	28,7
Hayır	976	68,3	71,3
Toplam	1.368	95,7	100,0
Cevapsız	62	4,3	
Genel Toplam	1.430	100,0	

Şekil G4. Temel Gelir Kaynakları

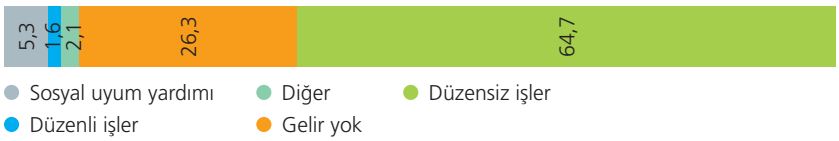

Tablo G10. Kira Ödeme Durumu

Her ay kira ödüyor musunuz?	Sayı	Yüzde
Evet	497	43.0
Hayır	602	52.1
Bilmiyorum	56	4.8
Toplam	1.155	100.0

1,6'dır. Düzenli iş yoluyla hane gelirine sahip olanlar ağırlıklı olarak Adana ve Gaziantep'te yaşamaktadırlar. Gelir beyan edemeyenlerin yüzde 74,4'ü Şanlıurfa'da (toplam içinde yüzde19,6; il bazında yüzde 81,1) ikamet etmektedir.

Danışanların yüzde 19,6'sı her ay düzenli kira ödeyip ödemedikleri bilgisini paylaşmamıştır (Tablo G10). Geriye kalan danışanların ise yüzde 43'ü kira ödediklerini, yüzde 52,1'i ise ödemediklerini belirtmiştir. Veri kaynağında sadece kirasını düzenli ödediğini beyan eden danışanların her ay ödedikleri kiraya yönelik veri bulunmaktadır. Bu kişilerin ödedikleri kiralar 150 TL ile 950 TL arasında değişmektedir (Şekil G5). Bu grafiğe göre kira bedellerindeki yoğunluk 300 TL (yüzde 19,3), 400 TL (yüzde 18,7) ve 500 TL (yüzde 15,5) olarak karşımıza çıkmaktadır. Tüm kira ödeyen danışanlar için ortalama kira bedeli 388 TL'dir. Ortalama kira bedelleri Şanlıurfa'da

445 TL; Gaziantep'te 362 TL ve Adana'da 483 TL'dir. 1-4 kişilik hanelerde ortalama kira bedeli 350 TL; 5-8 kişilik hanelerde 377 TL; 9-12 kişilik hanelerde 422 TL ve 13 ve üzeri kişiden oluşan hanelerde ise 490 TL'dir. Bu kira bedellerinin KA tarafından yürütülen araştırma sırasında göçebe ve yarı-göçebe Suriyeli topluluklar tarafından beyan edilen bedellerden (ortalama 275 TL) yüksek olduğu görülmektedir.

Şekil G5. Danışanlar Tarafından Ödenen Aylık Kira Miktarları

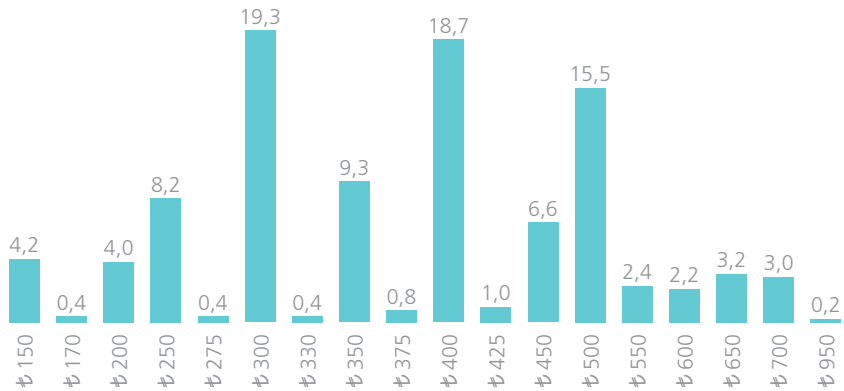

Tablo G11, danışanların yaşadıkları konut türleri veri tabanında yer alan yaşam alanı tarif ve açıklamalarından yola çıkılarak oluşturulmuştur. Danışanların yaşadıkları yerlerin bazıları GOAL çalışanları tarafından detaylı tarif edilse bile kimi konut alanları eksik tanımlanmış veya konutun türü belirtilmemiştir. İleriye dönük veri tabanının bu kısmı konut türünü de belirtecek şekilde detaylandırılırsa daha zengin bir analiz ve değerlendirme yapma olanağı söz konusu olacaktır. Veri tabanında geçen "normal", "iyi", "güvenli" gibi tanımlar konutun türünün ne olduğunun belirtilmediği durumlarda yeterince açıklayıcı bilgi sağlamamaktadır. Bu sebeple

Tablo G11. Konut Türleri

	Sayı	Yüzde	Geçerli Yüzde
Çadır	355	24,8	29,9
İnşaat / depo / dükkan / sahipsiz bina / konteyner	39	2,7	3,3
Daire / ev / gecekondu / müstakil ev	699	48,9	58,9
Tek oda	94	6,6	7,9
Toplam	1.187	83,0	100,0
Cevapsız	243	17,0	
Genel Toplam	1.430	100,0	

aşağıdaki kategorileştirmede normal, iyi, güvenli gibi ifadeler "ev" kategorisinde değerlendirilmiştir. Diğer taraftan 243 danışanın (yüzde 17) yaşadıkları yere yönelik ya (çoğunlukla) herhangi bir bilgi bulunmamakta, ya da net bir bilgi bulunmamaktadır; bu nedenle cevapsız olarak kabul edilmiştir.

Danışanların yüzde 48,9'u ev kabul edilebilecek bir konut türü içinde yaşamaktadır. Ancak GOAL saha çalışanlarının bu yaşam yerleri ile ilgili açıklamaları, KA araştırma bulguları ile benzer şekilde, evlerin birçoğunda ısıtma ve hijyen sorunları bulunmaktadır. Cam ve pencereleri kırık veya tamir isteyen konutların çokluğu dikkat çekicidir. Ayrıca birçok evde banyo ve tuvalet sorunu olduğu da notlara eklenmiştir.

Danışanların yüzde 24,8'i çadırlarda yaşamını sürdürmektedir. Çadırda yaşayanların yüzde 3,7'si Şanlıurfa; yüzde 11'i Gaziantep, yüzde 85,3'ü ise Adana'da ikamet etmektedir. Ortalama hane büyüklükleri, çadırda yaşayanlar için 5 kişi; inşaat / depo / dükkan / metruk yerler ve konteynerde yaşayanlar için 7,2 kişi; ev / apartman dairesi / gecekondu ve müstakil evlerde yaşayanlar için 6,6 kişi ve tek odada yaşayanlar için ise 6 kişi olarak hesaplanmıştır.

Danışanlara ulaşma yöntemlerine bakıldığında "yerinde erişimin" yüzde 82,4 ile ilk sırada yer aldığı ve en sık Adana ilinde kullanıldığı görülmektedir (Tablo G12). İkinci sırada yüzde 5,7 ile "kendi yönlendirme" gelmektedir ve en sık Adana'da yer almaktadır. "Telefon hattı" yüzde 2,4 ile üçüncü yöntemdir ve yine Adana ilinde daha çok kullanılmıştır. "Diğer" kategorisi genel içinde belirli bir ağırlığa sahip olmakla birlikte diğer yöntemlerin ne olduğu veri tabanında açık bir şekilde tanımlanmamıştır.

Tablo G12. Danışanlara Ulaşma Yöntemleri

		Şanlıurfa	Gaziantep	Adana	Toplam
Yerinde erişim	Sayı	312	400	466	1.178
	Ulaşma yöntemi içinde %	26,5	34,0	39,6	100,0
	Toplam içinde %	21,8	28,0	32,6	82,4
Farkındalık artırma oturumu	Sayı	19	13	0	32
	Ulaşma yöntemi içinde %	59,4	40,6	0,0	100,0
	Toplam içinde %	1,3	0,9	0,0	2,2
Kendi yönlendirme	Sayı	9	30	43	82
	Ulaşma yöntemi içinde %	11,0	36,6	52,4	100,0
	Toplam içinde %	0,6	2,1	3,0	5,7
Telefon hattı	Sayı	2	7	25	34
	Ulaşma yöntemi içinde %	5,9	20,6	73,5	100,0
	Toplam içinde %	0,1	0,5	1,7	2,4
Dış yönlendirme	Sayı	0	2	0	2
	Ulaşma yöntemi içinde %	0,0	100,0	0,0	100,0
	Toplam içinde %	0,0	0,1	0,0	0,1
Diğer	Sayı	6	89	7	102
	Ulaşma yöntemi içinde %	5,9	87,3	6,9	100,0
	Toplam içinde %	0,4	6,2	0,5	7,1
Toplam	Sayı	348	541	541	1.430
	Ulaşma yöntemi içinde %	24,3	37,8	37,8	100,0
	Toplam içinde %	24,3	37,8	37,8	100,0

Sayı
Ulaşma yöntemi içinde %
Toplam içinde %

Şekil G6'da danışanların ihtiyaçları ve karşılaştıkları güçlüklerin dağılımı gösterilmektedir. Buna göre, karşılaşılan sorunlar arasında ilk sırayı geçici koruma kimlik belgesi veya kimlik doğrulama ile ilgili sorunlar almaktadır (yüzde 51,5). Bu sorun en çok Adana ilinde kaydedilmiştir. İkinci sırada sağlık hizmetlerine ulaşım ile ilgili sorunlar gelmektedir (yüzde 21,7). Bu konuda yaşanan problemler en sık Gaziantep ilinde görülmektedir. Okul / eğitim ile ilgili sorunlar yüzde 12,2 ile üçüncü sırada yer almaktadır ve en çok Şanlıurfa ilinde kayda alınmıştır. Genel olarak danışanların karşılaştıkları sorunlar çerçevesinde cinsiyet temelli net bir farklılıktan bahsetmek zor olsa da sağlık hizmetlerine erişim problemi kadınlar tarafından erkeklere göre daha sık dile getirilmiştir.

Şekil G6. Danışanların İhtiyaçları / Karşılaştıkları Sorunlar (%)

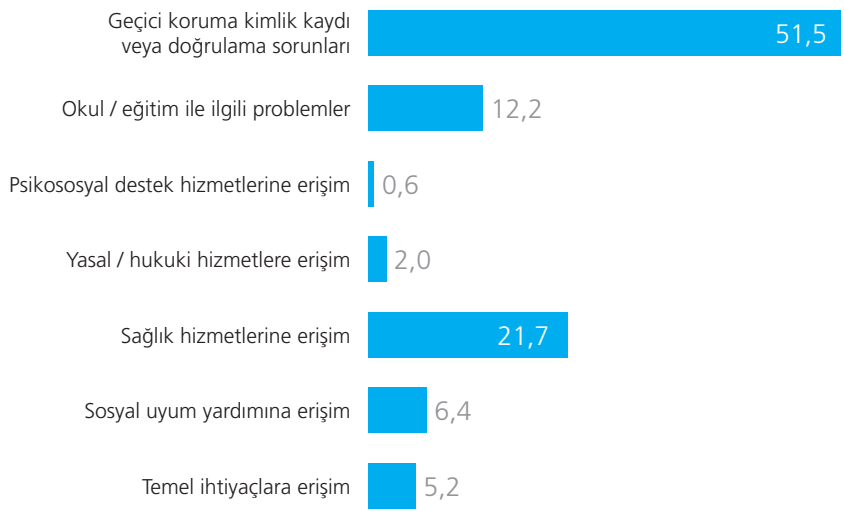

Yaş grupları bazında sorunların dağılımına bakıldığında geçici koruma kimlik belgesi veya kimlik doğrulama ile ilgili sorunlar daha çok 0-17 yaş grubu çocuklar tarafından dile getirilmiştir. 6-17 yaş grubunun ağırlıklı olarak beyan ettiği sorun ise okul / eğitim alanı ile ilgilidir. Bu kapsamda okul / eğitim kaynaklı sorunlar çerçevesinde değerlendirilebilecek önemli bir veri danışanların hanehalkı üyeleri arasında okul yaşında olan ancak okula devam etmeyen/edemeyen çocuklara dair veridir. 1.430 danışanın yüzde 27,1'i için veri tabanında bu konuda bir bilgi yer almamaktadır. Geriye kalan danışanlar içinde hanehalkı üyeleri arasında okul çağında olup okula gitmeyenlerin var olduğunu ifade edenlerin oranı yüzde 29,7'dir. Bu soruya "hayır" cevabı verenlerin oranı yüzde 43,2'dir. Veri toplama çerçevesinde "hayır" cevabı hanede okul çağında olan çocuk olmadığı ya da okul çağında olup da okula gitmek isteyen çocuk olmadığı anlamına gelmektedir. KA tarafından yürütülen

araştırmada ise göçebe ve yarı-göçebe Suriyeli topluluklar ile yapılan görüşmelerde okul çağında çocuk olan 13 hanenin 7'sinde çocukların hiçbirisinin okula gitmedikleri beyan edilmiştir. Adana Ovası'ndaki 39 çadır yerleşiminde yaşayan mevsimlik gezici tarım işçisi ailelerinin toplam 6.000'ün üzerinde olduğu tahmin edilen çocukları arasında ise ilkokula devam eden 146 çocuk varken, ortaokula giden sadece üç, liseye devam eden ise bir çocuğun olduğu beyan edilmiştir.

İl bazında okul çağında olup da okula devam etmeyen çocukların Adana ve Gaziantep illerinde yoğunlaştığı, Şanlıurfa'nın ise yüzde 11,6 ile en alt sırada yer aldığı görülmektedir. Ancak bu konuda cevap alınamayan veya ilgili cevabın açık bir şekilde işlenmediği danışanların yüzde 67'sinin Şanlıurfa'da bulunduğu göz önüne alındığında, bu veri tartışmalı hale gelmektedir.

Şekil G7. Danışanların Karşı Karşıya Oldukları Riskler (%)

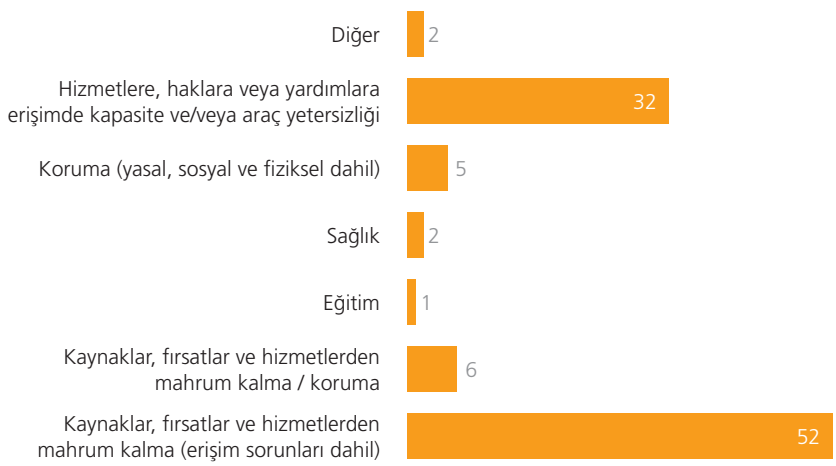

Şekil G7, danışanların karşı karşıya oldukları risklerin dağılımını göstermektedir. Buna göre, iki risk türü danışanlar açısından önem kazanmaktadır: Kaynaklar, fırsatlar veya hizmetlerden mahrum kalma (yüzde 52) ve hizmetlere, haklara veya yardımlara erişimde kapasite ve/veya araç yetersizliği (yüzde 32). Bu veriler, GOAL hizmet sahasına giren danışanların hem kaynak ve servislere ulaşımda çeşitli engeller veya yok sayılma ile yüz yüze olduklarını hem de kaynak veya hizmetlerden yararlanma konusunda gerekli bilgi, donanım veya araçlardan mahrum kaldıklarını göstermektedir. Cinsiyet bazında bakıldığında, karşılaşılan riskler açısından çoğunlukla dengeli bir dağılım bulunmakta, ancak eğitim konusunda kadınların erkeklere göre üç kat daha fazla risk taşıdığı görülmektedir. Karşılaşılan risklerin hangi ilde daha fazla görüldüğü de Tablo G13'te gösterilmiştir.

Tablo G13. Risklerin En Çok Görüldüğü İller

Risk	İl
Kaynaklar, fırsatlar veya hizmetlerden mahrum kalma / Koruma	Adana
Kaynaklar, fırsatlar veya hizmetlerden mahrum kalma (erişim sorunları dahil) / Koruma (yasal, sosyal ve fiziksel dahil)	Gaziantep
Eğitim	Şanlıurfa / Gaziantep
Sağlık	Gaziantep
Koruma (yasal, sosyal ve fiziksel dahil)	Gaziantep
Hizmetlere, haklara veya yardımlara erişimde kapasite ve/veya araç yetersizliği	Şanlıurfa / Gaziantep

Şekil G8'de görüleceği üzere, danışanların yüzde 64,5'inin tüm hane üyeleri geçici koruma kimlik belgesine sahiptir. KA tarafından yürütülen araştırma sırasında da Adana, Gaziantep ve Şanlıurfa'da yaşayan Suriyeli göçebe ve yarı-göçebelerin ve mevsimlik gezici tarım işçilerinin önemli bir kısmının geçici koruma kimlik belgesini çıkardıkları hem kamu kurumları tarafından hem de hedef grup ile yapılan görüşmelerde dile getirilmiştir. Geçici koruma kimlik belgesine sahip olmayan danışanların ve hane üyelerinin cinsiyet bazında dağılımında anlamlı bir fark bulunmamaktadır. İl bazında geçici kimlik belgesine sahip olmayanlara bakıldığında ise Adana yüzde 49,2 ile ilk sırada yer almaktadır. Gaziantep yüzde 39,6 ile ikinci sırada iken, Şanlıurfa'da bu oran sadece yüzde 11,2'dir. Bu veri, Şekil G6'da yer alan, danışanların karşılaştıkları sorunlar arasında ilk sırayı geçici koruma kimlik belgesi ile ilgili sorunların aldığı bilgisi ile birlikte değerlendirilmelidir. Sağlık, eğitim, sosyal yardım vb. tüm temel hak ve hizmetlere erişimin bu kimlik belgesi ile sağlandığı göz önüne alındığında, bu kimlik belgesine sahip olmayanların, karşılaşılan riskler altında belirtilen kaynaklara ve hizmetlere erişim sorununu en yoğun yaşayan grubu oluşturdukları söylenebilir.

Son olarak veri tabanında danışanların kendilerinin ve hane üyelerinin Türk halkı ile iyi ilişkiler içerisinde olup olmadığı noktasındaki düşünceleri yer almaktadır. 1.430 danışanın sadece yüzde 51,3'ünden bu konuda cevap alınmıştır. Cevap verenlerin yüzde 82,7'si Türkler ile iyi ilişkiler içinde olduklarını beyan etmiştir. İyi ilişkiler içinde olmadıklarını düşünenlerin yüzde 74,8'i Adana'da ikamet etmektedir (Şekil G9).

Şekil G8. Geçici Kimlik Belgesine Sahip Olma Durumu

Hanenizdeki herkes geçici koruma kimlik kartına sahip mi?

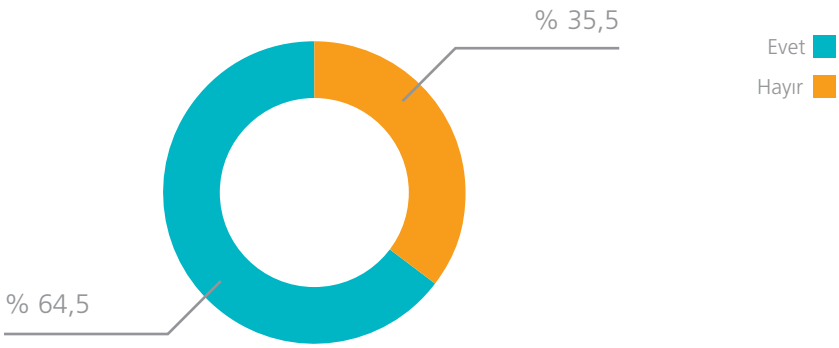

Şekil G9. Danışanların Türkler ile İlişkileri Konusundaki Düşünceleri

Siz ve aileniz Türkler ile iyi ilişkileriniz olduğunu düşünüyor musunuz?

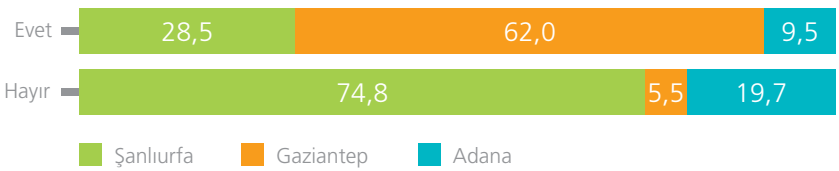

KAVRAMLAR VE TANIMLAR

Adana Ovası

Çukurova Bölgesi'nin merkezinde yer alır ve çekirdek alanını oluşturur. Genellikle bölge ile Adana Ovası aynı isimle adlandırılır. Bu ova Türkiye'nin en geniş delta ovasıdır. Seyhan ve Ceyhan nehirleri ile Berdan (Tarsus) Çayı'nın getirdiği alüvyonlardan oluşmuştur ve karışık yapılıdır. Adana Ovası olarak anılan yöreyi birçok küçük ova birimlerine ayırmak mümkündür. Yüreğir, Misis, Ceyhan, Haruniye, Osmaniye ve Yumurtalık ovaları gibi. Bu ovaların en büyüğü iki milyon dekarlık genişliğindeki Ceyhan Ovası, diğeri ise 1,25 milyon dekarlık Yüreğir Ovası'dır. (Kalkınma Atölyesi, 2016)

Çadır yerleşimi

Çadır yerleşimi (veya çadır alanı, konaklama yeri, yaşam alanı) göçebe toplulukların be mevsimlik tarım işçiliği yapan hanelerin yaşadığı, ağırlıklı olarak bez, naylon, plastik malzemelerden imal edilmiş çadırlardan oluşan, hanelerin toplu veya dağınık şekilde ve ovanın içinde, sulama veya drenaj kanalı kenarında, ana veya tali yol kenarındaki yerleşimleri ya da alanlarıdır. (Kalkınma Atölyesi, 2018)

Çavuş

Tarla veya bahçelerde istihdam ettiği işçilerin çalışma esnasında çalışmalarını kontrol eden ve tarım aracısının yardımcısı konumunda bulunan kişidir. (Kalkınma Atölyesi, 2018)

Çingene

Mısır'da "Egypte"; İngiltere'de "Gypsies"; Fransa'da "Tsigane", "Bohemian", "Gitan"; İtalya'da "Zingari"; Almanya'da "Zigeuner"; İspanya'da "Gitanos"; Rumca'da "Gypthos"; Bizans'ta "Athingan"; Sırpça'da "Cingerije"; Ermenistan'da "Lom"; Filistin'de "Nawar" veya "Dom"; Suriye'de "Dom"; Kafkaslar'da "Poşa"[1] gibi isimleri alan Çingeneler'in[2] vatanları konusunda uzunca bir zaman farklı tahminler ortaya atılmış olsa da, dilleri ve tarihsel süreçleri incelendiğinde, Kuzey Hindistan'dan[3] dünyaya yayılan bir toplumdur.

"Çingene" isminin, diğer topluluklar tarafından Çingeneleri küçümsemek ve daha aşağıda bir toplumsal statü belirtmek amacı ile kullanıldığı düşünülmektedir. Bu isme yüklenen küçültücü yan anlamlar, Çingenelerin ötekileştirilmesine neden olmakta, bu yüzden de Çingene yerine Roman isminin kullanılması tercih edilmektedir. Ancak Roman ismi de, tüm Çingene gruplarını kapsamadığı için, kullanıldığı yerlerde hangi kapsamda kullanıldığına dair bir açıklama ya-

pılması tavsiye edilmektedir.[4] Bu çerçevede, bu raporda bundan sonra Çingene yerine, en geniş anlamıyla göçebe veya yarı-göçebe yaşam biçimini benimsemiş tüm grupları kapsayacak şekilde Roman tanımlaması kullanılmıştır.

Romanların Kuzey Hindistan'dan başlayan kesintisiz yolculuğunun, 9. yüzyıldan sonra İran ve Anadolu üzerinden devam ettiği ve üç ana kola ayrıldığı tahmin edilmektedir: Birinci kol Ortadoğu'da kalmış (Domlar), ikinci kol Ermenistan yoluna devam etmiş (Lomlar), üçüncü kol ise, Anadolu üzerinden Avrupa'ya doğru ilerlemiştir (Romlar).[5]

Çocuk işçiliği

Uluslararası Çalışma Örgütü'ne (ILO) göre çocuk işçiliği, "çocukları çocukluklarını yaşamaktan alıkoyan, potansiyellerini ve saygınlıklarını eksilten, fiziksel ve zihinsel gelişimlerine zarar verici işlerde istihdam edilmesi" olarak ifade edilmektedir. Birleşmiş Milletler (BM) Uluslararası Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF), çocuk işçiliğini "çocuğun yaşına ve işin türüne bağlı olarak, minimum çalışma saatini aşan ve çocuğa zararlı olan iş" olarak tanımlamıştır. Ulusal mevzuatta ise çocuk işçiliğinin tanımı, 4857 sayılı İş Kanunu'nun 71. maddesine dayanılarak çıkarılan Çocuk ve Genç İşçilerin Çalıştırılma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmeliğin 4. maddesinde yapılmıştır. Bu maddeye göre; "çocuk işçi, 14 yaşını bitirmiş, 15 yaşını doldurmamış ve ilköğretimini tamamlamış kişi, genç işçi de 15 yaşını tamamlamış, ancak 18 yaşını tamamlamamış kişi" olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca, aynı maddede hafif işin tanımı yapılmış olup, çocuk ve genç işçilerin, okula devam edenlerin okula devamları ile okuldaki başarılarına engel olmayacak, meslek seçimi için yapılacak hazırlıklara ya da yetkili makamlar tarafından yeterliliği kabul edilen mesleki eğitime katılmasına engel olmayacak hafif işlerde çalıştırılabileceği hükme bağlanmıştır. (Çocuk İşçiliği ile Mücadele Ulusal Programı 2017-2023).

Düzensiz göçmen

Yasa dışı giriş veya vizenin geçerlilik tarihinin sona ermesi yüzünden transit veya ev sahibi ülkede hukuki statüden yoksun kişi. Bu terim, bir ülkeye giriş kurallarını ihlal eden mülteciler ve ev sahibi ülkede kalma izni bulunmayan diğer kişiler için geçerlidir (ayrıca gizli/yasa dışı/kayıtdışı göçmen veya düzensiz durumdaki göçmen olarak anılmaktadır) (IOM 2009:15). Bu rapor çerçevesinde farklı yasal statülerde ülkede bulunan, fakat çalışma izni olmadan mevsimlik tarımsal üretimde çalışan yabancı göçmen işçiler için düzensiz göçmen işçi tanımı kullanılmıştır. (Kalkınma Atölyesi, 2018)

Geçici koruma statüsü

'Menşe ülkelerine dönemeyen üçüncü ülke kişilerinden kaynaklanan kitlesel bir akının meydana gelmesi ya da derhal meydana gelebilecek olması durumunda, özellikle söz konusu kişilerin ya da koruma gerektiren diğer kişilerin yararına olarak, sığınma sisteminin etkin işleyişi üzerinde olumsuz etki yaratmadan sığınma sisteminin işletilememesi riski varsa, bu kişilere acil ve geçici koruma sağlamak amacıyla sağlanan istisnai özellikteki prosedür' (IOM 2009: 19).[6]

Göç

Uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde yer değiştirmek. Süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleridir. Bu tanıma, mülteciler, yerinden edilmiş kişiler, yerinden çıkarılmış kişiler ve ekonomik göçmenler dâhildir (IOM 2009: 22).

Göçebe

Belirli bir süre bir yere yerleşen, bir süre sonra da o yerleşimden başka bir yerleşime göçen, ne zaman aynı yerleşime döneceği belli olmayan topluluklardır. Genellikle çadır yerleşimlerinde veya metruk konularda yaşarlar. Bazı ülkelerde motokaravan ile yolculuk yapmaktadırlar.

Göçmen

Göç, süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların çalışmak, yaşamak veya yerleşmek amacıyla yer değiştirdiği, bir bölgeden başka bir bölgeye yapılan nüfus hareketidir. Bu harekete, mülteciler, yerinden edilmiş kişiler, yerinden çıkarılmış kişiler ve ekonomik göçmenler dâhildir. Uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde yer değiştiren kişiyi tanımlamak için göçmen ifadesi kullanılmaktadır. Birleşmiş Milletler göçmeni, sebepleri, gönüllü olup olmaması, göç yolları, düzenli veya düzensiz olması fark etmeksizin yabancı bir ülkede bir yıldan fazla ikamet eden bir birey olarak tanımlar (IOM 2009:22).

Göçmen işçi

Vatandaşı olmadığı bir devlette ücretli bir faaliyetle iştigal edecek olan, iştigal eden veya iştigal etmiş olan kişiyi tanımlamak için kullanılmıştır (Bütün Göçmen İşçi ve Aile Fertlerinin Korunmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme, 2(1) Maddesi, 1990). Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) 1949 İstihdam Amacıyla Göç Hakkında 97 Sayılı Sözleşmesi (1949) ile Göçmen İşçiler Hakkında 143 Sayılı Sözleşmesinin (1975) 11. maddelerinde göçmen işçi, kendi adına olmayıp başkası tarafından çalıştırılmak amacıyla bir ülkeden diğerine göç eden veya göç etmiş bir kimseyle göçmen işçi olarak bir ülkeye kabul edilen kimse olarak tanımlanmaktadır. (Kalkınma Atölyesi, 2017)

Hanehalkı

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) hanehalkını aralarında akrabalık bağı bulunsun ya da bulunmasın aynı konutta veya aynı konutun bir bölümünde yaşayan, temel ihtiyaçlarını birlikte karşılayan, hanehalkı hizmet ve yönetimine iştirak eden bir veya birden fazla kişiden oluşan topluluk olarak tanımlamaktadır. Araştırma kapsamında ise benzer bir şekilde hanehalkı birlikte hareket eden, aynı çatı altında kalan ve gelir/ gideri ortaklaşarak bölüşen, 'aynı kazandan yemek yiyen', yeri geldiğinde akrabalık bağlarından da bağımsız bir arada yaşayan kişiler olarak kabul edilmiştir. (Kalkınma Atölyesi, 2018)

Mevsimlik gezici tarım işçisi

Sürekli ikamet ettiği yerleşimden ayrılarak bir başka yerleşim yerinde bitkisel üretim süreçlerine ekonomik gelir elde etme amacıyla en az bir gün katılan, ancak sürekli bu işte çalışmayan kişiyi tanımlamak için kullanılmıştır. (Kalkınma Atölyesi, 2018)

Mevsimlik tarımsal üretim

Bitkisel üretim sürecinde toprak hazırlığından hasat sürecine kadar aylara ve/ veya mevsimlere bağlı olarak gerçekleştirilen faaliyetlerdir. Ayrıca hayvansal üretim sürecinde hayvan bakımı ve ot biçme işlerini de kapsamaktadır. (Kalkınma Atölyesi, 2018)

Mülteci

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin (BMMYK) tüzüğündeki kriterlere uygun olan ve Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi veya Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolüne taraf olan bir ülkede bulunup bulunmaması veya bu hukuki belgeler uyarınca ev sahibi ülke tarafından mülteci olarak tanınıp tanınmaması farketmeksizin Yüksek Komiserlik tarafından sağlanan Birleşmiş Milletler korumasından yararlanmaya hak kazanan kişi' (IOM 2009:42).

Sığınmacı

İlgili ulusal ya da uluslararası belgeler çerçevesinde bir ülkeye mülteci olarak kabul edilmek isteyen ve mültecilik statüsüne ilişkin yaptıkları başvurunun sonucunu bekleyen kişi. Olumsuz bir karar çıkması sonucunda bu kişi ülkeyi terk etmek zorundadırlar ve eğer kendilerine insani ya da diğer gerekçeler nedeniyle ülkede kalma izni verilmemişse bu kişi ülkede düzensiz bir durumda bulunan herhangi bir yabancı gibi sınır dışı edilebilir (IOM 2009: 49).

Tarım aracısı (Elci, Dayıbaşı)

Mevsimlik tarımsal üretim süreçlerinde işveren ile işçiyi bir araya getiren, bunun karşılığında ücret alan, iş süresince işçilerin başta çalışma olmak üzere günlük yaşamsal ihtiyaçlarının da karşılanmasında önemli roller oynayan kimselerdir. Tarım işçileri tarafından çoğunlukla elci, dayıbaşı olarak çağırılırlar. Tarım aracıları işlerini organize etmek için çavuşlara sahiptir. Aracıların çalışabilmesi için Çalışma ve İş Kurumu İl Müdürlüğü'nden izin almaları gerekmektedir. (Kalkınma Atölyesi, 2018)

Uluslararası koruma

1951 Mülteci Sözleşmesi, 1949 Cenevre Sözleşmeleri ve 1977 Protokolleri, Uluslararası Kızıl Haç Komitesi'nin (ICRC) inisiyatif hakkı, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Sözleşmeleri ve insan hakları belgeleri gibi hukuki belgelerde öngörülen haklara devletlerin saygı göstermesini sağlamak için antlaşma yoluyla görevlendirilen bir örgütün sağladığı hukuki koruma' (IOM:2009:58).

Yarı göçebe

Bir süre yerleştikleri yerlerden ayrılarak il içine veya il dışındaki yerleşimlere gidip tekrar ilk yerleştikleri yere geri dönen topluluklardır.

SON NOTLAR

1 Arayıcı (2008)

2 Berger (2000)

3 Marushiakova (2001)

4 Council of Europe (2012)

5 Sampson (1923)

6 Geçici Koruma Yönetmeliği.
www.goc.gov.tr/files/files/03052014_6883.pdf

KALKINMA
ATÖLYESİ

Çankaya Mah. Üsküp Cad.
16/14 / Çankaya - Ankara
(541) 457 31 90

www.ka.org.tr
info@ka.org.tr

kalkinmaatolyesi
kalkinmatolyesi